

Oplevelsens rammer

Former og rationaler i den aktuelle formidling af skønlitteratur for voksne på danske folkebiblioteker

Grøn, Rasmus

Publication date:
2010

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Grøn, R. (2010). *Oplevelsens rammer: Former og rationaler i den aktuelle formidling af skønlitteratur for voksne på danske folkebiblioteker.*

Oplevelsens rammer

*Former og rationaler i den aktuelle formidling af
skønlitteratur for voksne på danske folkebiblioteker*

Rasmus Grøn

Oplevelsens rammer

*Former og rationaler i den aktuelle formidling af skønlitteratur
for voksne på danske folkebiblioteker*

Rasmus Grøn

CIP – Cataloguing in Publication

Grøn, Rasmus

Oplevelsens rammer. Former og rationaler i den aktuelle formidling af skønlitteratur for voksne på danske folkebiblioteker. Aalborg: Det Informationsvidenskabelige Akademi, 2010, 384 s.

Tilgængelig på:

[http://pure.db.dk/admin/files/30869780/rasmus PHD.pdf](http://pure.db.dk/admin/files/30869780/rasmus_PHD.pdf)

ISBN 978-87-7415-321-4

© Copyright Rasmus Grøn 2010

All rights reserved

PhD thesis from Department of Information Studies
Royal School of Library and Information Science, Denmark

Oplevelsens rammer

former og rationaler i den aktuelle formidling af skønlitteratur for voksne på danske folkebiblioteker

Rasmus Grøn

Forord

Denne ph.d. afhandling har ikke skrevet sig selv, og tilblivelsesprocessen har haft sin andel af faglige opture, a-ha oplevelser, eksterne force majeure og eksistentielle afgrunde. Jeg vil derfor her gerne rette en tak til de mennesker, som på forskellig vis har bidraget til projektets gennemførelse. Det gælder de kolleger på Danmarks Biblioteksskole, som i både formelle og uformelle sammenhænge har vist stor lydhørhed og har bidraget med værdifulde inputs og referencer. Specifikt vil jeg gerne takke Lennart Bjørneborn for et inspirerende samarbejde om (forhåbentlig) næste sæsons høst og Gitte Balling, min partner in crime, for de mange åbenhjertige samtaler om litteraturformidling – og alt det andet. Takkes skal også TAP - personalet på Biblioteksskolen i Aalborg for deres store hjælpsomhed og overbærenhed, når det kom til ph.d. livets mere formelle og praktiske sider.

Processen har budt på forskningsophold på Humanistisk Informatik på Aalborg Universitet og Høgskolan i Oslo, hvor man begge steder har vist stor gæstfrihed og har bidraget til at gøre mine ophold både eksotiske og fagligt udbytterige. Jeg håber, dette kun er begyndelsen.

Og ikke mindst en stor tak til min familie, som har stået meget fysisk og psykisk fravær igennem, og nok har glædet sig lige så meget til at se dette projekt i havn som jeg! En ganske særlig og stor tak skal her gå til Lis Helmer Larsen, som gennem hele processen har bidraget med alt fra børnepasning til korrekturlæsning, og til min kone Silje, som på sin helt egen facon har været en fortrinlig fødselshjælper.

Rasmus Grøn, juni 2010

Abstract

The topic of this dissertation is the promotion of fiction literature in Danish public libraries. The recent years, a lot of attention has been paid to the role of promotion in public libraries and the development of new forms of literature promotion. But in spite of this attention, the topic has so far not been made object to systematic knowledge collection or theory development. The dissertation aims at filling in these gaps by analyzing the current literature promotion in a theoretical, empirical, and historical perspective.

The basis for these investigations is a triple perspective on promotion as an *activity* that constitutes specific *relations* between library/ian, literature, and user. Relations who, in their turn, refers to the promotion's *rationales*, conceived as the normative approaches to the purpose of promotion that are related to the cultural identity of the library institution.

The dissertation answers the following research questions:

1. *What current significant changes, if any, can be discerned in the scope and nature of the libraries' promotion of literature?*
2. *Which forms and rationales have characterized the history of promotion on public libraries?*
3. *In what ways are current tendencies in literature promotion related to this historical development?*
4. *In what ways can the concept of experience contribute to explaining these tendencies?*

Firstly, the dissertation develops a theoretical framework of the study of literature promotion primarily based on J. L. Austin's Speech Act Theory, Dag Solhjells semiotic and 'paratextual' promotion theory, and sociological theories on the concept of experience.

Literature promotion is here defined firstly as a *contextualized activity* in so far as it is embedded in certain institutional and broader, cultural contexts, and secondly, a *contextualizing activity* that by referring to potentials of literary experience also activates certain preconceptions and thereby contributes to the social construction of literature as a meaningful cultural phenomenon.

Secondly, the dissertation establishes a foundation of empirically based knowledge about the topic by means of a survey distributed to all larger libraries in the country. This is an explorative study, which gives a momentary snapshot of the daily practice of promotion Danish libraries. The analysis reveals significant changes in the current literature

promotion that, among other things, are related to a 'personalization' of the promotion, where the promotion and exchange of literary experiences are highlighted.

Thirdly, the changing forms and roles of promotion in the history of the library as a literary institution will be analyzed in an extensive study. This historical process will be divided into three phases: A *confirmative phase*, where the library was strongly connected to the agenda of the Enlightenment project, which was reflected promotion-wise in terms of a pedagogical rationale of supervision. A *reformative phase*, which was dominated by a User rationale defining the library as a self-service institution concerned with the fulfillment of the expressed needs of the individual user.

And, finally, the current *performative phase*, that on the one hand has seen an intensification of self-service rationale, on the other hand the development of more active and formative approaches to literature promotion. Approaches that are defined by an *experience rationale* as they are mainly concerned with as well the promotion *of* experience (where the subjective reading experience has become the focal point) as with promotion *as* experience by developing and staging more performative forms of promotion, which also contributes to a redesign of the cultural identity of the public library.

The dissertation contributes with these approaches to a broad understanding of the current development, historical conditions, and theoretical implications of literature promotion in libraries, and can thereby hopefully serve as a foundation for further research projects.

Resumé

Emnet for denne afhandling er den aktuelle litteraturformidling af skønlitteratur på danske folkebiblioteker. Der er i disse år et stort fokus på litteraturformidlingen som udviklingsområde, men trods denne bevågenhed foreligger der ikke nogen systematisk viden eller teoridannelse på området. Projektet vil her bidrage til at udfylde disse mangler ved at belyse og analysere bibliotekernes formidling af skønlitteratur gennem et teoretisk, empirisk og historisk perspektiv. Udgangspunktet for disse undersøgelser er et tredobbelt perspektiv på litteraturformidlingen som en aktivitet, der antager forskellige *former*, som konstituerer bestemte *relationer* mellem bibliotek(ar), litteratur og bruger, der er udtryk for formidlingens *rationale*, forstået som de distinkte værdier og holdninger til formidlingens formål, der knytter sig til bibliotekets kulturelle identitet.

Afhandlingen tager udgangspunkt i følgende spørgsmål:

1. *Kan der påvises aktuelle forandringer i karakteren af bibliotekernes litteraturformidling, og hvad kendetegner i så fald disse forandringer?*
2. *Hvilke former og rationaler har karakteriseret litteraturformidlingens historie på folkebibliotekerne?*
3. *Hvordan relaterer den aktuelle litteraturformidling sig til den historiske udvikling?*
4. *På hvilke(n) måde(r) kan oplevelsesbegrebet bidrage til en forståelse af den aktuelle litteraturformidlings former og rationaler?*

Projektet indleder med at skabe en formidlingsteoretisk ramme for studiet af litteraturformidling, hvor der primært hentes inspiration i J. L. Austins sproghandlingsteori, sociologisk oplevelsesteori og Dag Solhjells formulering af en semiotisk, 'paratekstuel' kunstformidlingsteori. Litteraturformidlingen defineres inden for denne ramme som en kontekstuel aktivitet i dobbelt forstand. For det første som en *kontekstualiserende* praksis, da formidlingen i sin henvisning til litteraturens oplevelsespotentialer også aktiverer bestemte forståelseskontekster og bidrager til at konstruere litteraturen som meningsfuld kulturel genstand for modtageren. For det andet som en *kontekstualiseret* begivenhed, idet formidlingen er forankret i såvel institutionelle som bredere kulturelle kontekster, der har en formativ effekt på formidlingens former og rationaler.

Dernæst etablerer afhandlingen et empirisk vidensgrundlag om den aktuelle litteraturformidling på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse foretaget blandt landets

biblioteker. Der er tale om et eksplorativt studie, som tegner et empirisk øjebliksbillede af den daglige litteraturformidlingspraksis på landets biblioteker. Undersøgelsen retter sig konkret mod fire hovedtemaer: a) Aktuelle forandringer i formidlingens omfang og karakter; b) Anvendelse af gængse formidlingsformer; c) Interaktion mellem bibliotekerne og andre aktører i litteraturformidlingen; d) Formidlingens rationaler, forstået som de deltagende bibliotekarers holdning til litteraturformidlings formål og deres egen rolle som formidlere.

Analysen viser en vækst i signifikant vækst formidlingens omfang og karakter, blandt andet i form af en *personliggørelse* og *socialisering* af formidlingen, hvor revitaliseringen af bibliotekaren som formidler og udvekslinger af litterære oplevelser er i centrum.

Herefter indsættes litteraturformidlingen i et historisk perspektiv, idet afhandlingens andet spørgsmål besvares gennem en analyse af formidlingens rolle i bibliotekets historie som litteraturinstitution, og de skiftende former og rationaler som har præget denne proces. Denne historie, som er karakteriseret ved formidlingens stigende rolle, opdeles i tre faser: *Den konfirmative fase*, kendetegnet ved et oplysningsideologisk *vejledningsrationale* for formidlingen; *den reformative fase*, hvor formidlingen på baggrund af en stigende bruger – og markedsorientering praktiseres ud fra et *service- og selvbetjeningsrationale*. I den aktuelle *performative fase* suppleres ovennævnte af mere aktive formidlingsformer, som kan karakteriseres ved et *oplevelsesrationale*, idet såvel formidlingen af læseoplevelser som formidlingen som oplevelse kommer i centrum.

Den empiriske kortlægning og historiske dokumentanalyse vil supplere hinanden i et facetteret billede af den aktuelle litteraturformidling. Herudover vil uddybende henvisninger til to aktuelle litteraturformidlingsprojekter bidrage med supplerende indsigt i aktuelle tendenser.

Projektet bidrager med sine facetterede tilgange til en bred forståelse af litteraturformidlingens aktuelle udviklingstræk, historiske forudsætninger og teoretiske implikationer, der forhåbentlig kan danne afsæt for fremtidige forskningsprojekter inden for området.

1	INDLEDNING	1
1.1	INTRODUKTION.....	1
1.2	PROBLEMFELT	2
1.2.1	SKØNLITTERATUREN - DETROISERING OG DIGITALISERING	2
1.2.2	FOLKEBIBLIOTEKET OG SKØNLITTERATUREN	4
1.2.3	LITTERATURFORMIDLINGENS GULDALDER	7
1.3	PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRGSMÅL.....	10
1.4	HOVEDBEGREBER	11
1.5	LITTERATURFORMIDLINGENS FORMER PÅ BIBLIOTEKET.....	13
1.6	AFHANDLINGENS FORLØB	19
2	METODE OG TEORI	23
2.1	ANVENDTE METODER	23
2.2	LITTERATURFORMIDLINGENS LITTERATUR - ET VUE OVER OMRÅDET	26
2.3	LITTERATURFORMIDLING - EN TEORETISK INDKREDSNING	35
2.3.1	LITTERATURFORMIDLING SOM AKTIVITET, RELATION OG RATIONALE	35
2.3.2	FORMIDLING SOM KONTEKSTUEL BEGIVENHED.....	37
2.3.3	J. L. AUSTIN: LITTERATURFORMIDLINGEN SOM PERFORMATIV SPROGHANDLING.....	38
2.3.4	FORMIDLINGENS DOBBELTE ASYMMETRI.....	41
2.3.5	FORMIDLINGEN INTENTIONER OG EFFEKTER	44
2.3.6	FORMIDLINGENS KONTEKSTER	46
2.4	FORMIDLINGENS TRE RAMMER	51
2.5	DEN MEDIALE RAMME	53
2.5.1	GERARD GENETTES PARATEKSTBEGREB OG DEN TEKSTUELLE IDEALISME	53
2.5.2	PERITEKSTER OG DERES FUNKTIONER	58
2.5.3	BIBLIOTEKETS PERITEKSTER	62
2.5.4	FRA LITTERATURTEORI TIL LITTERATURFORMIDLING.....	62
2.6	DEN SPATIALE RAMME	65
2.6.1	DAG SOLHJELL OG FORMIDLINGENS PRISMER.....	65
2.6.2	BIBLIOTEKSRUMMETS SCENOGRAFI.....	66
2.6.3	RUMMETS GRÆNSER	68
2.7	DEN SOCIOLOGISKE RAMME	70
2.7.1	FORMIDLINGENS VÆRDIKONTEKSTER.....	70
2.7.2	OPLEVELSESSAMFUNDET	75
2.7.3	OPLEVELSEN I/OG BIBLIOTEKERNES LITTERATURFORMIDLING	83
3	LITTERATURFORMIDLING PÅ FOLKEBIBLIOTEKERNE - ET ØJEBLIKSILLEDE	86
3.1	INDLEDNING	86
3.1.1	<i>Temaer og teser.....</i>	<i>87</i>
3.1.2	<i>Spørgeskemaets udformning .....</i>	<i>88</i>
3.1.3	<i>Repræsentativitet: Svargruppe og population .....</i>	<i>91</i>
3.1.4	<i>Respondenterne – bibliotek eller bibliotekarere?.....</i>	<i>95</i>
3.2	FORANDRINGER I LITTERATURFORMIDLINGENS OMFANG OG KARAKTER	97
3.2.1	<i>Indledning.....</i>	<i>97</i>
3.2.2	<i>Virtuel formidling - satsning og centralisering .....</i>	<i>100</i>

3.2.3	<i>Det fysiske formidlingsrum</i>	103
3.2.4	<i>Den personlige formidling</i>	105
3.2.5	<i>Metaformidling</i>	109
3.3.	FORMIDLINGSAKTIVITETER OG - FORMER	111
3.3.1	<i>Trykt materiale</i>	111
3.3.2	<i>Særopstillinger</i>	114
3.3.3	<i>Udstillinger</i>	120
3.3.4	<i>Læsekredse</i>	124
3.3.5	<i>Arrangementer</i>	127
3.3.6	<i>Projekter og større aktiviteter</i>	130
3.4	INSPIRATION OG SAMARBEJDE	133
3.5	FORMIDLINGENS RATIONALER	140
3.5.1	<i>Indledning</i>	140
3.5.2	<i>Mål med formidlingen</i>	144
3.5.3	<i>Bibliotekaren som litteraturformidler</i>	148
3.5.3	OPSUMMERING	152
4	BIBLIOTEKERNES LITTERATURFORMIDLING - ET HISTORISK PERSPEKTIV	155
4.1	INDLEDNING	155
4.1.1	<i>Perspektiver og hovedbegreber</i>	155
4.1.2	<i>De tre epoker</i>	156
4.1.3	<i>Formidlingens historie - det biblioteksteoretiske grundlag</i>	159
4.2	DEN KONFIRMATIVE FASE	165
4.2.1	<i>En ny begyndelse: Folkebiblioteket og oplysningsprojektet</i>	165
4.2.2	<i>Det formelle niveau: Almenbiblioteket og de åbne hylder</i>	168
4.2.3	<i>Biblioteket som boghus og den skønlitterære bogs ambivalente rolle</i>	172
4.2.4	<i>Materialevalget og dets kriterier</i>	176
4.2.5	<i>Designniveauet: Biblioteket som videnstempel</i>	183
4.2.6	<i>Bibliotekaren og vejledningsrationalet</i>	186
4.3	DEN REFORMATIVE FASE	188
4.3.1	<i>1964 som milepæl: Biblioteket i det kulturelle demokrati</i>	188
4.3.2	<i>Det sociologiske formidlingsbegreb</i>	190
4.3.3	<i>Brugerrationalet og krisens årti</i>	192
4.3.4	<i>Den sidste kamp om materialevalget?</i>	195
4.3.5	<i>Indirekte formidling og forvandling</i>	202
4.3.6	<i>Det browservenlige bibliotek - tre eksempler</i>	209
4.3.7	<i>Selvbetjeningsrationalet</i>	219
4.4	BIBLIOTEKERNES LITTERATURFORMIDLING I DAG - DEN PERFORMATIVE FASE	222
4.4.1	<i>Indledning</i>	222
4.4.2	<i>Sagen genåbnet</i>	223
4.4.3	<i>Selvbetjeningens klimaks</i>	225
4.4.4	<i>Oplevelsesrationalet</i>	228
5	KONKLUSION OG PERSPEKTIVERING	232

LITTERATURLISTE	238
-----------------------	-----

BILAG	
BILAG 1: SPØRGESKEMA	
BILAG 2: SPØRGESKEMAUNDRSØGELSE - TABELLER OG LISTER	
BILAG 3: EVALUERING AF LÆSEHESTE OG HUNDEHOVEDER	
BILAG 4: EVALUERING AF KOLDING KRØNIKEN	

1. Indledning

1.1 Introduktion

Denne afhandling vil på baggrund af et kulturministerielt oplæg kortlægge og analysere aktuelle tendenser i formidlingen af skønlitteratur til voksne på danske folkebiblioteker: Hvilke centrale tendenser træder frem i den aktuelle formidling på bibliotekerne, hvilke former antager formidlingen, og hvordan forholder folkebiblioteket sig herigennem til skønlitteraturen, brugerne og sin egen identitet som kultur- og litteraturformidlingsinstitution?

Disse spørgsmål om *formidlingens former og rationaler* vil i projektet blive belyst ud fra fire forskellige perspektiver.

1) Et kultur – og bibliotekshistorisk perspektiv, hvor den aktuelle litteraturformidling vil blive sat ind i en historisk forståelsesramme og anskuet i relation til folkebibliotekets historie som litteraturformidlingsinstitution.

2) Et kvantitativt empirisk perspektiv, hvor analysen af en spørgeskemaundersøgelse rettet mod landets folkebiblioteker vil give et øjebliksbillede af bibliotekernes praktiske og holdningsmæssige tilgang til litteraturformidlingen.

3) Et formidlingsteoretisk perspektiv, hvor blandt andet semiotiske og litteratursociologiske teoridannelser vil bidrage til etableringen af en teoretisk og analytisk model for feltet.

4) Et kvalitativt empirisk perspektiv, hvor to formidlingsprojekter, 'Læseheste og hundehoveder' i Århus og 'Kolding Krøniken' i Kolding kort vil blive introduceret og analyseret som eksempler på den aktuelle udvikling af bibliotekernes litteraturformidling.

I det følgende vil en indkredsning af problemfeltet føre frem til formuleringen af afhandlingens forskningsspørgsmål, en definition af hovedbegreber og en gennemgang af afhandlingens forløb.

1.2 Problemfelt

1.2.1 Skønlitteraturen – detronisering og digitalisering

Beretningen af skønlitteraturens nyeres kulturhistorie er som oftest en krisefortælling om svækkelsen af litteraturens sociale status og læsningen som kulturel aktivitet i den senmoderne tidsalders nye samfundsformationer: Et *videnssamfund* (Qvortrup 2004), hvor dannelsesbegrebet er blevet redefineret som individualistiske idealer om situationsbestemt kompleksitetshåndtering; et *oplevelsessamfund* (Schulze 1992) og *kunde- og forbrugssamfund* (Frønis & Brusdal 2001), hvor autoritative retningslinjer for æstetisk vurdering og erfaring er blevet afløst en relativistisk fokusering på individuel oplevelseskvalitet; et *mediesamfund* (Hjarvard 2008), hvor litteraturen har mistet sit kulturpolitiske blåstempel som eksklusivt dannelsesmedium, og har fået konkurrence fra nye medier, som stimulerer til andre oplevelsesformer og medievaner. Udbuddet af kulturelle stimuli er de seneste årtier vokset eksplosivt, og har samtidig undergået en visualisering og digitalisering, som kraftigt har relativiseret skønlitteraturens position i det kulturelle landskab:

Det er bogkulturens detronisering fra dens klassiske status som det fælles centrale medie til et usikkert liv som ét af de mange medier på et uoverskueligt marked. [...] hvad vi oplever er et langsomt kulturskred, en grundlæggende ny mediesituation, hvor skriftkulturen skal finde sin rolle i et nyt, differentieret mediemønster. (Hertel 1998, s.34)

Og der er tale om et paradoksalt mønster, hvor litteraturen både ekspanderer og marginaliseres i det aktuelle mediebillende. På den ene side optræder litterære værker i remedierede former og som forlæg for andre mediefortællinger, og digitaliseringen har frem for at udrydde bogen øget dens kulturelle tilstedeværelse. Både som fysisk medie i form af udgivelsen af flere og andre bøger og som informationsarkitektur, idet nye digitale skriftgenrer trækker på bogens repræsentationsform og arkitektur. (Cope & Phillips 2006, s. 8)¹ På den anden side spiller litteraturen som tekst – og ikke mindst som bog – en stadig mere begrænset rolle:

... literary works migrate between different media and art forms. Fiction, all is fiction –and fiction is everywhere, regardless of medium. Yet, the 'bookishness' of most of the examples cannot blind any contemporary reader to the fact that books hold nothing more than a marginal position in the modern media landscape [...] books still have their prestige among

---

¹ *...unlike the traditional definition, a book in this definition does not have to be printed. It can be rendered in many ways, including electronic-visual and audio (talking books). A book is not a thing. It is a textual form, a way of communicating. A book is not a product. It is an information architecture. (Cope & Phillips 2006, s. 8)*

other media, but no longer hold a privileged position. Books are not outdated; they are simply outnumbered. (Svedjedal 2000, s. 18)

Årsagen til denne litteraturens ekspansion ligger ikke mindst i en omfattende *digitalisering*, hvor litteraturens rolle i mediesamfundet ikke kun er kendetegnet ved konkurrence, men også en større interaktion med og integration i nye medier. Det viser sig blandt andet ved digitale produktions- og produktionsformer, nye digitale litteraturgenrer som hypertexten (Bolter 2001) og, ikke mindst, remedieringen af bogmediet, hvor den (formodentlig) kommende e-bogsrevolution potentielt kan føre til en post-Gutenberg-æra, som radikalt vil ændre vilkårene for litteraturens distribution og reception. (Cope & Phillips 2006, Mønsted 2009b)

Virtualiseringen af litteraturen og, især, dens formidling vil blive inddraget senere som et naturligt hovedemne for projektet. Litteraturens digitalisering er her blandt andet en medvirkende faktor i en øget adskillelse af litteraturen og bogen - især i formidlingen, hvor bogmediet i flere aktuelle formidlingsprojekter tildeles en sekundær eller fraværende rolle til fordel for andre, performative medier. Og hvad angår formidlingen, så har den digitale revolutions fordobling af biblioteket i et fysisk og virtuelt rum åbnet for en række nye formidlingsformer, som både redefinerer forholdet mellem afsender og modtager og bibliotekarens traditionelle rolle som formidler i det litterære kredsløb. (Nielsen 2005) Derimod vil e-bogsrevolutionen og det ovennævnte fremtidsscenario ikke være et emne i denne afhandling, da udviklingen endnu er i sin kim, og der derfor kun kan fremsættes hypotetiske spekulationer om dens konsekvenser for bibliotekernes litteraturformidling. (Brand 2007a)

Men hvilken rolle spiller skønlitteraturen konkret i det kulturelle forbrugsmønster? En kortlægning af befolkningens skønlitterære læsevaner (Bille et. al. 2005) tegner her et tvetydigt billede. På den ene side er antallet af ikke-læsere stigende, således at over halvdelen af befolkningen (53 %) i dag aldrig eller meget sjældent ('Ikke hver måned') læser skønlitteratur. På den anden side er 31 % aktive skønlitterære læsere ('Stort set dagligt eller næsten hver uge'), hvilket er lidt færre end i 1987 (36 %), men lidt flere end i 1964 (27 %). (Bille et. al. 2005, s. 291) Denne stigning skal ses i lyset af en generel stigning i kulturforbruget, men peger også på en forholdsvis stabil læsekultur.

Ser man på *hvem* der læser, så viser der sig en proportionalitet mellem læsning og uddannelse, indkomst og familieforhold (jo flere børn, jo mindre læsning), som korrelerer med det generelle kulturmønster. (Bille et. al. 2005, s. 292-93) De mest signifikante faktorer er dog: 1) Køn, idet kvinder er markant hyppigere skønlitterære læsere end mænd. Der er således 38 % af de mandlige respondenter, som aldrig læser, mod 10 % af kvinderne. For det andet er der et proportionelt forhold mellem 2) alder og læsning, som især er påfaldende hos den yngste voksne gruppe (16-19-årige). Her er kun 18 % aktive

læsere, og de unge udgør derfor den klart mindst læsende aldersgruppe. Ganske vist er der også kun 19 % ikke-læsere, men det skal ses i lyset af, at flertallet af aldersgruppens medlemmer går på ungdomsuddannelser, hvor læsning af skønlitteratur er en skemalagt aktivitet.

Dette forhold kan blandt andet forklares med forandringer i de sociale mønstre. Hvor læsningen som individuel aktivitet trives i et *lavteknologisk samfund med en stabil familiestruktur* (Steffensen 2005, s. 33) er det sociale liv i dag i højere grad baseret på den løbende skabelse og vedligeholdelse af løse sociale netværk, hvorfor der naturligt søges mod nye, 'selskabelige' medier, som stimulerer til nye sociale samværs – og omgangsformer. (Hjarvard 2005) Og da den yngre generation er de mest ivrige dyrkere af de nye 'selskabelige medier' (ibid.), er det også her, man finder en markant bogdroppertendens.

1.2.2 Folkebiblioteket og skønlitteraturen

Senmodernitetens kulturelle skred fører også til en øget destabilisering af institutionelle identiteter, hvilket blandt andet kan aflæses i en grundlæggende uenighed om og mangfoldighed af bud på bibliotekernes fremtidige identitet. Forsvinder bogen fra 'mediateket' – eller skal biblioteket tværtimod være den privilegerede base for bogmediet? Opløses biblioteket i cyberspace, eller skal det tværtimod styrke sin synlighed som lokal kulturinstitution?:

For folkebibliotekets vedkommende kommer kompleksiteten, uigennemskueligheden og det retningsløse først og fremmest til udtryk ved den grundlæggende tvivl om institutionens rolle og opgaver, der har præget biblioteksdebatten i disse år.[...] Den samme tvivl kan, om end mere indirekte, også aflæses i det forhold, at mange biblioteksledere i disse år finder det væsentligt at udtrykke bibliotekets identitet gennem formuleringen af missioner og visioner. Dette var for ganske få årtier siden ikke nødvendigt. (Styrelsen for Bibliotek og Medier 2010, s. 22)

Denne diffuse situation, med sameksistensen af flere, divergerende versioner af bibliotekets identitet, kan tolkes positivt med begrebet om det rummelige bibliotek: Det aktuelle folkebibliotek er et multifunktionelt og homogent, ikke-ekskluderende felt, som bruges til forskellige formål af forskellige befolkningsgrupper, uafhængigt af disses kulturelle kapital (Jochumsen & Rasmussen 2001). Denne multifunktionalitet giver biblioteket en 'enestående rummelighed' (ibid., s.10) ved at kunne udfylde meget forskellige behov hos borgerne – og mange forskellige borgeres behov. En styrke, som underbygges af bibliotekets status som samfundets mest brugte og besøgte kulturinstitution (Bille et. al. 2005, s. 28).

Situationen kan dog også fortolkes mere negativt som et symptom på den *flydende modernitet*, som ifølge Zygmunt Bauman kendetegner de senmoderne vestlige samfund. (Bauman 2006) Moderniteten er ganske vist blevet karakteriseret som en flydende, permanent overgangstid, hvor 'alt solidt opløses', men samtidig var modernitetens forandringsprocesser kendetegnet ved forestillingen om et slutpunkt (se også 4.2), idet processens definerede mål var etableringen af en mere holdbar, stabil og 'fast' orden. I den flydende modernitet er forandringen derimod blevet en uforudsigelig proces uden defineret slutpunkt, der hele tiden kan antage nye former og bevæge sig i nye retninger, og desuden foregår i et tempo, som overstiger institutioners og individers reaktionsevne. Derfor er den flydende modernitet kendetegnet ved en paradoksalsameeksistens af frihed og afmagt (Bauman 2006), idet den kulturelle frisættelse og udviklingen af det teknologiske servicefundament modsvares af en oplevelse af afmagt, hvor muligheden for at kontrollere processen eller praktisere reale alternativer synes fraværende. Og her kan folkebibliotekets aktuelle situation ses som et produkt af den flydende modernitets processer, hvis uforudsigelighed giver sig symptomalt udtryk i mængden af biblioteksvisioner og – versioner, mens ukontrollerbarheden afføder behov for stadigt nye handlingsplaner.

Dette spørgsmål om folkebibliotekernes kontekstuel betingede identitet vil være et tema for projektet, hvor litteraturformidlingen ansues som tæt forbundet med folkebibliotekets 'kulturelle identitet'. (mere herom i 1.5.1)

Men hvad med den konkrete *brug* af biblioteket? Mens den skæve kønsfordeling i læsekulturen afspejles i biblioteksbrugen², hvor kvinderne også er i flertal³, er forholdet mellem alder og brug til gengæld omvendt proportionalt. Her er de unge (16-19-årige) den mest aktive brugergruppe, idet 40 % af disse kommer på biblioteket næsten hver uge eller måned. Et forhold, som afspejler, at folkebiblioteket har udviklet sig fra en bogsamling til en multifunktionel institution, et forum for en lang række forskelligartede aktiviteter (Andresen et. al. 2009). Folkebiblioteket er i højere grad end tidligere blevet et være- og aktivitetssted, hvilket implicerer nye og mere differentierede brugsmønstre (Niigaard 2004, s. 7), som relativiserer udlånets status som parameter for bibliotekets virksomhed

---

² Det gælder også i forhold til det generelle kulturvanemønster, hvor biblioteket ganske vist har brugere i alle befolkningsgrupper, men også appellerer mest til det i forvejen kulturstærke, 'moderne fællesskabsorienterede segment'. (se Bille et. al. 2005) Et faktum, som modificerer rummelighedsidealet.

³ Der er dog tale om generel tendens med store lokale variationer. Se Københavns Kommune 2004 og Møller 2005.

(Andresen et. al. 2009, s. 13). Det afspejles også i udlånstillene, hvor det samlede antal førstegangslån⁴ er faldet med 22 % siden 2000.

Denne udvikling har betydet en relativisering af den skønlitterære bogs status på folkebibliotekerne. For det første i kraft af det generelt faldende udlån, for det andet med den ligestilling af digitale og auditive medier, som blev lovfæstet med Biblioteksloven i 2000 (Bertelsen 2000). Og andre mediers andel af materieludgifter og udlånstal er steget støt de sidste ti år på bekostning af bogen (Styrelsen for Bibliotek og Medier 2008, s. 16), hvis andel af den nationale materialebestand er blevet reduceret fra 78 % til 60 % siden 2000 (Andresen et. al. 2009, s. 13).

Men samtidig er der dog snarere tale om en forskydning end en egentlig omvæltning. Udlån er fortsat den dominerende biblioteksaktivitet⁵, og bogen er stadig den markant største materialetype. Desuden er der de seneste år sket en 'udjævning af udjævningen', hvor udlånet af bøger har stabiliseret sig, (Andresen et. al. 2009, s. 14-15). Denne tendens bekræftes i Kulturvaneundersøgelsen, hvor Lån af bøger er den dominerende aktivitetskategori med 85 %, et tal som er identisk med 1998. Taberne er i stedet informationsaktiviteterne ('Brugen af håndbøger' og 'Anden information'), hvilket indikerer, at bibliotekets identitet som informationscentral efter en storhedstid i 1990'erne nu spiller en mere begrænset rolle.⁶ Skønt nye medievaner og generelle ændringer af brugsmønstre har rokket ved folkebibliotekernes historiske identitet som boghus, er der samtidig intet, der tyder på, at vi er på vej mod en udfasning af bogen og/eller en realisering af mediernes ligestilling på folkebibliotekerne (Andresen et. al. 2009, s. 16).

Og et tentativt studie af bogforbrug i vesteuropæiske lande (Kovac & Sebart 2006) indikerer, at folkebiblioteket spiller en hovedrolle for den danske læsekultur. Hvor bogsalget i Danmark placerer sig på en beskedne 8. plads ud af 14 lande i undersøgelsen, har de danske folkebiblioteker det næsthøjeste bogudlån pr. indbygger (13.1) af alle bibliotekssystemer i Vesteuropa (kun overgået af Finland), hvilket giver Danmark en

---

⁴ Det vil sige, som ikke inkluderer digitale fornyelser, der i dag udgør over ca. en 1/3 af det samlede udlån. Det store omfang af digitale lån, som gør det svært at aflæse udlånstillene entydigt, er et vigtigt aspekt af, hvad jeg senere i projektet vil definere som bibliotekernes selvbetjeningsrationale

⁵ Billedet af udlånets rolle er dog stærkt flertydigt, da undersøgelser på området angiver vidt forskellige tal: 93 % (Gentofte Bibliotek 2005), 50 % (Niegaard 2004) og 41 % (Møller 2004). Forskelle, som primært må tilskrives metodiske forskelle: 1) har man medregnet afhentning af reserveret materiale? 2) Spørger man til det specifikke biblioteksbesøg eller til brugerens generelle biblioteksvaner?

andenplads i bogforbrug. (Kovac & Sebart 2006, s. 73-76) Undersøgelsen viser også en negativ korrelation mellem biblioteksudlån og antallet af ikke-læsere, ligesom lande der som Danmark har velfungerende bibliotekssystemer⁷, også har et højt forbrug af bøger:

It is also worth noting that countries with the highest number of library loans per capita also have the lowest numbers of non-readers in population. This clearly means that libraries are a more important generator of reading habits than the publishing industry. (Kovac & Sebart 2006, s. 76)

Desuden er bibliotekernes udlån af lydbøger og e-bøger støt stigende, hvilket understreger, at litteraturen ikke længere er identisk med bogmediet, som i stigende grad suppleres af andre medier, der indbyder til andre mere fleksible receptionsmodi.

1.2.3 Litteraturformidlingens guldalder

Den mest signifikante aktuelle tendens ved biblioteket som litteraturinstitution skal findes et andet sted, nemlig i et markant gennemgående fokus på *formidlingen* af litteraturen. Formidling har været et naturligt nøglebegreb i det historiske folkeoplysningsprojekt, hvori folkebiblioteket har indtaget en hovedrolle (Lund 2001, s 7; se også Kapitel 4), men har samtidig indtaget en sekundær position i forhold til udviklingen og tilgængeliggørelsen af skønlitterære tekster gennem en afvejning og oscilleren mellem dels kulturpolitiske kvalitetskriterier og interesser, dels folkelig appel og efterspørgsel (Enghoff & Rafn 2007; se Kapitel 4). En rollefordeling, som har afspejlet sig i litteraturformidlingens traditionelt lave prioritet i litteraturpolitikken, som med enkelte undtagelser⁸ har fulgt en national

---

⁶ En Gallupundersøgelse foretaget i 2009 bekræfter bogudlånets status som den altdominerende kategori, og de PC - baserede aktiviteter marginale position i brugsbilledet. (Styrelsen for Bibliotek og Medier 2010, s. 35-36)

⁷ Kvaliteten er her vurderet på baggrund af Libecon's biblioteksundersøgelser. Se <http://www.libecon.org/>

⁸ Et eksempel er her Litteraturrådet, der som led i en politisk helhedsindsats over for litteraturen (Litteraturrådet 1994, s. 40) i 1990'erne blandt andet gav støtte til en række forskellige litteraturinstitutionelle formidlingsaktiviteter. Men da Litteraturrådet kun modtog en brøkdel af de budgetterede midler, blev støtten til formidlingsaktiviteter mere ad hoc præget og reaktiv end egentlig aktiv og langsigtet, og i den følgende betænkning *En ny politik for litteraturen* (Litteraturrådet 2000) blev støtten til litteraturformidling af økonomiske årsager nedprioriteret til fordel for produktionsleddet ud fra ...*et ønske om at bruge så mange penge som muligt på den litterære fødekædes første led: forfatterne.* (ibid., s.55)

tradition for at målrette litteraturstøtten mod produktionsleddet, ikke mindst gennem biblioteksafgiften. (Worsøe-Schmidt 1994; se 4.3)

Men dette forhold har ændret sig på bibliotekerne i dag, hvor vi ser kulminationen på en historisk forskydning fra materialevalget til formidlingen som kernefunktionen i bibliotekernes tilgang til skønlitteraturen:⁹

*Der er således i de sidste ti år sket en markant udvikling i bibliotekernes praksis for formidling af litteratur: først og fremmest med udviklingen af Litteratursiden. Men der er også sket en frugtbar udvikling af forfatterarrangementer, læsekredse, 'booktalks', skriveværksteder, arrangementer som 'poetry slam' og 'spoken word', litteraturblogs, -teater, quizzer, konkurrencer mv. **Der har formodentlig aldrig før i bibliotekerne været så aktiv og inddragende en litteraturformidling som i dag.** (Styrelsen for Bibliotek og Medier 2010, s. 52; min markering)*

Det er disse 'sidste ti år', som er den epokale ramme for projektets problemfelt. En epoke, som kan karakteriseres som en litteraturformidlingens guldalder, da den ikke blot er kendetegnet ved en øget investering i litteraturformidlingsaktiviteter, men også ved nytænkninger af formidlingens karakter. To hovedtræk i denne udvikling er, som nævnt i citatet, en mere *aktivt opsøgende* formidling og en mere *aktiverende* formidling, baseret på dialogiske og brugerinddragende formidlingsformer. Men ellers er de nævnte eksempler på formidlingsformer kendetegnet ved en stor diversitet, idet de dækker både traditionelle (booktalks, læsekredse m.m.) og utraditionelle former (poetry slam m.m.) og aktiviteter i både bibliotekets fysiske og virtuelle rum. Desuden er flertallet af aktiviteterne ikke (direkte) knyttet til formidlingen af bøger, og bekræfter adskillelsen af bogmediet og litteraturen i formidlingen til fordel for andre, performative former.

Interessen for udvikling af litteraturformidlingen kommer også til udtryk i en lang række større, lokale formidlingseksperimenter og -projekter på bibliotekerne, ligesom man kan pege på blandt andet det tværbibliotekariske litteraturformidlingssite Litteratursiden (www.litteratursiden.dk), formidlingsprojektet Lån & Læs (Nielsen & Secher 2006) og bibliotekernes engagement i P2's Romanlæseklub som landsdækkende eksempler på denne udvikling.

Dette aktuelle formidlingsfokus er desuden ikke begrænset til bibliotekerne, men udgør en generel tendens på kulturområdet. Ét eksempel er museernes øgede fokus på formidling gennem eksperimenter med oplevelsesøkonomiske strategier (Skot - Hansen 2008) og

etableringen af det tværmuseale formidlingsnetværk formidlingsnet.dk.¹⁰ Et andet eksempel er Kunstrådets intensiverede formidling af dansk litteratur til udenlandske markeder¹¹ og indstiftelse af en formidlingspris (2008), som skal promovere formidling som værdifuld kulturel aktivitet.¹²

Dette fokus på formidlingen udgør ikke blot et appendiks til gældende praksis, men er også udtryk for et identitetsskifte, hvor positionen som samfundets informationscentral nu må suppleres af en anden, mere kulturelt orienteret identitet. Det bekræftes i projektet 'Formidlingens ABC', hvor tre af landets store biblioteker for tiden samarbejder gennem indsamling af viden på formidlingsområdet skal bidrage til at styrke bibliotekernes formidlingsprofil. (Lauersen 2009) Perspektivet for dette arbejde (som afsluttes i maj 2010 og derfor ikke vil blive behandlet i denne afhandling) beskrives som at:

...fremme den kulturelle dannelse og oplysning i Danmark, ved at forny det bibliotekariske formidlingsparadigme og flytte bibliotekarernes fokus fra administration til formidling af samlingen. (Herning Bibliotek 2009, s. 1)

Der kan umiddelbart peges på flere mulige årsager til denne udvikling, men her skal især fremhæves to. Den første årsag knytter sig til folkebibliotekernes kulturelle og politiske arbejdsvilkår, hvor folkebiblioteket ligesom det øvrige kulturliv har undergået en markedsgørelse af sin praksis og rationaler. Det er således ikke længere nok at stille kultur til rådighed. Man er også nødt til at sælge varen og skabe behov for at klare sig på den oplevelsesøkonomiske slagmark. Der kan imidlertid også peges på en anden modsatrettet årsag, nemlig erfaringen af formidlingens ikke kun kvantitative, men også kvalitative effekt på udlånet (Goodall 1989; Baker 1996; m. fl.), hvor formidlingen ikke blot kan stimulere til øget udlån, men også har en aktiv indflydelse på litteratur- og titelvalg. Hvad der udlånes, er stærkt afhængig af hvad der formidles. Hermed kan investeringen i formidlingen også ses en afvigelse fra en reaktiv, behovsopfyldende tilgang til litteraturen mod en mere formativ tilgang, hvor biblioteket gennem formidlingen også kan påvirke og stimulere

---

⁹ Bibliotekernes reduktion af samlingerne gennem kassation har således været en central agenda siden 1980'erne. Se Kapitel 4.3.

¹⁰ For mere herom se: <http://www.formidlingsnet.dk/>

¹¹ For mere herom se: <http://www.kunst.dk/litteratur/indsatsomraader/>

¹² Med prisen ønsker Kunstrådet at støtte og promovere dagsordensættende og nyskabende måder at bedrive kulturformidling på. Se: <http://www.kunst.dk/statenskunstraad/publikationer/nyhedsarkiv/artikel/kunstraadet-indstifter-formidlingspris/>

brugeren, og lade denne opleve litteraturen på nye, uventede måder. En tilgang, som måske ligefrem knytter sig til 'den kulturelle oplysning og dannelse i Danmark'.

Hermed kan man fortolkningsvist pege på to mulige *rationaler* for den aktuelle formidling. Og det er disse rationaler, som sammen med formidlingens aktuelle former vil være i fokus for dette projekt.

1.3 Problemstilling og forskningsspørgsmål

Projektets undersøgelser retter sig mod besvarelsen af følgende overordnede forskningsspørgsmål: *Hvilke centrale former og rationaler karakteriserer folkebibliotekernes aktuelle litteraturformidling?*

Dette spørgsmål kan qua sin bredde ikke hævdes at blive besvaret udtømmende, men vil blive søgt indkredset og kvalificeret gennem en række underspørgsmål:

1. *Kan der påvises aktuelle forandringer i omfanget og karakteren af bibliotekernes litteraturformidling, og hvilken karakter har i så fald disse forandringer?*
2. *Hvilke former og rationaler har karakteriseret litteraturformidlingens historie på folkebibliotekerne?*
3. *Hvordan relaterer den aktuelle litteraturformidling sig til den historiske udvikling?*
4. *På hvilke(n) måde(r) kan oplevelsesbegrebet bidrage til en forståelse af den aktuelle litteraturformidlings former og rationaler?*

Det første spørgsmål knytter sig til Kapitel 3, hvor resultaterne af en spørgeskemaundersøgelse blandt landets biblioteker analyseres. Spørgsmål 2 vil blive søgt besvaret i Kapitel 4 gennem en historisk perspektivering af bibliotekernes litteraturformidling. I sidste del af kapitlet vil en komparativ karakteristik af den aktuelle epoke blive sammenholdt med konklusionerne fra det foregående kapitel i en besvarelse af spørgsmål 3. I afhandlingens afsluttende del vil jeg på denne baggrund inddrage og diskutere oplevelsesbegrebets forklaringskraft i forhold til den aktuelle formidlings former og rationaler.

Kapitlerne vil blive uddybende beskrevet i gennemgangen af projektets forløb (1.6), som følger efter en præcisering af projektets hovedbegreber.

1.4 Hovedbegreber

For yderligere at præcisere og afgrænse projektets fokus vil jeg her kort definere forståelsen af de hovedbegreber, som fremgår af projektets undertitel: *Former og rationaler i den aktuelle formidling af skønlitteratur på danske folkebiblioteker*.¹³

Aktuelle understreger, at projektet har et nutidigt fokus på litteraturformidlingens rolle på folkebibliotekerne. Men hvad skal konkret forstås ved 'aktuelt'? Her er det ikke realistisk at arbejde med præcise dateringer, men som nævnt dækker projektets horisont i praksis det seneste årti, det vil sige siden årtusindskiftet. I projektets spørgeskemaundersøgelse bliver 'aktuelt' af metodiske årsager dog defineret som 'ca. 5 år' (se 3.2.1).

Skønlitteratur: Jeg vil i projektet fokusere ensidigt på skønlitteraturen som genstand for formidling, mens bibliotekernes formidling af faglitteratur og andre materialer (musik, videogrammer, PC spil) ikke vil blive tematiseret. Derfor vil 'litteratur' i afhandlingen blive brugt pseudonymt med 'skønlitteratur', ligesom 'formidling af skønlitteratur for voksne' dækkes af den mere mundrette term 'litteraturformidling'. Denne afgrænsning afspejler sig i praksisfeltet, hvor litteraturformidling generelt italesættes og praktiseres som et særskilt område. For det andet gør der sig fortsat en række teknologiske forskelle gældende mellem materialetyperne (her tænkes især på omfanget og karakteren af deres digitalisering), som påvirker deres produktions-, distributions- og receptionsformer, og derfor også skaber forskellige vilkår for formidlingen. Her tyder den aktuelle medieudvikling dog som nævnt på, at disse forskelle inden for en nær fremtid kan blive helt eller delvist udvisket.

Konkrete litterære manifestationer vil i projektet blive omtalt som litterære *tekster*, hvor tekster skal forstås i en bred, semiotisk forstand, som et system af meningsgivende tegn (Chandler 2007, s. 263). I modsætning til 'bøger' knytter tekstbegrebet ikke litteraturen til et bestemt medie, og kan således dække såvel virtuelle tekster som performative litterære udtryk som oplæsninger, poetry slam m.m.. Desuden indikerer 'tekst', til forskel fra 'titel' eller den informationsvidenskabelige term 'dokument', at skønlitteraturen på folkebibliotekerne i et formidlingsperspektiv ikke kun bør betragtes som genstand for vidensorganisation og udlån, men også for læsning. Det er således et væsentligt spørgsmål i projektet, hvilken plads litteraturens egenskaber og den litterære oplevelse tildeles i formidlingen.

---

¹³ En nærmere bestemmelse af sondringen mellem 'former' og 'rationaler' følger i kapitel 2.

Dette projekt har dog ikke en litteraturvidenskabelig eller receptionsteoretisk agenda, og jeg vil derfor ikke give en uddybende behandling af litteraturen som særegen æstetisk erfaringsform eller en genreteoretisk problematisering af kategorien. Skønlitteratur vil, groft sagt, blive defineret som dét, der formidles som skønlitteratur på folkebibliotekerne. I stedet vil der anlægges et litteratursociologisk perspektiv på formidlingen som en konstruktion af litteraturen som menings- og værdifuldt kulturelt fænomen. Litteraturformidlingen vil i dette perspektiv blive anskuet som formidling af skønlitterære teksters *oplevelsespotentialer*, hvor formidlingen spiller en stor formativ rolle i bestemmelsen af disse potentialer. I den forbindelse vil litterære genrer, typer og kvalitetsbegreber blive diskuteret, ligesom konkrete litterære eksempler vil blive inddraget.

For voksne: På baggrund af det kulturministerielle oplæg til projektet vil jeg begrænse mit fokus på formidlingen af skønlitteratur for voksne.¹⁴ Denne afgrænsning skal ikke ses som udtryk for principiel relevans, da børnebibliotekerne traditionelt har været toneangivende i udviklingen af kreative formidlingsformer¹⁵, ligesom børnebibliotekerne blandt andet tilskrives en fremtidig hovedrolle i den generelle formidlingsindsats for at styrke befolkningens læsefærdigheder.¹⁶

'Danske': Afhandlingen har et nationalt fokus på danske folkebiblioteker, men vil undervejs også henvise til relevante udenlandske erfaringer og eksempler, da indflydelsen fra især den angloamerikanske biblioteksverden i flere omgange har haft en formativ effekt på det danske folkebiblioteksvæsens praksis, også på formidlingsområdet.

'Folkebiblioteker' udgør både formidlingens 'hvem' (afsender) og 'hvor', idet folkebiblioteket, som en institution med sine egne praksisser, vilkår og rationer, anskues som en determinerende kontekst for litteraturformidlingen. Da andre bibliotekstyper ikke behandles i projektet, vil termen 'bibliotek' i projektet være identisk med folkebibliotek.

---

¹⁴ Børnebiblioteket vil dog indgå indirekte da en række af de formidlingstiltag, som beskrives i projektet, har haft deres udspring i børnebiblioteksverdenen

¹⁵ Af aktuelle eksempler kan nævnes 'Forundringsrummet' på Vejle Bibliotek (Staal 2007) og det nyindrettede 'næsten bogløse' børnebibliotek på det Aalborg Bibliotekerne. For mere herom se: [http://www.aalborgbibliotekerne.dk/Det_\(n%C3%A6sten\)_bogl%C3%B8se_b%C3%B8rnebibliotek-473.aspx](http://www.aalborgbibliotekerne.dk/Det_(n%C3%A6sten)_bogl%C3%B8se_b%C3%B8rnebibliotek-473.aspx) (lokaliseret d. 12. januar, 2010)

¹⁶ Det gælder dog ikke kun børnebibliotekerne, da en stor gruppe af befolkningen i dag vurderes at have utilstrækkelige læsefærdigheder til at honorere videnssamfundets krav. (Styrelsen for Bibliotek og Medier 2010, s. 37-38)

Projektet vil dog inddrage andre litterære aktørers formidlingspraksis i et komparativt perspektiv, da bibliotekets position i det litterære kredsløb (se Kapitel 2) er væsentlig for forståelsen af biblioteket som litteraturformidlingsinstitution.

Men hvem er litteraturformidlingens afsender? Er det biblioteksinstitutionen eller den enkelte (eller flere) bibliotekar? Denne sondring mellem bibliotek og bibliotekar kan være vanskelig at foretage i praksis, og vil udgøre en metodisk problemstilling i forhold til projektets spørgeskemaundersøgelse (se Kapitel 3). Projektet vil dog følge det princip at omtale biblioteket som afsender, med mindre en konkret bibliotekar optræder som personlig afsender for formidlingen.

Slutteligt vil jeg kort inddrage et begreb som glimrer ved sit fravær, nemlig bibliotekets *brugere*. Da jeg anlægger et afsenderorienteret perspektiv på litteraturformidlingen, vil formidlingens modtagere ikke være genstand for projektets undersøgelser. Dette valg skyldes dels et behov for afgrænsning af projektets problemfelt, dels en pragmatisk arbejdsdeling, da et aktuelt ph.d. projekt på Danmarks Biblioteksskole netop har beskæftiget sig med litterære oplevelse fra et receptionsperspektiv. (Balling 2010) Brugerne vil dog optræde i projektet, idet brugerstudier vil blive inddraget og diskuteret (se 2.2) ligesom formidlingsrationalernes positionering af brugeren (se nedenfor) vil være et emne.

1.5 Litteraturformidlingens former på biblioteket

Hvor jeg i det ovenstående har defineret projektets øvrige hovedbegreber vil jeg her præcisere min anvendelse af projektets nøglebegreb: Litteraturformidling. Hvilke aktiviteter dækker 'litteraturformidling' konkret over i dette projekt? Ambitionen om en anvendelig definition af bibliotekarisk litteraturformidling kræver, at perspektivet ikke kun begrænses *til* biblioteksinstitutionen, men at det også afgrænses *inden for* institutionen. At formidle kultur- og vidensressourcer udgør selve folkebibliotekets *raison d'être*, og i en bred forståelse af formidlingsbegrebet som *tilgængeliggørelse* kan alle niveauer af folkebibliotekets virke siges at være formidlingsrelaterede. Disse niveauer kan defineres som:

1. *Det formelle niveau: adgang til skønlitteraturen.* Dette niveau vedrører den fysiske tilgængelighed i form af borgernes adgang til samlingen og betingelser for denne adgang, og manifesterer sig i form af principper for demografisk nærhed, låneret og åbne hylder.
2. *Materialevalgsniveauet: opbygningen af den skønlitterære samling.* Materialevalget (accession og kassation) er ikke direkte knyttet til formidling, men spiller en central

indirekte rolle som den praksis, der bestemmer indholdet i samlingen, og dermed hvad der reelt (kan) formidles på biblioteket. Hvilke titler (og i hvor mange eksemplarer) skal indgå i bibliotekets samling og dermed være tilgængelige for borgeren?

3. *Det vidensorganisatoriske niveau: organisering af skønlitteraturen.* Formel adgang til indkøbt litteratur er imidlertid ikke et tilstrækkeligt kriterium for tilgængelighed. Det kræver også en mental tilgængeliggørelse i form af en vidensorganisation, som faciliterer søgning og genfindning af materialer (Skouvig 2004), idet samlingen organiseres i et klassifikations – og indekseringssystem.

4. *Designniveauet: indretningen af formidlingsrummet.* Biblioteksrummets indretning vil naturligvis afspejle vidensorganisationen, men rummet vil samtidig have et specifikt design, hvor faktorer som arkitektur, lysætning, møblement m.m. skaber bestemte oplevelser og derved bidrager til en distinkt synliggørelse af samlingen.

5. *Eksponerings- og eventniveauet.* Denne sidste dimension dækker, hvad der normalt forstås ved aktiv formidling, nemlig aktive, særskilte synliggørelser af skønlitterære oplevelsespotentialer

Her dækker formidling af skønlitteratur på folkebibliotekerne således alle processer, som bidrager til at bringe brugerne og den skønlitterære bestand i kontakt med hinanden. Denne inklusive forståelse vil blive inddraget i en helhedsforståelse af litteraturformidlingens historiske udvikling på folkebibliotekerne (Kapitel 4), men i denne sammenhæng er der brug for en smallere definition, som præciserer genstandsområdet for projektet. Denne definition kan tilnærmes ud fra to differentieringer af bibliotekets virkeområde. For det første en inddeling i folkebibliotekets litterære aktiviteter i:

- *Forvaltning* af litteratur, som vedrører den interne bestandsudvikling i form af accession og kassation
- *Formidling* af litteratur, som udadrettede aktiviteter rettet mod at fremme benyttelsen af bestanden (Thorhauge 1995)

Sondringen mellem materialevalg og formidling har sin historiske baggrund i en anskuelse af biblioteksarbejdet som en helhed af 1) *det indre arbejde*, som vedrører de tekniske niveauer i form af administrationen af biblioteket og organisering og udvikling af samlingen, og 2) *det ydre, eller udadvendt arbejde*, som vedrører bibliotekets kontakt med omverdenen, det vil sige primært lånerne, men også lokalsamfund og biblioteksverdenen. (Skouvig 2006) Her ligger vores interesse på det udadvendte, formidlingsorienterede arbejde.

For det andet en beslægtet differentiering, som knytter sig til to forskellige anvendelser af selve formidlingsbegrebet. De to anvendelser placerer sig på henholdsvis

vidensorganisations - og eksponeringsniveauet (niveau 3 og 5 ovenfor), og henviser til folkebibliotekets dobbelte identitet som informationscentral og kulturinstitution:

- *Informationsformidling*, hvor skønlitterære tekster anskues som dokumenter, der organiseres med henblik på genfindning og relevansvurdering. Det sker dels gennem inddelingen af dokumenterne i diskrete emnebaserede klasser, dels gennem en dokumentrepræsentation i form af katalogisering og indeksering. Her understøttes dokumentets intellektuelle tilgængelighed ved, at en række egenskaber ved dokumenterne beskrives i form af deskriptive metadata og notationer om dokumentets bibliografiske identitet og overordnede indholdstræk. (Lancaster 1998)
- *Kulturformidling*, hvor skønlitteraturen anskues og formidles som kulturelle oplevelser. Enten direkte, i form af litterære begivenheder (events), eller mere indirekte, som formidling af skønlitterære tekster som bærere af oplevelsespotentialer (eksponering).

Emnet for dette projekt er litteraturformidling som kulturformidling (herefter litteraturformidling). Jeg vil derfor begrænse mit fokus til eksponeringsniveauet og til dels designniveauet (da grænserne mellem de to niveauer til tider er flydende), som i det følgende vil være identisk med termen 'formidling'. Det vidensorganisatoriske niveau, derimod, vil blive berørt, men vil ikke indgå som genstand for projektets undersøgelser. Et valg, der ikke skal ses som udtryk for en vurdering af forskningsmæssig eller praktisk relevans, men som et behov for afgrænsning af projektets problemfelt.

Åse Tveit foretager i sin introduktion til emnet (Tveit 2004) en tilsvarende afgrænsning af litteraturformidlingen som genstandsfelt, idet hun sonderer mellem *teknisk formidling* (informationsformidling), hvor (information om) dokumenter tilgængeliggøres gennem standardiserede vidensorganisatoriske praksisser, og *personlig formidling* (kulturformidling), som en opsøgende, subjektiv henvendelse etableret gennem en distinkt selektion og præsentation af litterære tekster. Inden for den personlige formidling sonderer Tveit mellem den personlige vejledning (brugervejledning), den direkte henvendelse (som henvendelse til en eller flere brugere) og den indirekte henvendelse. Denne tredeling kan bidrage til at strukturere de centrale litteraturformidlingsformer i følgende typologi:

Hovedformer	Underformer	Eksempler på aktiviteter
Teknisk formidling		Klassificering, Indeksering
Personlig formidling	1) Personlig vejledning (Vejledning)	Brugervejledning Læsekredse
	2) Direkte henvendelse til grupper af personer (Event)	Arrangementer: Book-talks, foredrag m.m.
	3) Indirekte henvendelse til ukendt publikum (Eksposering)	Tekstlig formidling Udstillinger og opstillinger

Figur 1: En typologi over litteraturformidlingens former

Tveit udbygger her en klassisk sondring mellem direkte og indirekte formidling (hvor førstnævnte implicerer personlig kontakt mellem bibliotekar/formidler og bruger; Thorhauge 1995, s. 179), idet hun opdeler den direkte formidling i 'vejledning', i form af samtalen eller referenceinterviewet mellem bruger og bibliotekar, og 'den direkte henvendelse', som en kollektivt orienteret formidlingsform, der involverer et publikum.

De tre formidlingstyper kan ud over *Vejledning* også defineres som 2) *Eksposering*, som kommunikation om litterære teksters oplevelsespotentiale gennem *iscenesættelse* og 3) *Event*, som forskellige former for *italesættelse*, der også involverer en oplevelsesdimension i selve formidlingssituationen.

Læsekredsen er her placeret som grænsefænomen som kollektiv, men lukket formidlingskreds. Men samtidig er læsekredsen som en kommunikation mellem brugere et eksempel på de *dialogiske formidlingsformer*, der som en central nyskabelse i den aktuelle epoke bryder med den monologiske kommunikation, som traditionelt har kendetegnet litteraturformidlingen. Vi vender tilbage til dette tema i Kapitel 2, hvor formidlingsformerne og deres forhold mellem afsender og modtager vil blive uddybende behandlet.

Når den *virtuelle litteraturformidling* ikke nævnes i figuren, skyldes det, at den virtuelle formidling ikke primært udgør en distinkt formidlingsform, men snarere repræsenterer en fordobling af formidlingsrummet, hvor alle de ovennævnte former har undergået en

remediering, som radikalt har udvidet formidlingens muligheder. For eksempel giver nettets løsrivelse fra den lokale forankring nye muligheder for *brugervejledning*, idet bibliotekarens ekspertise som referenceperson kan sættes i værk i forhold til en langt større målgruppe.¹⁹ Det gælder også for *opstillinger og udstillinger*, hvor nettets hypertextuelle struktur har affødt muligheder for nye brugerorienterede kombinatorikker, som imødekommer mangfoldigheden af potentielle tilgange til litteraturen. I forhold til *den skriftlige formidling* har nettet muliggjort en større skriftlighed i formidlingen, og anbefalingen er blevet en populær formidlingsgenre som en skriftlig remediering af *book-talk'en*.(Nielsen 2005)

Derudover har introduktionen af Web 2.0., hvor den digitale organisering og eksponering af materialer suppleres af sociale teknologier, åbnet for en hidtil uset grad af brugerinvolvering i formidlingen. Og 'Library 2.0' er også blevet annekteret af den danske biblioteksverden²⁰, hvor det førende litteraturformidlingssite litteratursiden.dk i april 2009 blev 'genfødt' i en 2.0 version. Her har litteratursiden.dk blandt andet brugt den sociale teknologi til at oprettet *virtuelle læsekredse*, hvor læsekredsen remedieres i en socialt mere fleksibel og uforpligtende form i et forsøg på at tiltrække nye målgrupper.(Balling 2007)

Slutteligt skal nævnes *formidlingsprojektet* som en særlig, hybrid 'form', der typisk forbinder en række af de nævnte former. Med projekt forstås en række formidlingsaktiviteter under en fælles titel, der a)er særskilt finansierede og står uden for bibliotekernes hverdagslige formidlingspraksis; b)involverer samarbejde med andre aktører og/eller 3)en innovativ dimension i form af udvikling af bibliotekets formidlingsformer og – strategier.

I sin sondring mellem teknisk og personlig formidling konkluderer Åse Tveit, at det kun er i den sidste betydning, at der er tale om formidling, idet hun forstår formidling som en personlig aktivitet, der involverer et formidlende subjekt.²² Præmissen for Tveits definition er dog problematisk, da informationsformidling ikke kan reduceres til en rent teknisk procedure, men altid involverer et formidlende subjekt, hvis fortolkning af teksten og distinkte ordvalg påvirker formidlingen, ligesom hans/hendes fortolkning altid er funderet i

---

¹⁹ I det første store pionerprojekt inden for digital litteraturformidling, Anne-Lise Mark Pejtersens 'Book House' – projekt, blev den digitale søgeflade også konstrueret på baggrund af skønlitterære brugersamtaler. (Pejtersen 1975; Pejtersen 1989) For mere herom se 4.3

²⁰ Widén-Wulff et. al. 2008

²² For mere herom, se blandt andet Tveit 2004, kpt. 2.

institutionelle forståelser af dokumenternes funktioner og relevans for brugerne. (Ingwersen 1990)

Omvendt skaber den indirekte litteraturformidling alternative, uformelle organiseringer af (dele af) samlingen. Det viser sig tydeligt i den virtuelle formidlings hypertextuelle struktur, hvor titler og forfattere forbindes gennem metonymiske og metaforiske koblinger (fx gennem emnegrupperinger og 'Noget der ligner' – kategorier, se www.litteratursiden.dk), men også det fysiske rums formidling kan betragtes som en 'informationsarkitektur' (Bjørneborn 2008), der gennem sin distinkte organisering letter, påvirker og skaber møder mellem litteratur og bruger. Frem for en væsensforskel er der typisk tale om gradsforskelle mellem det standardiserede og det personlige, hvor de tekniske formidlingsformer sætter nogle mere afgrænsende, formelle rammer for subjektets formidling.

En anden forskel mellem informations – og litteraturformidling ligger i selektionsprocessen: Begge praksisser indebærer en selektion *inden for* teksterne, hvor man reducerer værkets kompleksitet ved at fremhæve bestemte egenskaber frem for andre. Men litteraturformidlingen foretager også selektioner *mellem* teksterne i form af et variabelt præsentrationsniveau, hvor dele af samlingen eksponeres og dermed differentieres fra helheden. En tredje væsentlig forskel ligger i *intentionen* med de to formidlingstyper. Informationsformidlingen arbejder med et *deskriptivt ideal*, hvor målet er, gennem strukturel konsistens og klarhed, at facilitere mødet mellem den rette tekst og den rette bruger ved at pege på tekstens objektive hovedegenskaber. Heroverfor har litteraturformidlingen også et *performativt ideal* (Austin 1975; se Kapitel 2), da den i sin henvisning til litterære oplevelsespotentialer også søger at påvirke mødet mellem modtager og litteraturen.

Litteraturformidlingen skal således udgøre en aktiv synliggørelse som en *kommunikation om bibliotekets muligheder* (Thorhauge 1995, s. 175), der skal fremme brugen af bibliotekets litterære ressourcer. Et formål, som finder kulturpolitisk resonans i bibliotekslovens krav om at 'fremme kulturel aktivitet', men samtidig rejser en række centrale spørgsmål: Hvilke former for litterær aktivitet, forstået som anvendelser og oplevelser af litteraturen, fremmes gennem formidlingen? Er bestemte former for litterær aktivitet at foretrække frem for andre? Og skal denne aktivitet primært vurderes kvalitativt eller kvantitativt? Det er spørgsmål, knyttet til formidlingens rationaler, der har præget litteraturens historie på bibliotekerne, og som jeg vender tilbage senere i projektet.

1.6 Afhandlingens forløb

Efter en introduktion til projektets metodiske og teoretiske tilgange i Kapitel 2 følger fire kapitler, som knytter sig til afhandlingens fire tilgange (se 1.1.): 1)Etableringen af en teoretisk ramme for litteraturformidlingen; 2)en empirisk kortlægning af bibliotekernes formidlingspraksis og 3)en historisk perspektivering. Tilgange som suppleres med pointer fra 4)to kvalitative studier af aktuelle formidlingsprojekter.

Her vil det være et hovedtræk, at den teoretiske del primært behandler litteraturformidlingen som en *kontekstualiserende* aktivitet, der bidrager til at forme og konstituere litteraturen som kulturelt fænomen, mens litteraturformidlingen i den historiske del hovedsageligt vil blive anskuet som en *kontekstualiseret* aktivitet, der formes og præges af de kulturelle og institutionelle rammer, hvori den praktiseres.

I Kapitel 2, *Metode og teori*, vil jeg først kort beskrive og begrunde anvendelsen af projektets dataindsamlingsmetoder, mens der i Kapitel 2.2. gives et overblik over og typologisering af den foreliggende litteratur på litteraturformidlingsområdet og dens anvendelse i projektet. Det er et tekstmateriale kendetegnet ved en righoldig mængde af genrer som debatindlæg, manualer, rapporter og undersøgelser, hvori jeg vil fremhæve nogle tematiske hovedlinjer af relevans for projektet. Men feltet er samtidig præget af et fravær af egentlig teoridannelse, hvorfor etableringen af en litteraturformidlingsteoretisk ramme fordrer en applikation af teorier fra andre fagområder.

I de resterende dele af Kapitel 2 vil jeg udvikle en teoretisk ramme for forståelsen og analysen af litteraturformidling. I underkapitel 2.4 vil jeg med afsæt i J. L Austins sproghandlingsteori diskutere vil centrale aspekter af formidlingen som performativ kommunikationshandling: Formidlingens intentioner og effekter, relationen mellem afsender, modtager og genstand og forholdet mellem formidlingens kontekst og rationaler. Diskussionen vil tjene som oplæg til den efterfølgende semiotisk inspirerede tilgang (2.5), som tager udgangspunkt i Gerard Genettes paratekstbegreb og den norske kunstsociolog Dag Solhjells formidlingsteoretiske applikation af begrebet. Litteraturformidling vil her blive forstået som paratekstuelle sproghandlinger, der i deres henvisning samtidig kontekstualiserer litteraturen ved at aktivere distinkte forståelses- og fortolkningsrammer for mødet mellem læser og litterær tekst. Det udmønter sig i en model, som med udgangspunkt i projektets semiotiske - sociologiske teoriramme (se ovenfor) differentierer mellem tre rammer for litteraturformidlingen: 1)Mediets ramme 2)Den institutionelle ramme og 3)Den sociologiske ramme. I forbindelse med den sociologiske ramme for formidlingen vil jeg inddrage og diskutere oplevelsesbegrebets relevans for en forståelse af litteraturformidlingens aktuelle former og rationaler. Det vil

ske på baggrund af Gerhard Schulzes sociologiske analyse af oplevelsessamfundet som kulturteoretisk forståelsesramme og begrebets applikation i den meget indflydelsesrige markedsføringsteori om oplevelsesøkonomi.

Som før nævnt foreligger der trods den store opmærksomhed på formidlingen ingen systematisk viden om bibliotekernes litteraturformidling. Etableringen af et sådant vidensgrundlag vil være målet med Kapitel 3, *Litteraturformidling – et øjebliksbillede*, hvor besvarelsene fra en spørgeskemaundersøgelse foretaget i 2008 blandt landets biblioteker (se Bilag 1 & 2) vil blive analyseret. Der er tale om et eksplorativt studie, hvis formål er at tegne et empirisk øjebliksbillede af litteraturformidlingen på landets folkebiblioteker, der også kan anvendes som vidensbaggrund for projektets senere undersøgelser. Motivationen for undersøgelsen var desuden at kortlægge tendenser i bibliotekernes *daglige* formidlingspraksis og dermed supplere den best practice logik, som præger de større formidlingsprojekter, der typisk når det offentlige søgelys. Projekter, hvis mere spektakulære karakter er betinget af tidsbundne midler, og ikke nødvendigvis sætter sig varige spor i den lokale eller generelle formidlingspraksis. Spørgsmålene i skemaet orienterede sig mod fire hovedtemaer: 1) Aktuelle forandringer i formidlingens omfang og karakter; 2) Anvendelse af gængse formidlingsformer; 3) Interaktion mellem bibliotekerne og andre aktører i litteraturformidlingen; 4) Formidlingens rationaler, forstået som de deltagende bibliotekarers holdning til litteraturformidlings formål og deres egen rolle som formidlere. Metodiske overvejelser og beskrivelse af undersøgelsesprocessen er placeret i kapitlets indledning (3.1.).

Kapitel 4, *Litteraturformidling – en historisk perspektivering* vil sætte projektets problemstilling ind i en historisk forståelsesramme, idet litteraturformidlingens aktuelle situation vil blive anskuet som del og produkt af bibliotekets historiske rolle som litteraturinstitution. Kapitlet vil fokusere på forståelsen og vægtningen af formidlingens rolle i bibliotekets arbejde og de skiftende former og rationaler for formidlingen, der har præget bibliotekshistorien. Kapitlet vil således rette sig mod det andet af projektets underspørgsmål: *Hvilke former og rationaler har karakteriseret litteraturformidlingens historie på folkebibliotekerne?*

Kapitlet vil her anlægge et bredt perspektiv, idet litteraturformidlingen ses som en kontekstualiseret begivenhed, der skal forstås i sammenhæng med forandringer af bibliotekets kulturelle identitet og de kulturhistoriske bevægelser, som har påvirket denne. Kapitlet vil indledes med et kort signalement af de historiske faser i overskriftsform og en præsentation af den bibliotekshistoriske litteratur, som anvendes i analysen (4.1). Her trækker jeg primært på en række nyere danske forskningsprojekter, men inddrager også udenlandske kilder, heriblandt den finske diskursanalytiker Sanna Taljas studie af de kulturhistoriske 'fortolkningsrepertoarer', som knytter sig til biblioteket som

kulturformidlingsinstitution. Derefter vil litteraturformidlingens historie på bibliotekerne blive analyseret som en proces i tre faser:

a) *Den konfirmative fase* (1920-64) (4.2), hvor folkebiblioteket konstitueres som samfundsinstitution forankret i et oplysningsrationale, der udmønter sig i et pædagogisk orienteret vejledningsrationale for litteraturformidlingen.

b) *Den reformativ fase* (1964-2000) (4.3.), som er kendetegnet ved den gradvise indførelse af et brugerrationale, hvor det er opfyldelsen af brugerens subjektivt definerede behov, som bliver bibliotekernes legitimitetsgrundlag. Det fører dels til en styrkelse af formidlingens rolle på bibliotekerne, dels et skifte fra direkte til indirekte formidling, hvor vejlederrollen udskiftes med den neutrale iscenesætter, som stiller de efterspurgte bøger til rådighed for den selvhjulpne bruger ud fra et markedsorienteret service- og selvbetjeningsrationale.

c) *Den performative fase* (2000 -) (4.4), som dækker den aktuelle fase, er kendetegnet ved en række modsatrettede tendenser, som både markerer en videreudvikling af og afvigelse fra brugerrationalet. På den ene side en fortsat styrkelse af markedsorienteringen og selvbetjeningsrationalet. På den anden side en mere aktiv tilgang til formidling som en praksis med formative effekter på bogvalg og læsekultur. Det giver sig udslag i en supplerende af selvbetjeningen med et serendipitetsideal om den uventede opdagelse og personlige og dialogiske formidlingsformer, hvor brugerorienteringen suppleres af en brugeraktivering. Virtualiseringen er her en hovedfaktor, som har bidraget til såvel automatiseringen som personliggørelsen af formidlingen. Disse tendenser kan sammenfattes i et *oplevelsesrationale*; både derved at formidlingen i sig selv tillægges en performativ oplevelsesværdi, men også ved at formidlingen tager udgangspunkt i læseoplevelsen. Denne historisk funderede karakteristik vil blive sammenholdt med det foregående kapitels konklusioner med henblik på en besvarelse af projektets tredje forskningsspørgsmål: *Hvordan relaterer den aktuelle litteraturformidling sig til den historiske udvikling?*

Afslutningsvis vil jeg i *Konklusion og perspektivering* for det første opsummere projektets hovedpointer og besvarelse af forskningsspørgsmålene. For det andet vil jeg pege på en række mulige perspektiver for fremtidig forskning inden for området ud fra spørgsmål, som forskningsprocessen har affødt men ikke besvaret, men for hvilke denne afhandling forhåbentlig kan udgøre et grundlag.

2. Metode og teori

I dette kapitel vil projektets bærende metodiske og teoretiske perspektiver blive præsenteret. Kapitlet indledes med en introduktion til de dataindsamlingsmetoder, som bringes i anvendelse i projektet (2.1). Dernæst følger en kort teksttypologisk og tematisk præsentation af den foreliggende litteratur på litteraturformidlingsområdet (2.2.), mens de sidste fire underkapitler beskæftiger sig med projektets primære teoretiske tilgange. I 2.3 vil jeg ud fra blandt andet J. L. Austins sproghandlingsteori foretage en teoretisk indkredsning af formidlingsbegrebet som vil danne grundlag for udviklingen af en litteraturformidlingsteoretisk ramme i 2.4 - 2.6.

2.1 Anvendte metoder

Afhandlingens dataindsamling baserer sig på tre metoder, som kort vil blive præsenteret i det følgende.

Spørgeskemaundersøgelse. En vægtig del af projektets empiriske grundlag består af svardata fra 187 biblioteker, som deltog i en spørgeskemaundersøgelse i sensommeren 2008. Baggrunden for valget af spørgeskemaundersøgelsen som metode var som før nævnt et ønske om at danne sig et overblik over feltet og samtidig udfylde et aktuelt videnshul, da der trods emnets synlighed i offentligheden ikke foreligger nogen systematisk viden om folkebibliotekernes litteraturformidling.

Spørgeskemaundersøgelsen vil således producere ny, empirisk funderet viden om området, som vil blive sammenholdt med den mere generelle, dokumentanalytisk funderede karakteristik af den aktuelle litteraturformidling, jeg tegner i det følgende historiske kapitel.

Til gennemførelsen af spørgeskemaundersøgelsen og dataanalysen blev der hentet inspiration i en række metodeindføringer (Pors 1993; Clark-Carter 1997; Kruuse 2005; Buckingham & Saunders 2004), ligesom et kursus i statistisk metode afholdt på Kulturarvens Forskerskole bidrog med vigtige metodiske inputs. Statistisk metode vil dog kun blive anvendt i begrænset omfang i analysen, som vil basere sig på deskriptiv frem for analytisk statistik (Clark-Carter 1997, s. 48-49). Det skyldes for det første, at undersøgelsen har en eksplorativ karakter, og ikke arbejder med egentlig testning af hypoteser. For det andet kan undersøgelsens sample ikke hævdes at være repræsentativt og dermed besidde en valid udsigelseskraft i forhold til populationen. For det tredje er der i spørgsmålenes udformning kun anvendt kvalitative (diskrete kategorier) og diskontinuerlige kvantitative variable (hele værdier), hvorfor undersøgelsen kun har produceret nominale og ordinale data. Derfor har jeg i analysen begrænset mig til at analysere korrelationer mellem

variabler gennem krydstabulering, da dataene ikke besidder en kompleksitet, som gør det meningsfuldt at inddrage mere avancerede metoder. (Buckingham & Saunders 2004, s. 202) I 4.1 vil der blive givet en gennemgang af metodiske overvejelser og procedurer i forbindelse med undersøgelsens dataindsamling og -analyse.

Kvalitativ metode: Evalueringerne af de to formidlingsprojekter i Kolding og Århus, som vil blive inddraget i projektet, baserer sig på observationer, analyse af relevante dokumenter o.a. tekstligt og visuelt materiale, og interviews med en række af projektets interessenter. I forbindelse med Læseheste og Hundehoveder interviewede jeg dels ledere, projektansvarlige og involverede bibliotekarere på Århus Borgerservice og Biblioteker, dels repræsentanter for de eksterne litterære institutioner, som var involveret i projektet (for liste over interviewpersoner, se Bilag 3, s. 61), mens der i Kolding blev foretaget interviews med involverede bibliotekarere, brugere og forfattere (se Bilag 4, s. 10). Her var der i alle tilfælde tale om fysiske interviews, mens en række interviews i første case af praktiske årsager måtte afholdes pr. telefon eller mail.

Som et tredje ben bygger afhandlingen på en omfattende *dokumentanalyse* på baggrund af informationssøgninger rettet mod dels teoretisk litteratur, dels tekster af mere dokumentarisk karakter. Sidsnævnte indbefatter 1)undersøgelsesrapporter og –projektevalueringer, som belyser brugeradfærd, udbytte af formidlingstiltag m.m., 2)politiske betænkninger, handlingsplaner, rapporter m.m., som dokumenterer litteraturformidlingens officielle plads i de (biblioteks)politiske visioner, og 3)tidsskriftsartikler. Her blev der foretaget søgninger efter relevante tekster i alle numre udgivet siden 2000 af følgende centrale danske og udenlandske bibliotekstidsskrifter: *Acquisition Librarian*, *Bogens verden*, *Bibliotekspressen*, *Danmarks biblioteker*, *Dansk Biblioteksforskning*, *New Library World* og *Scandinavian Public Library Quarterly*. Formålet med denne informationssøgning var at opnå et overblik over dels aktuelle tiltag og udviklingstræk inden for litteraturformidlingsområdet, dels de holdninger til litteraturen og formidlingen, som kommer til udtryk i den biblioteksfaglige presse.

Det primære relevanskriterium var teksternes (artikler, orienteringer, debatindlæg m.m.) direkte tematiske tilknytning til litteraturformidlingen, men også tekster om emner af indirekte relevans (eksempelvis biblioteksbyggerier, medieudvikling og bibliotekar- og brugerroller) blev inddraget på baggrund af en individuel relevansvurdering. Derudover er der blevet foretaget søgninger på Infomedia. I første omgang en generel søgning på nyere tekstkilder (efter 2004), hvor 'bibliotek' som søgeord blev kombineret med 'litteratur', 'formidling' og 'litteraturformidling'. I anden omgang en specifik søgning på alle artikler med relation til den såkaldt 'Pernille Schalz – debat', som vil blive omtalt i kapitel 4.4.

Med kombinationen af disse tre metoder har jeg i projektet anvendt en *metodetriangulering* (Flick 2004) for at opnå en bred og facetteret forståelse af emnet, hvor metoderne dels kan supplere hinandens styrker, dels kompensere for hinandens mangler. Spørgeskemaundersøgelsen er således en effektiv måde til at indsamle store mængder standardiserede, kvantificerbare data (Clark-Carter 1997, s. 6), og har derfor været en velegnet metode til at tegne et aktuelt øjeblicsbillede af litteraturformidlingsområdet. Til gengæld bidrager metoden kun med en overfladisk vidensindsigt i emnets komplekse karakter og årsagssammenhænge. Heroverfor bidrager projekterne og dokumentanalysen med uddybende indsigt i aspekter af emnet, ligesom det aktuelle overblik over litteraturformidlingen komplementeres med en analyse af feltets kulturelle og historiske baggrund.

Der er for den store hovedpart af projektets undersøgelser tale om indirekte undersøgelsesformer, som tager udgangspunkt i bibliotekarere og andre interessenters udsagn om litteraturformidling. Dermed iagttager de ikke fænomenet i sig selv, men de italesættelser og fortolkninger, fænomenet underlægges gennem det sproglige medie af bestemte personer. (Clark-Carter 1997, s. 26) Det åbner for en række potentielle faldgruber:

a) *Vidensproblemet*, hvor respondenterne ikke besidder den viden, som kræves for at besvare spørgsmålet, eller hvor denne viden er for kompleks og/eller tidskrævende at indsamle

b) *Hukommelse*, hvor fortidige begivenheder huskes ofte ukorrekt;

c) *Tavs viden*, idet mennesker besidder en stor mængde viden, som ikke er bevidst- eller sprogliggjort, og som derfor ofte ikke kommer til udtryk i eksempelvis en spørgeskemaundersøgelse.

Desuden er sproget som socialt medie ikke blot et redskab til at fremsætte udsagn om virkeligheden, men er også et medie for forhandling om virkeligheden, og fremførelsen af bestemte intentioner (se 2.3). Det åbner for en anden faldgrube i form af:

d) *Etiketteeffekten* i form af en overrepræsentation af ønskelig adfærd: Siger folk, hvad de mener, og mener de, hvad de siger? Eller svarer de ud fra hvad de forventer, der forventes? Det gælder typisk personlige emner, men også emner med implicite positive og normative konnotationer i svargruppen, hvilket formodentlig gælder for litteraturformidling som bibliotekarisk aktivitet.³⁵

---

³⁵ En effekt, som erfaringsmæssigt er mere fremtrædende ved personlig dataindsamling (fx interviews) end ved distanceret dataindsamling (fx spørgeskemaundersøgelser). (Buckingham & Saunders 2004)

Hertil må man sige, at disse faldgruber ligger delvist uden for min kontrol, men vil blive medtænkt og tematiseret i analyserne. Samtidig udgør de dog ikke et afgørende problem for undersøgelsernes validitet. For det første fordi det med projektets dobbeltblik på formidlingens former og rationaler også er relevant, hvordan dens aktører italesætter og fortolker formidlingens som kulturel begivenhed og fænomen. For det andet fordi en erkendelse af den sociale virkeligheds delvist sproglige karakter ikke behøver medføre en full scale socialkonstruktionistisk afvisning af muligheden for at tale om denne virkelighed som en stabil reference. At der er *fortolkning og begreber mellem forskeren og virkelighedens dybere strukturer* (Fuglsang & Olsen 2004, s. 19) medfører ikke nødvendigvis en accept af, at vores møde med verden er fuldt determineret af disse begreber (Buckingham & Saunders 2004, s. 35).

2.2 Litteraturformidlingens litteratur - et vue over området

Ovennævnte informationssøgning, og dens relevanskriterier, viste sig at volde visse problemer på grund af emneområdets karakter. Som forskellige former for eksponering af litteratur, der implicerer bestemte forståelser af (mødet og relationen mellem) litteraturen, brugere og biblioteket/bibliotekaren, og er forankrede i distinkte kulturelle kontekster, er litteraturformidling et svært afgrænset område, som ofte overlapper med bibliotekernes øvrige aktivitetsniveauer (se 1.5.1), og implicerer en række fagområder uden direkte tilknytning til litteraturformidlingen, men af væsentlig relevans for en helhedsforståelse af emnet. Eksempler på sådanne fagområder, som inddrages i dette projekt er: Bibliotekshistorie og – teori (som introduceres i 4.1.2), litteratur -, æstetik - og smagssociologi (Radway 1984; Radway 1997; Solhjell 2001; Secher 2004; Eriksson 2006), litteratur – og bibliotekspolitik (Worsøe-Schmidt 1994; Skot-Hansen 2006), kommunikationsteori (Fiske 1990), Biblioteksstatistik (Bille et. al. 2005; Kommunernes Landsforening 2004; Gentofte Bibliotek 2005; Møller 2005; Andresen et. al. 2009) og professionstudier af bibliotekarens virkeområde og faglige identitet (Schmidt 2001; Schreiber 2006).

Som teoretisk felt er litteraturformidlingen imidlertid at sammenligne med en donut: Samtidig med at der befinder sig en mængde relevante teoretiske perspektivet *omkring* emnet, er selve kernen tom, da der ikke er udviklet en egentlig teori for litteraturformidlingen. En væsentlig årsag hertil er, at tekster om litteraturformidlingen altovervejende er blevet produceret med henblik på rapportering og vidensdeling inden

for det bibliotekariske praksisfællesskab uden at undergå en nævneværdig akademisering. En anden mulig årsag er litteraturformidlingens naturlige tilknytning til litteratursociologien, som generelt har haft en marginal status i de seneste årtiers litteraturvidenskabelige paradigmer (Furuland 1997; Lund 2001; se 2.4).

Det skal dog ikke forstås som et fuldstændigt fravær af teori, da tekster om litteraturformidling ofte inddrager og implicerer teoretiske perspektiver. Desuden afspejles projektets dobbeltblik på formidling som form og rationale i sekundærlitteraturen, hvor rapporter, undersøgelser og vejledninger omkring bestemte formidlingsaktiviteter ledsages af eks – eller implicitte normative forestillinger om formidlingens funktion og formidlingsaktørernes respektive roller.

I det nedenstående vil jeg for overblikkets skyld præsentere 'litteraturformidlingens litteratur' i form af en overordnet genretypologi med tilhørende tematiske fokuspunkter. Det skal dog understreges, at store dele af tekstmaterialet overlapper mellem genrerne. Et eksempel er Åse Tveits førmtalte introduktion til feltet, *Innganger* (Tveit 2004), som giver en indføring i de centrale formidlingsformer, suppleret med egne undersøgelsesresultater, korte forslag til teoretiske perspektiver og best practice eksempler. Bogen, som er skrevet til undervisningsbrug på biblioteksstudiet, har således træk fra både manualen, rapporten og formidlingsstudiet.

1) *Debatindlæg* udgør et væsentligt kildemateriale for projektet, da litteraturformidlingen hyppigt er blevet relateret til offentlige diskussioner om bibliotekets praksis og legitimitet som litteraturinstitution. Disse indlæg dækker en mangfoldighed af emner, men kan overordnet inddeles i to grupper:

1A) En internt defineret formidlingsdiskussion, hvor repræsentanter fra biblioteksverdenen diskuterer udviklingen af nye litteraturformidlingsformer og formidlingens rolle for bibliotekets kulturelle identitet (Ravnløkke 1978; Hjorth-Lorentzen 1985; Vandborg 2001; Vandborg 2003 m. fl.).

1B) En eksternt defineret værdidiskussion, hvor andre litterære aktører (forfattere, forlæggere, kritikere m. fl.) de senere årtier har kritiseret bibliotekernes stigende efterspørgselsorientering og prioritering af formidling frem for tilgængelighed i det fysiske biblioteksrum som værende i strid med bibliotekets værdirationale og funktion i det litterære kredsløb (Winge 1983; McCook & Jasper 2001; Davidsen 2008; Rønnov-Jensen 2008 m. fl.).

2) *Manualer*, som giver præsriptive indføringer i formidlingspraksisser udgør en relativt stor genre inden for området. Det kan være bestemte formidlingsformer som eksempelvis

den skønlitterære brugervejledning. (Saricks & Brown 1997; Ross et. al.2002), der i USA under navnet Reader 's Advisory udgør en selvstændig disciplin med kursusvirksomhed, håndbøger og opslagsbøger. Saricks & Brown fremsætter som repræsentanter for denne disciplin et systematisk regelsæt for italesættelse af litteratur, der tager udgangspunkt i litteraturens læserappel. En appel, der ikke, som ofte antaget, skal findes i den skønlitterære teksts tematik, men i den 'feel', eller tone, som determinerer den litterære oplevelse. Jeanette Woodward (2005) og Michael Dewe anlægger en mere holistisk tilgang med retningslinjer for, hvordan biblioteket som kulturinstitution kan udvikles i en brugerorienteret retning med boghandlen som rollemodel. Woodward's anbefalinger er dog mere eksemplariske end egentlig visionære, da de ikke adskiller sig væsentligt fra den udvikling, som faktisk pågår på bibliotekerne. Udvidet PR – arbejde og strategiske genplaceringer af biblioteker er således centrale tendenser i tiden, ligesom bibliotekerne de seneste årtier har applikeret en lang række af butiksverdens principper i gentænkningen af biblioteksrummets indretning.

En hovedkraft i denne udvikling har været det engelske formidlingskonsulentfirma Opening the Book, som ud fra konceptet Reader Development har produceret en stor mængde vidensdeling og vejledninger i både direkte og (især) indirekte litteraturformidlingsformer: Effektiv formidlingsdesign af biblioteksrummet, placering og brug af formidlingsvenligt møblement, visuel udsmykning, design af søgegrænseflader, dialogiske formidlingsformer, partnerskaber m.m. (Pihl 2002a; 2002b; 2002c; Elkin et. al. 2003; Balslev 2004; se også www.openingthebook.co.uk) Som hos Woodward og Saricks & Brown retter Reader Developments vejledning sig ikke kun mod formidlingsteknikker, men også mod tilegnelsen af et bestemt rationale for formidlingen. (van Riel & Fowler 1996). Et rationale, som har haft stor betydning for den aktuelle litteraturformidling, og som vi vender tilbage til i sidste del af det historiske kapitel (4.4).

3) Rapporteringer og evalueringer, hvor viden om formidlingsaktiviteter indsamles og systematiseres, udgør et centralt sekundært erfaringsmateriale inden for feltet. Dette tekstmateriale kan differentieres ud fra disse aktiviteters omfang. Der kan for det første være tale om beskrivelser og/eller analyser af større, enkeltstående formidlingsprojekter som Nielsen & Sechers evaluering af det landsdækkende formidlingsprojekt Lån og Læs (Nielsen & Secher 2006), Gitte Ballings vurdering af litteratursidens virtuelle læseklubber (2007) eller et amerikansk folkebiblioteks forsøg på en rent genrebasert organisering af fag - og skønlitteraturen (Cannell & McCluskey 1996). Under denne gruppe hører også undertegnede to evalueringer (Bilag 3 og 4), som udgør baggrundsmateriale for projektet. En anden gruppe omhandler brugen af bestemte formidlingsformer og – koncepter inden for en given tids - og stedsramme. Det gælder eksempelvis engelske bibliotekers eksperimenter med reorganiseringer af samlingerne i brugervenlige kategorier (Ainley & Totterdell 1982), udviklingen af teknikker for indirekte formidling og brugen af

genrekategorier på amerikanske biblioteker (Baker 1996; Harrell 1996), og den globale udbredelse og anvendelse af Reader Development (Elkin et. al. 2003). Disse tekster vil blive løbende inddraget i projektet som dokumentation, der samtidig ofte, eks – eller implicit - tematiserer de rationaler, som præger formidlingsaktiviteterne.

4) *Anden Formidlingsteori*, hvor fraværet af en egentlig teoriudvikling inden for området har ansporet til inddragelsen af formidlingsteori fra andre fagområder. Her vil formidlingsstudier inden for journalistikken (Mikkelsen 2002), akademisk pædagogik (Kristiansen 2003; Jensen 2003; Bryld et. al. 1999) og sundhedsvæsenet (Elsass et. al. 1997) kort vil blive omtalt i projektet. Det primære input hentes dog fra museumsfeltet og kunstformidlingen (Hooper-Greenhill 1992; Falk & Dierking 1992; Solhjell 2001), hvor især Dag Solhjells formidlingsteori udgør en væsentlig inspirationskilde for teoriudviklingen (se 2.4), som blandt andet vil bygge på en oversættelse af hovedtræk ved Solhjells teori til den bibliotekariske litteraturformidling.

5) *Formidlingsrelaterede studier* dækker forskningsbaserede undersøgelser med direkte relation til formidlingssituationen. Der er tale om et bredt felt, som her vil blive inddelt i nogle tematiske undergrupper:

5A) *Formidlingshistorie og – sociologi*, hvor formidlingen relateres til mere overordnede (litteratur)sociologiske og institutionelle udviklingstræk. Shunith Shoman beskriver her hvordan bibliotekers normer og teknikker for tilgængeliggørelse af deres ressourcer historisk er tæt forbundet med kulturelle og teknologiske udviklingstræk (Shoman 2000), mens Kjær og Ørom knytter den moderne udvikling af litteraturformidlingen til historiske forandringer i den bibliotekskulturelle identitet (Kjær og Ørom 1992a; se 1.5.1). Studier, som vil blive inddraget i den historiske analyse i Kapitel 4. I en kritisk artikel om 'Litteraturformidlingens betingelser' (Lund 2001) påpeger Niels Lund, at den aktuelle satsning på litteraturformidling (se 1.2.3) ledsages af en professionalisering (mag-isering'; Lund 2001, s. 10), hvor formidlingen bliver en akademisk ekspertkultur, løsrevet fra læsernes hverdagsliv. Derfor efterlyser Lund en formidlingstilgang, som tager udgangspunkt i læsernes livsverden gennem en større bevidsthed om modtageren og litteraturens brugsværdi for denne.

Det vil være pointer i projektet (se 2.4 & 2.5), at biblioteket som formidlingsinstitution rummer potentialet for en sådan formidling, ligesom biblioteket kan tjene som kulturel arena for forskellige aktører i det litterære kredsløb. I tråd hermed pointerer Hans Jørn Nielsen i en analyse af Litteratursiden (Nielsen 2005) hvordan den virtuelle formidling potentielt implicerer en overskridelse af de traditionelle rammer for bibliotekarens formidlerrolle og en tilnærmelse til andre litterære aktørers (blandt andet litteraturkritikken) formidlingspraksis gennem partnerskaber og indoptagelse af formidlingsgenrer, som traditionelt ligger uden for

det bibliotekariske felt.³⁶ Nielsen fremhæver her især den skriftlige anbefaling, som er blevet en integreret del af bibliotekernes formidling, der derved bevæger sig ind på et quasi-journalistisk domæne, hvilket stiller nye kommunikative krav til bibliotekaren.

5B) *Brugerne: Selektions – og interaktionsstudier*, som behandler skønlitterære biblioteksbrugeres søgeadfærd og selektionskriterier. Hvordan interagerer brugerne med bibliotekernes litteraturformidling, og hvad får folk til at vælge nogle tekster frem for andre? Formidlingens reception er som før nævnt ikke en del af dette projekts forskningsfokus, men der vil dog løbende blive refereret til brugerstudier. Et forhold, som skyldes emnernes tætte forbundenhed: Da litteraturformidling er defineret ved forskellige former for påvirkninger af brugernes møde og interaktion med litteraturen, er det ikke muligt at studere litteraturformidling uden at inddrage denne interaktion. Og vice versa.

Nogle studier sætter litteraturvalget i relation til læseres mere overordnede syn på og tilgang til litteratur. Et eksempel er Catherine Ross, som på baggrund af den foreliggende forskning og en række interviews med skønlitterære læsere udpeger fem afgørende faktorer i læseres litteraturvalg³⁷:

- 1) Hvilke emotionelle, intellektuelle og etiske oplevelser søger læseren?
- 2) Hvilken indflydelse har læserens informationskilder (personlige relationer, reklamer, anmeldere, bibliotekets formidling m.m.)?
- 3) Læserens generelle smag og præferencer, hvor træk ved teksterne opvejes mod den ønskede læseoplevelse: Emner, stil, persongalleri, miljø, fysisk omfang m.m.
- 4) Læserens aflæsning af teksternes 'paratekster' (se 2.4) i formidlingssituationen (Forfatter, genre, omslag, stikprøvelæsninger)³⁸
- 5) Titlens fysiske og mentale tilgængelighed (det tid og arbejde, som kræves for at anskaffe og læse teksten)

Valget af skønlitterært læsestof knytter sig således til faktorer både i og uden for biblioteksrummet, og det er en hovedpointe hos Ross, at brugeren altid møder litteraturen med et filter af metaviden og forventninger, som sættes i spil med formidlingens semiosis. En pointe, som vil blive forfulgt i de følgende, teoretiske underkapitler.

---

³⁶ *...the web site may be seen as remediations of media expressions and media genres usually practised only by agents of the public sphere outside the library – magazine editors and writers, cultural essayists, journalists, televisions interviewers, etc.. The structure of the public, open network leads to an intermingling of institutional codes of behavior.* (Nielsen 2005, s. 517)

³⁷ Ross & Chelton 2001

³⁸ Se også Sear & Jennings 1986; Nielsen & Zoega 1997 m. fl.

De fleste studier tager dog udgangspunkt i selve interaktionen mellem bibliotek og bruger, der udgør et naturligt hovedtema inden for LIS – forskningen³⁹. Her har en række projekter blandt andet undersøgt, hvordan bestemte design- og eksponeringsformer påvirker og stimulerer brugerens valg af litteratur (Goodall 1989, Baker 1996 m.fl.; se 4.3.5). Disse studier af den indirekte formidlings betydning for tilgængeliggørelse og stimulering af læseoplevelser har haft afgørende indflydelse på de principper for indretningen af biblioteksrummet, som er fremherskende i dag (se 4.3.5). Et fællestræk ved disse studier er fremhævelsen af *browsing* som den dominerende søgeadfærd blandt skønlitterære læsere (Goodall 1989, Shoman 2000 m.fl.).⁴⁰ Browsing kan bredt defineres som søgning på baggrund af et uspecifikt titelbehov og uden mellemkomst af en fysisk formidlerinstans (Shoman 2000, s. 94), og udgør som sådan en selvstændig, eksplorativ søgeadfærd, hvor brugeren forholder sig åbent og afsøgende i forhold til omverdenens stimuli:

..an activity which provokes new thought by exposing the user to a wide variety of stimuli but without being planned to do so. (Apted i Shoman 2000, s. 93)

Browsing er ikke blot en søgestrategi, men en erkendelsesmodus, der udgør betingelsen for uventede, serendipitive erfaringer, som bryder og udvider vores forventningshorisont. (Chang 1995, s. 6) Denne epistemologiske forståelse tages op af blandt andet Marcia Bates (2007), som med inspiration fra perceptionspsykologien definerer browsing som en eksplorativ adfærd, der er grundlæggende for mennesker og dyrs psykologiske og fysiske forhold til verden i forskellige livskontekster.

Skønlitterære læsers browsende adfærd afspejler også en generel tilgang til litteraturen, som ikke så meget er præget af specifikke læsebehov som af vage, bredt formulerede ønsker om litterære oplevelser, der er kendetegnet ved en høj grad af erstattelighed (se 4.3.5). Enten fordi ønsket kan opfyldes af flere forskellige titler – eller kan erstattes med et andet ønske. En indsigt, som åbner for en mere nuanceret fortolkning af kravet om opfyldelse af brugerbehov, og en forståelse af formidlingens potentielt formative rolle for brugernes læsevaner.

Browsing er et begreb, som bruges flittigt i litteraturen og et velkendt fænomen i den daglige bibliotekspraksis (Goodall 1989, s. 8), men der er imidlertid ingen videnskabelig

---

³⁹ LIS er den gængse forkortelse for fagområdet Library and Information Science

⁴⁰ Browsing er etymologisk afledt af *grazing*, dvs. dyrs søgen efter føde, men begrebet bliver i 1800-tallet forbundet med læsning, dvs. *'søgen efter åndelig føde'*. N. O. Pors oversætter derfor browsing til *'græsning'*. (Pors 1994) Jeg har dog her bibeholdt browsingbegrebet, som i dag har vundet indpas i det danske sprog.

enighed om afgrænsningen af begrebet, som dækker over et stort spektrum af aktiviteter, fra den helt tilfældige, formålsløse flaneren til den systematiske søgning inden for afgrænsede kategorier (Shoman 2000, s. 101).⁴¹ Det har ført til en række differentieringer mellem browsingformer,⁴² men har også skabt metodiske problemer, da undersøgelser arbejder med forskellige definitioner af browsing, hvilket påvirker resultaternes sammenlignelighed (Goodall 1989). Et problem, som forstærkes af at skønlitterære søgninger i høj grad er en intuitiv adfærd, hvor der løbende skiftes mellem forskellige søgeformer efter behov. Eksempelvis kan en forgæves specifik søgning føre til browsing i den øvrige samling, mens en browsing omvendt kan skabe genkaldelse og føre til søgning efter en specifik titel. Lennart Bjørneborn foreslår derfor en nuanceret typologisering af brugeres interaktions- og søgeformer inden for et spektrum mellem konvergent og divergent adfærd (Bjørneborn 2008).

Mødet mellem litteratur og biblioteksbruger kan overvejende siges at have tre faser. Den første fase er selve biblioteksbesøget, og de oplevelser der knytter sig til søgningen og deltagelsen i litterære arrangementer, den anden er valg og hjemlån af litterære tekster, mens den tredje dimension befinder sig uden for biblioteksrummet, i brugernes brug og udbytte af de hjemlånte materialer. Men hvor meget anvendes det udlånte materiale? Læser brugerne faktisk de bøger, de låner, og i hvor høj grad er de tilfredse med de læseoplevelser, de får? Dette tema er underbelyst i forskningen, idet biblioteksforskningen er rig på studier af forholdet mellem formidling og udlån, mens studiet af brugsdimensionen typisk begrænser sig til kvantitative undersøgelser af sammenhænge mellem søgemetode og brugertilfredsheden med de fundne tekster. (Sear & Jennings 1986; Goodall, 1989, s. 93-98; Shoman 2000; se 4.3.5)⁴³

Et eksempel herpå er Kulturministeriets førnævnte kampagne Lån & læs (Nielsen & Secher 2006), hvis titel antyder en dobbelt ambition, hvor man samtænker stimuleringen af udlån

---

⁴¹ Denne semantiske diffusitet afspejles også i brugernes definitioner af begrebet, som også her dækker over et bredt spektrum af mere eller mindre systematiske søgeformer. Her viser der sig ofte en stor diskrepans mellem hyppigheden af browsing som erklæret formål (lånerens definition) og browsing som konkret aktivitet (forskerens definition), hvilket undergraver en del undersøgelsers validitet. (Goodall 1989, s.74-79)

⁴² Således skelner Kent mellem 1)Directed Browsing (klart mål, men ingen strategi for at nå målet); 2)Semidirected Browsing (brugeren ved ikke præcis hvad han/hun søger og hvor det er, men optimerer chancerne gennem valg af fx medie, bestandssektion etc.); 3)Undirected Browsing (rekreativ, ufokuseret aktivitet) (Kent i Goodall 1989, s. 65) Se Goodall 1989, s. 1-40 for tilsvarende differentieringer.

⁴³ Se også Shunith Shoman, s.116-19, hvor Shoman på baggrund af en række undersøgelser (bl.a. Sear & Jennings) konkluderer, at browsing er den søgeteknik, som giver den ringeste brugertilfredshed.

med motiveringen af brugerens læselyst. Men denne ambition nævnes intetsteds i kampagnens formålsbeskrivelse, og mange deltagere valgte også at bruge midlerne på en ensidig fremme af udlånet gennem indkøb af efterspurgte aktuelle titler. Titlen 'Lån & læs' er ikke udtryk for en bevidsthed om et dobbelt indsatsområde, men skal læses som et implicit lighedstegn, hvor man stiltiende antager, at Lån = læs.

En årsag hertil kunne være, at man i opgøret med den formynderiske bibliotekarrolle har afstået fra enhver granskning af lånerens private brug af det skønlitterære materiale. En tendens, som er blevet styrket af det ensidige fokus på udlånstal fra politisk hold, hvor bibliotekerne vurderes kvantitativt på deres evne til at skabe cirkulation/omsætning, og ikke på deres evne til at fremme læsning. (se 4.3) Her er selve udlånet generelt blevet set som den 'kulturelle aktivitet', bibliotekets formidling skal fremme (se 1.5.2), idet cirkulation forstås som en indikator for læsningen, som i øvrigt placeres uden for bibliotekets interessesfære. Her er der dog aktuelle tendenser, som tyder på en større inddragelse af læseoplevelsen i formidlingen. Tendenser, som relaterer sig til den sidste emnegruppe:

5C) *Litteraturen: repræsentationsstudier*, som fokuserer på formidlingens forhold til litteraturen som genstand. Hvordan repræsenteres litteraturen i formidlingen? Hvilke egenskaber fremhæves og hvilke syn på litteraturens funktioner kommer til udtryk i formidlingen? Det mest gennemgribende studie er her Anne-Lise Mark Pejtersens udvikling af den skønlitterære søgedatabase Book House (Pejtersen 1975; Pejtersen 1989), hvor Pejtersen på et empirisk grundlag søger at integrere brugernes foretrukne tilgange til skønlitteraturen i en multidimensionel informationsarkitektur, hvor teksterne tildeles multiple repræsentationer og indgange. Pejtersen viderefører dog en informationsvidenskabelig tradition for tematisk repræsentation, hvor det er teksternes 'aboutness' (Lancaster 1998), som er i fokus. En tilgang, som har sine rødder i den faglitterære indeksering og kritiseres som utilstrækkelig i forhold til skønlitteraturens æstetiske tekster (Nielsen 1999; Enghoff & Rafn 2007; Eriksson 2010; se 4.3.5). Æstetiske tekster formidler ikke information om temaer, men oplevelser som altid opstår i samspillet mellem form og indhold. Derfor vil en repræsentation, som negligerer litterære teksters stilistiske træk reelt ikke give noget klart billede af tekstens karakter og oplevelsespotentiale. Desuden fremsættes der fra flere sider forslag om en litteraturformidling, som i højere grad tager udgangspunkt i selve litteraturen og dermed i brugeren som læser. (4.4.) Disse forslag fremsættes dog fra vidt forskellige positioner og fører derfor til divergerende konklusioner. Hos Niels Lund skal formidlingen løsrives fra en litteraturfaglig æsteticisme, som præger det litterære formidlingskredsløb og i stedet bringe litteraturen i dialog med de store fortællinger og konflikter, som optager den 'fælles erfaring':

...samtalesfeltet om litteratur kan ikke være "teksterne selv" eller et fag om litteratur. Litteraturformidling må bindes til nogle størrelser af social art, til kollektive sammenhænge der er større end den enkelte litteraturlæser. [...] Det forudsætter positioner, ståsteder med briller og filtre, hvorfra sigtepunkterne og den nødvendige selektion kan springe. Der må være nogle steder at formidle fra. Der må være en sammenhæng med en anden art fortælling, større eller mindre, når nogen vil noget med litteratur i forhold til mennesker i en samfundsmæssig kulturel kamp. (Lund 2000, s. 19)

Lund fremsætter her et socialt ideal om litteraturen som medie for store problemstillinger, der er i tråd med påkaldelsen af den store samtidsroman, der sætter tidens afgørende 'problemer under debat', og som også har haft en vigtig historisk plads i bibliotekernes litteratursyn. (se 4.2.4)

Enghoff og Rafn (2007) tilslutter sig Lunds udgangspunkt i brugeren som læser, men anlægger i stedet et litteraturfagligt formidlingsperspektiv, hvor bibliotekerne kritiseres for i deres brugerorientering at reducere litteraturen til objekt for markedsføring, matrice for temaer eller medie for subjektiv oplevelse. En nytænkning af litteraturformidlingen skal i følge forfatterne derfor tage udgangspunkt i litteraturen som særegen æstetisk erfaringsform og litterære tekster som æstetiske henvendelser til læserne. Ligeledes bør formidlingens fokus på den litterære oplevelse tage udgangspunkt i teksten selv, således at der ikke blot bliver tale om et subjektivt defineret oplevelsespotentiale, men at teksten som henvendelse stiller bestemte objektive 'oplevelseskrav' til sin læser (Enghoff & Rafn 2007, s. 14). Denne problematik behandles uddybende i den teoretiske del (2.3 – 2.5) og bliver desuden taget op i diskussionen af litteraturformidlingens aktuelle fase i 4.4.

- *Bibliotekaren: professionsstudier*. Slutteligt vil projektet også inddrage studier af bibliotekarens faglige identitet og formidlerrolle. Her vil en række historiske kilder og analyser (Døssing 1990, Schreiber 2006) blive inddraget i Kapitel 4, men den primære inspirationskilde vil være Jofrid Karner Smidts undersøgelse af norske bibliotekarers litterære smag og selvforståelse, og dennes betydning for deres virke som litteraturformidlere (Smidt 2001). Karner Smidt definerer med udgangspunkt i Pierre Bourdieu biblioteket som et selvstændigt professionsfelt, hvor den fælles uddannelse og praksis skaber bestemte holdninger og værdier – også på det skønlitterære område. Og biblioteksfeltet placerer sig ifølge Karner Smidt aktuelt i en mellemposition mellem elite og publikum, faglighed og folkelighed. En position, hvis litteratursociologiske implikationer vil blive diskuteret nedenfor.

2.3 Litteraturformidling – en teoretisk indkredsning

I indledningen afgrænsede jeg hvilke aktiviteter, der i projektet henregnes som 'formidling'. I det følgende vil jeg teoretisk præcisere projektets forståelse og med afsæt i J. L Austins sprogteori udvide forståelsen af litteraturformidlingens semantik som grundlag for udviklingen af en teoretisk ramme i de følgende underkapitler.

2.3.1 Litteraturformidling som aktivitet, relation og rationale

Formidling lader sig formelt definere som 'det at give eller viderebringe oplysninger og erfaring'⁴⁴, og henviser altså til en kommunikativ aktivitet, som ofte har både en semiotisk og fysisk dimension, idet den også involverer tilvejebringelsen af et produkt, som når grossister formidler varer til forhandlere, sagsbehandlere formidler arbejdskraft til virksomheder (eller jobs til arbejdstagere, om man vil) - eller biblioteker formidler litterære tekster til brugerne.

Men formidlingsbegrebet har samtidig en stor spændvidde, da det, knyttet til forskellige præfikser, anvendes i en lang række forskellige sammenhænge. Et opslag under 'formidling' giver således 10 eksempler på anvendelser af begrebet (arbejdsformidling, informationsformidling, naturformidling m. fl.),⁴⁵ og i en række nyere publikationer inddrages formidlingsbegrebet blandt andet i studier af akademisk pædagogik (Fleming & Ingemann 2003), massemediekommunikation (Mikkelsen 2002), historieformidling (Bryld et. al. 1999) og patientkontakt inden for sundhedsvæsenet (Elsass & Olsen 1997). Formidlingsbegrebet er således applicerbart på multiple og vidt forskellige kontekster, hvilket giver begrebet en semantisk bredde og diffusitet. Jens Gudiksen definerer i denne forbindelse formidling som:

..et begreb med en vag konceptuel kerne og med en essens, der kan gøres til genstand for uenighed, ligesom f.eks. begreber som frihed, retfærdighed og lignende. Sådanne begreber [...] er interne komplekse, dvs. begrebet har flere dimensioner (viden, værdier, handlen, færdigheder, holdninger m.m.). Endelig er de åbne, hvilket betyder, at der er stort spillerum

---

⁴⁴ Som leksikalsk kilde er anvendt online ordbogen www.ordbogen.com, som er udviklet i samarbejde med Center for Leksikografi v/Handelshøjskolen, Aarhus Universitet. For mere herom se <http://www.ordbogen.com/biz/>

⁴⁵ www.ordbogen.com

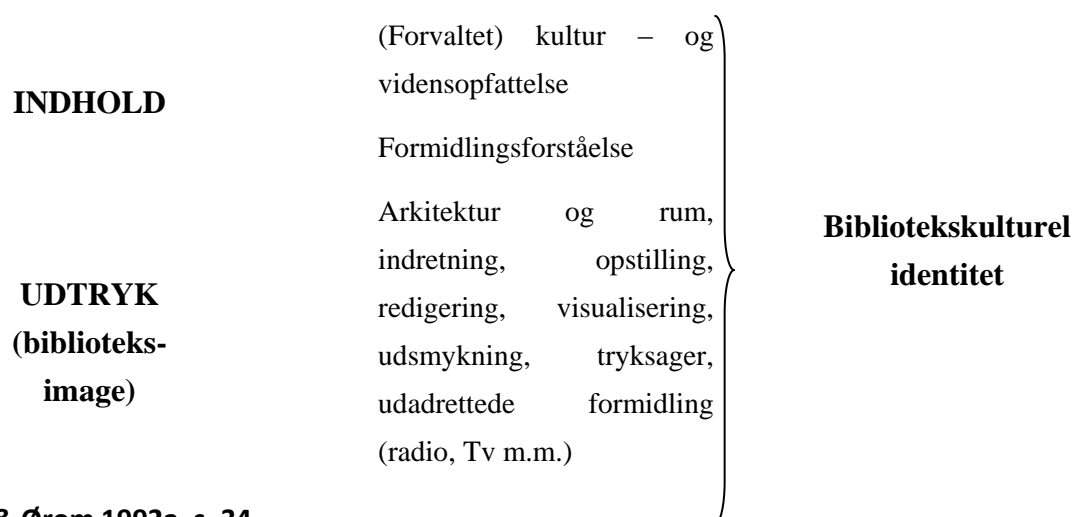

for fortolkning og anvendelse [...]I en formidlingssammenhæng bliver det af afgørende betydning, hvordan relationerne mellem det der formidler, det der formidles og det der formidles til forstås. (Gudiksen 2005, s. 31-32)

Formidling er et semantisk åbent begreb, hvis situationsspecifikke betydning fastlægges i praktiseringen af 'formidling'. Det betyder, at begrebet aldrig er selvforklarende, da dets betydning er kontekstbundet og til løbende forhandling. Derfor vil projektet knytte forståelsen af formidlingen til begrebets specifikke historiske rolle på biblioteket som institutionel kontekst. Formidling er desuden en relationel proces, som i sin specifikke udformning etablerer bestemte positioner og relationer mellem formidlingens tre agenter - afsender, genstand og modtager. Slutteligt er formidling et flerdimensionelt begreb, som ikke blot henviser til et praksisniveau, med en række aktiviteter og tilhørende teknikker, men også implicerer et niveau af viden og normer ('viden, værdier [...] holdninger'), som i dette projekt vil blive defineret som 'rationaler', der kommer til udtryk i formidlingspraksissen.

Projektet vil i undersøgelsen af folkebibliotekernes litteraturformidling tage udgangspunkt i dette tredobbelte blik på formidling som kontekstuel aktivitet, relation og rationale. Litteraturformidling er en begivenhed, der udfoldes gennem en række kommunikative *former (aktiviteter)* inden for en institutionel kontekst (biblioteket). Disse former konstituerer bestemte *relationer* mellem bibliotek(ar), litteratur og bruger, der er udtryk for formidlingens *rationale*, forstået som distinkte værdier og holdninger til formidlingens aktører og formål.

Denne tilgang er beslægtet med Kjær og Øroms (1992a) beskrivelse af *den bibliotekskulturelle identitet*, der af forfatterne defineres som enheden af bibliotekets 'udtryk', som alle de formidlingsaktiviteter brugeren møder i og uden for biblioteksrummet, og *indhold*, i form af den forståelse af kultur og formidling, som forvaltes i institutionen:

Kjær & Ørom 1992a, s. 34

'Formidlingsforståelse' placerer sig mellem og forener indhold og udtryk, og kommer til udtryk i en række formidlingsformer og rummer bestemte rationaler ('Indhold'), som forankrer den i en distinkt kulturopfattelse – og opfattelse af folkebibliotekets rolle i denne kultur. Det er denne formidlingsforståelse og dens former og rationaler, som udgør fokus i dette projekt.

2.3.2 Formidling som kontekstuel begivenhed

I sin introduktion til det kommunikationsteoretiske felt definerer John Fiske to paradigmatiske, polære forståelser af kommunikation (Fiske 1990, s. 4-5), der også lader sig overføre på formidlingsbegrebet (Gudiksen 2005):

1) Kommunikation som transmission af meddelelser, hvor kommunikation forstås som en lineær overførsel af et indhold fra afsender til modtager. Der er tale om en monologisk forståelse, hvor kommunikationen er bærer af et indhold, der så vidt muligt overføres restløst fra afsender – og til modtagerinstans. Idealerne for kommunikationen er her klarhed og præcision gennem en minimering af kommunikationens 'støj' (fx sproglige tvetydigheder).

2) Kommunikation som semiotisk produktion og udveksling af betydning, hvor kommunikation anskues som en interaktion mellem mennesker og informationer i en given kulturel kontekst: *A message, then, is not a something sent from A to B, but an element in a structured relationship whose other elements include external reality and the producer/reader.* (Fiske 1990, s. 3) Her er der tale om en mere dialogisk forståelse, hvor formidling bliver en flertydig og principielt ubestemt proces, da formidlingens støj anskues som konstitutiv og knytter sig til såvel processens kontekst som budskabets konnotative flertydighed og modtagerens fortolkning.

Mit teoretiske perspektiv placerer sig inden for den sidste forståelse, og tager udgangspunkt i en *semiotisk* tilgang til formidling som produktion og udveksling af meningsgivende tegn. Et perspektiv, som implicerer at litteraturformidlingen anskues som *kontekstuel begivenhed i dobbelt forstand*.

For det første fordi formidlingen som *kontekstualiseret* begivenhed er forankret i såvel institutionelle som bredere kulturelle kontekster, hvis værdier og konventioner præger formidlingens former og rationaler. For det andet fordi formidlingen er en *kontekstualiserende* praksis, en framing af den givne litteratur, der gennem sin selektion

og iscenesættelse skaber eller vækker bestemte forståelsesrammer hos modtageren. Formidlingen bidrager med sin henvisning til litteraturen også til at konstruere litteraturen som meningsfuld genstand og søger at påvirke modtagerens forståelse, holdninger og handlinger i forhold til litteraturen. En pointe, jeg vil uddybe gennem J. L. Austins performativitetsbegreb.

2.3.3 J. L. Austin: Litteraturformidling som performativ sproghandling

J. L. Austins speech act theory formuleres som en kritik af sprogteoriens logisk – empiristiske tradition og deres 'descriptive fallacy' (Austin 2006, s. 46), hvor sproglige udsagn vurderes ud fra verifikationsprincippet, idet en ytring for at være meningsfuld skal kunne bestemmes som enten sandt eller falsk. Heroverfor peger Austin på eksistensen af *performative* udsagn, hvis (primære) funktion er at handle, at få ting til at ske, og som derfor ikke kan vurderes som sande/falske, men kun som mere eller mindre vellykkede på baggrund af handlingens intention. Sproghandlingsteorien bliver derfor også en *social* sprogteori, idet (forståelsen af) sociale kontekster og deres konventioner bliver afgørende for, hvorvidt og hvordan sproget bruges til målopfyldelse – og hvor succesrige vi er hermed.⁴⁶ Ud fra sit performative sprogbegreb formulerer Austin således en *pragmatisk* teori om dagligsproget som menneskelig praksis: Sproget bruges ikke kun *konstativt*⁴⁷ til at fremsætte sande eller falske udsagn om verdens fænomener, men er også et *performativt* redskab, som det talende subjekt anvender til en mangfoldighed af funktioner med det formål at påvirke og forandre sin omverden.

Konsekvensen af denne situationelle sprogforståelse er opløsningen af det entydige skel

---

⁴⁶ For Austin udspringer 'infelicities', mislykkede performative sproghandlinger, af 1)'Misfires' (Fejlskud), hvor ytringen ikke fremsiges i den rette situation, eller hvor den konventionelle procedure eller spilleregler for situationen ikke følges af deltagerne; 2)'Abuse' (Misbrug), hvor det ytrende subjekt er uoprigtigt, eller ikke har autoritet til at 'performe' ytringen og 3) Misforståelse, hvor den talende ikke bliver forstået af modtageren. Hvor 1 og 3 betyder, at sproghandlingen mislykkes, bevarer den sin formelle gyldighed ved 2), da reglerne ikke bruges forkert, men misbruges: 'jeg ønsker dig alt godt' kan opfylde sin sociale effekt selv om det ikke kommer fra hjertet. For en systematisk gennemgang af disse 'infelicities', se Austin 1997, kapitel 2.

⁴⁷ Ordet er hentet fra Andersen og Bredsdorffs oversættelse af Austin (1997). Austin selv bruger ordet 'statement'.

mellem performative og konstative udsagn, idet et udsagns funktion kun kan bestemmes ud fra ytringens kontekst og fortolkning:⁴⁸

Har man først indset at det man bør studere, ikke er sætningen, men derimod fremsættelsen af ytringen i en talesituation, kan man ikke længere være i tvivl om at det at fremsætte en konstaterende ytring er at udføre en handling [...] Om et udsagn er sandt eller falsk, beror ikke kun på ordenes betydninger, men på hvilken handling man udfører med dem, under hvilke omstændigheder (Austin 1997, s.158 & 163-64).

Det betyder dog ikke, at sproget i Austins optik løsrides fra sin referentielle status, men at det store flertal af udsagn frem for et sandt/falske kriterium vurderes ud fra et spektrum af pragmatiske kriterier for relation mellem udsagn og virkelighed: Er de rimelige, adækvate, overdrevne, berettigede præcise etc.. Kriterier, som alle vedrører kendsgerninger og vores viden og mening om disse kendsgerninger.⁴⁹ Det sande indgår således på linje med andre kriterier som en vurdering af ytringer på baggrund af de funktioner og gældende konventioner, de opfylder i en given situation:

For bortset fra en kunstig abstraktion – som altid kan være legitim og berettiget til visse formål – er 'sandt' eller 'ikke sandt' ikke betegnelser for særlige relationer, kvaliteter eller lignende, men for en særlig vurdering, der går på hvor tilfredsstillende ordene er med hensyn til de kendsgerninger, begivenheder, situationer osv. de refererer til. Af samme grund bør den velkendte modstilling af det 'normative' eller værdiladede med det faktuelle, som så mange andre parvise kontraster, lægges på hylden (Austin 1997, kpt. 12, s. 168).

Det fører Austin frem til 'The General Speech Act Theory' hvor ethvert udsagn tilskrives tre samtidige handlinger:

Den lokutionære handling, hvor tegn og fonetiske lyde ytres på en grammatisk korrekt måde, der har et indhold i form af en betydning og reference. Den lokutionære handling består i det *at sige* noget, idet man bruger sproget på en måde, der anerkendes som meningsfuldt og korrekt i det pågældende sprogfællesskab (Austin 1997, s. 132).

---

⁴⁸ Eksempelvis kan konstateringen 'Han er uskyldig' lige så vel være en påstand og/eller et forsøg på overtalelse, mens performativet 'Ulven kommer' både kan være advarsel og oplysning, og under alle omstændigheder er et verificerbart udsagn. (Austin 1997, kapitel 11)

⁴⁹ *True or false are just general labels for a whole dimension of different appraisals which have something to do with the relation between what we say and the facts.* (Austin 2006, s. 57)

Den illokutionære handling, hvor man giver udtryk for en intention, og dermed forpligter sig på en række sociale regler og forpligtelser. Den illokutionære handling finder sted *i og med* at sproget bruges, og *hvad* det bruges til, og er udtryk for en bestemt 'kraft', en *funktion*, som knytter sig det talende subjekts situationsbestemte intention med ytringen (Austin 1997, s. 123-24).

Den perlokutionære handling, hvor der skabes en effekt *ved* at sige noget, idet man herved påvirker modtagernes følelser, holdninger og handlinger.

Den afgørende fornyelse i Austins teori er her sondringen mellem det lokutionære og illokutionære niveau, hvor det sprogteoretiske fokus flyttes fra ytringens indhold og mening (det lokutionære niveau) til ytringens performative kraft ('Force') (Austin 2006, s. 57), hvorved mening underlægges funktion.

Den illokutionære handling frembringer effekter i form af 1) en bestemt virkning, forstået som 'en bestemt forståelse af lokutionens mening og funktion', en effekt, hvis primære betingelse er, at ytringen bliver forstået af modtageren (og nogle gange de rette modtagere); 2) At handlingen 'træder i kraft' (Austin 1997, s. 137) som en forskel, der gør en forskel, og dermed afgrænser fremtidige potentielle handlinger (fx en navngivning, som efterlods udelukker brugen af andre navne om samme fænomen); 3) Et efterspil/respons, i form af en efterfølgende handling fra en selv eller modtagerens side. Der er dog ingen kausal automatik i forholdet mellem den illokutionære og perlokutionære handling, da en given intention ikke nødvendigvis fører til den ønskede effekt. Sproghandlingen er derfor per se ubestemt:

Det er jo indlysende, at næsten en hvilken som helst perlokutionær handling kan blive resultatet af fremsættelsen af en hvilken som helst ytring, hvad enten det er tilsigtet eller ej, hvis blot omstændighederne er tilstrækkeligt specielle. (Austin 1997, s. 133)

En diskontinuitet, som understreger manglen på fast grænse mellem konstative og performative udsagn, idet performative udsagn kan blive forstået som konstateringer og omvendt. Effekterne af ytringer og det komplekse forhold mellem intention og modtagerstyring er dog underbelyst i Austins sproghandlingsteori, som trods sin emfase af det sociale betydning ikke rummer analyser af sociale sprogspraksisser.

Dette sociale aspekt tages til gengæld op i senere teories anvendelser af performativitetsbegrebet, heriblandt diskurspsykologien (Potter & Wetherell 1987), hvor sproget defineres som det grundlæggende redskab for menneskets sociale og psykologiske processer. Her indsættes det performative sprogforståelse i en poststrukturalistisk kontekst, hvor en talehandling, eller diskurs, altid også er en identitetsgivende positionering af det talende subjekt, ligesom såvel verdens- og selvforståelse som sociale

praksisser tager form i og med sproget, idet de...*depends on people sharing a complex symbolic representational system*. (Potter & Wetherell 1987, s. 9) Og dette sprogsystem er socialt og konventionelt funderet, og kan derfor ikke forklares ud fra en repræsentationslogik, som afbildninger af den ydre verdens fænomener eller afspejlinger af mentale, kognitive processer. Det indebærer, at de fænomener, der fremsættes ytringer om, ikke er objektivt foreliggende, men konstrueres i selve ytringen, hvor mennesket med lingvistiske byggeklodser skaber versioner af verden:

What is happening in these cases is that people are using their language to construct versions of the social world. The principal tenet of discourse analysis is that function involves construction of versions, and is demonstrated in language variation. (Potter & Wetherell 1987, s. 33)

Jeg vil det følgende anvende Austins sproghandlingsteori, og dens konstruktionistiske implikationer, som grundlag for en forståelse af formidling som produktion af performative ytringer. En forståelse, som i første omgang har konsekvenser for formidlingens forhold til sin genstand og modtager.

2.3.4 Formidlingens dobbelte asymmetri

Er det på trods af den 'vage konceptuelle kerne' (Gudiksen 2005, s. 31) muligt at udlede en distinkt semantik for formidlingsbegrebet? Vender vi os igen mod den formelle definition af begrebet, bliver 'formidle' defineret som:

- 1)'det at give eller viderebringe oplysninger og erfaring, fx forskningsresultater, pristilbud og anden form for information eller hjælp, hvorved man fungerer som mellemmand'
- 2)'det at viderebringe oplysninger og erfaringer verbalt eller skriftligt, herunder formulere eller fremstille det på en måde, så modtageren forstår og er i stand til at anvende det' (www.ordbogen.com).

Der kan drages to væsentlige slutninger af ovenstående definition. For det første implicerer formidlingssituationen et asymmetrisk forhold mellem afsender og modtager, idet afsender formidler noget, som modtager ikke har eller ikke er vidende om. Er modtager allerede i besiddelse af dette 'noget', er formidlingen meningsløs, eller i hvert fald unødvendig. I forlængelse af denne asymmetri anvendes formidlingsbegrebet typisk om kommunikative relationer mellem institutioner og individer, hvor repræsentanter for en vidensinstitution formidler eksempelvis medicinsk (Elsass, Olesen & Henriksen 1997), journalistisk (Mikkelsen 2002) eller akademisk viden (Fleming & Ingemann 2003) til en mindre vidende modtagergruppe som udgør institutionens udenforstående interesser.

En definition, som naturligvis også dækker vores tema, folkebibliotekernes litteraturformidling, og forholdet mellem biblioteket som kulturinstitution og en mere eller mindre veldefineret brugergruppe. Det skal dog understreges, at vidensasymmetrien mellem afsender og modtager er stærkt variabel, og ikke kun determineres af vidensforholdet, men også af den institutionelle og historiske kontekst, hvori formidlingen finder sted. Desuden kan der drages vidt forskellige konsekvenser af denne asymmetri med hensyn til formidlingens kommunikative proces og effekter. Man kan, lidt forenklet sondre mellem en *autoritativ, vertikal formidlingsforståelse*, der accentuerer asymmetrien som grundlag for afsenderstyring, hvor modtageren bliver et objekt for formidlingens intention, og en *kollaborativ, horisontal formidlingsforståelse*, hvor integrationen af formidlingens indhold inden for modtagerens horisont implicerer en grad af medskabende fortolkning fra modtagerens side.

Og det vil være en pointe i projektet, at bibliotekernes litteraturformidling historisk har forskudt sig fra en vertikal til en horisontal forståelse, hvor det traditionelle, institutionelle hierarki mellem formidler og modtager i visse aktuelle dialogiske formidlingsformer (se 1.5.2) tenderer mod at udviskes. Den autoritative dimension er også her et uomgængeligt vilkår i formidlingen, men den får i mange tilfælde en ad hoc karakter. Et eksempel er her 'Lige afleveret – effekten', hvor bibliotekers hylder med afleverede materialer har en stor appel på brugere (Sear & Jennings 1986; Goodall 1989). Her udstyres de lånere, som har afleveret materialerne med en minimal og usynlig, men stadig effektiv formidlingsautoritet, da deres valg af tekster anerkendes som implicit anbefaling af disse tekster.

For det andet repræsenterer ordbogens to definitioner af 'formidle' også to divergerende forståelser af formidling som henholdsvis transmission og transformation. Der er tale om en gennemgående dobbeltbetydning⁵⁰, hvor formidling i begge tilfælde indebærer en proces, hvor formidleren som 'mellemmand' viderebringer noget til en modtager, men samtidig er der tale om en 'svag' og en 'stærk' forståelse af denne rolle:

- I den '*svage*' forståelse af formidling som transmission er der symmetri mellem formidlingen og dens genstand, og formidleren udgør et bindeled, som sikrer genstandens tilgængelighed ved at lette kanaliseringen mellem afsender og modtager. I et

---

⁵⁰ I Nudansk Ordbog finder vi således en tilsvarende dobbeltbetydning, idet 'formidle' forstås som 'forsøge at viderebringe noget ved at fungere som forbindelsesled, specielt om information eller kontakt = mediere', mens 'formidler' bestemmes som en 'mellemmand', forstået på to måder: 1) som en 'person der udbreder viden om noget i en letforståelig og pædagogisk form', og 2) som 'en person som optræder som mellemmand mellem to parter'. Christensen et. al 2005.

kommunikationsperspektiv bliver formidleren i den svage forståelse ikke så meget aktør som et koblingspunkt i en kommunikation, en instans der faciliterer kontakten mellem givne afsendere og modtagere. I litteraturformidlingen vil bibliotekets rolle som formidlingsinstitution således være at stille materialer til rådighed for derved at facilitere kommunikationen mellem afsender og bruger. Her vil producenten i en æstetisk optik være forfatteren eller, i en poststrukturalistisk optik, teksten (Barthes 1968), og modtagerne være tekstens læsere. I en litteratursociologisk optik vil afsender derimod være forlaget, mens modtagerne udgøres af bogens potentielle (for)brugere.

- I den '*stærke*' forståelse hersker der derimod asymmetri mellem formidlingen og dens genstand, og formidlingsprocessen har en mere formativ rolle, da den også transformerer formidlingens genstand for at øge dens tilgængelighed og/eller appel for modtageren. I denne forståelse bliver formidleren kommunikationens afsendersubjekt, idet hun gør noget tilgængeligt for modtageren ved at iscenesætte det i en ny form. Igen er der tale om en variabel distinktion, som afhænger af den konkrete formidlingssituation. I vores sammenhæng kan forestillingen om formidling som en 'ren' mediering dog afvises, da litteraturformidling som aktiv kommunikationshandling altid involverer en selektiv og performativ iscenesættelse af den formidlede litteratur.

Formidling er således ikke en kanal for overførsel af et 'formidlingsprodukt', men udgør tegn, som fortolker og former genstanden. Formidlingen er altid en performativ ytring, som rummer en illokutionær kraft, hvormed den etablerer et distinkt perspektiv på det formidlede, og herved påvirker modtagerens indtryk heraf.

Formidling er således kendetegnet ved en dobbelt asymmetri:

- 1) et asymmetrisk vidensforhold mellem afsender og modtager, der kan gradbøjes som et autoritativt og et kollaborativt forhold
- 2) Et asymmetrisk forhold mellem formidlingen og dens genstand, hvor formidlingens indhold aldrig er 'sagen selv', men altid en distinkt fortolkning af og perspektiv på sagen.

Formidlingens dobbelte asymmetri har ansporet til en række *formidlingsetiske* spørgsmål, dels i en journalistisk kontekst, hvor asymmetrien mellem afsender og modtager åbner for massemediernes potentielle manipulation af borgerne (Mikkelsen 2002), dels i en akademisk kontekst, hvor genstanden, det akademiske indhold, forenkles og forvrænges, idet formidlingen indlejres i strategiske kontekster (Jensen 2003; Kristiansen 2003; Wille 2003). Jeg vil ikke gå nærmere ind i disse spørgsmål her, men blot påpege, at en formidlingspraksis altid involverer en selektiv reduktion af tekstens kompleksitet, der implicerer en positionering af formidlingens tekst (og dens producent) som dens modtager. En positionering, som knytter sig til formidlingens intentioner og effekter.

2.3.5 Formidlingens intentioner og effekter

Konsekvensen af formidlingens performative karakter er, at formidling aldrig kan være en neutral praksis, men i sin formning af genstanden altid vil påvirke mødet mellem litteratur og modtager, og derved også have en effekt på modtageren ved at tilføre denne noget nyt (Gudiksen 2005). Med Bruno Ingemanns terminologi (Ingemann 2003, s. 125-26) kan der her skelnes mellem tre formidlingseffekter: En *forståelseseffekt*, hvor man søger at formidle en bestemt viden til modtageren; en *holdningseffekt*, hvor modtageren overtales til at overtage en bestemt fortolkning af et emne eller genstandsfelt og en *handlingseffekt*, hvor modtageren tilskyndes til at handle ud fra den formidlede viden og holdning(er).

Igen skal det understreges, at denne intention ikke nødvendigvis afspejles i effekten på formidlingens perlokutionære niveau, da modtagerens fortolkning blandt andet afhænger af dennes aktuelle behov (Dervin 2003) og personlige erfaringer (Ross 2001), som ikke nødvendigvis modsvarer intentionen.

Men overordnet kan man definere litteraturformidlingens *funktion* som at påvirke mødet mellem litteratur og modtager ud fra en *intentionen* om at fremme af brugernes litterære oplevelser. Derimod er det på baggrund af sprogets performative karakter svært at skelne kategorisk mellem forståelses- og holdningseffekt, da en udvidelse af modtagerens forståelse også vil påvirke hans/hendes holdning til det forståede. Der kan dog sondres mellem forskellige intentionelle *vægtninger* af disse effekter – mere herom nedenfor.

Men litteraturformidlingen kan defineres som sprog handlinger, der tjener en række forskellige funktioner⁵¹ med henblik på at opfylde ovennævnte intention. Funktioner, som kan knyttes til hovedaktørerne i det litterære kredsløb:

1) *Den henvisende funktion* er formidlingens konstante grundfunktion hvor formidlingen peger på et litterært fænomen, i.e. konstaterer dets eksistens. Denne funktion findes dog ikke i sin rene form, da al formidling som performative aktiviteter rækker ud over det blot konstaterende (se ovenfor).

2) *Den hermeneutiske funktion*, hvor formidlingen bidrager med distinkte forståelses- og fortolkningsperspektiver på litterære tekster i form af vidensbaseret formidling. Denne funktion retter sig primært mod en forståelseseffekten, og har størst vægtning inden for *uddannelsessystemet*, i undervisningens litteraturpædagogik og den akademiske litteraturvidenskab. På biblioteket er funktionen typisk fremtrædende i tekstlige

---

⁵¹ Typologien af funktioner bygger løst på Dag Solhjell 2001, s. 86-87.

formidlingsgenrer som artikler og litteraturlister, og i direkte formidlingsgenrer som book-talks og foredrag.

3) *Den værdisættende funktion*, hvor formidleren fremsætter litterære vurderinger og smagsdomme. Denne funktion retter sig både mod forståelses – og holdningseffekten og har størst vægt inden for *litteraturkritikken* med anmeldelsen som hovedgenre. På bibliotekerne er materialevalget en implicit garant for at de tilgængelige tekster befinder sig over institutionens kvalitetsgrænse⁵², hvorfor den værdisættende funktion kun anvendes i positiv forstand i form af eksempelvis anbefalinger, book-talks eller udstillinger af 'Gode bøger'.

4) *Markedsføringsfunktionen*, hvor parateksten skaber fokus på teksten som objekt for omsætning/cirkulation. En funktion der med sin intenderede holdningseffekt relaterer sig til reklamen og derfor har sin naturlige hovedvægt i markedets formidling. Denne funktion har ikke nogen direkte analogi i biblioteket qua fraværet af kommerciel agenda, men kan siges at være indlejret i de stærkt markedsinspirerede eksponerings- og designformer, som præger det senmoderne bibliotek (se 4.3).

5) *Den socialt afgrænsende funktion*, hvor formidlingen eksplicit hævder teksters relevans for bestemte smagskulturer og dermed peger på formidlingens intenderede målgruppe. (fx 'Bøger for mænd')

Når der ovenfor tales om 'vægtning' skyldes det, at disse funktioner ikke lader sig entydigt adskille, men ofte sameksisterer i den enkelte formidlingsaktivitet. Eksempelvis ledsages anmeldelsens eller anbefalingens kritisk-vurderende funktion ofte af en relativiserende specificering af en teksts relevans i forhold til situation eller målgruppe ('god til en regnvejrsdag hvis man kan lide Judith Krantz'). Desuden er funktionerne også situationelt betinget: En anmeldelse har for eksempel normalt en kritisk-vurderende funktion, men eksempelvis en anden funktion, hvis den bruges i forbindelse med en udstilling eller optrykkes på et bogomslag.

Men hvad med biblioteket? På den ene side kan alle funktioner findes i bibliotekernes litteraturformidling; på den anden side er der ingen funktion, som entydigt kan henregnes til bibliotekernes litteraturformidling. Det vil være en pointe i det følgende, at:

---

⁵² Denne garanti er dog løbende blevet problematiseret i diskussioner om bibliotekernes vægtning af kvalitet og efterspørgsel i materialevalget. (for mere herom se 4.3).

- 1) De historiske forandringer i bibliotekernes formidlingsformer og – rationaler i høj grad kan relateres til skiftende vægtninger af ovennævnte funktioner;
- 2) At denne vægtning afspejler en skiftende orientering mod andre felters formidlingsrationaler.
- 2) At biblioteket i dag lader sig anskue som et mødested for disse funktioner

2.3.6 Formidlingens kontekster

Ud over at tjene en række funktioner rummer litteraturformidlingens sprog handlinger også et indhold, som jeg med Dag Solhjell vil definere som formidlingens kontekster (Solhjell 2001). Litteraturformidlingen formidler som *kontekstualiserende* aktivitet ikke litteraturen gennem gengivelser af dens indhold, men gennem kontekstualiseringer, som sætter bestemte forståelsesrammer for modtagerens iagttagelser af litteraturen:

Kontekstene etablerer relasjoner mellom kunstverk og noe utenfor kunstverkene, som bidrar til å gi dem mening [...] Kontekstene kan betraktes som innholdet i den kollektive bevissthet om kunst. Det er denne kollektive bevissthet, som utgjør kunstinstitutionen. (Solhjell 2001, s. 26 & 33)

En litterær tekst kan principielt relateres til et utal af forskellige kontekstuelle faktorer. Men formidlingens kontekster forholder sig altid til en større kontekst, i form af de gældende konventioner for italesættelse af litteratur. Et kulturelt sprog, hvor litteraturen karakteriseres, vurderes og organiseres gennem en række begreber (genre, stilretning, epoke, forfatternavne, kunstmiljøer, intertekstualiteter, -ismer m.v.), som oftest ikke kan læses direkte ud af den litterære tekst. Kontekster tjener dermed til at tilskrive tekster kulturel identitet ved at sætte dem i relation til andre tekster eller fænomener. Herved forvandles det litterære felt i en topografisk metaforik fra en uendelig, diskret række af singulære tekst - punkter til et overskueligt 'kort', hvormed man kan orientere sig i det litterære landskab:

Den karakteriserende konteksten kan betraktes som et bykart, som stadig kommer i nye versjoner etter som byen bygges ut, og plasser, gater og veier anlegges og omlegges. Hvert kunstverk og hver kunstner gis en adresse eller et koordinat på kunstkartet.[...] Dette voksende, dynamiske og sammenhengende system av klassifiserende karakteristikker er en kontekst for all samtale om kunst, og et innhold i al kunstformidling. (Solhjell 2001, s. 143)

Det er dette kort, eller sprog, der som en illustration af den 'kollektive bevidsthed' om litteraturen muliggør intersubjektiv kommunikation om litteraturen. Det litterære kort bygger på kulturelle konventioner, som typisk vil prioritere bestemte perspektiver på

bestemte tekster og teksttyper. Desuden forudsætter navigationen i det litterære landskab en vis skoling i kortets begreber og koordinater. Et fænomen, der kendes fra biblioteksforskningen, hvor skønlitterære brugeres evne til at orientere sig og browse i bibliotekets litterære landskab i høj grad er betinget af deres kendskab til de litterære kontekster. (Sear & Jennings 1986; Goodall 1989)

Det er dog væsentligt at pointere, at dette kontekstuelle sprog ikke er en statisk lovtekst, men er dynamisk og under stadig forandring som følge af indre og ydre pres: Indre i form af litteraturens egen udfordring af konventionelle rubriceringer og læsemåder (Søndergaard 2004); ydre i form af litterære aktørers revisioner og afvigelser fra systemet. Det gælder den akademiske verden, hvor litterære værker, forfatterskaber og grupperingers æstetiske betydning er til løbende diskussion. Det gælder markedet, hvor nye genrer som chick-litt opfindes og fremmes gennem udgivelsespolitikken. Og det gælder folkebibliotekerne, hvis litteraturformidling siden den reformativ fase (se Kapitel 4) har været præget af eksperimenter med kategoriseringer og sammenstillinger, der skal styrke brugerens orientering og bogvalg.

Kategorisering er et vitalt redskab i individets orientering i verden, hvor vi vurderer og rubricerer individer og fænomener ud fra deres 'medlemskab' i kategorier og sociale grupperinger (Potter & Wetherell 1987, s. 137). Disse kategorier og begreber er på den ene side udstyret med en historik, der indpoder dem med bestemte konnotationer og prædefinerede forståelser. Men indholdet af kategorier er samtidig noget, som skabes løbende i sproghandlinger, hvor individer fortolker kategorierne på bestemte måder i bestemte situationer til bestemte formål. Der er tale om en løbende *policing of categories* (Potter & Wetherell 1987, s.128), hvor begreber og kategorier bruges og bøjes for at fremme bestemte versioner af virkeligheden:

For those who study the operations of categories in discourse, however, the cluster of category-based attributes is not viewed as a kind of mental picture influencing perception but as a potentially inconsistent cluster of expectations and associations drawn on in an occasioned manner. The point is that these expectations are selectively managed, in the context of passages of talk and writing, to present certain effects. (Potter & Wetherell 1987, s. 33)

Det er gennem kontekstualiseringen at formidlingen fremhæver bestemte indgange og oplevelsespotentialer ved litterære tekster. Nedenfor vil jeg kort beskrive de mest centrale kontekster og deres typiske anvendelse i folkebibliotekernes litteraturformidling:

1A) *Forfatter: Den biografiske kontekst*, hvor litteraturen formidles ud fra forfatteren som litterær og biografisk person. Den biografiske kontekst har historisk haft stor indflydelse med

dyrkelsen af kunstnergeniet og dennes liv som nøglen til forståelse af skønlitteraturen, men har i dag en tvetydig status. Den har i mange år været erklæret død inden for den litteraturteoretiske verden (se 2.4.1), men spiller fortsat en hovedrolle i det litterære kredsløb. Det gælder både hos producenterne, hvor forfatterbiografien hyppigt sættes i spil i litterære fiktioner (Haarder 2005), fra politisk hold, med litteraturkanonens vægtning af forfatterskaber frem for enkeltværker, og i receptionen, hvor litterære tekster trods 'fiktionskontrakten' ofte læses som personlige vidnesbyrd, som i debatten omkring Knud Romers prisvindende roman *Den som blinker er bange for døden*⁵³. Og tilslutningen til forfatterarrangementer, bogmesser, lyrikoplæsninger m.m. afslører en fortsat interesse i forfatterpersonen som (kilde til) litterær oplevelse. En interesse, som udnyttes i den kommercielle formidling, hvor populære forfattere i sig selv gøres til ikoniske salgsobjekter.

Forfatterarrangementer har traditionelt været en vital del af bibliotekernes direkte formidling (se Kapitel 3), og genren videreudvikles også i den aktuelle formidling (se Case 1 & 2). I den indirekte formidling aktiveres den biografiske kontekst eksempelvis gennem udstillinger af eller book-talks om et forfatterskabs tekster, men er først og fremmest præsent i vidensorganisationen, i form af bibliotekernes alfabetiske opstilling af skønlitteraturen. Forfatternavnet fremhæves i de fleste skønlitterære brugerundersøgelser som det mest hyppige søgekriterium (Goodall 1989; Nielsen & Zoega 1997), hvilket giver den alfabetiske opstilling en grad af legitimitet. Men da den ikke, som hos faglitteraturen, suppleres af et kontekstualiserende klassifikationssystem, er den alfabetiske opstilling en 'tom' kontekst, som er meget lidt velegnet til formidling af teksterne. Et faktum, som var en anstødssten til vitaliseringen af folkebibliotekernes litteraturformidling i den reformative fase (se 4.3).

1B)Forfatter: Den intertekstuelle kontekst, hvor tekster relateres til andre forfatteres tekster. Denne kontekst har historisk spillet en stor rolle på bibliotekerne, hvor man ud fra litterære ønskers erstattelighed (se 2.1. og 4.3) Et eksempel er 'Noget – der ' ligner'.. funktionen på Litteratursiden, hvor brugere hjælpes videre fra populære (og derfor ofte udlånte eller udlæste) forfatterskaber mod nye læseoplevelser.

2)Motiv: Den tematiske kontekst, som dækker over brugen af temaer og motiver som indgange til litterære tekster. Den tematiske kontekst aktiveres typisk på bibliotekerne i form af udstillinger, hvor litterære tekster samles under en fælles overskrift. Den tematiske kontekst udgør desuden det bærende princip i den skønlitterære indeksering, hvor teksterne annoteres ud fra deres 'aboutness', ideelt set baseret på brugernes

---

⁵³ Skønlitteraturen fremhæves også i læserinterviews som kilde til viden om politiske, kulturelle og historiske forhold. (Smidt 2001; Usherwood & Tayne 2002)

forespørgsler og formulerede behov (Pejtersen 1975). Svagheden ved denne kontekstualisering er dog som nævnt, at den ikke inddrager tekstens form (stilistiske elementer m.v.) og derfor ofte rummer et informationsunderskud i forhold til den potentielle læseoplevelse (Nielsen 1999). Denne kritik retter sig primært mod informationsformidlingen, hvor en dækkende repræsentation af teksterne er et krav. I litteraturformidlingen kan den tematiske konteksts åbenhed tværtimod ses som en fordel, da den tillader sammenstillingen af vidt forskellige typer, og dermed styrker formidlingens serendipitive potentiale.

3) *Type: Genrekonteksten*, hvor litterære værker organiseres ud fra genrekoder. Genrekoderne rummer alle en række spilleregler for hvad der er (u)sandsynligt og (u)muligt inden for genres værker, og udgør som sådan en kodificering, der i høj grad er styrende for læserens forventninger. Man kan sige, at genrerne hører til skønlitteraturens kollektive dimension: Der hvor tekster skriver sig ind i en tradition (det allerede skrevne) og i et slægtskab med andre tekster, hvormed de deler en række fællestræk: Form/længde (roman, novelle), motiv (dannelsesroman, kærlighedsdigt), målgruppe (arbejderlitteratur, kvindelitteratur), læsereffekt (gys), handlingselementer (f.eks. mordet i krimien) m.m.. Ud over at bibliotekernes samlinger typisk organiseres efter litteraturens hovedgenrer (fag - /skønlitteratur, romaner/lyrik/drama) har genrekonteksten siden 1970'erne spillet en hovedrolle i litteraturformidlingen på bibliotekerne. De fleste biblioteker har i dag særopstillinger for genrelitteratur, som også indgår hyppigt i den aktive formidling, og der har været flere forsøg med at erstatte den alfabetiske klassifikation med genreopstillinger (se 4.3). Denne ambition om 'genrebiblioteket' har dog vist sig problematisk, idet genrekonteksten langt fra er dækkende for hele det litterære landskab, da det kun er hvad man kan kalde den rene genrelitteratur, som problemløst lader sig indpasse i en genregruppering. Derfor vil en for omfattende genrekontekstualisering være reduktionistisk over for de litterære tekster oplevelsespotentialer. (Pejtersen 1975; se 4.3.6)

4A) *Tid: Den historiske kontekst*, hvor litteraturen organiseres epokalt, og forstås dels som del af litteraturhistoriens dynamik, dels som forbundet med de ydre begivenheder og strømninger, som danner værkets historiske ramme. Den historiske kontekst spiller en central rolle i kulturarvstænkningen og litteraturpædagogikkens periodelæsning, men har med bibliotekernes opgør med 'depotidentiteten' (se 4.3.5) fået en perifer rolle i den bibliotekariske litteraturformidling.

4B) *Tid: Nyhedskonteksten*. Litterære teksters aktualitet er i sig selv en tom kontekst, som ikke udsiger andet end tekstens temporale tilhørsforhold. Men teksters nyhedsværdi har stor betydning for efterspørgslen, og udgør også en central kontekst i

biblioteksformidlingen, hvor nye titler typisk eksponeres særskilt i det fysiske og virtuelle biblioteksrum.

5) *Sted: Den kulturelle - geografiske kontekst*, hvor litteraturen organiseres efter sin kulturelle og nationale tilhørsforhold. Denne organisering kan fokusere på nationen som kultur- (og dermed litteratur-) kreds, men kan også følge større geografiske (afrikansk litteratur, nordisk litteratur) eller kulturelle enheder (arabisk litteratur). Omvendt kan organiseringen også orienteres mod det lokale perspektiv, hvor mange biblioteker fx aktivt formidler litteraturen fra lokalområder. Men det regionale fokus kan også være mere diffust, som i termen 'provinslitteratur', som har været markant i de senere års litterære diskurser og formidling, hvor fokus har været på, hvordan aktuelle danske forfattere som Helle Helle, Hans Otto Jørgensen og Jens Smærup Sørensen skildrer provinsielle miljøer i litteraturen. (se Bilag 3).

6) *Målgruppe: Den sociale kontekst*, som i tråd med dens socialt afgrænsende funktion relaterer teksternes oplevelsespotentiale til bestemte gruppers smag og forudsætninger. Ud over den faste, men problematiske kategori 'Unge' aktiveres denne kontekst typisk i formidlingsfremstød mod bibliotekssvage brugere som eksempelvis 'Mænd' (Nielsen & Secher 2006).

7) *Oplevelseskonteksten*, som henviser til det modtagerens subjektive læseoplevelse. Oplevelseskonteksten har typisk været uglest i det akademiske felts objektivisering af den æstetisk erfaring, men optræder på bibliotekernes formidling i former som læsekredsen, book-talken og anbefalingen. Oplevelseskonteksten adskiller sig fra de øvrige kontekster ved at tage udgangspunkt i den subjektive læseerfaring, og den spiller, skal det vise sig, i dag en hovedrolle i bibliotekernes litteraturformidling.

Den litterære erfaring kan dog samtidig kun komme til udtryk inden for det litterære sprogs intersubjektive konventioner, og oplevelseskonteksten vil derfor også altid inddrage andre kontekster. Men det er et hovedtræk ved formidlingens kontekster, at de ikke er diskrete, men indgår ofte i forskellige former for 'polykontekster' (for eksempel 'Nordiske krimier', 'Amerikanske romaner for mænd' m.v.) Et forhold, som eksempelvis ses med genrekonteksten, som i sig selv aktiverer en række underkontekster. Et andet eksempel er 'postkolonial litteratur', hvor foreningen af en kulturel-geografisk kontekst og en række tematiske kontekster udgør både en neutral betegnelse for litteratur skrevet af repræsentanter for de tidligere europæiske kolonier, og en henvisning til en række postkoloniale tematikker og - ofte - holdninger (den kulturelle splittelse, kritik af Vestens etnocentrisme m.m.), som disse værker har til fælles.

Ud over de nævnte kontekster kan man pege på en

8) *Vurderingskontekst*, hvor teksterne henføres til en normativ taksonomi. Visse af det litterære kredsløbs paratekster rummer en eksplicit vurderingskontekst som eksempelvis anmeldelser, den offentlige æstetiske værdidom per se, mens andre vurderingskontekster er implicite, idet de kun kommer til udtryk gennem selektion.

Formidling er således hos alle instanser i det litterære kredsløb udtryk for en *selektion*, hvor der samtidig er noget, man ikke formidler. Og der er tale om et isbjergfænomen, hvor den 'usynlige' gruppe af fravalgte titler, som ikke synliggøres i formidlingen er markant større end den formidlede litteratur. Men de forskellige felter i det litterære kredsløb har forskellige kriterier og procedurer for denne selektion.

Inden for *det akademiske felt* finder en implicit selektion sted, idet de titler som udvælges som genstande for studier og publikationer forudsættes at have en kvalitet og kompleksitetsgrad, som gør dem velegnede til analyse. Denne udvælgelse har desuden karakter af en art kanonisering, hvor en række genkommende værker eller værktyper præger bestemte perioder for senere at blive udskiftet med det teoretiske paradigme.^{54 55}

Også *anmeldelsen* er udover sin eksplicite værdidom også et produkt af en præselektion, hvor det afgøres hvilke titler, som overhovedet er berettigede til anmeldelse. Der er således en uskreven kontrakt om at aviserne ikke blot informerer os om litteratur, men også bestemmer hvad der skal informeres om. En selektion, som i høj grad kan afhænge af teksteksterne faktorer som anmelderens status og mediets kulturelle profil. (Klysner 1984)

Vurderingskonteksten udgør det litterære bykorts vertikale dimension og vil typisk referere, eksplicit eller implicit, til overordnede smags- og værdikontekster (Solhjell 2001). Et forhold, jeg vender til bage til i forbindelse med formidlingens sociologiske ramme.

2.4. Formidlingens tre rammer

Jeg vil i forlængelse af ovenstående nu præsentere en teoretisk model for analysen af litteraturformidlingen som semiotisk og kulturel begivenhed, der udspiller sig inden for tre rammer: Den mediale ramme, den spatiale ramme og den sociologiske ramme. Modellen er ikke kommunikationsteoretisk i den forstand, at den illustrerer formidlingen som kommunikationsproces. I stedet har jeg søgt at indfange den flerdimensionalitet, som

---

⁵⁴ Se Secher 2004 for et komparativt studie af *Danske digtere i det 20. århundrede* som eksempel på sådanne paradigmeskifte.

⁵⁵ For mere om den akademiske verdens kommunikationskredsløb og formidlingsformer, se Ørom 1997

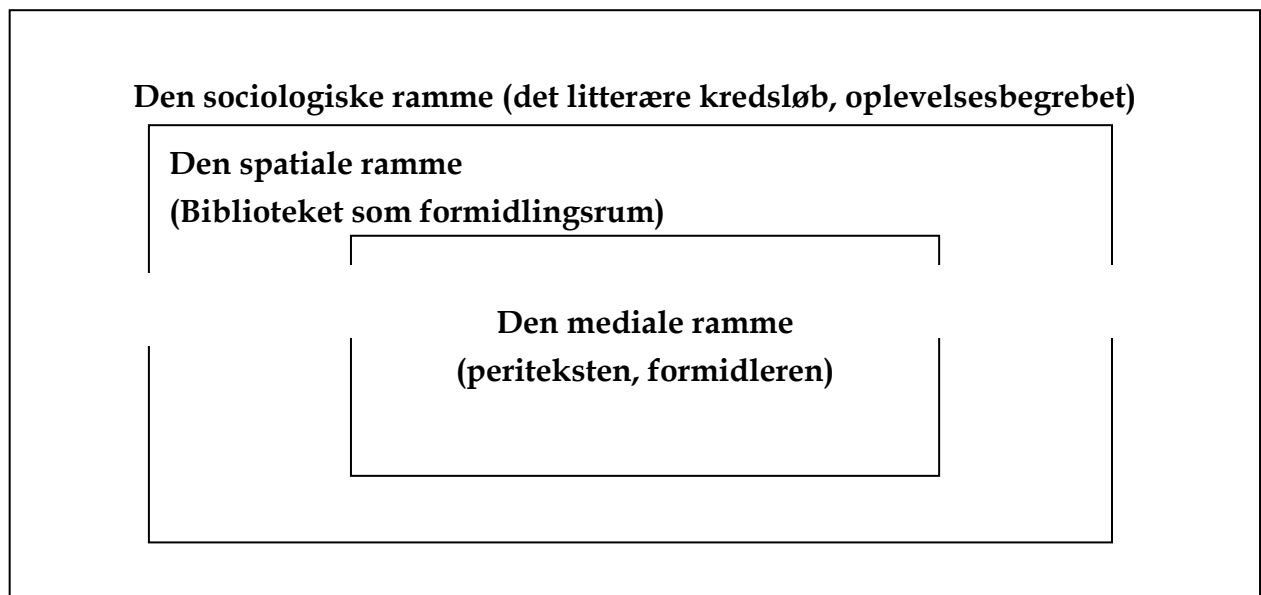

studiet af litteraturformidling indebærer ved at illustrere de tre rammer, hvori en formidlingssituation er forankret.

Udgangspunktet vil være paratekstbegrebet, som det defineres af Gerard Genette (Genette 1987) og videreudvikles i Dag Solhjells sociologiske formidlingsteori (Solhjell 2001).

De tre rammer repræsenterer tre adskilte analyseniveauer, men er samtidig indlejret i og på forskellig vis forbundet med hinanden. Progressionen betegner en indefra – ud – bevægelse, fra 'mikrostudiet' af den litterære teksts (forstået bredt, som det litterære fænomen der er genstanden for formidlingen) mediale fremtrædelsesformer, over tekstens iscenesættelse i et formidlingsrum til den sociologiske kontekst for denne praksis.⁵⁶ Bibliotekets formidling placerer sig primært på modellens andet niveau, Den institutionelle ramme, og det er også dette niveau, som traditionelt forbindes med litteraturformidlingen. Man kan derfor se de to øvrige niveauer som flankerende parenteser, som både supplerer og komplicerer den 'framing', der udgøres af litteraturformidlingens former i bibliotekernes fysiske og virtuelle rum.

Modellen inkluderer således også litteraturformidlingens centrale aktører: Hvor den inderste ramme tematiserer *litteraturen*, omhandler den mellemste ramme *biblioteket* som producent af formidling, mens den yderste ramme omhandler den *omverden*, hvori formidlingen er kulturelt og historisk forankret.⁵⁷

⁵⁷ Modellen er løst inspireret af Norman Faircloughs differentiering mellem diskursive processers mikro- og makroniveauer i form af Tekst, Diskursiv Praksis og Social praksis. (Fairclough 1992, s. 72-73).

Den mediale ramme omhandler formidlingens genstand som formidlingsaktør. Det gælder for det første teksten, som gennem sin paratekstuelle ramme kommunikerer med sine potentielle modtagere før og ud over selve læseoplevelsen. Men mediet inkluderer ikke kun teksten, men også forfatteren, der som formidler i forbindelse med arrangementer bliver en paratekst for sin egen tekst.

Den spatiale ramme henviser til det fysiske eller virtuelle formidlingsrum, hvor teksterne sættes i scene og tale inden for en given institution, i vores tilfælde biblioteket. Denne ramme analyseres primært ud fra Dag Solhjells scenografiske konception af formidling, hvor formidlingsrummet anskues som et system af paratekster, eller en 'superparatekst', inden for hvilken skønlitteraturen iscenesættes (Solhjell 2001, s. 130). Et væsentligt spørgsmål vedrører her dette rums afgrænsning - et spørgsmål, som leder frem til den næste ramme.

Den sociologiske ramme henviser til de faktorer, som påvirker litteraturformidlingen som kontekstualiseret aktivitet. Der er tale om et komplekst og mangfoldigt felt, som blandt andet rummer en række politiske, økonomiske og demografiske faktorer. Disse faktorer vil typisk variere med den enkelte formidlingssituation, og vil ikke blive behandlet i denne sammenhæng.⁵⁸ I stedet vil jeg fremhæve oplevelsessamfundet som en central kontekst som et overordnet kultursociologisk rationale, der præger bibliotekernes formidlingsforståelse (se 1.5.1). Her vil jeg introducere oplevelsesbegrebet og dets teoretiske forankring i oplevelsessamfundet som en central forklaringsfaktor i forhold til den aktuelle formidlings former og rationaler. Introduktionen vil således også tjene som optakt til Kapitel 4.4., hvor formidlingens aktuelle fase kendetegnes ved et oplevelsesrationale.

2.5 Den mediale ramme

2.5.1 Gerard Genettes paratekstbegreb og den tekstuelle idealisme

So the book is auditioning for me. It's like an audition. (Biblioteksbruger i Catherine Ross 2001, s. 15)

En skønlitterær tekst fremtræder som offentlig kulturgenstand aldrig nøgen, men er altid 'klædt på til lejligheden' (Stougaard Nielsen 2007, s. 121), idet den ledsages af en række elementer, som på forskellig vis henviser til og kommunikerer om den. De skønlitterære

---

⁵⁸ En række af disse vil dog blive berørt mere overordnet i den historiske gennemgang. Se kapitel 4.

tekster, som tilgængeliggøres og formidles på bibliotekerne, er således altid allerede formidlede, idet de er ikklædt en semiotisk ramme, som udgøres af, hvad den franske litteraturteoretiker Gerard Genette kalder *paratekster*.

Genette introducerer paratekstbegrebet som en betegnelse for de 'hjælpetekster', der indrammer og henviser til en given litterær tekst, og derved fungerer som et interface mellem teksten og dens kontekst. Parateksten er ikke en genre i gængs forstand, da parateksterne udgør en række heterogene tekstformer uden generiske fællestræk, ligesom der er tale om såvel tekster i lingvistisk forstand - forside, forfatternavn, titel, dedikationer, noter, bagsidetekster, forord, efterskrifter m.m. – som kulturelt betydningsbærende elementer af ikonografisk og materiel art som typografi, format, forsideillustrationer m.m..

I stedet sonderer Genette i sin typologiske kortlægning af parateksten mellem to grundformer:

Periteksten, som befinder sig inden for værkets grænser (om end ofte i udkanten af det), og *Epiteksten*, som befinder sig uden for værkets fysiske rammer. Det afgørende i denne sontring er således nærheden til teksten: Hvor periteksten er integreret inden for bogens rammer, er epiteksten indlejret i andre medier (andre bøger, Internet, aviser, tidsskrifter, radio, Tv, dagbøger, korrespondance etc.) og befinder sig i det uafgrænsede rum, som udgør bogens kontekst.⁵⁹

Distinktionen mellem peri- og epitekst er dynamisk, da en epitekst kan inddrages som peritekst (for eksempel når forfatteren præsenteres på bogens omslag)⁶⁰, ligesom det modsatte kan være tilfældet, når peritekster overføres til andre medier, og bruges som epitekster i eksempelvis formidlingsmæssige sammenhænge. De fleste virtuelle litteraturformidlingssider giver for eksempel adgang til billeder af bogforsider, og den digitale boghandel m.m. Amazon har udvidet denne praksis med sin 'Look inside!' – funktion, hvor man kan 'bladre' i bøgerne, og ud over forsiden kan få fremvist indeks, indholdsfortegnelse, bagside, bibliografiske data og et udsnit af selve teksten.⁶¹

---

⁵⁹ Epiteksterne ligger ikke nødvendigvis efter læserens møde med værket, men kan lige så vel fungere som indgange til dette møde. Præfikset 'epi' refererer derfor her til en spatial og ikke, som oftest, en temporal differentiering.

⁶⁰ Det tydeligste eksempel er litterære klassikere, hvor de vigtigste epitekster ofte gradvist indlemmes som peritekster i kommenterede udgaver, som dermed får status af en slags museer for værkets produktions- og receptions historie (se Genette 1987, s. 403)

⁶¹ Se www.amazon.com. Som eksempel kan man her studere Genettes værk:

http://www.amazon.com/Paratexts-Thresholds-Interpretation-Literature-Culture/dp/0521424062/ref=sr_1_3?ie=UTF8&s=books&qid=1242308434&sr=8-3#

Mængden af paratekstuelle variationer er principielt udtømmelig, da der ikke findes en standardiseret mængde af paratekster: Nogle paratekster er frivillige og højst underlagt genrekonventioner (forord, noter m.m.), mens andre er mere obligatoriske (titel, bibliografiske data m.m.). Men selv om nogle paratekster er obligatoriske, er det aldrig obligatorisk at læse dem, så trods deres uomgængelighed kan læseren principielt vælge at se bort fra dem. Her er dog markante forskelle, afhængigt af modtagerens perspektiv på teksten. For et vidensorganisatorisk perspektiv vil hovedfokus ligge på de bibliografiske data, da disse er essentielle for dokumentrepræsentationen og dermed tekstens placering i en given informationsarkitektur. For den bibliofile vil interessen typisk samle sig om de paratekster, som er unikke for den pågældende udgave. Hvis man derimod blot møder bogen i det offentlige rum, for eksempel som biblioteksbruger, vil det være parateksterne på bogens for- og bagside, de 'perifere peritekster' (Genette 1987, s. 33-34; se nedenfor), som fanger opmærksomheden. Derfor er det også disse paratekster på bogens omslag, jeg vil forholde mig til som relevante i en formidlingssammenhæng.

Genette giver følgende definition af paratekstens funktion:

A literary work consists, entirely or essentially, of a text, defined (very minimally) as a more or less long sequence of verbal statements that are more or less endowed with significance. But this text is rarely presented in an unadorned state, unreinforced and unaccompanied by a certain number of verbal or other productions, such as an author's name, a title, a preface, illustrations. Although we do not know whether these productions are to be regarded as belonging to the text, in any case they surround and extend it, precisely in order to present it, in the usual sense of this verb, but also in the strongest sense: to make present, to ensure the text's presence in this world, its reception and consumption in the form (nowadays, at least) of a book.[...] For us, accordingly, the paratext is what enables a text to become a book and be offered as such to its readers and, more generally, to the public. (Genette 1987, s. 1)

Verberne 'adorn' (smykke) og 'reinforce' (styrke) markerer her paratekstens dobbelte status som indramning og litterær effekt. Den litterære tekst består, som Genette påpeger, af en række af tegn sat sammen på en mere eller mindre meningsfuld måde. Men teksten møder os aldrig i denne rå form, men altid i en indramning, der materialiserer teksten som kulturelt objekt. Og parateksterne repræsenterer, som elementerne i denne indramning, den grænseflade mellem tekst og kontekst, hvor teksten formidles til omverdenen. En mediering, som samtidig også indebærer en distinkt medialisering, idet teksten indrammes i en bestemt medieform. Og her har bogen som før nævnt været den dominerende medieform, om end andre digitale former også vinder indpas i det litterære kredsløb.

Parateksten udgør, som 'fortolkningens tærskler' en blanding af æstetiske, kommercielle,

vidensorganisatoriske og juridiske koder, der tillader læseren, på baggrund af sine erfaringer med såvel andre litterære tekster (og dermed også andre paratekster) at identificere teksten. Men som 'brugsvejledning' er parateksterne ikke blot en neutral formidling af oplysninger om teksten, men er også aktive retoriske elementer, der gennem en distinkt iscenesættelse skaber bestemte forventninger og tilgange til teksten.

Parateksten har således både en henvisende og en performativ dimension. Denne pointe understreges af Genettes dobbelte brug af verbet 'present', hvor parateksterne både præsenterer teksten for offentligheden ('present'), og konstituerer tekstens identitet som materiel, offentlig genstand i denne offentlighed ('make present'). Som grænsefænomener står parateksterne på den ene side uden for den egentlige tekst som 'alt det andet' ved bogens fremtræden. På den anden side er de en del af det litterære værk som den semantiske helhed, der møder modtageren.

Parateksten er som sådan beslægtet med Jacques Derridas begreb om *parergon* (Derrida 1987)⁶², som dét der både befinder sig i og uden for værket. Parergon er den ramme eller ornament, som traditionelt anskues som adskilt fra værket⁶³, men samtidig tjener en konstitutiv funktion for dette værk ved at afgrænse det fra omverdenen (alt det, som ikke er værket). Derrida anvender parergon – begrebet i en dekonstruktion af Kants 3. Kritik, hvor Kant søger at etablere en fornuftsbaseret æstetik, baseret på konceptionen af det skønne som det 'rene' objekt for smagsdommens interesseløse behag. En konception, som både udgrænser og afhænger af rammen som dette objekts grænser:

Now you have to know what you are talking about, what intrinsically concerns the value 'beauty' and what remains external to your immanent sense of beauty [...] This requirement presupposes a discourse on the limit between the inside and outside of the art object, here a discourse on the frame. (Derrida 1987, s. 45)

Kants æstetiske idealisme, som bliver grundlæggende for det moderne, organiske kunstbegreb, forudsætter muligheden for en entydig markering af det æstetiske værks grænser, og dermed en sontring mellem værkets indre og ydre, essens og appendiks, dets inhærente egenskaber og dets 'milieu'. (Derrida 1987, s. 63) Og parergon bliver her et forstyrrende element, da dets placering i forhold til disse dikotomier er uafgørlig:

---

⁶² En analogi, som også er etymologisk, da *ergon* er det græske ord for værk.

⁶³ Derrida fremhæver maleriets ramme og arkitekturens ornamenter som eksempler på parergon, men også tekstens semiotiske ramme tjener denne funktion.

A parergon comes against, beside, and in addition to the ergon, the work done, the fact, the work, but it does not fall to one side, it touches and cooperates within the operation, from a certain outside. Neither simply outside nor simply inside. (Derrida 1987, s. 54)

Parateksten indtager hos Genette en tilsvarende tvetydig status på grænsen mellem tekst og kontekst, hvor den ligeledes både tjener til at indramme og derved afgrænse teksten fra sin omverden ('surround'), og samtidig formidler teksten og dermed forlænger dens kommunikation med sine modtagere ud over tekstens egne grænser ('extend'). Dermed udvides litteraturens kommunikationshorisont fra interaktionen mellem teksten og læseren (forstået som både læsende individer og fællesskaber) til også at omfatte forholdet mellem bogen som genstand og en kulturel offentlighed. Parateksterne markerer således også grænsen mellem teksten som genstand for læsning og bogen som genstand for formidling.

Kants negligering af parergon som forstyrrende element har sin parallel i litteraturforskningen, hvor parateksten typisk er blevet anset for – eller overset som – en rent formel ramme om teksten. Jacob Stougaard-Nielsen (2007) peger på, at denne 'usynliggørelse' delvist kan tilskrives en tilvænning til bogmediet og dets attributter som teksters 'naturlige' form i vores typografiske kultur (i daglig tale skriver forfattere således bøger, ikke tekster, selv om bogen blot er et historisk kontingent medie for forfatterens tekst), men også et dominerende ideal om den rene tekst(læsning), hvor teksten 'i sig selv' gøres til omdrejningspunkt for omgangen med litteraturen:

Læsere er blevet så automatiserede i deres omgang med den trykte bog (Marshall McLuhans 'typografiske menneske'), at de ikke mener at udføre noget bevidst fortolkningsarbejde i forhold til det fysiske materiale, der medierer den litterære tekst.[...] Det er den immaterielle tekst i sig selv, der læses. Resten er blot staffage, kommercielt motiverede signaler, transparente tekstbærere, der ingen indflydelse har på, hvordan teksten i sig selv tilegnes af læseren. (Stougaard-Nielsen 2007, s.121)

Vi genfinder her det kantiansk inspirerede kunstbegreb, hvor teksten defineres som et autonomt og afrundet produkt af forfatterens kunstneriske intention. Det betyder ikke, at værket nødvendigvis er æstetisk perfekt, men at det er uforanderligt: At det er et singulært æstetisk udtryk, som ikke kan redigeres eller ændres, uden at man dermed fjerner det kunstneriske ved værket. Denne værkforståelse blev siden institutionaliseret i 1900-tallets litteraturteori, hvis faglige raison d'être har været studiet af den litterære tekst som et autonomt, æstetisk begrebssystem, løsrevet fra sine materielle produktions- og modtagerforhold. I tråd hermed taler Jerome McGann om en 'tekstuel idealisme' som det dominerende paradigme i de moderne humanvidenskabers tekstforståelse (McGann 1990, s. 9-23), hvor værket anses for transcendent i forhold til sine materialiseringer i givne

sociohistoriske kontekster, der reduceres til tilfældige matricer for værkets bagvedliggende, abstrakte sandhed (hvad enten denne opfattes som en real eller tom abstraktion).

Et ekstremt eksempel på tekstuel idealisme finder man i Ray Bradburys roman *Fahrenheit 451* (1953), som skildrer et fremtidssamfund, hvor litteratur er blevet bandlyst, og næsten alle verdens bøger udslettet i gigantiske autodafeer. Men en gruppe oprørere frelser litteraturen fra glemslen ved – gennem en overmenneskelig mnemoteknisk indsats! - at lære de store klassikere udenad og derefter gennem recitation at videregive dem som læremestre til deres elever. Her er værkernes immaterialitet blevet absolut, idet de er løsrevet fra enhver materiel forankring og overføres ordret mellem menneskelige bevidstheder.

Det store paradoks er her, at man i Bradburys fremtidsverden genopfinder en oral litterær kultur, men på skriftkulturens og det trykte ords præmisser. Trykpressen og den tekstuelle idealisme er nemlig tæt forbundne, da opfindelsen af trykpressen muliggjorde en identisk reproduktion af skrevne tekster, som skabte et mere stabilt og autoritativt tekstbegreb.⁶⁴ Hvor teksten førhen i en mere oralt domineret skriftkultur var et labilt fænomen, som varierede med de individuelle recitationer eller genskrivninger, blev teksten nu en helhed, som fandt sin afrunding i produktionsfasen, hvis værdi og autoritet beroede på, at den var en korrekt og uniform repræsentation af originalens idé (Tredinnick 2008, s. 66-67). Hermed bliver skønlitteraturen altovervejende en *allografisk kunstform*, hvis sprog udgøres af et abstrakt reproducerbart notationssystem, og det kunstneriske udtryk derfor ikke er bundet til den specifikke materialisering.⁶⁵

2.5.2 Peritekster og deres funktioner

Litteraturens moderne historie er kendetegnet ved en vækst i den paratekstuelle ramme. En vækst, som i første omgang paradoksalt nok var forbundet med trykkekulturen, hvor 'lukningen' af teksten førte til en vækst i tekstens paratekstuelle ramme i form af en række bibliografiske paratekster, som markerer tekstens grænser som æstetisk, juridisk og økonomisk objekt ved bekræfte udgavens identitet med den originale tekst, stadfæste ejendomsretsforhold og etablere teksten som et stabilt objekt for kategorisering. I nyere tid er parateksterne dog i stigende grad blevet et redskab til promovning af teksten. Og her er

---

⁶⁴ Se bl.a. kpt. 4 i Tredinnick 2008.

⁶⁵ Den anden allografiske kunstform er musikken. Heroverfor står de *autografiske kunstformer* (billedkunsterne), som er betingede af deres fysiske fremtrædelse og derfor ikke reproducerbare. Mere herom se Goodman 1968.

bogforsiden som interface mellem tekst og offentlighed blevet en afgørende paratekst i litteraturformidlingen, da den er det første, vi ser i mødet med en bog og derfor spiller en hovedrolle i formidlingen af den litterære tekst til potentielle læsere. Siden sin ydmyge oprindelse som 'smudsomslag' (engelsk: 'dust jacket'), der havde den rent praktiske funktion at beskytte bogen mod slid og snavs (Rye Andersen 2007), er bogomslaget blevet en informativ og suggestiv kommunikationsplatform. Omslaget kan defineres som en 'superparatekst': En struktureret helhed af paratekster, der både agerer blikfang og giver retning og inspiration til læsningen ved at trække på bestemte konventionelle genre – og smagsmarkører. Tore Rye Andersen (Rye Andersen 2007) beskriver omslaget som en kompleks genre, der blander information og design i en

...sindrig kombination af reklamesøjle, blikfang, salgsargument, forbrugeroplysninger, vareinformation, selvstændigt æstetisk artefakt og introduktion til et andet æstetisk artefakt (bogen). (Rye Andersen 2007, s.70)

I forlængelse af denne multifunktionalitet tjener omslaget også forskellige paratekstuelle funktioner: 1)En *henvisende funktion*, hvor omslaget informerer om bogens identitet: forfatter, titel, forlag m.v.; 2)En *markedsføringsfunktion*, det omslaget fungerer som en reklame for bogen som vare, der skal appellere til modtagere og påvirke deres vilje til at erhverve sig bogen; 3)En *hermeneutisk funktion*, hvor omslagets semiosis udgør en præfortolkning, som etablerer bestemte forventninger til teksten. Såvel omslagets visuelle ikonografi, med motivets eventuelle direkte eller metaforiske reference til teksten, stemning og stilart, som de tekstelementer, som indgår som subgenrer på omslaget, baserer sig på en række valg og fravalg, som præger vores tilgang til teksten ved at gøre visse tilgange oplagte og udelukke andre. Omslaget udgør derfor også et klassificerings – og vurderingsmedie, da det ud over sine eksplicite anbefalinger rummer koder, som sætter teksten i relation til distinkte æstetiske og litterære taksonomier (genrer, litteraturhistorie m.m.). 4)Men herved tjener omslaget også en *socialt afgrænsende funktion*, idet den i sin brug af kulturelle koder også kommunikerer om tekstens tilhørsforhold til bestemte smagskulturer, og dermed dens appel til bestemte grupper af læsere.

Et eksempel kan her være det 'nøgne' omslag, med minimal paratekstuel kommunikation, som blandt andet kendes fra det franske forlag Gallimards 'hvide bøger' (Genette 1987, s.26)⁶⁶, forlaget Arenas minimalistiske omslagsæstetik, og den konventionelle anvendelse af

---

⁶⁶ Jerome McGann foretager en metaforisk kobling mellem hvad vi kalder den mediets ramme og den institutionelle ramme, idet han sammenligner museet med bogen, som han kalder 'that squashed paper cube', med reference til 'the white cube' som metafor for det moderne museumsrum (McGann 1990, s. 83 ff). Ligesom museet sætter bogen en bestemt ramme for vores interaktion for vores

titlen 'Uden titel' i moderne billedkunst. Men denne æstetik henviser implicit til en traditionel holdning til 'smudsomslaget' som populærkulturel støj og idealet om bogforsiden som en anonym, men stilfuld beholder, der kommunikerer om tekstens kulturelle status, men ikke om det konkrete indhold. Det nøgne omslag udgør derfor en hermeneutisk henvisning til idealet om den rene, ubesmittede læsning, uden forstyrrende påvirkninger, og dermed også en sociologisk kommunikation om bogens finlitterært orienterede målgruppe (Goodall 1989, s. 79-84). Derfor er det ganske sigende, at det er læsere af 'serious fiction', som angiver at være mindst tilbøjelige til at vælge titler på baggrund af bagsideteksten. (Goodall 1989, s.79) Men eksemplet peger også på umuligheden af ikke at formidle. I en formidlingskontekst tjener alt som paratekst – også fraværet af paratekster.

Undersøgelser af skønlitterære biblioteksbrugers søgeadfærd har påvist, at omslaget efter 'forfatternavn' og 'genre' udgør det vigtigste kriterium for brugernes bogvalg. (Baker 1996; Goodall 1989; Ross 2001; Sear & Jennings 1986). Det gælder især browsende brugere med ikke-målrettede behov, der henter information og inspiration ved at afkode bogomslagets 'quick identifiers' (Ross 2001, s. 10). Og denne viden er i dag en velintegreret del af bibliotekernes litteraturformidling, hvor det er blevet en konvention at udnytte forsidens appel til synliggørelse af titler. Det gælder især udstillinger, men også de faste opstillinger, hvor nye reolsystemer tillader en delvis eksponering af bogforsider.

Jeg vil i det følgende kort inddrage nogle af disse centrale peritekster og deres formidlingsfunktioner. Parateksterne er således sproghandlinger, som udfylder en række forskellige illukotionære funktioner, hvor de ud over at formidle formel information om teksten (titel, forfatternavn, udgivelsesdato m.m.) også kommunikerer præfortolkninger (forord, titel, forside m.m.), løfter (genrebetegnelser, serieangivelse m.m.) og appeller (eksplicite læseanvisninger, genrebetegnelser m.m.). Når de samme paratekster nævnes flere gange ovenfor, er det fordi den enkelte paratekst kan rumme forskellig illukotionær kraft. Et eksempel kan være *genremarkøren* 'Roman', der udgør hvad Austin kalder en 'primary' performativ: en performativ ytring, hvis intention ikke er ekspliciteret, og hvis betydning derfor afhænger af forståelseskonteksten.⁶⁷ 'Roman' er en konstativ ytring, som tjener til en formel klassifikation af teksttypen ('dette er en roman'), men kan samtidig også

---

interaktion med værket; en betydningsbærende og – determinerende kontekst, som er løsrevet fra selve produktionen, og ikke er defineret af forfatterinstansen, men af formidlerinstansen.

⁶⁷ Et eksempel på Austins sondring mellem eksplicite og primary performativer, hentet fra Austin selv, er forskellen mellem ytringerne 'Jeg befaler dig at lukke døren', hvor intentionen er utvetydig, og det mere gængse 'Luk døren', hvor det er ytringens kontekst, i form af de konventioner, den sætter og de udtryksmidler (tonefald, tegnsætning m.m.), man anvender i denne kontekst, som afgør om der er tale om en befaling, et spørgsmål, en appel etc..

læses som en appel ('læs denne tekst som en roman'), et løfte ('denne tekst vil leve op til dine forventninger til en roman') og et fortolkningsperspektiv ('denne tekst tager del i de tematiske og formelle træk, som kendetegner romangenren'). Et perspektiv, som i parentes bemærket ikke er videre afgrænsende, når det gælder romangenren).⁶⁸

Da litteraturen som nævnt er en allografisk kunstart, spiller *forfatternavnet* ikke samme afgørende rolle for værkets identitet som signaturen i billedkunsten. Alligevel har forfatternavnet en væsentlig signalværdi i forhold til værkets autenticitet, da det peger på en afsender, som tager ansvar for teksten, og dermed opfylder normen om kunsten som personligt udtryk. Navnet suppleres desuden typisk af et kort skriftligt og/visuelt portræt, som iscenesætter forfatteren som biografisk og litterært væsen og derudover kan aktivere for eksempel kulturelle - geografiske kontekster. Her har fotoet fået en stigende rolle som en paratekst der styrker oplevelsen af teksten som en personlig henvendelse og understøtter den biografiske og kunstneriske aura. Fotoet har qua sin visuelle appel en stor illokutionær kraft og udnyttes intensivt i markedsføringen af især bestsellerforfattere som genkendelige ikoner.

Forfatternavnet som 'autencitetsgaranti' ses også deraf, at triviallitteratur ofte skrives under pseudonymer, som standardiserede industriprodukter, hvilket markerer forskellen mellem det inspirerede kunstnersubjekt og den anonyme skrivehåndværker. Brugen af pseudonymer kan dog have en mængde andre årsager som kønsmæssige forhold (Karen Blixen), politiske årsager (Ibn Warraq), eller kunstneriske strategier. Her har forfattere som Svend Åge Madsen og Stephen King brugt pseudonymer for at markere skel i forfatterskabet. Blot er det sket med modsat fortegn: Hvor Madsen har udgivet krimier under pseudonym, udgiver populærforfatteren Stephen King sine litterært mere ambitiøse tekster under andet navn. Men i begge tilfælde er der tale om strategier, som søger at undslippe den binding, der ligger i forfatternavnets anticipatoriske kraft.

---

⁶⁸ Endvidere kan det siges at have betydning hvordan genremarkøren indgår som paratekst og hvem der er afsenderen. Således gør det en forskel om den indgår som del forlagets information eller optræder i romanens titel, og dermed er en autorial peritekst, som del af tekstens litterære udsagn. Det gode

2.5.3 Bibliotekets peritekster

Ud over forfatteren og forlaget er biblioteket også selv producent af peritekster. For det første i form af 1) den faste biblioteksindbinding, som markerer en institutionalisering af bogen (Skouvig 2004) ved at markere bogen som objekt for vidensorganisation og konnotere bestemte regler for ejerskab og rettigheder. Til tider er indbindingen ledsaget af 2) en mærkning af bøgerne i form af genremarkører eller markører, som på forskellig vis henviser til andre egenskaber. Det gælder typisk bogens nyhedsværdi, hvor aktualitetskonteksten aktiveres skriftligt (fx 'KVIK - bøger') eller med et symbol, som mere abstrakt peger på bogens tilhørsforhold til eksklusive grupper af nye bøger. Markører som forener den henvisende, retoriske og markedsførende funktion. Inden for museums- og galleriverdenen udgør 'glas – og – ramme' desuden en central peritekst, idet glassets praktiske afskærmning af værket samtidig kommunikerer om dets økonomiske, og dermed æstetiske værdi. Denne paratekst har marginal relevans i en bibliotekskontekst, hvor præmisserne for brugernes omgang med teksterne er ganske anderledes. Et eksempel kan dog findes i forbindelse med Odense Biblioteks formidlingsprojekt Book Brother⁶⁹, hvor man lod de konkurrerende bøger udstille i en glasmontre omgivet af afspærringstape, og dermed trak ironisk på museumsverdenens retoriske paratekster.

2.5.4 Fra litteraturteori til litteraturformidling

Paratektsbegrebet udgør således et potentielt problem for det moderne værkbegreb. Et problem, Genette søger at løse gennem en afgrænsning af begrebet, idet han ud over *den funktionelle præmis* (paratekstens 'hvorfor'), hvor paratekstens *raison d'être* er dens rolle som henvisning til teksten (Genette 1987, s. 12) opstiller *den autografiske præmis*, hvor parateksten skal være produceret af forfattere (eller en af forfatteren autoriseret part), således at den underlagt forfatterens kontrol og dermed tjener hans/hendes intentioner med værket⁷⁰. Paratekstens 'sted' bestemmes hos Genette således ikke som den fysiske nærhed til teksten, men som den intentionelle nærhed til forfatterinstansen.⁷¹

---

eksempel er her Vagn Lundbyes roman *Roman* fra 1968. En tekst, som i sine brud med romangenrens narrative konventioner i øvrigt bedst kan karakteriseres som en antiroman.

⁶⁹ Et koncept som er hentet fra *Opening the Book*. Mere herom se:

<http://www.openingthebook.com/archive/4ureaders/bookbrother/about.asp>

⁷⁰ *The correctness of the authorial (and secondarily, of the publisher's) point of view is the implicit creed and spontaneous ideology of the paratext.* (Genette 1987, s.408).

⁷¹ Genettes afgrænsning skal også ses i lyset af at undersøgelsen af parateksten er del af et større poetologisk studie af litterære teksters 'transtekstualitet' (overskridelsen af deres immanente rammer i

Derfor bliver formidlingsgenrer som anmeldelsen, anbefalingen m. fl., udgrænset, da de er uden for forfatterens kontrol. Konsekvensen bliver, at Genette, stående på tærsklen, vender fokus indad ved at definere parateksterne som en del af værkets æstetiske helhed. Derved bliver parateksten integreret i forholdet mellem tekst og læser, forstået i klassisk forstand som et indirekte intersubjektivt forhold mellem læseren og teksten som manifestationen af forfatterens intention.

Denne forankring af parateksten i forfatterintentionen er imidlertid problematisk af to grunde. For det første teoretisk, fordi der ikke er megen litteraturteoretisk hjemmel for at påstå, at teksten kan læses som et talerør for forfatterinstansen. Her vil blandt andet formalistiske og poststrukturalistiske retninger inden for litteraturteorien dels afvise, at det er muligt at tale om en sådan intention som håndgribelig faktor, dels anskue æstetisk kommunikation som en ukontrollabel hermeneutisk proces, hvor modtagernes fortolkning af teksten hverken kan eller bør søge resonans i forfatterens intentioner. (Barthes 1968) For det andet praktisk, da teksten altid socialiseres som offentligt fænomen gennem en kollaborativ indsats, hvor teksten i bevægelsen fra manuskript til bog undergår processer, som ofte er uden for forfatterens indflydelse. Et værks paratekster kan derfor ikke ses som rene udtryk for forfatterens intention, og Genette er da også nødt til at inddrage forlæggeren som 'medafsender' af bogen,⁷² selv om forfatter og forlægger er et umage makkerpar med vidt forskellige dagsordner.⁷³

Genettes 'nærhedsprincip' medfører en prioritering af periteksten frem for epiteksten (som kun omhandles i 2 ud af bogens 14 kapitler), og Genettes studier af peritekster vil også være udgangspunktet for beskrivelsen af den mediale ramme. Men Genettes paratekstbegreb forbliver imidlertid forankret i en tekstuel idealisme, hvilket indebærer en vægtning af paratekstens rolle for tekstens læsning, på bekostning af dens rolle for

---

en løbende udveksling og dialog med andre tekster), hvor parateksten udgør en af transtekstualitetens fem former: *Intertekstualitet*, *Paratekstualitet*, *Metatekstualitet* (relationen mellem en kommenterende tekst (fx litteraturkritik og anmeldelser) og den tekst, som den kommenterer), *Hypertekstualitet* (palimpsest – effekter hvor en tekst overlejrer en tidligere tekst) og *Arketekstualitet* (En teksts forbindelser til og aktiveringer af almene, historiske former og genrer) (Genette 1997, s.1-7).

---

⁷² Genette vier således også kun et enkelt kapitel til 'Publisher's paratexts', de 'perifere' peritekster (papir, format, typografi m. fl.) som sjældent har en direkte funktion i forhold til teksten som æstetisk værk, og normalt er udgiverens ansvar. (Genette 1987, s. 16-37)

⁷³ Og Genettes bog rummer masser af eksempler på konflikter, hvor forlæggeren har overtrumfet forfatteren eller tredjeparter har slettet og redigeret i paratekster (det gælder især historiske værker, hvor eksterne redaktører posthumt forkorter titler, indsætter, fjerner forord m.m.).

---

tekstens formidling. Heroverfor kan man i stedet foretage en *litteratursociologisk* fortolkning af paratekstbegrebet, der kan åbne for en anvendelse af begrebet i en litteraturformidlingskontekst. Litteratursociologi er et vidt begreb, som en samlebetegnelse for en række forskningsfelter (Furuland 1997, s. 40)⁷⁴, der studerer litteraturen som socialt fænomen og samfundsinstitution. Ud over eksplicite anvendelser af begrebet udgør litteratursociologien derfor også et implicit perspektiv i forskning under andre titler som cultural studies, receptionsteori, marxistisk litteraturforskning m.fl. (Svedjedal 1997, s. 70-72).

Dette fælles perspektiv tager udgangspunkt i hvad Johan Svedjedal kalder *sociopoetik*: Forskellige antagelser om forholdet mellem den litterære tekst og det omgivende samfund. Litteratursociologien er således kendetegnet ved et syn på litteraturen som social praksis. Ikke kun fordi litteraturen forholder sig til den sociale virkelighed (eller mulige virkeligheder), men også fordi den i alle faser (produktion, distribution, reception) indgår i et samspil med sin sociale omverden. (Svedjedal 2000, s. 106)

Der kan udpeges to hovedvarianter af dette perspektiv (Hertel 1972, s. 7-10):⁷⁵

1) *Samfundet i litteraturen*, som studerer vekselvirkningen mellem den litterære tekst og dens sociale kontekst: Hvordan sociale forhold på den ene side betinger litterære teksters udformning, som det kendes fra Biografismen og Historismen, og hvordan den sociale omverden på den anden side reflekteres og påvirkes gennem litteraturen.

Det er dog den anden variant, som er relevant i en formidlingssammenhæng:

2) *Litteraturen i samfundet*, hvor litteraturens produktion, distribution og konsumtion studeres som et *litterært kredsløb*, et samlet *kompleks af institutioner*, et *mikrosystem inden for samfundets makrosystem* (Hertel 1972, s. 8).⁷⁶

Det litterære kredsløb dækker et omfattende og differentieret felt af praksisser for tolkning, vurdering og promovning af litteratur. Praksisser, som involverer den

---

⁷⁴ Eksempelvis receptions- og læsestudier (Radway 1984; Balling 2009), boghistorie (Darnton 2004), litteraturpolitiske studier (Worsøe-Schmidt 1994), analyser af litterære institutioner som bogklubben (Radway 1997) m.m.

⁷⁵ Se Svedjedal 1997 for en alternativ typologi.

⁷⁶ Dette kompleks har fået mange navne som 'felt' (Bourdieu 1997), Institution (Bürger 1991) og 'Kredsløb' (Escarpit 1972; Hertel 1999). Her har jeg valgt at anvende Robert Escarpits kredsløbsbegreb, da det ikke har samme ideologikritiske implikationer som hos Bourdieu og Bürger (se nedenfor) og implicerer en dynamik, hvor løbende 'feedback – mekanismer' fra modtagere til afsendere bidrager til at påvirke og udvikle systemet. Se Danielsson 1995 for en kort introduktion til ovennævnte begreber og deres anvendelse i en række litteratursociologiske studier

akademiske verden, medier (litteraturkritik), uddannelsesinstitutioner (litteraturpædagogik), forlag og boghandlere (markedsføring) og biblioteker, som formidler litteraturen gennem forskellige former og ud fra forskellige rationaler. Her forskydes forholdet mellem afsender og modtager fra læsesituationens relation mellem forfatter/tekst og læser til formidlingssituationens relation mellem en række formidlingsinstanser (deriblandt forfatteren) og tekstens 'offentlighed'. Den litterære tekst er en social begivenhed (McGann 1990, s. 21)⁷⁷, som i alle faser af sit liv i det litterære kredsløb er genstand for 'læsninger' i form af litteraturformidleres (forlag, kritikere, forskere m.fl.) kollaborative fortolknings- og meningsproduktion.

Dette perspektiv genfindes hos den norske kunstsociolog Dag Solhjell, der annekterer Genettes paratekstbegreb som byggesten i en konstruktivistisk kunstformidlingsteori.⁷⁸ Jeg har ovenfor behandlet Solhjells kontekstbegreb, og vil i det følgende søge at overføre hovedtrækkene i hans teoretiske perspektiv på den bibliotekariske litteraturformidling.

2.6 Den spatiale ramme

2.6.1 Dag Solhjell og formidlingens prismer

I Solhjells teori forskydes paratekstbegrebets semantik fra den litterære produktion af teksten til den kulturelle formidling af teksten. Det sker ved en udvidelse af begrebet, hvor parateksten løsriver sig fra sin autoriale binding og i stedet defineres *situationelt* som alle de tekster og fænomener, der anvendes som betydningsbærende tegn i et formidlingsrum. Parateksten udgør formidlingens byggesten som den totalitet af tekster, formidlerne skaber og anvender til at pege på værket (Solhjell 2001, s. 130). Denne inklusive definition indebærer, at et givent (fysisk eller virtuelt) formidlingsrum anskues som en semiotisk helhed eller 'superparatekst' (Solhjell 2001, s. 207), en struktur af betydningsbærende tegn, hvis funktion er at pege på rummets tekster. Og disse tegns paratekstuelle former indbefatter såvel lingvistiske tegn (skiltning, anbefalinger, litteraturlister m.m.) som materielle tegn, i form af indretning, møblement, lyssætning m.m.. Parateksterne henviser

---

⁷⁷ ... a 'text' is not a 'material thing' but a material event or set of events, a point in time (or moment in space) where certain communicative interchanges are being practiced. (McGann 1991, s. 21)

⁷⁸ Dag Solhjell inddrager en række primært poststrukturalistiske (varianter af) teoridannelser (retorik, hermeneutik, fænomenologi, semiotik m.fl.), hvoraf de mest centrale er retorikken og semiotikken. Se Solhjell 2001, s. 42-82

således ikke kun til *italesættelsen*, men også til den overordnede *iscenesættelse* af teksten i et givent (fysisk eller virtuelt) formidlingsrum. Og formidlingens paratekster skaber i Solhjells altid et sådant semiotisk (konkret og/eller diskursivt) rum mellem kunsten og betragteren, der er et uomgængeligt vilkår for den æstetiske erfaring, idet kunsten kun lader sig iagttage gennem 'formidlingens prismer':

Mellom kunstverkene og betrakteren er det er rom. Dette rommet er fylt av kunstformidling. Hver kunstformidler bærer et prisme. Betrakteren ser kunstverkene gjennom slike prismer, som bryter kunstverkene ned i ulike egenskaper og aspekter. Det betrakteren ser, er virkningen av prismene, ikke kunstverkene. Men for betragteren er det som om prismene ikke er der. [...] Med teorien som grunnlag kan man gå videre og undersøke om kunstformidling er en betingelse for kunstbegrepets eksistens. Det bliver da også en teori om hvordan kunstbegrepet vokser frem i det enkelte menneske – kunstbegrepets ontogenese – gjennom deltakelse i den estetiske praksis, som kunstformidlingen organiserer. (Solhjell 2001, s. 15)

Litteraturen findes som fælles kulturelt fænomen, fordi den formidles, og derved tilskrives mening som genstand for kommunikation. Litteraturformidlingen bliver derved en uomgængelig ramme, hvor det litterære kredsløbs formidlingspraksisser - bibliotekernes litteraturformidling, uddannelsessystemets litteraturpædagogik, mediernes litteraturkritik, det litterære markedes informations- og reklameaktiviteter m.v. – gennem sine paratekster løbende bidrager til at konstituere litteraturen som kulturelt fænomen og forestillinger om skønlitteraturens værdi og funktioner. Det er således ikke kun produktionen, men også formidlingen af teksten, som sætter rammerne for dens oplevelsespotentialer. Formidlingen bliver således ikke blot determinerende for forståelsen af litteraturen som formidlingens genstand, men for dens kulturelle eksistens, idet 'litteratur' ikke bare er socialt medieret, men også en social konstruktion.

2.6.2 Biblioteksrummets scenografi

Biblioteket bliver i denne optik et semiotisk interface, som konstant kommunikerer og interagerer med brugerne af rummet. Lennart Bjørneborn har i en række brugerobservationsstudier beskrevet denne interaktion som en dynamisk relation mellem biblioteksrummet, hvis design, eller 'informationsarkitektur' (Bjørneborn 2008) rummer og præsenterer en række oplevelsespotentialer, og brugerne som anvender disse potentialer. Og Bjørneborns studier påviser her en dynamisk og forudsigelig interaktion, hvor

intenderende potentialer forblev urealiserede af brugerne, som til gengæld fandt andre uventede potentialer og søgestrategier i rummet. I en udvikling af Genettes terminologi taler omtaler Solhjell de paratekster, som udgør formidlingsrummets scenografi som *Formidlerens epitekster i formidlingsrummet*. Der er tale om en meget bred kategori, der dækker alle de paratekster, som befinder sig uden for teksten, men inden for formidlingsrummet, og bidrager til den indirekte formidlings design og eksponering i form af 'den praktiske og visuelle organisering af det fysiske rum omkring teksterne' (Solhjell 2001, s. 101). Man kan overordnet tale om fire elementer:

- Arkitektur, hvor formidlingsrummets overordnede fysiske rammer i sig selv kan udgøre en magtfuld paratekst.
  - Struktur: hvordan organiseres og placeres de forskellige elementer i rummet? Et eksempel er her indgangen som transitrum mellem gaden og litteraturen, der ofte udnyttes som et privilegeret formidlingsrum (se 4.3.5)
  - 'Trafikelementer', som styrer og/eller understøtter brugernes navigation i rummet. Det sker typisk ved hjælp af skilte, etiketter og andre indeksiale og ikoniske tegn, som henviser til afdelinger, opstillinger, udstillinger m.m.
  - Møblement, som udgør en vigtig fysisk komponent i litteraturformidlingen på folkebibliotekerne, hvor man de seneste årtier, har suppleret eller udskiftet de faste reolsystemer med rodekasser med mere formidlingsorienterede opbevaringsmøbler, i form af fleksible, mobile systemer, som ofte har den rette højde for brugerne og tillader en hel eller delvis eksponering af de udstillede bøgers forsider. Et modsatrettet, ironisk initiativ kan i øvrigt opleves på Hjørring bibliotek, hvor man har udstyret det genåbnede magasin med gamle Chesterfield – møbler, eksponerer bøger på kæmpemæssige gulv-til-loft reoler, hvor de øverste hylder kun kan nås på stige, og indrettet studiepladser med grønne læselamper som det kendes fra den klassiske universitetsarkitektur. (Lauridsen 2008a; Søndergaard 2008)
-

I Solhjells situationelle definition bliver alt paratekst – også fraværet af paratekst. En pointe, vi fremførte omkring minimalistisk omslagsæstetik, og som Solhjell overfører på 'den hvide kube', det nøgne, moderne udstillingsrum. En uomgængelig paratekst udspringer her ikke blot fra teksterne, men også fra teksternes sammenstilling. Teksternes grupperinger, som konstrueres ud fra mere eller mindre konventionelle kriterier for slægtskab, i form af opstillinger og udstillinger har således centrale kontekstuelle effekter, idet teksterne herved bliver paratekster for hinanden. Man kan tale om interimistisk intertekstualitet; en effekt

som kan opnå intentionelt i form af eksempelvis temaudstillinger, hvor teksterne indgår i en metaforisk relation, eller udgør også en vigtig faktor i bøgernes metonymiske relation i den alfabetiske opstilling.

2.6.3 Rummets grænser

En oversættelse af Dag Solhjells kunstformidlingsteori til det litterære felt kræver dog en vis modificering. For det første i relationen mellem formidling og æstetisk oplevelse: Hvor oplevelsen af kunst som autografisk kunstart er direkte knyttet til formidlingen, er der for litteraturen som allografisk kunstart for det meste tale om en tidslig forskydning da oplevelsen finder sted efter formidlingen.

For det andet i forhold til formidlingens 'ontologiske' funktion. Den moderne kunst har været kendetegnet ved et permanent avantgardeideal, hvor det er imperativt, at kunsten udfordrer kunstbegrebet og den gængse kunstforståelse. Mange moderne kunsttekster bliver derfor 'kommentarafhængige' og dermed også formidlingsafhængige, idet de er betinget af anerkendte institutioners paratekster for at blive udpeget og blåstemplet som (god) kunst. (Solhjell 2001, s. 38 & 82). Heroverfor er spørgsmålet om litteraturens 'ontogenese' ikke så skarpt accentueret, idet litteraturformidlingen påvirker, hvordan litteratur italesættes og vurderes som æstetisk og kulturelt fænomen, men sjældent om der er tale om litteratur. Der er selvfølgelig undtagelser i form af litterære hybridformer og eksperimenter, men de tilhører primært litteraturens avantgardistiske periferi, da spørgsmålet om litteraturens 'ontogenese' generelt er besvaret a priori gennem litteraturens forankring i konventionelle medie- og formidlingsformer.

På denne baggrund får 'kunstrummet', i form af galleriet eller kunstmuseet, en afgørende betydning som det eksklusive sted for ikke blot oplevelse, men også værdisættelse af kunst, da det er tilstedeværelsen i det anerkendte formidlingsrum, som sikrer kunsten dens æstetiske blåstempel. Derfor udgør konstrummet traditionelt en helhed, som konstituerer sig gennem en klar afgrænsning fra omverdenen (derude hvor kunsten ikke er).

Her vil det imidlertid være en pointe, at biblioteket som institutionelt formidlingsrum har langt mere porøse membranagtige grænser, idet det gennem sin formidling åbner for en række udvekslinger med omverdenen med omverdenen. Her kan peges på to hovedfaktorer:

Virtuel formidling: Det grænseløse bibliotek. Den virtuelle litteraturformidling, som hos

Solhjell tildeles en yderst marginal plads som 'privat peritekst' (Solhjell 2001, s. 126), udgør som før nævnt ikke så meget en distinkt formidlingsform, men repræsenterer snarere en fordobling af formidlingsrummet. En fordobling, som har ændret præmisserne for formidlingen. Ikke mindst fordi Nettet overskrider de vante grænser mellem de forskellige formidlingsrum som et grænseløst decentralt medie, der ikke er afgrænset til bibliotekssfæren men placeret i den digitale offentligheds grænseløse informationslandskab⁷⁹

Denne opblødning styrkes desuden af at nettet i høj grad faciliterer biblioteksformidlingens interaktion med både 1) Brugere, hvis læseoplevelser i mange tilfælde bliver den vigtigste paratekst, og andre litterære aktører. Som Hans Jørn Nielsen påpeger i en analyse af litteratursiden.dk (se også 2.2.) åbner nettet for en konvergens af de forskellige roller og funktioner, som knytter sig til litterære kredsløbs formidlingsinstitutioner: Biblioteket, kritikken, journalistikken, det akademiske studie, forlagskommunikation m.m. (Nielsen 2005)⁸⁰. Hermed overskrides ikke kun de fysiske, men også de faglige rammer for bibliotekets traditionelle rammer som formidlingsinstitution. (Nielsen 2005)

- *Det fysiske rum: biblioteket som formidlingsarena:* Kulturforskeren Anne Marit Waade beskriver i en tekstserie om emnet (Waade 2002) arenaen som en skueplads for iscenesættelse begivenheder uden for hverdagslivet, der traditionelt udgør autonome 'scener' med respektive fortolknings- og adfærdsnormer:

Arenaen betegner en enhed og sammenhæng, som gør scene til scene, spillet til forestilling og tilskuerne til publikum; et sted for særlig tilrettelagte begivenheder. (Waade 2002, s. 5).

Ifølge Waade er det senmoderne samfund imidlertid kendetegnet ved hvad hun lidt misvisende kalder 'arena-effekten, som en høj grad af 'de-autonomisering' af arenaerne i det aktuelle kulturelle landskab, hvor grænserne mellem kulturens arenaer (fx teatret, biblioteket, medierne) bryder sammen. Hvor der før var tale om relativt lukkede rum med

---

⁷⁹ Nielsens brugerundersøgelse viste også, at en stor del af brugerne ikke søgte specifikt efter litteratursiden, men kom frem til den gennem en åben søgning. Det grænseoverskridende understreges her også af litteratursidens markant underbetoning af sin bibliotekariske oprindelse på hjemmesiden – en faktor Nielsen ikke nævner.

⁸⁰ En udveksling, som går begge veje, idet Litteratursiden også inddrager andre aktører i sin formidling. Eksempelvis bruges litteraturstuderendes ekspertise til udviklingen af litterære temasider.

egne spilleregler, bevæger brugerne sig nu mellem de forskellige arenaer, og opsøger det, som giver dem de personlige oplevelser, de søger.

Denne udvikling afspejler ifølge Waade en afdifferentiering mellem kunsten verden og den sociale verden (Lash 1990), hvor grænsen mellem kunstens rum og det øvrige offentlige rum tenderer mod at udviskes. Derved løsrives receptionen fra kunstens normale rammer, og sættes i et mere åbent spil. En effekt, som ikke er begrænset til kunsten, men berører alle kulturens arenaer, som når politik bliver underholdning eller personlig iscenesættelse bliver kunst:

Kunst kan ses på som en av flere mulige arenaer for individer som vil iscenesette og reflektere seg selv på linje med f.eks. underholdning, politikk, terapi og vitenskap. Selv om de samfunnsmessige og institutionelle konstruksjoner fortsatte holder disse arenaer adskilt fra hverandre, skjer det en overlappning og sammensmeltning av de forskjellige arenaers kulturelle betydning. Med andre ord kan kunst få karakter av selvterapi, vitenskap kan fremstå som artefakt, terapi og politik blir underholdning osv. (Waade 2002, s. 4)

Dette scenario skal dog tages med et vist forbehold, da kunstinstitutionerne stadig synes velforankrede og Waade kun fremviser singulære, avantgardistiske eksempler. Men det synes dog at være en god beskrivelse af bibliotekernes aktuelle litteraturformidling, hvor de institutionelle grænser opblødes til fordel for dels en inddragelse af brugernes kontekst, dels en større interaktion med andre felter i samfundet; både konkret i form af partnerskaber og sameksistens og symbolsk i form af en annektering af disse felters formidlingsformer og rationaler.

Denne arena-effekt kan anskues som en effekt af oplevelsessamfundet, som jeg i det følgende vil introducere som sociologisk ramme for den aktuelle formidling.

2.7 Den sociologiske ramme

2.7.1 Formidlingens værdikontekster

Til den sociologiske ramme knytter sig som før nævnt de overordnede værdikontekster, hvormed litterære tekster vurderes ud fra en række smagskulturelle paradigmer. Dag Solhjell sonderer mellem tre sådanne værdikontekster som kulturelt sanktionerede paradigmer for iagttagelse af kunst:

Den eksklusive værdikontekst, som rummer et elitært, anti-funktionelt syn på litteraturen anskues som autonom kunstart, der skal vurderes på sine immanente, æstetiske præmisser. Derfor er idealet en internalistisk læsemodus, og formidlingsparatekster, som udgrænser økonomiske aspekter, sanselig nydelse og biografiske og bogstavelige tolkninger. Derfor orienterer man sig smagsmæssigt mod den mere eksperimenterende litteratur, som arbejder bevidst med det æstetiske formsprog. Det er den eksklusive værdikonteksts formidlere som traditionelt har størst vurderings- og anerkendelsesautoritet i det litterære kredsløb, ligesom forfatteres tilhørsforhold til denne kontekst generelt er en betingelse for økonomisk støtte (legater m.v.) og kulturel anerkendelse (litteraturpriser m.v.).

Den inkluderende værdikontekst, hvor litteraturen anskues som et fælles, universelt anliggende og man dyrker eksternalistiske læsemåder, som fokuserer på litteraturens nytteværdier i et brugs- og livsverdensperspektiv: Oplevelser, viden, læring, skriftlige kompetencer, dannelse, empati, adspredelse m.m.. Denne kontekst er typisk præget af den socialt afgrænsende funktion, idet synet på litteraturen som almen erfaring ofres for et mere lokalt blik, hvor man formidler tekster, som har en mere direkte relation til brugernes livshorisont. Der er tale om en relativistisk tilgang, hvor idealet er 'den gode populære bog', og popularitet derfor anskues positivt, og man tager udgangspunkt i den subjektive oplevelse, mens æstetiske normer opfattes som sekundært. Med hensyn til formidling fokuserer man på en bred formidling med paratekster, som ikke refererer til kunsthaglige termer, men til alment kendte kontekster og bruger hverdagssproglige metaforer, og på formidlingsformer, hvor litteraturen sættes i spil med andre oplevelses- og samværsformer.

Den kommercielle værdikontekst, hvor det er litteraturen som masseproduceret forbrugsvare, der er i fokus. Her er der tale om trivial- og kiosk-litteratur, som fungerer som rent tidsfordriv og flygtig eskapisme uden at rumme noget erfaringspotentiale for læseren.

Denne tredeling kan siges at give et enkelt billede af et komplekst felt, hvor Solhjell viderefører en klassisk smagssociologisk tredeling mellem høj ('highbrow'), mellem (middle brow) og lav ('low-brow') smag (Radway 1997; Schmidt 2001).

Her bør der rejses et *sociologisk* forbehold over for Dag Solhjells formidlingsteori, idet Solhjell opererer med en hierarkisk (enheds)kulturmodel, hvor formidlingens kontekstualiseringer ses som direkte eller indirekte underlagt kunstinstitutionens eksklusive værdikontekst. Kunstinstitutionen udøver ifølge Solhjell hegemoni over den 'kollektive bevidsthed', hvor de potentielle perspektiver på kunsten reelt indskrænkes til de kontekster, som bekræfter bestemte, institutionelt anerkendte læsemåder. Solhjell bygger

her på Pierre Bourdieus sociologiske forståelse af kunst som et middel til social distinktion. Formidlingens semiotiske rum består af en række kulturspecifikke koder, som modtageren må forstå for at have en kulturelt sanktioneret tilgang til kunstteksten. Og formidlingens retoriske dimension, og dermed rationale, består for Solhjell i at naturalisere, og dermed usynliggøre disse barrierer, og dermed reproducere bestemte samfundsgruppers normer for iagttagelse og vurdering af kunst som 'objektive'. Solhjell rejser derfor kravet om en formidlingsetik (se kapitel 2), som kan dæmme op for det repressionspotentiale, som udspringer af den kulturelt asymmetriske relation mellem afsender og modtager i formidlingssituationen.⁸¹ Solhjells 'formidlingskritik' skal således forstås i forlængelse af traditionen fra den kritiske teori ideologikritiske synliggørelse af de magtforhold, som tenderer mod at naturalisere sig som 'sandheder'.

Denne position kan siges at være grundlæggende for meget litteratursociologisk forskning, og er en hovedårsag til, at litteratursociologien historisk har stået i et modsætningsforhold til den nyere litteraturvidenskab. Det gælder metodisk, hvor retninger som Nykritikken bidrog til en videnskabeliggørelse af litteraturfagets profil ved at afgrænse fagets genstand til analysen af den litterære tekst og dens immanente egenskaber, rensat for kontekstuelle faktorer. (Svedjedal 1997, s. 75; Ørom 1997) Og det gælder i forhold til litterære emnevalg, hvor litteratursociologien typisk har fokuseret på de litterære tekster, som på grund af deres underlødighed og/eller ideologiske karakter var ekskluderet fra den litteraturvidenskabelige forskningshorisont: Arbejder – og kvindelitteratur, populær – og triviallitteratur m.v.. (Furuland (1997), s. 44-45) Men denne kompenserende funktion ledsages ofte af en ideologisk antagonisme, hvor litteratursociologien er kendetegnet ved hvad Johan Svedjedal kalder 'vurderingsdistance' (Svedjedal 1997, s. 82), idet man ikke blot praktiserer en æstetisk relativisme, hvor litterære tekster studeres ud fra deres sociale funktioner, repræsentativitet og resonans frem for deres æstetisk værdi, men også forholder sig kritisk til selve den æstetiske vurdering som betinget af historiske konventioner og magtforhold:

Litteratursociologin är en vetenskap om litterära värderingar snarare än en litterärt värderande vetenskap (Svedjedal 1997, s. 82)

Der er tale om en værdirelaterende position, som ofte indebærer en ideologikritisk forståelse af æstetisk produktion og værdisættelse som sociale konstruktioner og udtryk for

---

⁸¹ Se også Jan Foght Mikkelsens formulering af en etiske ramme for massemediernes formidling. (Mikkelsen 2002)

historiske hegemonier. Escarpit sonderer her mellem 'Det dannede kredsløb', hvor værker af institutionelt anerkendt kvalitet følger boghandlen, biblioteket og uddannelsessystemets kanaler, og hvor feedback består af anmeldelser, fortolkninger m.m., og 'Det populære kredsløb' hvor den underlødige formellitteratur distribueres gennem andre, ikke-litterære kanaler, og der reelt er tale om et pseudokredsløb, da modtagerens bidrag udelukkende består i passivt forbrug og feedback af salgstal. Denne todeling er dog stærkt forenklet (hvad Escarpit selv medgår), og er senere blevet nuanceret og korrigeret fra flere sider. Eksempelvis har Hans Hertel udviklet Escarpits model i en dansk kontekst, hvor han dels udvider modellen til fem kredsløb, og dels fokuserer på bevægelserne mellem kredsløbene, som en mere dynamisk forståelse af livet i den litterære offentlighed (Hertel 1998; se også Darnton 2007).

Men Escarpits todeling rummer den væsentlige pointe, at hvad der normalt forstås ved 'litteratur' og litterær kultur reelt er et lukket kredsløb, som kun inkluderer et veluddannet mindretal af befolkningen. (Escarpit 1972, s. 102) Det implicerer en anden hovedpointe, nemlig at litteraturen er et socialt konstrueret fænomen, som kun har værdi fordi det tilskrives værdi inden for et socialt fællesskab. En art kulturel valuta, hvis værdi ikke bestemmes af omfanget af dens brug, men af den a prioriske anerkendelse af dens værdi:

Der er ingen direkte forbindelse mellem en bogs værdi og størrelsen af dens publikum, men der er en meget snæver forbindelse mellem en bogs eksistens og eksistensen af et publikum. På samme måde måles værdien af en valuta ikke i forhold til befolkningens numeriske størrelse idet land som har den i omløb, men en valuta har kun betydning hvis der findes et land hvor den er gangbar. (Escarpit 1972, s. 99)

Denne pointe genfindes senere i blandt andet Peter Bürgers teori om den litterære institution (1991) og Pierre Bourdieus ditto om det litterære felt (1997), der begge ses som magtinstrumenter, hvormed systemernes professionelle aktører monopoliserer retten til at fastsætte litteraturens sociale værdi:

...en plats där man utför det arbete som tenderar (och inte syftar till) att producera konstnären såsom producent av heliga föremål, fetischer, eller vilket är samma sak, konstverket såsom objekt för tro, kärlek och estetisk nöje [...] det [er] inte konstnären som är 'subjektet' i den konstnäliga produktionen och i dess produkt, utan alla de aktörer som har anknytningar till konstan, som är intresserade av konsten, som har intresse i konsten och i konstens existens, som lever av konsten och för konsten. (Bourdieu 1997, s. 143 & 144)

Bourdieu og Bürger repræsenterer således den ideologikritiske hegemonitænkning inden for litteratursociologen, som afdækker de sociale konventioner og repressionsmekanismer bag litteraturens sociale eksistens. *Sociologin och konsten passar inte bra ihop*. (Bourdieu 1997, s. 133), da den sociologiske analyse implicerer en afmystificering af kunstens aura.

Dette perspektiv kan imidlertid ikke med fuld ret overføres på folkebiblioteket som litteraturformidlingsinstitution, der har en lang tradition for brugerorientering (se Kapitel 4), og hvis aktuelle formidlingen blandt andet er præget af nye dialogiske, brugerinddragende formidlingsformer, som i høj grad modarbejder den autoritative vertikale forståelse af asymmetrien mellem formidler og modtager, som er bærende for Solhjell og de nævnte litteratursociologers formidlingsforståelse.⁸²

Dette underbygges i Jofrid Karner Smidt førnævnte studie af bibliotekarers selvforståelse som læsere og formidlere. Bibliotekarerne i Karner Smidts undersøgelse er alle meget belæste, hvilket udstyrer dem med en litterær kompetence og gør biblioteket til et professionsfelt med en *potentielt høj kulturel kapital*. Men bibliotekarerne søger ikke at indløse denne kapital, som tværtimod betragtes som et minus i bibliotekarernes rolle som kulturformidlere. Der er således noget i biblioteksfeltets doksa, som modvirker anerkendelsen af den kompetence, som de fleste bibliotekarere er fælles om. Karner Smidt søger at forklare dette faktum gennem en række interviews om bibliotekarernes smag og læsevaner, der afdækker en klassisk sontring mellem tre litterære smagsprofiler:

- 1) Den eksperimentelle profil ('høj') med præference for den formbevidste litteratur
  - 2) Den seriøse profil ('mellem'), med præference for den 'gode mainstream'
  - 3) Den populære profil ('lav') med præference for populær – og triviallitteratur
-

---

⁸² I nyere litteratursociologi er billedet af læseren som passiv kulturkonsument også blevet afløst af et mere dynamisk syn på læseren som kreativ aktør, hvis reception er præget af en med - og meningsskabende aktivitet, som ikke (kun) lader sig determinere ud fra litteraturinstitutionelle eller værkinterne interpellationer. Og brugerundersøgelser antyder, at det litterære 'sprog' ikke kan bestemmes som et central defineret semiotisk korpus af magt og viden, men er genstand for lokale processer, hvor læsere konstruerer termer til at italesætte deres litterære interesser og vurderinger, uafhængigt af litteraturteoretisk terminologi. (Griswold 1997)

Den bibliotekariske smag viser sig, i tråd med feltets mellemposition, at være *mellomlagssmag*, men har samtidig en signifikant slagvægt, idet bibliotekaren smagsmæssigt positionerer sig gennem:

1) en entydig afgrænsning i forhold til det akademiske felt, som kritiseres for at være virkelighedsfjernt, og biblioteksfeltet afgrænser sig herfra gennem betoningen af sin virkelighedsnærhed; sin formidlingspraksis og direkte kontakt med det læsende folk. Der er tale om en delvis fremmedhed over for den akademiske smag, men frem for alt en stærk afgrænsning over for den akademiske *læsemåde*, som med sin analytisk distancerende tilgang ses som ødelæggende for læseglæden.

2) En mere tvetydig afgrænsning i forhold til den populære (og trivielle) smag, hvor distanceringen modsvares af klare tilnærmelser, idet bibliotekarerne principielt er utilbøjelige til at kategorisk at udgrænse materialer fra biblioteket på baggrund af kvalitetskriterier. Biblioteksfeltet bryder således med Bourdieus logik, idet dets forhold til det finlitterære felt ikke er præget af mindreværdskomplekser, men af klar differentiering.

Det hænger sammen med et generelt paradigmeskifte, hvor tidligere faste kvalitetskriterier afvises til fordel for en relativistisk indstilling, der i udgangspunktet anerkender alle smagskulturer som ligeværdige. Hvor bibliotekernes litteraturformidling tidligere var domineret af den eksklusive værdikontekst, er der i takt med den kulturelle demokratisering sket en bevægelse mod den inklusive værdikontekst, som i dag spiller en hovedrolle på folkebiblioteket som litteraturinstitution.

2.7.2 Oplevelsessamfundet

Når man træder ind på Silkeborg Bibliotek mødes man af et skilt på venstre hånd, som peger op ad trappen til skønlitteratur- og musikafdelingen. Teksten på skiltet er imidlertid ikke 'Skønlitteratur og musik', men blot 'Oplevelser'. Og eksemplet er blot et af mange på anvendelsen af oplevelsesbegrebet som markør i litteraturformidlingen. (Dahlkild 2008 m. fl.) Oplevelsesbegrebet synes således at være et nøglebegreb for forståelsen af aktuelle tendenser i litteraturformidlingen, og i det historiske kapitel vil den aktuelle fase blive beskrevet som kendetegnet ved oplevelsesrationale.

I indledningen nævnte jeg en række af de mange prædikater (videnssamfund, mediasamfund m.v.), der knyttes til den aktuelle samfundsformation. Denne pluralitet kan

ses som udtryk for, at samfundet, med endnu et prædikat, er blevet 'hyperkomplekst' (Qvortrup 1999; Qvortrup 2004), idet det ikke længere lader sig iagttage og forstå ud fra et privilegeret observationspunkt, men er kendetegnet ved en pluralitet af partielle fortolkningspositioner. De forskellige prædikater kan siges at repræsentere sådanne positioner, som beskriver den aktuelle samfundsformation ud fra hver deres "analytiske grundkategori" (Qvortrup 1999, s. 5) som det bærende forklaringsprincip.

'Oplevelsessamfundet' skal derfor ikke forstås som en kategorisk væsensbestemmelse, der afviser andre prædikaters relevans, men som et perspektiv, som fokuserer på oplevelsen og oplevelsesbegrebets historisk store betydning for såvel det personlige som det sociale liv og erfaringsdannelse. (Schulze 1992, s. 15).⁸³ Og det er et perspektiv, som synes at være frugtbart at anvende på vores problemfelt, hvor det kan bidrage til at forklare såvel hovedtræk ved formidlingens fænomenologi, historiske forandringer i formidlingsforståelsen og det aktuelle rationale som præger bibliotekernes litteraturformidling.

Jeg vil derfor her give en teoretisk introduktion til oplevelsesbegrebet med afsæt i Gerhard Schulzes sociologiske værk om *Die Erlebnisgesellschaft* (Schulze 1992), og vil derudover inddrage begrebets marketingsteoretiske applikation i oplevelsesøkonomien (Pine & Gilmore 1999) og mere aktuelle videreudviklinger af oplevelsestænkningen (Skot – Hansen 2006; Jantzen & Rasmussen 2007 m. fl.)

Oplevelsessamfundet er ifølge Gerhard Schulze karakteriseret ved, at orienteringen med oplevelser som *kollektiven Basismotivation* (Schulze 1992, s. 36) er blevet den primære drivkraft for individets livs - og identitetsprojekt. Fællesnævneren for det senmoderne menneskes livsindstilling er derfor et *Oplevelsesrationale* (Schulze 1992, s. 35), som systematiserer oplevelsesorienteringen i en handlemodus, hvor omverdenens fænomener vurderes ud fra deres subjektivt definerede oplevelsespotentiale⁸⁴. Oplevelsesrationalet er

---

⁸³ Desuden rummer de forskellige teorier, trods forskellige grundkategorier, overlappende perspektiver: Således er *refleksiviteten* en afgørende psykologisk komponent i oplevelsessamfundet, mens *forbrugssamfundet og mediasamfundets* udgør den materielle baggrund for oplevelsesrationalet som grundlæggende livsorientering.

⁸⁴ Oplevelsesorientering er ikke blevet en eneherkende formel for menneskets handlinger, men har fået en markant stigende rolle 1) Intersituationelt: hvor antallet af indre orienterede handlinger er stigende i individet samlede handlingsregister. (Schulze, s. 41); 2) Intrasisituationelt: den enkelte

tæt forbundet med fremvæksten af et 'oplevelsesmarked' (se nedenfor), men skal samtidig ikke blot forstås som en åbenhed over for indtryk eller en reaktion på væksten i mængden af stimuli, men som en aktiv, strategisk bearbejdning af omverdenen med henblik på at skabe oplevelser for sig selv:

Doch gibt es einem gemeinsamen Nenner: Erlebnisrationalität, die Funktionalisierung der äußeren Umstände für das Innenleben. Dabei nehmen die meisten an, das äußere wirke auf das Innere durch bloße Eindrücke. Sie unterschätzen ihre eigene Rolle bei der Entstehung von Erlebnissen. Man wird nicht nur beeindruckt, sondern man verarbeitet. Erlebnisse sind in singuläre subjektive Kontexte eingebunden und verändern sich durch Reflexion [...] Der Mensch wird zum Manager seiner eigenen Subjektivität, zum Manipulator seines Innenlebens. (Schulze 1992, s. 35 & 40)

Et hovedtræk ved oplevelsessamfundet er derfor en æstetisering af erfaringen, hvor livets valg træffes ud fra individets forventninger om valgmulighedernes respektive oplevelsesværdi. Valg, som ikke kun indbefatter kulturelle valg, som traditionelt er forbundet med oplevelser, men også alle livets øvrige sociale, politiske, eksistentielle, praktiske etc. felter.

Men hvad kendetegner en oplevelse? Et centralt spørgsmål i indkredsningen af oplevelsesbegrebet er hvad Jørgen Stigel kalder oplevelsens tærskelværdi (Stigel 2007): Hvad skal der til, for at der er tale om en oplevelse? Stigel knytter som minimumsdefinition oplevelsen til det ikke-trivielle; til dét som overskrider hverdagens automatiserede handlingsmønstre og 'gør en forskel'. Som Stigel påpeger, så er det gængse spørgsmål 'hvad har du oplevet i dag' ikke rettet mod disse rutiner, men mod:

...hvorvidt man har været udsat for noget eller fæstnet sig ved noget, som brød skemaet eller dagligdagens vante script eller er i stand til at omsætte dette script, så det får oplevelseskarakter [...] For at noget kan kvalificere sig som en oplevelse, skal det kunne omsættes eller omformes i en ikke-triviel beretning. Der skal være noget der bryder. (Stigel 2007, s. 116)

---

handling rummer ofte både ydre og indre orienterede komponenter (jeg køber en jakke for ikke at fryse og for at føle mig flot)

Stigels gentagne brug af 'omsætte' peger på en flydende grænse mellem oplevelsens objektive og subjektive aspekt, hvor spørgsmålet om *hvad* oplevelsen er, ikke kan adskilles fra spørgsmålet om *hvor* oplevelsen er. Her repræsenterer oplevelsessociologien og oplevelsesøkonomien to positioner, hvis divergens blandt andet kan forklares ud fra deres respektive agendaer. Begge er således enige om, at *Experiences are events that engage individuals in a personal way*. (Pine & Gilmore 1999, s. 12), at realiseringen af en oplevelse fordrer et personligt engagement, og at oplevelsen derfor er unik og forankret i den oplevende. Men for oplevelsesøkonomien som markedsføringskoncept er målet at definere faste retningslinjer for hvordan dette engagement kan stimuleres, og forbrugeren dermed påvirkes, gennem en ydre iscenesættelse.⁸⁵ Gerhard Schulze betoner derimod oplevelsens subjektbestemthed (se også nedenfor), hvor yderverdenen delvist reduceres til et bagtæppe for individets mentale investering. Herved får oplevelsesbegrebet sociologisk tyngde som analytisk grundkoncept, da det ikke kun henviser til materielle forandringer og en vækst i ydre stimuli, men som oplevelsesrationale internaliseres som almen senmoderne livsindstilling. (Schulze 1992, s. 35 & 40) Men generelt lander oplevelseslitteraturen på et kompromis i form af hvad Jørgen Stigel kalder *Oplevelsens dialektik*, hvor oplevelser er et produkt af to interagerende faktorer:

- 1) En ydre situation, som i sin figuration rummer potentiale for oplevelse;
- 2) Individets rettethed, i form af dets anticipatoriske forestillinger og viden om situationen, dets momentane sindsstemning og indlevelse i situationen, og dets retrospektive refleksion over situationen:

Oplevelsen frembringes i kontakten til en objektverden, men den beror på en subjektiv indsats: på forestillinger, evner, stemning og vilje, der skal til for at objektet kan nydes. (Jantzen & Østergaard 2007, s. 87)⁸⁶

Dette spørgsmål om 'hvor' hænger imidlertid tæt sammen med oplevelsens 'hvornår': Oplevelsens dialektik er også en historisk dialektik, idet oplevelsessamfundet er et produkt af en række sociale, økonomiske og psykologiske udviklingstræk i de moderne og

---

⁸⁵ Teatermetaforikken er et gennemgående træk ved Pine & Gilmores teori: *The newly identified offering of experiences occurs whenever a company intentionally uses services as the stage and goods as props to engage an individual*. (Pine & Gilmore 1999, s. 11)

⁸⁶ Dette syn på oplevelsen som knyttet til individets rettethed eksemplificerer Stigel med talemåde 'Tag det som en oplevelse', hvor det er ikke-begivenhedens kvalitet, den måde hvorpå ens forventninger til en given situation ikke blev indfriet, som omsættes i en oplevelse (Stigel 2007, s. 115).

senmoderne vestlige samfund. som har udstyret individet med de nødvendige 'indre og ydre midler'. (Jantzen 2006, s. 22)

Hvad angår de ydre midler, så er oplevelsen kendetegnet ved at være løsrevet fra individets fysiske behov, og knytter sig derfor til en materiel overskudssituation, hvor individets relation til omverdenens fænomener ikke, som i hvad Schulze kalder 'knaphedssamfundet', er præget af disses praktiske betydning for individets overlevelse, men af deres potentiale for oplevelse som symbolsk merværdi. Der er således et socialhistorisk modsætning mellem overlevelse og oplevelse, da oplevelsesrationalet opstår som almen erfaringsmodus i velfærds – og overflodssamfundet, hvor opfyldelsen af vores primære behov er blevet en selvfølge.

Oplevelsessamfundets 'indre midler' knytter sig til den socialpsykologiske fremkomst af hvad Christian Jantzen kalder den moderne hedonisme (Jantzen 2006), hvor nydelse defineres som vejen til opfyldelsen af individets livsprojekt. Der er for det første tale om en individualisering af livsprojektets mål som personlig selvrealisering, og en sanseliggørelse af projektets midler, hvor også stimuli og tilfredsstillelse af kroppens behov bliver legitime midler for dette mål. For det andet er den moderne hedonisme kendetegnet ved en internalisering af forholdet mellem nydelsens subjekt og objekt, hvor det ikke så meget er objektets egenskaber, som subjektets forestillinger om objektet, som er kilde til nydelse. Derfor er subjektive følelser i stigende grad blevet et gyldigt udgangspunkt for individets vurdering af verden, og oplevelsessamfundet er kendetegnet ved en afmontering af eksterne, normative kriteriers autoritet til fordel for en dyrkelse af 'sindets indre evidens'. (Jantzen 2006, s. 226), hvor det er indre kriterier, som afgør *ydre midlers hensigtsmæssighed for selvets opretholdelse og udvikling* (ibid., s. 231).

Gerhard Schulze peger i denne forbindelse på at knaphedssamfundet var domineret af en 'Aussenorientierung', eksternt orienterede livsopfattelser, hvor livets mål og succeskriterier befandt sig uden for subjektet selv, hvis livsprojekt kunne defineres som opfyldelsen af disse almene eller klassebestemte normer og idealer. I oplevelsessamfundet er der derimod tale om en 'Innenorientierung', hvor livets kvalitetskriterier er forankret i den subjektive erfaring. (Schulze 1992, s. 37) og subjektet selv er blevet øverste autoritet for egen tænkning og handlen.

Og denne 'rumlige' forskydning suppleres af en ny *tidslighed*. Knaphedssamfundets livsidealer var baseret på udskydelse af momentane behov og idealisering af afkald og

askese ud fra forestillingen om langsigtede gevinster i form af romantisk kærlighed, økonomisk tryghed, metafysisk frelse m.v.. Heroverfor repræsenterer oplevelsesorienteringen en temporal fortætning, idet gevinsten af subjektets investering i en situation forventes indløst i og med selve situationen.

Denne udvikling implicerer en udstrakt frisættelse fra kollektive normer og en udvidelse af individets mulighedsrum, hvor stadig flere områder af livet bliver formbare for den enkelte. (Schulze 1992, s. 58). Men definitionen af livet som personligt oplevelsesprojekt sætter samtidig nye eksistentielle normer for det gode liv og skaber dermed et nyt socialt imperativ. Oplysningssamfundets 'Oplys dig selv' er således blevet til 'Oplev dit liv'. (Ibid., s. 33) Men oplevelsen bliver dermed også individet eget ansvar, og bagsiden af formbarheden er en kontingens og usikkerhed, hvilket illustreres i Schulzes beskrivelse af oplevelsens tre grundkomponenter:

Subjektbestemthed: At oplevelsen ikke opstår gennem omverdenens indtryk og input på et passivt subjekt, men gennem subjektets integration og transformerende tilegnelse af fænomenet. Oplevelsens objektive materiale er således underordnet som redskab for oplevelsens subjektive gestaltning. Det betyder også, at oplevelser er private, og kun kan delvist kommunikeres i sproget, som ikke er knyttet til oplevelsen i sig selv.

Refleksion: Mennesket er et (selv)refleksivt væsen, som konstant bearbejder sig selv og sine erfaringer gennem refleksion. Det gælder også oplevelsen, som har et efterliv i form af den oplevendes erindringer og fortolkninger som bidrager til at forankre oplevelsen som mental begivenhed. Oplevelsesorienteringen er, med et begreb fra Niklas Luhmann, en bestemt form for selviagttagelse. (Schulze 1992, s. 46)

Ubestemthed: Oplevelsen kan aldrig fuldt kontrolleres eller foregribes, men rummer altid et element af det uventede. Det skyldes at situationer aldrig fuldt ud kan kontrolleres, men også at subjektet aldrig fuldt ud kan gennemskue sig selv. Subjektbestemtheden er derfor paradoksalt nok en årsag til ubestemtheden, da fuld selviagttagelse er umuligt, og subjektet derfor selv er ubestemt. (Schulze 1992, s. 46)

Som en refleksiv, ubestemt proces skaber oplevelsen et dobbelt pres på individet. Forlods i form af usikkerhed og kontingens (for hvad er det egentlig man gerne vil (opleve)? Og er det man tror, man gerne vil, nu også det, man i virkeligheden vil?) og efterlods i form af en 'Enttäuschungsrisiko', en risiko for at få skuffet sine forventninger (Schulze 1992, s. 14). Og

der er tale om komplementære problemer, idet en reduktion af usikkerheden i form af et klart valg samtidig forstærker risikoen for at denne satsning ikke giver den forventede oplevelse. I takt med en eksplosiv vækst i mængden af oplevelsespotentialer, hvor adgangen til disse kun afhænger af den subjektive indsats, bliver livet også mere komplekst.⁸⁷

Her gør der sig dog også modificerende faktorer gældende. For det første *erfaringens* kompleksitetsreducerende funktion⁸⁸: Vi vælger og handler ikke kun momentant, men også på baggrund af en historik, og oplevelsesorienteringen udvikler sig med tiden til *routinisierten Ziel-Mittel-Komplexen'* (Schulze 1992, s. 40). Oplevelse og erfaring synes umiddelbart at være modsatrettede begreber, da oplevelsen er momentant forankret, mens erfaring henviser til en gradvis videns – og læreproces. Men samtidig er begreberne dialektisk forbundne⁸⁹, da erfaring på den ene side udspringer af refleksion over oplevelser (som således er kilden til erfaring)⁹⁰, ligesom erfaringen af et givent fænomen er med til at sætte rammerne for fremtidige oplevelser af dette fænomen. (Jochumsen & Rasmussen 2008, s. 166-67)

For det andet fører oplevelsesrationalets internalisering ikke til en social og kulturel atomisering, da individerne regrupperer sig i oplevelses – og smagsfællesskaber, hvor kompleksiteten reduceres gennem segmenterede oplevelseskonventioner, hvor en gruppe mennesker reagerer på samme måde i forhold til bestemte kulturelle fænomener ud fra en række 'hverdagsæstetiske skemaer' (Schulze 1992, s. 125-69). Smagsundersøgelser peger imidlertid på, at disse skemaer ikke kan identificeres med individets subsumering i eksternt definerede, klassebestemte smagshierarkier, som det eksempelvis beskrives i

---

⁸⁷ En logik, som også fremsættes i Anthony Giddens' beskrivelse af 'det refleksive samfund' (Giddens 1991), **(-LL)** hvor traditionens normative og praktiske styring af individets livsprojekt opløses til fordel for en mangfoldighed af individuelle koblingsmuligheder.

⁸⁸ Igen et begreb fra Niklas Luhmann, som udgør en central inspirationskilde for Gerhard Schulzes teori.

⁸⁹ En dialektik, som bestyrkes af at de to begreber udgør ligeværdige betydninger af det engelske ord experience, som anvendes i den engelsksprogede oplevelseslitteratur, fx i forbindelse med Experience Economy.

⁹⁰ Lund et. al. sætter lighedstegn mellem oplevelse og erfaring, idet oplevelsen først konstrueres efterlods, i modtagerens fortolkning narrativisering af begivenhederne som fortælling, der giver mening til de sanselige og emotionelle processer, begivenheden har fremkaldt. Hermed løsrives oplevelsen fra de ydre stimuli i situationen og defineres i stedet som et refleksivt bidrag til individets løbende identitetsarbejde. (Lund et. al. 2005)

Bourdieu's smagssociologi (se ovenfor). Med oplevelsessamfundets diversive og individualiserede kulturforbrug og komplekse forbindelser mellem smagskulturer og livsstilmønstre (Lund et. al. 2005)⁹¹ er det kulturelle landskab blevet væsentligt mere heterogent og uforudsigeligt. Birgit Eriksson peger her på, at den nye elitære smag ikke er eksklusiv, men tværtimod inklusiv: snobben er blevet erstattet af 'omnivoren', den alttædende kulturforbruger som har smag for mangfoldighed og 'er åben over for at kunne værdsætte alt.' (Eriksson 2006, s. 42) Smagen udgør fortsat en central kulturel statusmarkør, men med det aktuelle samfunds overskud af koblingsmuligheder og radikalt diversive kulturudbud har smagsidealet forskudt sig fra det dannede menneske til det fleksible menneske:

Med nutidens overflod af kulturelle informationer og æstetisk artefakter er kriteriet ikke den fortrolige omgang med en bestemt elitær kanon [men] i stedet evnen til på en interessant måde at manøvrere og selekttere i mangfoldigheden. (Eriksson 2006, s. 44)

Denne individuelle navigation understøttes desuden af det *oplevelsesøkonomiske* marked, som sigter mod at styrke produkters identifikationspotentiale for distinkte brugersegmenter. Den oplevelsesorienterede livsform er som før nævnt blevet muliggjort af en række *materielle og strukturelle forandringer* i det moderne samfund. Det gælder først og fremmest en massiv økonomisk og materiel vækst, hvor såvel den vestlige borgers almene efterspørgselskapacitet som mængden af tilgængelige produkter⁹² og kulturtilbud er vokset eksplosivt. Men trods det voksende udbud forbliver menneskets basale behov uforandrede, og kan nu tilfredsstilles af en lang række varer, som ud fra deres objektive nytteværdi og kvalitet fremstår identiske for forbrugeren. (Østergaard 2007) Denne 'producentkrise' har siden 1960'erne ført til et stigende fokus på forbrugeren's mentale reception af produktet, og dermed dets identifikations- og oplevelseskvaliteter. (Østergaard 2007, s. 53)

Med denne 'æstetiske vending' flyttes fokus fra produktets nytteværdi til dets symbolske værdi, hvor det alluderes at kunne bidrage til modtagerens livsprojekt. Herved bliver det muligt at differentiere produktet fra markedets voksende masse af produkter og øge

---

⁹¹ Selv tredelingen paradoksalt nok genfindes som 'hverdagsæstetiske skemaer' i Gerhard Schulzes værk om oplevelsessamfundet. Se Schulze 1992, s. 125-69.

⁹² Det gælder både horisontalt, i form af flere produkttyper, og vertikalt, med en mangfoldighed af variationer over samme produkt.

forbrugernes opmærksomhed og loyalitet. Det medfører også et fokusskift fra produktion til *formidling*, i form af markedsføring, hvor det ikke længere er produktionsforholdene og de egenskaber ved objektet som knytter sig til disse forhold, men måden hvorpå objektet itale - og iscenesættes på, som bliver afgørende.

Oplevelsesøkonomien er kulminationen på denne æstetiseringsproces, som et altomfattende paradigme, hvor man ved at 'experientialize the goods' (Pine & Gilmore 1999, s. 9) kan knytte oplevelser til alle produkter som 'ekstra værdiskabere'. (Lund et. al. 2005, s. 18).⁹³ En værdiskabelse, hvor markedets produkter gennem branding forvandles fra standardprodukter til 'personlige' nicheprodukter, henvendt til målgruppers livs – og forestillingsverden. Oplevelsesøkonomien har med sit fokus på æstetisk iscenesættelse en naturlig relevans for kulturlivet, og er som formel for det økonomisk frugtbare møde mellem kultur og erhvervsliv (hvor kultur forvandles fra velfærds luksus til en potentielt profitabel aktivitet) blevet overført på alle typer af kulturinstitutioner, ligesom det er blevet et nøglebegreb i den nationale kulturpolitik.⁹⁴

2.7.3 Oplevelsen og/i bibliotekernes litteraturformidling

Det oplevelsesøkonomiske paradigme sætter også sine klare spor i bibliotekernes aktuelle udvikling. Formidlingens aktuelle guldalder kan blandt andet ses som bibliotekernes forsøg på at klare sig i den kulturelle konkurrence på den oplevelsesøkonomiske slagmark, hvor man ikke længere kan 'nøjes' med at opfylde behov ved at stille litteratur til rådighed, men må skabe behov ved aktivt at sælge kulturvaren.

Og her er formidlingsaktiviteter som Horsens Krimimesse, som afholdes i det nedlagte Horsens Statsfængsel⁹⁵, og det hybride projekt Mindspot på Århus Hovedbibliotek⁹⁶ eksempler på den forening af det spektakulære og brugerengagerende som kendetegner

---

⁹³ Lund et. al. indfører her et kontinuum mellem rene, primære oplevelsesprodukter (museer, musik m.m.) og sekundære oplevelsesprodukter, hvor produkter tilføjes en oplevelsesmæssig merværdi (McDonald's, Ipod etc.) (Lund et al. 2005, s. 17-28).

⁹⁴ Med rapporterne *Danmarks kreative potentiale – kultur- og erhvervspolitisk redegørelse 2000* (2000) og *Danmark i kultur- og oplevelsesøkonomien - 5 nye skridt på vejen* (2004) fremhæves oplevelsesøkonomien således som løftestang for fremtidens eksport og økonomiske vækst.

⁹⁵ <http://horsensbibliotek.dk/krimiblog/>

⁹⁶ <http://www.mindspot.dk/>

oplevelsesøkonomiens logik. Ligeledes kan debatten om biblioteket som oplevelsesrum (Skot - Hansen 2006; Dahlkild 2008) og æstetiseringen af bibliotekernes kommunikation, for eksempel i professionaliseringen og intensiveringen af PR-virksomheden, ses i forlængelse af det oplevelsesøkonomiske paradigme. Samtidig er dog grænser for oplevelsesøkonomiens relevans for bibliotekernes formidling. For det første på grund af det fraværende økonomiske aspekt, hvor det er svært at få øje på en profitabel dagsorden i bibliotekernes formidling af kulturelle oplevelser: *Det nærmeste, bibliotekerne kan bidrage til med økonomi i gængs forstand, er måske bødeindtægterne, og det er næppe, hvad brugerne kalder for en oplevelse.* (Ahlberg 2008) For det andet er der grænser for hvor spektakulære oplevelseseffekter, folkebiblioteket kan mobilisere, dets funktion og økonomiske formåen taget i betragtning. Her har biblioteket den svaghed, at det primært formidler oplevelsespotentialer indlejret i forskellige medier, og der således, i modsætning til eksempelvis museerne, er en temporal kløft mellem formidling og realisering af oplevelsen. Biblioteket er desuden en almen serviceinstitution, hvis raison d'être er at henvende sig alle samfundsborgere. Biblioteket vil derfor aldrig kunne blive en eksklusiv livsstilsmarkør. (Jochumsen & Rasmussen 200b) og kun sporadisk kunne prioritere stimuleringen af bestemte målgruppers oplevelsesværdi. Det oplevelsesøkonomiske rationale er derfor primært relevant i en projektsammenhæng, med dertil hørende ressourcer, og ikke som formel for folkebibliotekernes daglige formidlingsarbejde.

Jeg vil derfor i stedet fokusere på andre aspekter af oplevelsesbegrebet som væsentlige for forståelsen af litteraturformidlingens historie og fænomenologi. Svagheden ved oplevelse som kulturteoretisk nøglebegreb er imidlertid begrebets radikale åbenhed, kendetegnet ved mangel på kvalitativ distinktion. Det afspejles også i de store divergenser i fortolkningerne af oplevelsesbegrebets kulturelle implikationer, hvor det på den ene side anskues som udtryk for oplysningsprojektets antitese i den totale instrumentalisering af kulturlivet (Duelund 1994, s. 659), og på den anden side fortolkes som mulig løftestang for et 'æstetisk rationale' (Skot - Hansen 2006), der kan løfte kulturpolitikken ud af en instrumentel logik ved at gøre selve den æstetiske oplevelse til kernen i formidlingen.

Oplevelsesbegrebets bredde vil imidlertid også være en pointe i denne sammenhæng, da de to divergerende fortolkninger kan bidrage til at indfange en række modsatrettede tendenser i den aktuelle formidlings fase. Mere herom i underkapitel 4.4.

3. Litteraturformidlingen lige nu – et øjebliksbillede

3.1 Indledning

Som led i ph.d. projektet blev der i sommeren 2008 gennemført en elektronisk spørgeskemaundersøgelse henvendt til 291 danske folkebiblioteker, hvoraf 187 besvarede skemaet. Bibliotekerne blev her stillet en række praksis – og holdningsspørgsmål vedrørende deres formidling af skønlitteratur for voksne (se Bilag 1). Det er resultaterne af denne undersøgelse, som er emnet for de følgende sider.

Med denne undersøgelse opnås der som før nævnt en systematisk indsigt i et felt, hvorom der i dag kun foreligger fragmentarisk viden. Denne indsigt tjener to hovedformål i forhold til projektets design: For det første til en foreløbig besvarelse af projektets første forskningsspørgsmål ved at kortlægge bibliotekernes aktuelle tilgange til litteraturformidling og brug af centrale formidlingsformer i et forandringsperspektiv. For det andet til at give nogle indikationer af hvilke holdninger til litteraturformidlingen og egen formidlerrolle, der ligger til grund for bibliotekarernes formidlingspraksis og dermed en tilnærmelse til formidlingens rationaler. Denne dimension vil, grundet undersøgelsens metodiske begrænsninger, have en mere heuristisk karakter, og tjene som oplæg til den efterfølgende diskussion af bibliotekernes formidlingsrationaler i et historisk perspektiv i Kapitel 3.

Selv om denne undersøgelse er den første af sin art rettet mod bibliotekernes litteraturformidling, står den dog ikke helt alene. I 1991 foretog Anders Ørom og Bruno Kjær en spørgeskemaundersøgelse om folkebibliotekernes formidling, der spurgte til kategorier som biblioteks indretning, udstillinger, arrangementsvirksomhed og udadrettede aktiviteter. (Kjær & Ørom 1992b) Målet var at efterprøve, hvorvidt bibliotekernes 'formidlingsforståelse' (se Afsnit 1.5.1) afspejlede en bevægelse fra en institutionel til en mere bruger- og oplevelsesorienteret bibliotekskulturel identitet. (Kjær & Ørom 1992a) Denne overgang vil blive diskuteret i det historiske kapitel. Der vil i det følgende blive trukket historiske paralleller til Kjær og Øroms undersøgelse, men den har med sit mere generelle perspektiv på formidling dog begrænset relevans i vor sammenhæng.

Desuden har Styrelsen for Bibliotek og Medier i 2009 indført 'Biblioteksbarometret'⁹⁷, hvor man, for at give et 'tidssvarende udtryk for den dynamik og aktivitet, der udfolder sig i

---

⁹⁷ Lokaliseret d. 20/2, 2010 på:

<http://www.bibliotekogmedier.dk/statistik/biblioteksstatistik/biblioteksbarometret/>

folkebibliotekerne i dag', har indsamlet information om bibliotekernes ydre arbejde: Generel Service, Netjtjenester, Projekter og Arrangementer. Der er dog tale om meget overordnede informationer, som blot skal give et 'poetisk øjebliksbillede' (ibid.) uden videnskabelige prætentioner. Der spørges således ikke uddybende ind til aktiviteternes karakter bag overskriftsniveauet, ligesom undersøgelsen kun inddrager de 97 biblioteksenheder som helheder.

Derudover vil jeg løbende relatere undersøgelsens resultater til formidling og dokumentation af aktuelle formidlingsaktiviteter på bibliotekerne. Det gælder især rapporten om Lån & Læs - projektet, som udgør det mest omfattende nationale litteraturformidlingsprojekt rettet mod voksne i nyere tid.

I kapitlets *Indledning* vil jeg kort præsentere undersøgelsens fokuspunkter (spørgsmål og hypoteser) og metodiske procedurer og refleksioner, mens den efterfølgende dataanalyse falder i fire temaafsnit, som afspejler spørgeskemaets struktur (se 3.1.1). For overskuelighedens skyld er hovedparten af analysens tal - og tekstmateriale samlet i Bilag 2, hvortil der løbende henvises i kapitlet.

3.1.1 Temaer og teser

I forlængelse af projektets perspektiver blev spørgsmålene i skemaet organiseret omkring fire temaer:

1. Formidlingens omfang og karakter: Er der de seneste ca. 5 år sket generelle forandringer i litteraturformidlingens omfang og karakter, og hvilke tendenser viser sig i så fald i disse forandringer?

Her er tesen, at der aktuelt sker forandringer på litteraturformidlingsområdet, der er paradigmatisk, fordi de både indebærer et øget fokus og indsats på området og forandringer i litteraturformidlingens karakter.

2. Formidlingens former: I hvor høj grad og hvordan anvendes de centrale litteraturformidlingsformer på de danske folkebiblioteker? Her er målet at skabe et overblik over udbredelsen og anvendelsen af de centrale litteraturformidlingsformer (jf. Afsnit 1.5.2 og 2.5); Trykt materiale, virtuel formidling, særopstillinger, udstillinger, arrangementer, læsekredse og større projekter og aktiviteter.

3. Interaktion og partnerskaber: I hvor høj grad lader biblioteket sig inspirere af og samarbejder med andre aktører om litteraturformidlingen – og i så fald hvilke aktører? Da

---

partnerskaber med andre aktører er et stort aktuelt fokusområde i folkebibliotekerne (se 3.4), og det er projektets mål at anskue bibliotekernes litteraturformidling ud fra institutionens relationelle position i det litterære kredsløb, spørges der også til graden af symbolsk og praktisk interaktion i formidlingen. Temaet er i spørgeskemaet inddelt i fire dimensioner: a)samarbejde mellem biblioteker som b)partnerskaber med andre aktører, c)inspiration fra disse eller andre aktører og d)formidlingsaktiviteter uden for biblioteksrummet.

4. *Formidlingens rationaler*: Det er som sagt ikke realistisk at besvare dette spørgsmål entydigt eller fyldestgørende gennem en spørgeskemaundersøgelse. I stedet vil jeg heuristisk tilnærme mig emnet gennem en række spørgsmål:

- Hvad anses for de(t) primære mål med litteraturformidlingen?
- Hvordan forholder respondenterne sig til de andre centrale formidlingsaktører i det litterære kredsløb?
- Hvilken rolle spiller kvalitetsbegrebet i formidlingen?
- Hvordan forholder respondenterne sig til formidlingens formative potentiale?
- Hvordan anskuer bibliotekarerne deres egen litteraturformidlerrolle og hvilke kompetencer anses for vigtige for udfyldelsen af denne rolle?

I analysen vil andre undersøgelser og referencer inden for disse emneområder blive inddraget og sammenholdt med besvarelsene.

3.1.2 Spørgeskemaets udformning

Efter at have udarbejdet spørgeskemaet på baggrund af ovennævnte strukturerende hovedspørgsmål og – teser, blev skemaet testet ved en pilotundersøgelse i forsommeren 2008. Pilotundersøgelsen skulle primært afdække om skemaets længde var acceptabel, om det havde 'face validity' (Buckingham & Saunders 2004, s. 65-69), og var forståeligt for respondenterne, og om der var tilfælde af redundans i spørgsmålene. Til pilotundersøgelsen blev der udvalgt i alt 10 biblioteker, fordelt på Jylland (5), Fyn (1) og Sjælland (4). Fem af respondenterne repræsenterede biblioteksafdelingerne i en tilfældigt valgt sjællandsk kommune, mens de øvrige respondenter var udvalgt fra undertegnede bekendtskabskreds for at minimere etiketteffekten og sikre en streng men retfærdig kritik. Samplet var rimeligt repræsentativt i forhold til bibliotekstype, om end der var en vis overvægt af Centralbiblioteker (2) og underrepræsentation af lokalbiblioteker/filialer (5) (se 3.1.3 nedenfor). Alle besvarede skemaet, heraf de 8 tilfredsstillende, idet de besvarede alle spørgsmål og fulgte opfordringen til at kommentere på skemaet.

På baggrund af pilotundersøgelsens besvarelser og kommentarer blev spørgeskemaet revideret og forkortet gennem en præcisering af uklare formuleringer og udrensning af

redundante spørgsmål og kategorier. For at begrænse svartiden, og dermed optimere chancerne for en høj besvarelsesprocent, blev spørgeskemaet begrænset til 25 spørgsmål med flest mulige lukkede afkrydsningsspørgsmål. Desuden blev 'træthedsfaktoren' (Kruuse 2005, s. 277) hos respondenterne søgt modvirket strukturelt; dels ved at placere mere enkle spørgsmål i starten af skemaet og gemme mere komplekse og informationskrævende spørgsmål til senere, dels ved en vekselvirkning mellem spørgsmålstyper. (Ja/nej spørgsmål, Likert skalaspørgsmål m.v.) Vægtningen mellem åbne og lukkede spørgsmål udgjorde imidlertid et dilemma. Ud over at øge svarhastigheden og dermed tilbagemeldingsprocenten har lukkede spørgsmål de fordele, at de styrker undersøgelsens reliabilitet og letter den systematiske databehandling. Men brugen af lukkede spørgsmål medfører også signifikante informationstab, og kan være en spændetrøje, som lukker af for ellers relevante svar. Lukkede spørgsmål kan desuden føre til informationstab i mere fatal forstand, hvis kategorierne ikke dækker de relevante svarmuligheder. Her er åbne spørgsmål at foretrække, da de sikrer en større informationsrigdom og styrker undersøgelsens validitet.

Derfor blev spørgeskemaet til pilotundersøgelsen udformet med en høj frekvens af åbne spørgsmål (hvilket nok også bidrog til de kritiske bemærkninger om skemaets længde!). Det gjorde det derefter muligt at reformulere en række af spørgsmålene til mere finmaskede lukkede spørgsmål, idet respondenternes svar indikerede hvilke kategorier, der var relevante at inddrage i den endelige udgave. En strategi, som på nær et enkelt tilfælde (se 3.3.5 om 'Arrangementer' nedenfor), var ganske vellykket.

Samtidig blev spørgsmålene om ændringer i formidlingens omfang og karakter fastholdt som åbne spørgsmål. Det blev gjort for at yde emnet retfærdighed: Informationsværdien er meget begrænset, hvis man ikke spørger til *hvordan* formidlingens omfang og karakter har forandret sig, men samtidig er de potentielle variabler så mangfoldige og gensidigt betingende, at det ikke ville give mening at søge at dække dem med diskrete afkrydsningskategorier. Og strategien har vist sig succesfuld, idet de åbne spørgsmål har leveret et rigt datamateriale, som i analysen viser sig at rumme signifikante svar på de relevante forskningsspørgsmål.

Derudover blev der ved en række emner indbygget en vis fleksibilitet i de lukkede spørgsmål ved hjælp af kategorien 'Andet', ledsaget af en tekstboks, hvor respondenterne havde mulighed for at uddybe sin besvarelse og derved berige og nuancere dataene. (Clark-Carter 1997, s. 82) Som sidste led afsluttes spørgeskemaet med en kommentarboks, hvor respondenterne havde mulighed for at komme med uddybende og/eller kritiske kommentarer. Respondenterne har i kommentarboksen bidraget med en række bemærkninger af både positiv, negativ og uddybende karakter (se Bilag 2, Liste 9). Generelt får skemaet her en rimeligt blid medfart. Seks respondenter fremhæver således

spørgeskemaet som 'inspirerende' og 'relevant', og to biblioteker vil endda bruge spørgsmålene som inspiration for udviklingen af deres litteraturformidling. Der er dog også 8 negative kommentarer, som især peger på a)omfanget, idet skemaet inddrager mange temaer og derfor har krævet en for nogle respondenter uhensigtsmæssig stor svaretid, b)skemaets face validity, idet visse begreber i skemaet ikke har givet entydig mening for nogen respondenter. En af disse kommentarer kritiserer her blandt andet brugen af begrebet 'mindre markedsdygtig litteratur' i spørgsmål 15:

F. eks. er litteratur der ikke klarer sig på markedsvilkår dels eksperimenterende og nybrydende litteratur og dels det rene ragelse, som forskellige husmødre udgiver på egne forlag. Vores ønske om at formidle de to typer er selvfølgelig vidt forskelligt. (Bilag 2/liste 9/42)

Besvarelsen er et godt eksempel på faren ved vanetænkning i begrebsbrugen. Undertegnede var, må det indrømmes, ubevidst gået ud fra en finkulturel sondring mellem popularitet og kvalitet, hvor 'mindre markedsdygtig' blev forstået som 'smal', eksperimenterende litteratur hvis formsprog ikke konvergerer med markedets mere mainstream-orienterede dagsorden. Men som respondenterne rigtigt bemærker, kan mindre markedsdygtighed også være udtryk for manglende indfrielse af de anerkendte formidlingskanalers implicite blåstempling. (Svedjedal 2000; Breede 2006) Ud over private og semi-private publikationer er det typisk triviallitteraturen, som falder uden for denne anerkendelse (også i bibliotekernes materialevalg) og typisk udgør et eget litterært kredsløb. (Escarpit 1972; Svedjedal 1997; se 2.7.1)

Skønt spørgeskemaet var testet i pilotundersøgelsen, var der spørgsmål, som i analysefasen viste sig ikke at være formuleret tilstrækkeligt præcist til at give valide svar. Det gjaldt først og fremmest undersøgelsens spørgsmål 4 vedrørende bibliotekernes virtuelle formidling, som ikke tog højde for strukturreformens centralisering, hvor bibliotekerne er blevet samlet på fælles, kommunale bibliotekshjemmeside. Derfor har jeg i analysen kun forholdt mig til besvarelsene fra central – og hovedbiblioteker, da disse må formodes at have det primære ansvar for aktiviteter på hjemmesiden.

Ud over længde og begrebsuklarhed peges der i kommentarerne også på de meget forskellige arbejds- og dermed svarbetingelser for store og små biblioteker og forholdet mellem den individuelle respondent og biblioteket som helhed. To forhold, jeg vender tilbage til i det følgende.

Spørgeskemaet dækker med sin blanding af faktuelle og mere holdnings- og oplevelsesprægede spørgsmål hvad Alan Buckingham & Peter Saunders kalder respondenternes tre A'er: Attributes (demografiske spørgsmål: biblioteksnavn og -type og bibliotekarens navn), Actions (formidlingsaktiviteter) og Attitudes (holdninger til litteratur,

formidling og egen formidlerrolle). (Buckingham & Saunders 2004, s. 13)⁹⁸ Holdningsspørgsmålene er formuleret som ordinale rangordensspørgsmål, primært i form af Likert skalaspørgsmål. Som før nævnt (2.1) overstiger dataenes kompleksitet kun i få tilfælde det nominale og ordinale niveau, og de statistiske analyser vil derfor begrænse sig til et deskriptivt niveau. En strategi, som er i tråd med undersøgelsens eksplorative målsætning om at påvise forekomsten og udbredelsen af fænomener, ikke at fremsætte autoritative forklaringer af årsager til og sammenhænge mellem disse fænomener.

3.1.3 Repræsentativitet: Svargruppe og population

Det var et mål, at undersøgelsen skulle være repræsentativ i forhold til landets folkebibliotekstyper, og dermed anerkende de store forskelle i bibliotekernes ressourcer og betingelser. Denne strategi skulle også bidrage til at komme bag best practice logikken, som har en tendens til at fremhæve og synliggøre de mere spektakulære aktiviteter, der typisk finder sted i regi af større, ressourcestærke biblioteker.

I definitionen af undersøgelsens population blev det overvejet at uddrage forskellige former for random samples eller foretage en geografisk bestemt selektion. Beslutningen blev dog at lave en totalundersøgelse, som henvendte sig til alle landets folkebiblioteker, da distribution og dataindsamling skulle foregå elektronisk, og mængden af respondenter derfor kun ville have begrænset betydning for arbejdsbyrden. Der var dog ikke tale om at inddrage samtlige betjeningssteder i landet, da populationen blev afgrænset på baggrund af to selektionskriterier:

- At biblioteket havde en ugentlig åbningstid på over 20 timer
- At biblioteket havde åbent min. 4 dage om ugen

Åbningstid blev anvendt som kriterium, da det antages at være en lettilgængelig indikator for bibliotekets aktivitetsniveau. Argumentet er, at hvis et bibliotek skal have en selvstændig formidlingsprofil, skal det også have en vis bestand og betjeningstid. 20 timer og 4 dage er selvfølgelig arbitrære parametre, men synes dog ud fra Biblioteksvejviserens oplysninger at være en meget gængs skæringsgrænse mellem hvad man kan kalde 'fuldtidsbiblioteker' og 'deltidsbiblioteker'. (Danmarks Biblioteksforening 2008) Samtidig skabte disse grænser en passende balance, idet de på den ene side frasorterede den store

---

⁹⁸ *A social survey, therefore, can be defined as a technique for gathering statistical information about the attributes, attitudes or actions of a population by administering standardized questions to some or all of its members.* (Buckingham & Saunders 2004, s.13) Se også Clark-Carter 1997, s. 73-74.

gruppe af biblioteker, der primært fungerer som afhentningssteder, og på den anden side var sat så lavt, at ønsket om repræsentativitet i forhold til biblioteksstørrelser kunne fastholdes.

En gennemgang af Biblioteksvejviseren 2007/8 (ibid.) ud fra de to kriterier viste en population på cirka 320 biblioteker. Tallet dækker ikke musikbiblioteker og lokalhistoriske biblioteker, ligesom hospitalsbiblioteker heller ikke er taget med i undersøgelsen, idet disse biblioteker formodes at arbejde under vilkår, som er svært sammenlignelige med normale folkebiblioteker.

Biblioteksårbogens oplysninger blev herefter tjekket ved at besøge de 97 kommunale biblioteksenheders hjemmesider. Ud over den generelle værdi af at dobbelttjekke oplysninger blev denne procedure vurderet som nødvendig, fordi folkebibliotekssektoren det seneste år har undergået markante nedskæringer. Og det viste sig også, at tallet for den samlede population måtte justeres til 291, da en række biblioteker var blevet lukket eller havde fået beskåret deres åbningstid, så de nu faldt uden for selektionskriterierne.

Der var en vis frygt for, at selektionsmetoden ville føre til en demografisk skævvridning, da de større (byers) biblioteksenheder typisk har længere åbningstider end de mindre enheder. Således havde biblioteker i større lollandske byer kortere åbningstider end filialer i Århus og København. (ibid.) Frygten for urban overrepræsentation viste sig dog at være ubegrundet, da kun 48 ud af undersøgelsens 291 biblioteker (knap 16 %) er beliggende i landets fire største byer. Det er ganske vist en vis geografisk koncentration, men rent demografisk er der tale om en underrepræsentation, da de fire byers indbyggertal langt overstiger 16 % af den danske befolkning.

Ved svarfristens udløb var der indkommet 187 besvarelser, hvilket giver en svarprocent på 64 %. Der er dog ikke tale om 187 fuldstændige besvarelser, da besvarelsesfrekvensen på de enkelte spørgsmål er svingende. En problemstilling, som vil blive imødegået nedenfor i analysen af spørgsmål med lav svarfrekvens. Men en vurdering af undersøgelsens validitet kræver også en komparativ vurdering af den gruppe af populationen, som *ikke* har taget imod invitationen til at deltage i undersøgelsen. Adskiller denne gruppe af ikke-responder sig på sammenlignelige områder fra de biblioteker, som har besvaret spørgeskemaet? Og er disse forskelle så signifikante, at de truer undersøgelsens validitet?

Sociale surveys kompliceres af, at der ud over de undersøgte variabler ofte optræder 'confounding variables' (Clark-Carter 1997, s. 37), forstyrrende faktorer, som påvirker de sammenhænge, man ønsker at undersøge, og kan være afgørende for, *hvorvidt* folk deltager i undersøgelsen, og *hvordan* de besvarer de stillede spørgsmål. Og her kan der være tale om skjulte (fx personlige) faktorer, som ikke kan aflæses og inddrages i

undersøgelsen. I forholdet mellem respondenter og ikke-respondenter kan der derfor gøre sig en række forhold gældende, som vi ikke har kendskab til, da vi er henvist til at foretage sammenligningen ud fra den tilgængelige information. Her har jeg valgt at fokusere på tre relevante variabler:

1) Bibliotekstype

Her må man formode, at formidlingspraksissens omfang og karakter i høj grad er determineret af bibliotekstypen, da større biblioteker vil have en mere omfangsrig daglig formidling og flere ressourcer til at gennemføre projekter og eksperimenter på området. I den endelige undersøgelse opereres der med typerne Centralbibliotek, Hovedbibliotek og Lokalbibliotek/Filial, hvor sidstnævnte dækker over filialer, lokalbiblioteker, lokalområdebiblioteker og afdelinger, da disse begreber bruges synonymt i biblioteksverdenen. Derfor kunne skemaets kompleksitet og datamængde her begrænses uden omkostninger for informationsniveauet. Populationen bestod således af 7 centralbiblioteker (2 havde allerede deltaget i pilotundersøgelsen), 95 hovedbiblioteker (4 deltog i pilotundersøgelsen) og 189 lokalbiblioteker (4 deltog i pilotundersøgelsen). Heroverfor ser fordelingen af de 187 besvarelser i forhold til bibliotekstype således ud:

	Svargruppe/population	% del af population
Samlet	187/291	64 %
Centralbibliotek	6/7	85 %
Hovedbibliotek	60/95	63 %
Lokalbibliotek	121/189	65 %

Tabel 1: Forholdet mellem svargruppe og population fordelt på bibliotekstype

Hvis man ser bort fra den lidt højere repræsentation af centralbiblioteker (som kan forklares med denne types beskedne antal) er der ikke noget signifikant misforhold mellem svargruppe og population i forhold til bibliotekstype.

2) Økonomi og besøgstal

Er der signifikante forskelle i de to biblioteksgruppers økonomiske ressourcer? 'Rige' biblioteker kunne her tænkes at have en mere aktiv litteraturformidlingsprofil, hvilket også kan være en motivationsfaktor for at deltage i undersøgelsen. Derudover kan popularitet qua borgernes besøg på og brug af biblioteket også tænkes at anspore til en aktiv formidling. I Bilag 2, tabel har jeg derfor udtrykt de 11 biblioteksenheder, som enten ikke deltager i undersøgelsen, eller kun deltager med én filial, og vist deres:

1) Bruttobudget pr. indbygger i forhold til landsgennemsnittet

2) Besøgstal pr. indbygger i forhold til landsgennemsnittet⁹⁹

Kilden til denne bortfaldsanalyse er Biblioteksstatistikken 2008, hvilket sætter visse begrænsninger, da statistikken dels kun forholder sig til de kommunale biblioteksenheder og dels ikke udskiller skønlitteraturen fra den samlede bestand.

Men tabellen påviser, at de 11 biblioteksenheders budgetter og besøgstal befinder sig under landsgennemsnittet. Det aritmetiske gennemsnit dækker ganske vist over store individuelle forskelle, hvor især Rudersdal Kommune skiller sig ud, men udtrykker også en generel tendens, idet henholdsvis 7 (budget) og 8 (besøg) af de 11 biblioteker befinder sig under landsgennemsnittet. Denne skævhed bør have in mente i vurderingen af undersøgelsens resultater. Men omvendt skal det understreges, at der for det første er tale om en *mulig*, ikke bevist sammenhæng mellem økonomiske midler og besøgstal og, på den anden side bibliotekets formidlingsaktivitetsniveau. For det andet er de 11 bibliotekers afvigelse fra landsgennemsnittet med cirka 9 % (i begge tilfælde) forholdsvis beskeden, også set i lyset af de markante forskelle bibliotekerne imellem.

3) Beliggenhed

Er der tale om en geografisk skævhed i svargruppen? Den regionale fordeling i såvel svargruppe som population fordeler sig således:

	Jylland	Sjælland	Fyn & ø. øer
Population	129	122	38
Svargruppe	81	84	22

Tabel 2: Forholdet mellem population og svargruppe fordelt på geografisk beliggenhed

Bortset fra en svag overvægt af sjællandske biblioteker (hvilket afspejles ved, at 7 ud af de 11 ikke eller svagt deltagende biblioteksenheder er jyske), er den regionale fordeling således næsten identisk i de to grupper. Denne variabel må også siges at have mere principiel interesse, da der ikke er noget belæg for at hævde, at danske biblioteker skulle have afgørende regionale særtræk på det skønlitterære område. (Secher 2000) Den afgørende faktor i bibliotekernes omverdensrelation er snarere, hvordan specifikke demografiske forskelle påvirker såvel den politiske prioritering af biblioteket som

---

⁹⁹ Det blev også overvejet at inddrage bibliotekernes antal af monografier pr. indbygger, men med den udbredte brug af kassation som bibliotekarisk strategi (se Indledning og nedenfor) synes den relative størrelse af et biblioteks bestand ikke at være et brugbart parameter for dets formidlingspotentialer.

bibliotekets forvaltning af litteraturformidlingen. (Nielsen & Secher 2006, s. 8) En undersøgelse af dette forhold ligger imidlertid uden for projektets rammer.

3.1.4 Respondenterne – bibliotek eller bibliotekar?

En stor fordel ved spørgeskemaet som metode er den effektivitet, hvormed man kan indsamle et stort datamateriale med relativt få ressourcer. Ved udsendte (elektronisk eller postomdelte) spørgeskemaer gælder desuden, at denne indsamling kan foregå uafhængigt af tid og sted, og dermed uden krav om forskerens fysiske tilstedeværelse eller personlige kontakt med respondenterne. Ulempen herved er forskerens kontroltab, idet han/hun uden den personlige kontakt mister indflydelse på, *hvorvidt* spørgsmålene besvares – og *hvem* der i givet fald besvarer dem.

For at imødekomme det første punkt blev den elektroniske invitation til at deltage i undersøgelsen ledsaget af et fysisk følgebrev, som kort beskrev undersøgelsen og dens betydning for projektet. Både e-mail og brev blev stilet til bibliotekslederne for at respektere bibliotekernes organisationsstruktur og sikre en effektiv videredistribueret. Det viste sig imidlertid at kræve en del ressourcer, idet biblioteksenhederne organiserer sig med stærkt varierende grad af centralisering, og ca. 40 lokalbiblioteker måtte kontaktes telefonisk, da det ikke fremgik klart af Biblioteksårbog eller hjemmeside, hvem der var bibliotekets ansvarlige leder. Disse henvendelser blev dog næsten uden undtagelse modtaget meget positivt, og bidrog til at styrke opmærksomheden omkring projektet. Denne gruppe har således en - lidt – højere svarprocent end de øvrige biblioteker.

Men hvem har så besvaret spørgeskemaerne? Respondenterne bliver i skemaet indledningsvist bedt om at angive deres stilling, og det har givet følgende fordeling:

- 113 bibliotekarere (i enkelte tilfælde suppleret med anden funktion, fx kulturhusmedarbejder, kulturformidler)
- 73 ledere af forskellige art (her dækker leder over en række forskellige betegnelser: områdechef, lokalkoordinator, områdeleder, biblioteksleder, afdelingsleder m. fl.)
- 7 specialledere (2 materialevalgschefer, 3 publikumschefer, 1 'PR Bibliotekar' og 1 udviklingschef for formidling)
- 2 andre stillingstyper (1 overassistent og 1 cand. mag i dansk)
- 2 invalide svar¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ I ti besvarelser er der anført to respondenter, typisk en bibliotekar og en biblioteks- eller afdelingsleder

Der er således tale om respondenter, som er formelt kompetente til at besvare skemaerne, men det er samtidigt vigtigt at huske, at undersøgelsens respondenter ikke er 'biblioteker', men individuelle biblioteksansatte (der i analysen vil blive omtalt som 'bibliotekarere'). Undersøgelsen er derfor heller ikke repræsentativ i streng forstand, da svargruppen kun udgør en lille procentdel af den samlede population af relevante folkebibliotekarere.

Ville det have styrket undersøgelsen at arbejde med en større population, for eksempel alle fastansatte bibliotekarere på de udvalgte biblioteker? Her varierer svaret afhængigt af spørgsmålstype. Hvad angår aktiviteter må respondenterne, på baggrund af følgebrevets anvisninger, formodes at kunne besvare disse spørgsmål. Besvarelsenerne kunne muligvis efterprøves med udbytte, men det ville medføre stor redundans at udspørge alle ansatte om de samme aktiviteter. Med hensyn til holdningsspørgsmål er der imidlertid ingen garanti for, at besvarelsenerne afspejler fælles holdninger på bibliotekerne, og et par respondenter understreger også i kommentarerne, at der i forhold til skemaets holdningsspørgsmål er tale om personlige bud og ikke institutionelle udsagn. Her ville et bredere sample derfor have været en fordel.

En anden mulighed, som blev overvejet, var at bede lederne af de 97 biblioteksenheder besvare skemaet, da deres holdning må formodes dels at relatere sig til bibliotekets officielle holdning (hvis en sådan findes), dels at have en vis gennemslagskraft i forhold til bibliotekets praksis. Denne strategi blev dog afvist, da målet var at rette undersøgelsen mod respondenter med praktisk berøring med formidlingsarbejdet på såvel store som små biblioteker.

Undersøgelsen repræsenterer, efter min overbevisning, den mindst dårlige løsning på dette dilemma, som betyder at undersøgelsen ikke kan betragtes som generaliserbar for hele populationen. Den fører ikke videnskabeligt bevis, men giver nogle indikationer af praksisser, tendenser og holdninger inden for feltet.

En anden, tilsyneladende udbredt problemstilling, vedrører forholdet mellem hoved- og lokalbiblioteker i de nye kommuner. Besvarelsenerne giver indtryk af, at strukturreformen de fleste steder har været en gevinst for formidlingsarbejdet (se nedenfor). Men det tættere og mere centralt styrede samarbejde medfører også, at ikke alle spørgsmål længere giver mening for de enkelte biblioteker. Ni biblioteker har fremført denne pointe i kommentarerne til skemaet. (Bilag 2, Liste 6) To respondenter har simpelthen svaret på vegne af alle kommunens biblioteker, mens sammenlægningsprocesser og opbygning af tværbibliotekariske formidlingsteams i fire tilfælde gør det vanskeligt for respondenterne at tale om en distinkt formidlingsprofil for den enkelte biblioteksafdeling, da flere formidlingsaktiviteter nu varetages af hovedbiblioteket på vegne af hele kommunen.

Denne strukturelle problemstilling blev ikke tilstrækkeligt foregrebet i mit spørgsmål om virtuel formidling (Bilag 1, spørgsmål 4), Løsningen herpå i analysen har været kun at inddrage hovedbibliotekernes besvarelser, da de formodes at bære hovedansvaret for aktiviteter på hjemmesiden.

3.2. Forandringer i litteraturformidlingens omfang & karakter

3.2.1 Indledning

Et mål med undersøgelsen var at anskue litteraturformidlingen i et udviklingsperspektiv, og danne sig et indtryk af hvorvidt der er sket forandringer i litteraturformidlingens situation på folkebibliotekerne de seneste år. For at dække både de *kvantitative* og *kvalitative* aspekter af disse forandringer, blev respondenter spurgt om såvel ændringer i *omfanget* af litteraturformidlingens rolle på biblioteket som ændringer i formidlingens *karakter*.

Disse to spørgsmål kan siges at have en overgribende karakter i forhold til resten af spørgeskemaet, og besvarelserne vil derfor også fungere som et kommenterende og uddybende grundlag for flere af de øvrige analyser.

Hver dimension blev angrebet ud fra to spørgsmål. Først blev der stillet to graduerede afkrydsningsspørgsmål, som skulle afklare, hvor mange respondenter der reelt havde oplevet en forandring i omfang og karakter. Det skal understreges, at vi her ikke undersøger objektive forandringer, men de involverede bibliotekarers *oplevelse* af forandringer, der sagtens kan være påvirket af andre, mere subjektive faktorer. Og det bliver derfor også anset som metodisk problematisk at stille spørgsmål om fortidige forhold i et spørgeskema, da man hermed sætter sin lid til menneskets notorisk upålidelige hukommelse:

You will have problems if you want to use questionnaires to collect accurate information about past events in peoples' lives, for faulty memories and problems of recall will almost certainly result in some very dubious answers. (Buckingham & Saunders 2004, s. 49)

Dette problem har jeg søgt at tage højde for på to måder. For det første ved at vælge en tidsramme på 'ca. 5 år' som en forhåbentligt gylden middelvej, da den sætter en ramme for respondenternes rekonstruktioner (i modsætning til fx 'de seneste år', som er åbent for fortolkning, og i princippet kan dække årtier) samtidig med at 'ca.' også giver en frihed i besvarelsen, da det jo er signifikante forandringer og ikke den eksakte datering, som er interessant i denne sammenhæng. Og her vurderedes det, at 5 år er et tilstrækkeligt langt

tidsrum til at kunne spænde over mærkbare forandringer, men samtidig ikke er længere, end at de burde stå frisk i erindringen hos respondenterne.

For det andet er de to afkrydsningsspørgsmål som nævnt ledsaget af to åbne spørgsmål, hvor respondenterne har mulighed for at uddybe deres svar. Og denne kvalitative strategi har produceret en stor mængde data, som giver et nuanceret billede af, ikke kun *at* der er sket forandringer, men også *hvordan* der er sket forandringer.

Som et tredje supplerende punkt blev respondenterne adspurgt om deres ønsker for den fremtidige udvikling af bibliotekets litteraturformidling. For en fuld oversigt over besvarelserne henvises til Liste 1, 2 og 3 i Bilag 2. Citater vil i det følgende stå i kursiv og ledsages af en markering af deres placering på listerne. Derfor er navne på biblioteker og kommuner blevet sløret. Det gælder dog ikke titler på formidlingsprojekter og medier, da disse for det første kun knytter sig indirekte til konkrete biblioteker, og for det andet blev vurderet som vigtige for besvarelsernes informationsværdi.

På det indledende spørgsmål om ændringer i formidlingens *omfang*, viser der sig en klar bekræftende tendens:

	Ja, det er blevet større	Ja, det er blevet mindre	Nej, det er det samme	Ved ikke	Total
Har omfanget af bibliotekets litteraturformidling ændret sig de seneste ca. 5 år?	67 %	2 %	24 %	7 %	180

Tabel 3: Ændringer i litteraturformidlingens omfang de seneste ca. 5 år. 180 som % basis.

Her har 2/3 (67 %) af respondenterne oplevet en styrkelse af formidlingens omfang, knap en 1/4 af har oplevet nogen forandring, mens kun 3 har oplevet et fald i omfanget. Vi kan således konkludere, at der ud fra besvarelserne viser sig en klar tendens til, at litteraturformidlingen er vokset i omfang på folkebibliotekerne de seneste ca. 5 år.

Et resultat, der kan overraske i lyset af strukturreformen, som har ført til besparelser på mange biblioteker. I kølvandet på reformen blev der i 2007 lukket 131 betjeningssteder og i 2008 fortsatte tendensen med lukningen af 40 filialer. Men lukningerne har trods deres reduktion af den formelle tilgængelighed ikke påvirket udlånstillene (Andresen 2009), og har tilsyneladende medført en generel omstilling frem for nedtoning af bibliotekets aktiviteter. Det er også konklusionen i rapporten *Folkebibliotekerne efter kommunalreformen* (Styrelsen for Bibliotek og Medier 2008), hvor reformen, sammen med

udvidelsen af de digitale services, vurderes at have friset ressourcer til blandt andet formidlingsaktiviteter på de enkelte biblioteker. (ibid., s. 6)¹⁰¹

Reformens svækkelse af det enkelte biblioteksafdelings autonomi til fordel for en mere central styring har ført til en højere grad af samarbejde mellem de kommunale biblioteksafdelinger (se Bilag 2, Tabel 3), og 25 respondenter fremhæver, at disse strukturelle ændringer har bidraget til at styrke litteraturformidlingen. Det skyldes dels administrative effektiviseringer, som har friset ressourcer til andre opgaver, dels en række synergieffekter i form af fælles hjemmesider, samfinansierede arrangementer, og cirkulation af populære titler og formidlingsmateriale¹⁰²:

Kommunesammenlægningen har åbnet for en anden måde at formidle på. Det er muligt at trække på en større bogbestand og låne udstillinger samt trække på flere kollegers inspiration. (1/59)

I forhold til ændringer i formidlingens *karakter* er fordelingen endnu mere signifikant, idet 80 % oplever, at formidlingen har ændret karakter (den større procentdel kan dog tilskrives, at 'Ved ikke' – kategorien er udeladt):

	Har karakteren af bibliotekets litteraturformidling (dvs. de anvendte formidlingsformer) ændret sig de seneste ca. 5 år?
Ja	79 %
Nej	21 %
Total	100 %

Tabel 4: Ændringer i litteraturformidlingens karakter de seneste ca. 5 år. 176 som % basis

---

¹⁰¹ Rapporten hæfter sig også ved at biblioteksbenyttelsen har været stigende i kommuner hvor man har lukket afdelinger, mens den har været faldende i kommuner, som ikke har nedlagt afdelinger. (s. 20) Og bibliotekslederne forholder sig generelt positivt, og mener overvejende, at lukningerne har bidraget til at forbedre bibliotekernes brugerservice (s.29). Rapportens positive konklusioner har dog også mødt en vis kritik for at være tendentiøse. Se Dahl 2008.

¹⁰² Fire af undersøgelsens respondenter fremfører dog, at strukturreformen har haft en tvetydig eller negativ effekt på litteraturformidlingen pga. beskårede budgetter og begrænsning af det enkelte biblioteks handlefrihed: *Efter at være kommet under X bibliotekerne er det blevet en smule sværere at arbejde "frit", vi er mere bundne af samarbejde, frister og deadlines til f.eks. arrangementsfoldere etc. etc. Vi kan heller ikke helt selv "bestemme" over vores økonomi.*

Hvor det teoretisk er enkelt at sondre mellem kvantitative forandringer i omfang (mere/mindre litteraturformidling) og kvantitative forandringer i karakter (anderledes/den samme litteraturformidling), viser besvarelsene, at de i praksis ofte er sammenfaldende, fordi udvidelsen af formidlingens omfang typisk skyldes nye tiltag eller aktiviteter, som også ændrer måden, hvorpå der formidles. Og der er også et stort overlap mellem de to grupper, idet 107 respondenter (hhv. 88 % og 76 % af de to 'ja-grupper'; se Bilag 2, Tabel 2) har svaret ja til begge spørgsmål. Derfor vil analysen primært tage udgangspunkt i de centrale, fælles temaer i besvarelsene.

3.2.2 Virtuel formidling – satsning og centralisering

Ser man på ændringer i formidlingens **karakter** er det, ikke overraskende, virtualiseringen, der udpeges som den mest centrale forandringsfaktor, idet knap halvdelen af respondenterne (65) fremhæver den øgede brug af det digitale medie i formidlingen. Den virtuelle formidling finder først og fremmest sted på bibliotekernes hjemmesider, hvor en stor gruppe biblioteker formidler bibliotekarers og låneres anbefalinger, mens et par biblioteker nævner at have oprettet weblogs på deres hjemmesider. Men den virtuelle formidling realiseres også i det fysiske biblioteksrum i form af videoskærme og, i et par tilfælde, på filmklip på Youtube. I de fleste svar beskrives virtualiseringen i generelle termer (*vi bruger nettet mere (2/12) / hjemmeside, blogs, ... alt det den nye teknologi giver mulighed for (2/57)*), hvor man formidler mere aktivt fra hjemmesiderne og også oplever en større bevågenhed fra brugernes side: *Hjemmesiden benyttes mere! (2/76) ...vi ved at også den elektroniske formidling nu er i alle lånerkategoriers bevidsthed (2/104) Hjemmesiden har givet nye muligheder (2/119)*.

Det øgede virtuelle formidling synes dog ikke at ske på bekostning af andre former for formidling, men repræsenterer en udvidelse af virkeområdet. Der er således også 14 respondenter, som har fremhævet den virtuelle formidling i forbindelse med udvidelsen af formidlingens omfang, og som en bibliotekar skriver: *Vi har flere medier at præsentere os i. (2/75)*. Der kan peges på to hovedårsager hertil.

Den ene årsag knytter sig til *centralisering*, hvor den styrkede virtuelle formidlingsindsats i en række tilfælde forklares med strukturreformens bibliotekssammenlægninger, hvor man har opnået synergieffekter ved at samle kræfterne om nye, fælles hjemmesider. Den mest anførte centraliseringstendens er dog, at, at den lokale indsats suppleres og lettes gennem brug af de eksterne ressourcer, som Nettet tilbyder. Her fremhæves især litteratursiden.dk og dens 'informationsrigdom' (1/19) som en væsentlig ekstern virtuel ressource i litteraturformidlingen, der også har haft en innovativ effekt på bibliotekernes formidling:

Vi er kommet mere på nettet, og Litteratursiden og lign. initiativer gør, at vi ikke mere producerer så meget alment lokalt på bibliotekerne - eller rettere bibliotekerne behøver ikke at bruge så mange ressourcer på det men kan f.eks. formidle mere med udgangspunkt i lokalsamfundet. (2/84)

Siden oprettelsen i 2000 er Litteratursiden vokset til den største tværbibliotekariske formidlingsressource med cirka 80 biblioteker som medlemmer og bidragsydere¹⁰³, og denne undersøgelse bekræfter Litteratursidens aktuelle status som omdrejningspunkt for den virtuelle litteraturformidling.¹⁰⁴

Der er således tale om en tendentiell ressourcefordeling, hvor de *lokale* kræfter investeres i den fysiske formidling, mens den virtuelle formidling forankres *centralt*, hos en række centrale producenter, især Litteratursiden som tværinstitutionelt bibliotekarisk forum.¹⁰⁵ Litteratursiden er her et eksempel på et netværkssamarbejde, hvis centralisering tjener til en optimering af udbredelse og udnyttelse af bibliotekernes formidlingsressourcer. (Vandborg 2003) Det gælder ikke mindst i forhold til bibliotekaren som litterær ressource, hvis partikulære viden nu ikke blot kan formidles til bibliotekets lokale omverden (hvor den kan have begrænset relevans for brugerne, og derfor ofte vil forblive tavs viden), men kan sættes i spil i en national formidlingskontekst (se også 3.2.4 og 3. 5.3).

Den anden nævnte årsag vedrører *automatisering*, hvor nye digitale services har styrket selvbetjeningen, hvilket har lettet arbejdspresset på andre områder og givet mulighed for at større fokus på den øvrige formidlingsindsats:

Selvbetjening og en medfølgende ændring i brugernes biblioteksbrug. Øgede muligheder for at bestille hjemmefra og blot afhente materialerne, har fået os til at fokusere på biblioteksrummet og formidlingen. (1/50)

Citatet peger, blandt flere andre, på en dialektik mellem selvbetjening og aktiv formidling, hvor digitaliseringen bidrager til en øget automatisering af relationen mellem bruger og bibliotek, men herved også har friset ressourcer til en mere aktiv formidlingsindsats. Men

---

¹⁰³ <http://www.litteratursiden.dk/om-litteratursiden/medlemsbiblioteker>

¹⁰⁴ Det bekræftes i Biblioteksbarometrets undersøgelse, hvor 58 biblioteker angiver at bidrage aktivt til Litteratursiden.dk, mens 92 biblioteker (ud af 97) linker hertil fra hjemmesiden.

¹⁰⁵ En centralisering, som vil blive styrket de kommende år med den projekterede oprettelse af en fælles national biblioteksportal, Danskernes Digitale Bibliotek (DDB). (Styrelsen for Bibliotek og Medier 2010, s. 13-14)

virtualiseringen repræsenterer som før nævnt mere en fordobling af bibliotekernes formidlingsrum end en distinkt formidlingsform. Så hvordan og hvad formidles der på digitale platforme?

Der blev her spurgt til bibliotekernes brug af 7 forskellige litteraturformidlingsformer, dels til producenterne af disse ressourcer, hvor respondenterne kunne pege på: 1)Biblioteket selv; 2)Litteratursiden.dk; 3)DBC og 4)Anden kilde. (se Bilag 1, spørgsmål 5)

De 7 former kan siges at dække den virtuelle formidlings forskellige funktioner: 1)Orientering om nye titler og 2)Orientering om litterære udstillinger, arrangementer m.m.) er *nyhedsformidlende*, idet de *orienterer* om aktuelle litterære tekster eller events; 3)Linksamlinger og 4)Litteraturlister henviser til etablerede litteratur- og formidlingsressourcer, mens 5)Anbefalinger og 6)Artikler som udfoldede tekstgenrer udgør en mere fyldig *litterær vidensformidling*, og den sidste ressource, 7)Weblogs, repræsenterer den *dialogiske* formidling.

Med de fire funktioner bevæger vi os også fra et henvisende niveau til en 'tungere', mere ressourcekrævende formidling, hvilket afspejler sig i den proportionelt faldende frekvens i bibliotekernes brug (se Bilag 2, Tabel 4-10).

Realt er grænserne mellem formerne dog ofte flydende. Det gælder indholdsmæssigt, hvor eksempelvis Orientering om nye titler i praksis kan indebære et udvalg af nye tekster, som er kommenteret og anbefalet på baggrund af bibliotekarernes egne læseerfaringer, men også blot et link til en kronologisk oversigt i databasen. Og det gælder funktionelt, hvor ressourcerne tjener både konstative og performative funktioner i de konkrete formidlingskontekster (se 2.4). For eksempel har Litteraturlister som produkter af en selektionsproces også karakter af implicite – og til tider også eksplicite – anbefalinger. Et andet eksempel er Anbefalinger, som på flere biblioteker er af dialogisk karakter, idet de skrives af brugere, og nogle steder indgår i den litterære blog.

Ser man på formidlingens producenter, så påviser besvarelserne (Bilag 2, Tabel 4-10) for det første en stor egenproduktion af formidlingsmateriale (der er uafhængig af bibliotekstype). Det gælder mest markant Orientering om litterære udstillinger, som har en naturlig lokal forankring, men derudover er alle 7 former faktisk kendetegnet ved et flertal af egenproducerede ressourcer. Centraliseringen af den virtuelle formidling bliver således fortsat suppleret af en stor formidlingsindsats på de lokale biblioteker.

For det andet bekræfter besvarelserne også Litteratursidens store rolle som inspirations-

og fødekilde i bibliotekernes virtuelle formidling. Ser man bort fra nyhedsformidlingsgenrerne står Litteratursiden således som producent af 25-30 % af de virtuelle formidlingsressourcer. DBC spiller til gengæld en relativt perifer rolle med undtagelse af 'Litteraturlister', hvilket må tilskrives anvendelsen af centralens emnelister. (se 3.3.1)

Anbefalingen fremstår også som en gængs virtuel formidlingsform, som anvendes af 45 af respondenterne. Anbefalingen er primært blevet institutionaliseret som formidlingsgenre gennem Litteratursiden (Nielsen 2005), men det er her prægnant, at alle biblioteker undtagen 6 angiver selv at producere anbefalinger. Anbefalingen er således blevet forankret i den lokale formidling, hvor den spiller en hovedrolle i, hvad jeg nedenfor kalder formidlingens 'personliggørelse'. (3.2.4)

3.2.3 Det fysiske formidlingsrum

I forlængelse af ovennævnte citat er prioriteringen af *den indirekte formidling i det fysiske biblioteksrum* den mest omtalte faktor i udvidelsen af formidlingens **omfang**. Den danske biblioteksverden oplever aktuelt en lang række ofte prestigøse biblioteksbyggerier og – renoveringer, som i høj grad er rettet mod at eksponere folkebiblioteket som formidlings- og oplevelsesorienteret rum. (Dahlkild 2006b; Dahlkild 2008; Niegaard et. al. 2008)

Og undersøgelsen bekræfter, at man parallelt med revolutionen inden for de digitale services også bruger formidlingen til at promovere det fysiske bibliotek som attraktivt offentligt rum: *Der er mere fokus på at synliggøre det fysiske bibliotek.* (1/102) I en del besvarelser knyttes udviklingen af den indirekte formidling netop til arkitektoniske forhold, hvor større ændringer i de fysiske rammer, med nye eller nyindrettede lokaler har forbedret vilkårene for den fysiske formidling:

Biblioteket er for nylig blevet nyindrettet. Det har givet mere og bedre plads til litteraturformidling/ Har ved flytning fået bedre egnede rammer (1/70)

Hvor forbedringen af formidlingens rammer i ovennævnte besvarelser formuleres som et produkt af de fysiske forandringer, er der i andre tilfælde tale om en direkte målsætning om at skabe mere optimale rammer for formidlingen:

I indretningen af nyt bibliotek har der været ønske om større fokus på formidling af materialer generelt. Vi har nu bedre plads til udstillinger og til afholdelse af arrangementer. Der er afsat flere ressourcer til udstillinger og arrangementer (1/47)

Den mest prægnante tendens i besvarelsene går her i retning af at intensivere den indirekte formidling ved i højere grad at supplere standardopstillingerne med skiftende udstillinger og 'appetitvækkere', hvor de anonyme bogrygge udskiftes og suppleres med bogforsider, hvorved man udnytter den paratekstuelle læserappel, som ligger i bogens forside. En formidlingsstrategi, hvor fokus ligger på udviklingen af, hvad Dag Solhjell kalder de 'scenografiske paratekster', således at organiseringen af rummet understøtter en browsende brugeradfærd, og øger chancen for uventede, serendipitive opdagelser:

Vi forsøger at skifte de mange småudstillinger ud jævnligt, at fylde op på skråhylder med appetitvækkere etc. (1/114) Vi har satset meget på den indirekte formidling. Brugere skal gerne kunne falde over noget nyt, når de kommer. Vi gør meget for at "redigere udlånet". Der sker en løbende kassation af litteratur, der ikke benyttes meget, vi sørger for at vende så mange forsider som muligt ud mod publikum og så har vi skiftende temaudstillinger. (1/51)

Den nævnte 'redigering af udlånet' er som før nævnt del af en central tendens inden for folkebibliotekerne, hvor man gennem en håndfast kassation trimmer, og derved ofte reducerer den skønlitterære bestand for at skabe større rum og overskuelighed for formidlingen.¹⁰⁶ Dette opgør med bibliotekets 'depotidentitet' til fordel for en 'formidlingsidentitet' indebærer generelt også en markant fokusering på aktualitet i besvarelsene. Men den nye kassationsprofil får bøger en lavere levetid på biblioteket, idet der er mindre tolerance over for 'støvede' titler. Hvad man derimod ønsker er at tiltrække brugerne med en spændende samling, hvor 'det spændende' ofte ses som tæt forbundet med nyhedsværdien:

Mit indtryk er at brugerne gerne vil finde noget spændende på hylderne, hvorfor vi gør meget ud af at præsentere forsider af de nye og spændende bøger. (1/68)

Der synes således at være en stærk betoning af aktualitetskonteksten i bibliotekernes formidling, hvor nyhedsværdien eksponeres som dét, der udgør litterære teksters primære appel i læsernes øjne. Biblioteket skal være på højde med brugerens skiftende behov. En tendens, som hos en respondent fører til en reformulering af de tre hovedbegreber i

---

¹⁰⁶ En tendens, som også bekræftes af Biblioteksstatistikken 2007(-LL), hvor afgang af materialer (0,4) pr. indbygger i biblioteksområdet er marginalt højere end tilgangen (0,3) på landsbasis. For mere herom se: <http://www.bs.dk/content.aspx?itemguid={F77B13B8-746F-497B-A0CB-D64BD81EA804}>

Bibliotekslovens formålsparagraf, kvalitet og alsidighed og aktualitet, idet kvalitetsbegrebet erstattes med en gentagelse af aktualitetsprincippet i pseudonym form!:

Kassation er en stor del af materialeplejen, som giver bedre overblik over samlingen. "Tidssvarende, aktuel og alsidighed" er nøgleord for materialesamlingen. (1/67)

Det må dog tilføjes, at de ovenstående tiltag inden for den indirekte fysiske formidling er ganske velkendte. (Goldhor 1972; Goodall 1989; Shearer 1996; m. fl.) Siden 1980'erne er disse strategier blevet annekteret af den danske biblioteksverden som et hovedelement i reformuleringen af bibliotekernes kulturelle identitet (Kjær & Ørom 1992a, 1992b, se 4.3), og de har således spillet en central rolle i den åbning af biblioteksrummet, der har kendetegnet historien om litteraturformidlingens rolle på folkebiblioteket (se Kapitel 4).

På den baggrund kan det undre, hvorfor disse formidlingsteknikker stadig i dag fremhæves som forandringer? Der kan ikke her gives et entydigt svar på dette spørgsmål, men det kan formodes, at der er tale om løbende proces, hvor der kan være ganske langt fra formuleringen af et formidlingsideal til dets implementering på landets biblioteker. Ikke mindst fordi formidlingen, som fremhævet ovenfor, netop er betinget af de fysiske rammer, biblioteksrummet stiller til rådighed.

3.2.4 Personlig formidling

En anden central, men mindre velkendt forandringstendens er, hvad man kan kalde en 'personliggørelse' af formidlingen. Det er således signifikant, at knap 30 % af respondenterne peger på *en mere personlig og aktiv formidling* som forandringsfaktor. Ét aspekt af denne udvikling er en redefinering af bibliotekarens formidlerrolle, hvor bibliotekaren er blevet mere opsøgende og investerer sig selv som person og læser i formidlingen:

[Formidlingen] er blevet mere offensiv, direkte og personlig. (2/56) Mere personlig. Bibliotekarerne bruger deres egne navne på skrevet udstillingsmateriale. (2/37) Vi er blevet mere udfarende, det er ikke svært at få personalet til at formidle egne læseoplevelser. (2/33) Personalet sætter egen person på spil/ Det er i orden at gå direkte til folk og sige "Det her er lige en bog for dig". (2/7)

Denne 'personlige' bibliotekar kommer også til udtryk i den indirekte formidling i form af signaturen på det skriftlige materiale, som derved får mere karakter af en subjektiv henvendelse eller anbefaling end institutionelt oplysningsmateriale. Det gælder som før nævnt også anbefalingen, der som en remediering af brugervejledningen (Nielsen 2005)

også bærer bibliotekarens signatur. Men hvori er denne identitet forankret? Nogle respondenter beskriver det som en faglig kompetence, som er blevet udviklet gennem deltagelse i formidlingsrelaterede kurser, men flertallet af besvarelserne relaterer det som en holdningsændring, hvor den opsøgende formidling, hvor den opsøgende tilgang til brugerne gennem vejledning og anbefalinger opleves som mere naturligt. Men som det sidste citat ovenfor peger på, hænger denne ændring sammen med en holdningsændring hos brugerne, som i højere grad værdsætter og også opsøger bibliotekarens vejledning.

Automatiseringen af bibliotekets service modsvarer således af en tendens mod en mere aktiv og opsøgende formidling, som bryder med selvbetjeningsrationalet og den neutrale bibliotekarfunktion, som tidligere har præget bibliotekernes formidlingsforståelse (se 4.4.): *Vi er blevet mere bevidste omkring at lånerne har behov for at blive guidet til læsning af romaner* (1/5) Denne guidning kan på baggrund af besvarelserne tolkes som et bredt register, der ikke blot dækker den indirekte formidlings oplevelsesorienterede organisering af materialer, der understøtter brugerens vej til læsningen, men også kan forstås som en guidning i læsning af romaner, idet den også inkluderer personlig formidling (jf. den høje frekvens af anbefalingsformer) og mere 'hermeneutisk formidling' (jf. det store engagement i læsekredse), hvor man kvalificerer brugernes læsning og læseoplevelser.

Selv om flere respondenter fremhæver den personlige vejledning, kommer den personlige formidling primært til udtryk gennem 'eventen', eller den direkte henvendelse til en gruppe af personer (se 1.5.2). Her er bog - og litteraturcaféer den nyskabende formidlingsaktivitet, som nævnes hyppigst (17 gange), som en orienterende og anbefalende formidlingsform, der nyder stor tilslutning blandt biblioteksbrugerne:¹⁰⁷

Stor interesse for vore bogcafeer (2/3) *Bogcafé, hvor bibliotekarere fortæller om og anbefaler bøger, er forholdsvis nyt og meget populær* (2/1) *Tidligere lavede vi kun bogudstillinger. Nu afholder vi 2 gange om året bogcafeer, hvor vi fortæller om bøger vi har læst. Personalet anmelder på skift en bog på vores hjemmeside (månedens bog)(hele personalet deltager, altså ikke kun bibliotekarere).* (2/14)

---

¹⁰⁷ For eksempler på book-talk – og bogcaféprojekter, se: Lerche 2005 & Eggertsen et. al. 2007

Book-talks er i modsætning til traditionelle litterære arrangementer kendetegnet ved deres interne karakter. De er ikke baseret på eksterne litterære eksperter og/eller autoriteter, men arrangeres og afholdes af bibliotekarernes selv. Prioriteringen af book-talks rummer derfor også nogle markante økonomiske fordele, men peger også på en øjensynligt ny iscenesættelse af bibliotekaren som litterær autoritet, idet han/hun påtager sig den rolle, som før var forbeholdt repræsentanter for andre institutioner i det litterære kredsløb.

Denne formidlerrolle er imidlertid tvetydig, da bibliotekarens formidlingsautoritet modvares af en horisontal, kollaborativ formidlingsforståelse (se 2.3), hvor den personlige formidling knyttes til dialogiske formidlingsformer (Bogstafetter, Fra låner til låner m. m), som på forskellig vis aktiverer og inddrager brugerne. Når citatet ovenfor fremhæver, at 'hele personalet, altså ikke kun bibliotekarer', producerer boganmeldelser, peger det således på biblioteket som et forum for læseres formidling til andre læsere. En relation, hvor bibliotekaren typisk, men ikke nødvendigvis, er afsenderen. En respondent beskriver forandringen som en bevægelse mod:

...en mere direkte formidling – fra personale til låner, fra låner til låner. Vi er begyndt at afholde litteraturcaféer. Vi opsøger lånerne uopfordret og anbefaler bøger. Lånerne anbefaler også bøger til os. (2/105)

Personliggørelsen af formidlingen implicerer således også en større inddragelse og aktivering af brugeren. Og direkte adspurgt (se Bilag 1, spørgsmål 21) bekræfter cirka halvdelen af respondenterne (87 ud af 175) at involvere brugerne i litteraturformidlingen:

	Involveres bibliotekets brugere i litteraturformidlingen, og i så fald hvordan? (sæt gerne flere krydser)
Nej, de inddrages ikke	88
Brugertilfredshedsundersøgelser	30
Indflydelse på materialevalg	32
Fokusgrupper	7
Indirekte formidling (fx medarrangør af udstillinger)	33
Direkte formidling (fx blogs og anbefalinger)	44
Andet	15
Total	249
Antal besvarelser	175

Tabel 5: Inddragelse af brugerne i litteraturformidlingen

Hvor de tre første kategorier handler om *brugerorientering*, hvor biblioteket søger at justere sine services i tråd med brugernes præferencer og behov, vedrører de to sidste en *brugeraktivering*, hvor brugerne inddrages som aktører i formidlingen. Og her er der 77 besvarelser, hvoraf 8 biblioteker inddrager brugerne i begge formidlingsformer. Derfor kan det konkluderes, at 69 (37 %) af undersøgelsens biblioteker i 2008 bekræftede at benytte sig af brugeraktivering i formidlingen, mens brugernes deltagelse i den direkte formidling, der fremhæves som hovedfaktor i den personlige formidling, praktiseres på knap en 1/4 af de adspurgte biblioteker.

Et samlet træk ved denne tendens er formidlingens udgangspunkt i og orientering mod læseoplevelsen. Det centrale er italesættelse og udveksling af personlige litterære erfaringer, hvor personliggørelsen af formidlingen samtidig er forbundet med en *socialisering* af subjektive læseoplevelser. En tendens, hvor formidleren optræder som læser, og læseren til tider bliver formidler:

Der er kommet større fokus på "oplevelses litteraturen" specielt på de små biblioteker. Det er blevet mere normalt at anbefale fra hjertet (1/2) der er kommet større fokus på skønlitteraturen fra lånernes side, forstået på den måde at læsning ikke længere

udelukkende er en privat sag, men at man gerne vil dele sine læseoplevelser med andre i større eller (især) mindre grupper (2/121)

Disse 'mindre grupper' er først og fremmest læsekredse. Læsekredsen oplever en aktuel renæssance (Lund 2006), og oprettelsen af (flere) læsekredse nævnes 41 gange i ovennævnte besvarelser (se Bilag 2, Liste 1 og 2), ligesom 89 % (166) af de adspurgte biblioteker bekræfter at have kontakt med læsekredse (Bilag 1, spørgsmål 8). Læsekredsarbejdet er ifølge undersøgelsen således blevet en meget gængs praksis på danske folkebiblioteker,¹⁰⁸ og læsekredsen er som litterært og social fænomen udtryk for tendensen mod en både mere personlig og mere social, oplevelsesorienteret formidlingsform:

Vi oplever stigende efterspørgsel på den direkte og personlige formidling. Det er in at være medlem af læsekredse - især bibliotekets egen. Trangen til fordybelse og lysten til at dele oplevelsen med andre.... (1/29)

3.2.5 Metaformidling

Baggrunden for den ovennævnte udvikling af litteraturformidlingsområdet skal ifølge flere respondenter findes i en generel holdningsændring, hvor litteraturen og dens formidling har fået en mere central status. En ændring, som på bibliotekerne kommer til udtryk i en højere prioritering af litteraturformidlingen, der flere steder blevet udpeget som indsatsområde med samarbejdsprojekter, kampagner og nedsættelse af særlige teams og afdelinger på området (se 1/37; 1/87 m. fl.). En forklaring på dette fokusskifte, der fremhæves i besvarelserne er, at man efter mange års prioritering af udviklingen af IT – ydelser nu er begyndt at flytte ressourcer til bibliotekets øvrige services:

Der er mere interesse for litteratur, og den teknologiske udvikling tapper ikke så mange kræfter mere i bibliotekerne, fordi IT har fundet sit leje. (1/92)

Denne afmatning inden for IT – området skyldes dels, at mange centrale digitale services efterhånden er blevet implementeret (og centraliseret – se ovenfor), dels at bibliotekernes rolle som samfundets informationscentral i takt med borgernes stigende private adgang til information, og evne til at håndtere denne information langt fra alene kan tegne

---

¹⁰⁸ En tendens, som underbygges i Biblioteksbarometret, hvor 64 biblioteker (ca. 2/3) nævner at have oprettet en eller flere læsekredse i 2009.

bibliotekernes brogede fremtidsscenarie (se Indledning). Og her ses litteraturen som en væsentlig del af dette scenarie. (1/49 m. fl.)

Men prioriteringen af litteratur og dens formidling er ifølge respondenterne ikke blot et bibliotekarisk påhit, men hviler på en resonans i omverdenen, og udgør en reaktion på (en oplevelse af) en stigende interesse fra det omgivende samfund. Denne interesse kommer for det første til udtryk på hverdagsplan, i kontakten med brugerne, der opleves som mere imødekommende og opsøgende over for en aktiv formidling. For det andet afspejles denne brugerindstilling i en generel offentlig interesse for litteratur og dens formidling:

Der er større interesse for litteratur og læsning de senere år / Der er kommet mere fokus på formidling af skønlitteratur. Før var det noget man skulle kæmpe for at få anerkendt og respekteret. Nu er det en selvfølge. / "Formidling" er blevet moderne / Større fokus på kulturelle oplevelser fra politikerniveau. (1/76; 1/9; 1/85; 1/8)

Med dette fokus på litteraturformidling, som kendetegner, hvad jeg har benævnt 'formidlingens guldalder' (se 1.2.3), tilføjes også en metadimension, idet formidlingen bliver en kulturel markør for bibliotekerne, som en vigtig del af institutionens offentlige identitet og PR-værdi:

Biblioteket opfatter det at formidle skønlitteratur som en vigtig opgave, både i forhold til brugerne og i forhold til institutionens PR-værdi (1/65).

Herved opstår der en fordobling mellem formidling i første og anden potens: Hvor litteraturformidlingen over for brugerne skal synliggøre og eksponere bibliotekets litterære oplevelsespotentialer, skal den over for 'offentligheden' formidle sig selv og dermed biblioteket som aktiv og attraktiv kulturinstitution. Denne fordobling knytter den aktuelle litteraturformidling til bibliotekernes markedsføringsstrategi, hvilket både medfører et øget fokus på markedsføringen af formidlingstiltag og på formidling *som* markedsføring, ikke mindst gennem en styrkelse af formidlingens oplevelsesværdi: Formidlingen skal ikke blot være indirekte oplevelsesorienteret (ved at henvise til litterære teksters oplevelsespotentialer), men også direkte oplevelsesorienterede ved at formidlingsbegivenheder *i sig selv* rummer 'kulturelle oplevelser'. En logik, som også er fremtrædende i projektets to formidlingcases. .

3.3 Formidlingsaktiviteter og – former

3.3.1 Trykt materiale

Trykt materiale henviser til de forskellige former for fysisk 'itekstsættelse' af litteraturen, i form af skriftlig og ikonografisk materiale, som optræder i bibliotekernes formidling. Genrens mest velkendte former er litteraturlister og kataloger, men den inkluderer også postkort, bogmærker, plakater m.m., der indgår som del af bibliotekernes trykte formidlingsmateriale. Materialet henviser typisk til litterære oplevelsespotentialer i biblioteksrummet i form af litterære tekster og får ofte en supplerende funktion i forhold til formidlingens iscenesættelse, som reklame for formidlingsevents eller appendiks til udstillinger.

Men materialet kan også hjembringes af brugerne og placeres i andre offentlige rum, hvorved formidlingen overskrider biblioteksrummets grænser. Det trykte materiale har desuden undergået en markant æstetisering de senere år som led i en generel professionalisering af folkebibliotekernes kommunikation. Herved får materialet en merchandise – lignende karakter¹⁰⁹ og, til tider, en egenverdi, ikke ulig museumshoppens souvenirs, der bidrager til at forlænge og fastholde oplevelsen i brugerens erfaringsarbejde (2.4). Dermed bliver det også et element i bibliotekernes PR og metaformidling (se ovenfor). Det sker ikke mindst i forbindelse med større formidlingsprojekter, hvor trykt materiale med sin forening af oplysnings- og brandingseffekt ofte er et satsningsområde. (Nielsen & Secher 2006, s. 3 & 21) Samtidig kunne man dog have en formodning om, at den stigende virtualisering af den tekstlige formidling i høj grad har overflødiggjort det trykte materiale i den daglige formidling. Men brugen af trykt materiale er ifølge denne undersøgelses resultater fortsat en almen praksis på bibliotekerne, idet 94 % af respondenterne svarede bekræftende på spørgsmålet:

Anvender biblioteket trykt materiale til formidlingen af skønlitteratur?	Bibliotekstype:			Total
	Central-bibliotek	Hoved-bibliotek	Lokalbibliotek/filial	
Ja	5	61	114	180
Nej	1	2	8	11
Total	6	63	122	191

Tabel 6: Anvendelsen af trykt materiale i formidlingen fordelt på bibliotekstype.

¹⁰⁹ Et eksempel er her formidlingsprojektet 'De 20 fantastiske' på Viborg Bibliotek (Nielsen & Secher), som blev promoveret gennem artefakter som krus og tændstikæsker med projektets navn og logo.

Respondenterne blev også spurgt om producenten af materialet. Her var kategorierne Biblioteket selv, Danmarks Biblioteks Central (DBC), Litteratursiden.dk og 'Anden kilde':

Hvis ja, hvem producerer dette materiale? (sæt gerne flere krydser)	Bibliotekstype:			
	Central- bibliotek	Hoved- bibliotek	Lokalbibliotek/ filial	Total
Biblioteket	4	48	79	131
www.litteratursiden.dk	3	38	55	96
DBC	4	56	99	159
Anden kilde	2	10	32	44
Total	13	152	265	430

Tabel 7: Fordelingen af trykt formidlingsmateriale på producent og bibliotekstype

Her var der i 131 tilfælde sammenfald mellem afsender og producent, idet biblioteket selv laver (en del af) sit skriftlige formidlingsmateriale. Ellers bliver DBC's materialer anvendt af over 80 % af bibliotekerne (159), mens 95 biblioteker, eller ca. halvdelen, benytter sig af trykte udgaver af litteratursiden.dk's materialer. Egenproduktion er en ressourcekrævende proces, og det er derfor ikke overraskende, at bibliotekerne benytter sig af de præfabrikerede materialer, som tilbydes. At knap 70 % af bibliotekerne selv bidrager med materiale, må derfor også ses som udtryk for et højt selvstændigt aktivitetsniveau, som kan ses i sammenhæng med bibliotekarernes stigende tilegnelse af afsenderrollen, der blev beskrevet i 3.2.4. Der blev dog ikke sondret mellem forskellige typer trykt materiale i skemaet, ligesom respondenterne ikke skulle definere karakteren eller omfanget af egenproduktionen, som derfor kan have et begrænset og/eller singulær karakter. Man kan dog formode, at der ofte er tale om en arbejdsdeling, hvor det eksternt producerede materiale for en stor del drejer sig om oversigts- og temamateriale, mens det internt producerede materiale i højre grad knytter sig til egne arrangementer.

Ud over en pragmatisk arbejdsdeling rummer de to typer materiale også forskellig signalværdi: Egenproducerede materialer rummer altid en grad af selvreference, hvor de i form og indhold implicerer en aktiv positionering af det enkelte bibliotek som litteratur- og kulturinstitution. Brugen af materiale fra de to centrale spillere DBC og litteratursiden.dk styrker til gengæld billedet af ét homogent biblioteksvæsen, som henvender som samlet formidlingsinstitution til befolkningen, og hvor det enkelte bibliotek ikke er formidler, men videreformidler af centralt organiseret skønlitterær viden. En centralisering, der som før nævnt indebærer en frugtbar rationalisering, men også risikoen for en standardisering og mainstreaming af det litterære spektrum, som synliggøres i formidlingen.

DBC's materialer udgøres, må det formodes, primært af de emnelister, som udbydes af Biblioteksmedier i fysisk og virtuel form.¹¹⁰ Her præsenteres litterære tekster under et fælles emne i en æstetisk illustreret indpakning med korte beskrivelser (let redigerede udgaver af indekseringens indholdsnoter) og med forslag til videre søgning. Emne' dækker her et bredt spektrum af genrekontekster (fx 'krimiserier') tematiske – historiske kontekster ('Modstand og medløb – 70 året for besættelsen), socialt afgrænsende kontekster ('Bøger for mænd' 'En let bog til voksne') og geografiske kontekster ('Romaner fra dit rejsemål'). Listernes popularitet kan ikke undre, da de er målrettet til biblioteksformidling, og bibliotekerne har tradition for et tæt samarbejde med DBC – et samarbejde som de senere år er blevet endnu tættere, hvor DBC har overtaget materialevalgsfunktioner for mange biblioteker. (mere herom senere)

Når tallet er lavere for litteratursiden.dk, skal det huskes, at der er tale om et virtuelt formidlingsforum, hvis materiale i udstrakt grad anvendes på bibliotekernes hjemmesider (direkte, eller indirekte i form af links). Et billede, der bekræftes ved, at flere respondenter ovenfor fremhæver litteratursiden.dk som en væsentlig katalysator for virtualisering af litteraturformidlingen (se 3.2.2 ovenfor). Men at over halvdelen af respondenterne faktisk anvender Litteratursidens ressourcer i fysisk form indikerer samtidig, at virtualiseringen af formidlingen ikke blot har ført til en fordobling af formidlingsrummet, men også en høj grad af interaktion mellem de to rum i form af remedieringer. Og der er netop tale om interaktion, da remedieringerne ikke blot inkluderer digitalisering af fysiske ressourcer (hvor eksempelvis DBC's emnelister nu også distribueres digitalt og foreligger i større eller mindre udvalg på flere bibliotekers hjemmesider), men også en 'fysikalisering', eller 're-remediering', hvor ressourcer produceret til en digital kontekst også omsættes i den fysiske formidling.

I betragtning af ressourcekravet kunne man forvente en vis skævhed i forhold til bibliotekstype, men det viser sig ikke at være tilfældet, da der er tale om en relativt ligelig fordeling af egenproducerende biblioteker mellem centralbiblioteker (66 %), hovedbibliotek (75 %) og lokalbibliotek (60 %). Tallene er dog behæftet med en vis usikkerhed, da termen 'Biblioteket selv' ikke er uddybende defineret i undersøgelsen, hvorfor den for et lokalbibliotek kan referere til både lokalbiblioteket selv og den biblioteksenhed, som det er del af.

---

¹¹⁰ For en aktual oversigt over disse emnelister se:

http://www.biblioteksmedier.dk/WebRoot/BM1DB/Shops/BM1/MediaGallery/VelgSelv2010_voendelig.pdf

3.3.2 Særopstillinger

Særopstillinger er som en grunddifferentiering af samlingen i en række overordnede kategorier den formidlingsform, der ligger tættest på forvaltningsdimensionen (se 1.5.2) som en rudimentær vidensorganisatorisk pendant til den faglitterære emneopstilling, der supplerer den biografiske organisering. Særopstillinger er således en fast del af bibliotekernes design, men må alligevel medregnes under eksponeringsniveauet, da de er udtryk for en selektion *mellem* samlingens tekster som ikke bygger på almene retningslinjer, men varierer med det enkelte biblioteks præferencer. Særopstillinger er en væsentlig del af den indirekte formidlings 'scenografiske paratekster' i biblioteksrummet, hvor en række tekster samles og formidles særskilt under en fælles kontekst.

Særopstillingen bidrager som formidlingspraksis til at skabe større overskuelighed for brugeren, og er historisk primært blevet anvendt til at eksponere populære genrer og særligt efterspurgt materiale som led i en generel brugerorientering. (Ainley & Totterdell 1982 m.fl.; Goodall 1989; se Kapitel 4) Men hvilke litterære tekster udvælges til særopstillinger på bibliotekerne i dag? Og hvilke kontekster aktiveres med denne praksis?

I spørgeskemaet blev respondenterne spurgt om 12 kategorier inden for Litterære hovedformer (1-3), genrer (genrekonteksten) (4-7 og 10-11), aktualitet (nyhedskonteksten) (8 og 12), og klassikere (den historiske kontekst) (6), suppleret med kategorien 'Andre' (se Bilag 2, Tabel 3). Og den store svarfrekvens i kategorien 'Andre' indikerer, at spørgsmålets kategorier ikke var finmaskede nok, idet 126 respondenter angav at have andre særopstillinger end de nævnte. Desuden har 67 af disse nævnt mere end én kategori (som regel 2, i et enkelt tilfælde helt op til 8; se Bilag 2, Liste 4), så den samlede frekvens er oppe på 219 svar. Disse 219 svar er inkluderet nederst i den følgende tabel, hvor de er grupperet i i alt 11 kategorier:

	Hvilke faste særopstillinger af skønlitteratur for voksne anvendes på biblioteket? (sæt gerne flere krydser)
1. Digte	169
2. Noveller	38
3. Drama	65
4. Gys/Horror	11
5. Historiske romaner	10
6. Klassikere	5
7. Kriminalromaner	180
8. Lige afleveret	33
9. Nye/aktuelle bøger	144
10. Science Fiction	105
11. Spænding/Thrillers	115
12. 14 dages lån	119
	'Andre'(219)
13. 7 dages lån (KVIK)	23
14. Antologier	36
15. Fantasy	38
16. Læs let / Lydbøger	23
17. Slægt & familie	17
18. Kærlighed	16
19. Virkelighedens verden	12
20. Målgruppe	13
21. anbefalinger	6
22. Fremmedsprog	10
23. Andre:	25 (Underholdning (5), Gamle dage (5), Biografier (3), Tegneserier (3), Humor (2), Lån & læs (2), Seriebøger (1), Fra land og by (1), 'Kærlighed & erotik' (1), Lokal litteratur (1), Rod (1))

Tabel 8: Særopstillinger anvendt i formidlingen.

Ser man på de tre litterære hovedgenrer (1-3)¹¹¹, viser tallene en næsten konsekvent særopstilling af poesi, mens de to andre typer i højere grad indgår i den almene opstilling. Det gælder især noveller, som kun indgår i særopstilling på ca. 20 % af bibliotekerne. Der er således en generel tendens til at operere med en 'grov' differentiering mellem poesi og prosa i den skønlitterære opstilling. Og den litteraturkritiske anerkendelse og bevågenhed, som novellegenren opnåede med Naja Marie Aidts modtagelse af Nordisk Råds Litteraturpris for samlingen *Bavian* ændrer ikke ved, at novellegenren traditionelt og fortsat har en marginal position i udlånsbilledet. (Secher 2000)

Ellers er det, i tråd med historien (Sear & Jennings 1986; Goodall 1989 m. fl.), populærgenrerne som dominerer særopstillingerne. Og her indtager *krimien* en særstatus, som den mest eksponerede teksttype overhovedet. Med genrens meget store popularitet synes den særskilte eksponering at være blevet nærmest obligatorisk i en brugerorienteret vidensorganisation og formidling. *Spænding/thriller* – genren nyder også stor eksponering, mens *gys/horror* til gengæld fremstår som en noget marginal genre, i hvert fald for voksne. Science fiction har en ganske høj score trods genrens nicheagtige status. Det kan skyldes, at der er tale om en veldefineret genre med en række markante forfatternavne, og ikke mindst, et lille, men trofast læsersegment. Det samme kan siges om den beslægtede *Fantasygenre*¹¹², som oplever kortvarige perioder som mainstreamgenre i kraft af singulære bestsellere (primært J. R. Tolkiens *Ringenes Herre* og J. K. Rowlings serie om *Harry Potter*) og deres filmatiseringer, men ellers lever sit daglige liv som en nichegenre, der har affødt en lang række fankulturer. Og fantasy viser sig at være en ganske udbredt særopstilling.¹¹³ På fire biblioteker placeres fantasy i en fælles børne- og voksengruppe (2) og en dansk- og engelsksproget gruppe (2), og genren har traditionelt befundet sig i grænselandet mellem børne- og voksenlitteraturen, ligesom den kun oversættes i begrænset omfang. Søger man eksempelvis i Aalborg Bibliotekernes katalog på 'fantasy' og 'bøger' udgivet i 2008-09 er kun 38 ud af 415 poster bøger på dansk for voksne. Og af de 38 er 26 tegneserier, 11 romaner og 1 biografi. Der findes i katalogen således kun 4 fantasyromaner på dansk fra perioden 2008-

---

¹¹¹ Med 'hovedgenrer' refereres her til den tredeling af den litterære kunstart mellem det episke (prosa), det lyriske (poesi) og det dramatiske (drama), som har været grundlæggende for poetologiske og vidensorganisatoriske praksisser inden for det litterære felt siden Antikken. (se bl.a. Nielsen 2000) Hertil har vi tilføjet novellen som en moderne episk kortgenre, der har fået en selvstændig status i ovennævnte praksisser.

¹¹² For mere om den formelle forskel mellem Fantasy og Science fiction genren, se Dalsgaard 1997.

¹¹³ Derudover har 4 biblioteker en fælles 'SF/fantasy' – opstilling, som her er placeret under SF. I alt 8 respondenter opererer med sådanne genrehybride kategorier. Ud over de 4 nævnte gælder det 3 'Krimi/spænding' og 1 'Krimi/spænding/' (alle fire er rubriceret under 'spænding/thrillers' i tabellen).

09.¹¹⁴ Til sammenligning giver en søgning på emneordet 'krimi' for samme periode 370 titler på dansk for voksne (ud af 532 poster). Oversættelse behøver dog ikke længere være en betingelse for udlån, i hvert fald på store urbane biblioteker. Formidlingsprojektet Bookaholics på Odense Centralbibliotek har således været i stand til at skabe en stor efterspørgsel på engelsksproget litteratur. (Eriksen et. al. 2008)

Når *Historiske romaner* sjældent indgår i særopstillinger skyldes det næppe mangel på efterspørgsel, da genren ofte fremhæves som havende en bred appel, men termens mangel på afgrænsning. 'Historiske romaner' henviser mere til et overordnet fælles motiv end en række velafgrænsede genretræk, og bliver derved en matrice der kan udfyldes af vidt forskellige teksttyper. Og et nærmere blik på kategorierne under 'Andre' afslører også, at historiske romaner må formodes at gemme sig under betegnelser som 'Slægt og familie'.

Klassikere har en dobbelt betydning, idet begrebet både refererer til en temporal datering ('gammel tekst') og til en æstetisk vurdering ('god tekst'). Og når termen er næsten fraværende i bibliotekernes særopstillinger, skal årsagen formodentlig findes i begge disse konnotationer. For det første bekræftes det førnævnte indtryk af litteraturformidlingens høje prioritering af aktualiteten, hvor kulturarvsformidlingen er stærkt nedtonet til fordel for 'det nye' og (dermed) 'spændende'. For det andet peges der på folkebibliotekets rolle som vurderingskontekst: Bibliotekernes kvalitative vurderinger af materialer finder implicit sted i materialevalgets selektionsprocesser, men ikke eksplicit som alment organiseringsprincip. For det første fordi et sådant princip ville medføre en negativ differentiering af det flertal af tekster, som ikke er opstillet i kategorien, hvilket strider mod materialevalgets godkendelse af al tilgængelig litteratur på biblioteket som 'biblioteksrelevant'. For det andet er en sådan afsenderstyret kvalitativ differentiering af samlingen svært foreneligt med tidens brugerstyrede og pluralistiske kvalitetsbegreb¹¹⁵. En undtagelse er *Anbefalinger* (6), der dækker over kategorier som 'Fik du læst?', 'Gode bøger' og 'Personalet anbefaler' og indikerer, at den hovedrolle, som anbefalingen har fået

---

¹¹⁴ Aldersfaktorer er her den mest markante: Der er således kun 13 poster på engelsk for voksne, mens der er 372 titler for børn.

¹¹⁵ Brugen er klassikerbegrebet kompliceres desuden af, at det i både den historiske og æstetiske dimension er karakteriseret ved en ubestemthed. For hvornår kan et værk blive klassiker? Og hvilke titler fortjener dette prædikat? Her er begrebets indhold betinget af kampe og skiftende normer i den litteraturinstitutionelle receptions kontekst, ikke mindst hvad angår nyere klassikere. Se Secher 2004 om *Danske digtere i det 20. århundrede* som afspejling af disse kampe. Det danske Sprog – og

i den aktuelle litteraturformidling (se ovenfor) også er smittet af på den faste opstilling, om end i begrænset omfang.

Målgruppe: Oplevelsessamfundet er generelt kendetegnet ved en høj grad af segmentorientering i den kulturelle formidling og markedskommunikation (Schulze 1992), og den demografiske asymmetri i befolkningens biblioteksbrug har skabt et stort fokus på at appellere til 'bibliotekssvage' målgrupper (primært mænd og unge – se Indledning), om end med svingende succes.¹¹⁶ (Nielsen & Secher 2005; Helstrand 2006a & 2006b) Dette fokus afspejler sig dog ikke synderligt i den skønlitterære opstilling, hvor man følger traditionen med at henvende sig til de i forvejen stærke brugergrupper. Ud af 12 kategorier henvender de 7 sig til kvinder, som i forvejen er den dominerende brugergruppe, og 4 af disse 7 dækker over genren chick – litt, som med sin meget brede appel kun delvist kan siges at være en målgruppe – orienteret kategori. Desuden implicerer målgruppeorienteringen en litteratursociologisk lidt stereotyp forståelse af bestemte befolkningsgruppers litterære horisont og læsevaner (hvor eksempelvis litteraturformidling til mænd typisk involverer bøger om sport og fiskeri), der nok er uholdbart som systematisk og varigt selektions- og opstillingsprincip.

Hvad angår *nyhedskonteksten*, så har særstillingen af aktuelle titler med de fire kategorier *14 dages lån*, *Nye/aktuelle bøger*, *7 – dags lån* og *Lån & læs* en samlet frekvens på 291. Den store prioritering af nyhedsværdi og aktualitet i formidlingen viser sig således ikke kun i udstillinger og andre særskilte præsentationer, men er også blevet en fast del af bibliotekernes opstillingsprincipper. En tendens, som understreges af, at frekvensen overstiger antallet af respondenter, så mange biblioteker derfor bruger flere aktualitetskategorier i deres opstilling. I alt 93 biblioteker har eksempelvis både 'Nye bøger' og '14-dagslån' repræsenteret i deres særstilling. Sammenfaldet mellem kategorierne peger dog også på behovet for en terminologisk nuancering af forholdet mellem opstilling og udstilling. Man kan således sondre mellem tre typer heraf:

1) *Den faste opstilling*, hvor udskiftning kun sker gennem accession og kassation i bestanden

2) *Den faste udstilling/fluktuerende særstilling*, med fast overskrift men løbende udskiftning af titler, hvor det er den hurtigere fluktuation af titler, som adskiller udstillingen fra de faste opstillingskategorier

---

Litteraturselskab har desuden omgået den temporale dimension med formidlingen af aktuelle forfattere (debut efter 1975) som 'Potentielle Klassikere'. Se: <http://potklass.dsl.dk/>

¹¹⁶ For eksempel på opsøgende målgruppeformidling se Helstrand 2006a og 2006b

3) *Løbende udstillinger*, hvor en række titler udstilles under en bestemt overskrift i en given periode.

Det er den anden type, den 'faste udstilling', der som mellemform undergraver det entydige skel mellem opstilling og udstilling. Og den faste udstilling anvendes typisk i nyhedsformidlingen, da 1) bibliotekerne altid indkøber nye titler, og der er en markant brugerinteresse for (at orientere sig i) disse titler, men 2) nyhed per definition er en flygtig egenskab, og indholdet af opstillingen er derfor under konstant udskiftning. Et eksempel er de reoler eller vogne med 'KVIK – bøger', som er placeret centralt på mange biblioteker, mens et mere udfoldet koncept er Zonen på Ålborg Hovedbibliotek, placeret tæt ved indgang og skranke. Her er tale om en fast opstilling, med egen skiltning og ikonografi, men med et fluktuerende af nyindkøbte materialer placeret face-up på skråhylder. (se 4.3.6) Jeg vender tilbage til dette sammenfald mellem opstilling og udstilling i næste afsnit.

Kategorien '*Andre*' dækker nu over 8 kategorier, som er nævnt 5 gange eller derunder:

Gamle dage (5) – en lidt uklar genrebetegnelse, men i følge to respondenter dækker den over 'Morten Korch o.l.', hvilket peger på en nostalgisk populærlitterær genre, grænsende til triviallitteratur. *Biografien* (3) udgør med sine narrative kvaliteter et grænsefænomen mellem det dokumentariske og litterære, og ser man disse tre svar i sammenhæng med *virkelighedens verden*, er der 15 af undersøgelsens biblioteker, som i deres skønlitterære formidling overskrider den ganske labile grænse mellem fiktions- og faglitteratur. *Tegneserier* (3) er traditionelt blevet stedmoderligt behandlet i det skønlitterære felt, og det er i høj grad et fortolkningsspørgsmål, hvorvidt tegneserien er del af feltet. Derfor er der en vis usikkerhed om resultatet, da flere biblioteker måske har særstillinger af tegneserier for voksne uden at se dem som del af den skønlitterære opstilling. Det samme gælder kategori 16 (Læs let / Magna print / Lydbøger) og 22 (Fremmedsprog), som typisk har en naturlig plads på større biblioteker, og sandsynligvis ville have fået en signifikant højere score, hvis de var indgået som kategorier i spørgsmålet.

Kun ét bibliotek har anført at have en særstilling af *Lokal litteratur*, hvilket bekræfter indtrykket af, at danske folkebiblioteker generelt ikke udviser nogen markant lokal profil i den daglige formidling. (Secher 2000) Men biblioteket kan naturligvis have en lokal profil på en mængde andre områder – også på litteraturområdet, eksempelvis med udstillinger og arrangementer med lokale forfattere.

I Bilag 2, Tabel 5 har jeg undersøgt forholdet mellem særstillinger og bibliotekstype. Er der en sammenhæng mellem bibliotekets størrelse og antallet af særkategorier – og karakteren af disse kategorier? Her viser der sig ingen signifikante forskelle, da fordelingen, såvel i de enkelte kategorier som i totalen, ligger meget tæt på den procentvise fordeling af bibliotekstyperne blandt respondenterne. Graden af differentiering af den faste opstilling i særstillinger synes således ikke at korrelere med

bibliotekets størrelse (og dermed ressourcer og bestandsstørrelse). Eneste undtagelser er 1)genrekategorierne Gys og især Historiske romaner, hvor centralbibliotekerne har en relativt stor andel og 2)Drama, som ikke i samme grad formidles særskilt på lokalbibliotekerne som på de større biblioteker. Årsagerne hertil kan være, at der dels udgives få dramaer, hvorfor det kræver en stor bestand at fylde en særstilling, og dels at dramagenren primært finder sine læsere blandt højtuddannede i byer, hvor der eksisterer en teaterkultur.

3.3.3 Udstillinger

Udstillingen udgør i dag den mest klassiske genre i bibliotekernes indirekte formidling (Tveit 2004, s. 88-94), og undersøgelsen bekræfter også, at brugen af udstillinger i dag er en fast integreret del af bibliotekernes daglige formidling:

	Aldrig	Ved særlige lejligheder eller når tid haves	Altid løbende udstillinger	Total
I hvor høj grad anvendes udstillinger i den daglige formidling af skønlitteratur?	0	9	176	185

Tabel 9: Anvendelse af udstillinger i den daglige formidling

En udstilling kan karakteriseres som en tids - og stedsafgrænset udvælgelse og eksponering af en række litterære tekster under en fælles titel:

Udstilling er en form for planlagt påvirkning. Det som udstilles, er taget frem fra en sammenhæng, sat sammen med noget bestemt andet på en bestemt måde, ofte inden for en bestemt tidsramme. (Tveit 2004, s. 88)

Åse Tveit beskriver udstillingen som en enhed af 'form, formål, indhold og omgivelser' (ibid.) med fire kendetegn: *Iscenesættelse*, hvor det udstillede materiale sættes i scene på et bestemt sted og på en måde, hvor den adskiller sig fra det øvrige rum og vækker opmærksomhed, *Tid*, hvor en udstilling i modsætning til den faste opstilling er tidsbegrænset; *Selektion*, hvor udstillingens indhold er en række titler udvalgt fra samlingen, og *Kombination*, hvor udstillingens materialer rekontekstualiseres i en sammenstilling, som kaster nyt lys på materialernes oplevelsespotentialer fra et

brugerperspektiv.

Særopstillingen og udstillingen er som indirekte, fysiske formidlingsformer begge kendetegnet ved *differentiering, sammenstilling og placering*, idet bestemte materialer udvælges fra den samlede bestand, sammenstilles under en fælles paratekst og placeres samlet et distinkt sted i biblioteksrummet. Forskellene ligger for det første i udstillingens foreløbige karakter, for det andet i udstillingen som 'planlagt påvirkning': Hvor særopstillingen primært hører under designniveauet som organiseringsform, som styrker brugerens orientering og letter tilgængeligheden af populære tekster, er udstillingen en eksponeringsform, som skal påvirke brugerens brug af samlingens litterære tekster.

Desuden er der, for det tredje, en forskel i de to formers kontekstualiserende effekter. Som nævnt i Kapitel 2 implicerer alle sammenstillinger, at de involverede tekster fungerer som paratekster for hinanden. I den alfabetiske opstilling er der tale om i udgangspunktet indholdstomme kontekster, da teksterne paratekstuelle relation er baseret på det tilfældige, metonymiske sammenfald mellem forfatternavnes initialer (og derved fysiske nærhed mellem deres tekster i opstillingen). I særopstillingen og udstillingen er der derimod tale om intentionelle kontekstualiseringer, idet den metonymiske relation mellem teksterne suppleres af en metaforisk relation, hvor sammenstillingen er motiveret af et slægtskab mellem teksterne. Her udgør særopstillingen igen en mellemform, idet dens sammenstillinger samtidig er alfabetisk organiseret, og typisk¹¹⁷ følger etablerede (genre)kategorier. Til gengæld er der ingen faste regler for hverken emner eller udvælgelsen af materialer til udstillinger, hvorfor der i høj grad er tale om en kreativ aktivitet, hvor et i princippet uendeligt antal forskellige kontekster kan aktiveres.

Respondenterne blev derfor også adspurgt om, hvilke emnetyper der anvendes i forbindelse med udstillinger. Et spørgsmål, som kan give et delvist indtryk af hvilke indgange til litteraturen, som fremhæves i den aktive formidling i biblioteksrummet. En lidt løs tidsramme og brede kategorier har dog svækket dataenes informationsværdi, da respondenterne i for høj grad har kunnet genkende deres egne aktiviteter i kategorierne:

---

¹¹⁷ 'Typisk' fordi det er ganske udbredt, at bibliotekerne 1) selv definerer særopstillingskategorier og/eller 2) udformer interne definitioner, og dermed udvælgelseskriterier, for kategorierne. (Ainley & Totterdell 1982; Andersen & Sørensen 1985)

	Hvilke emnetyper har været anvendt i forbindelse med udstillinger af skønlitteratur på biblioteket inden for det seneste år (ca.)?
Genre	166
Forfatter(e)	158
Temaer	169
Nationalitet/geografi	87
Nyhed/aktualitet	157
Målgruppe	69
'Gode bøger'	140
Klassikere	86
Højtider og andre begivenheder	136
Andre:	35

Tabel 10: Emnetyper anvendt i udstillinger inden for det seneste år (ca.)

Udstillinger centreret om *forfattere (- skaber)*, *særlige genrer eller temaer* er gennemført på langt hovedparten (over 75 %) af bibliotekerne det seneste år. Ligeledes er *nyhedskonteksten*, med eksponeringen af aktuelle titler, meget udbredt i bibliotekernes udstillingsaktivitet. Her støder vi dog igen på det ovennævnte problem, at det ud fra skemaets terminologi og besvarelser ikke er muligt at skelne entydigt mellem udstillinger og opstillinger. Således er det sandsynligt, at en række af de 157 besvarelser i kategorien 'Gode bøger' henviser til, hvad jeg omtalte som den faste udstilling, og at der derfor er overlap mellem aktualitetskategorierne i Særopstillinger og Udstillinger. En mistanke, som styrkes af det store sammenfald mellem kategorierne (hhv. 99 og 114) i besvarelserne. (Bilag 2, Tabel 14)

I modsætning til særopstillingerne spiller *vurderingen* en central rolle i udstillingen som formidlingsform, idet over 2/3 af bibliotekerne med 'Gode bøger' har eksplicit kvalitetsorienterede udstillinger. Et resultat, som styrker billedet af anbefalingen som central tilgang i den aktuelle litteraturformidling. Og resultatet underbygges af dels den

relativt hyppige brug af kategorien 'klassikere'¹¹⁸, dels de mere personligt anbefalelsesorienterede emnetyper Fra låner til låner og Bogcafé, som nævnes et par gange under 'Andre' (Bilag 2, Liste 5). Dertil kommer de to kategorier Sjældent eller aldrig udlånt og Magasinbøger (ibid.), hvor bibliotekerne søger at formidle de skjulte skatte i samlingen.

Den målgruppeorienterede formidling, i form af socialt afgrænsende paratekster (se Kapitel 2), er også mere anvendt i forbindelse med udstillinger uden dog at være en dominerende strategi. Grundet spørgsmålets lukkede karakter (som vurderedes nødvendig for at afgrænse besvarelestiden – se 3.1.2.) rummer dataene desværre ingen information om hvilke målgrupper, man har henvendt sig til.

Kigger man på de 33 svar under *Andre*, bekræftes indtrykket af en bredt orienteret udstillingsaktivitet. Fem respondenter understreger således, at de altid har løbende, og ofte også sideløbende udstillinger med 'alle tænkelige emner'. Andre emnetyper, som nævnes flere gange, er farver (5), hvor bøger med samme farve udstilles sammen.¹¹⁹ Her kan man tale om en sanselig, indholdstom paratekst' (ud over de kulturelle konnotationer, som knytter sig til eksempelvis et sort og et lyserødt bogomslag), hvor den informative og forventningsskabende dimension i formidlingens iscenesættelse er minimeret til fordel for en maksimering af serendipitetsprincippet og udstillingens visuelle prægnans i rummets design. Hertil kommer filmatiserede bøger (4), egne arrangementer (2), ferielæsning (2), aktualitetsorienterede temaer som Månedens bog, en vandrestilling mellem kommunens biblioteker og Litteraturpriser. Den lokale dimension spiller en lidt større rolle i udstillingsaktiviteten, hvor fire udstillinger tager udgangspunkt i lokale forfattere (2) og begivenheder (2).

Sammenfattende kan det siges, at særstillinger og udstillinger supplerer hinanden i den indirekte fysiske formidling: Hvor særstillingerne primært repræsenterer traditionelle (og mindre traditionelle) genrekategorier, er udstillingen dels kendetegnet ved en større mangfoldighed, dels domineret af den tematiske kontekst, vurderingskonteksten og målgruppekonteksten. Formidlingen af aktuelle tekster spiller en central rolle begge

---

¹¹⁸Derudover kan man her nævne Klassikerdagen som eksempel på en genkommende kulturarvsformidlingsbegivenhed i biblioteksregi: <http://www.klassikerdagen.dk/>

¹¹⁹Som en udvidet version heraf er der også gjort forsøg med at bruge farvedifferentiering som et brugervenligt organiseringsprincip: <http://mocoloco.com/archives/005731.php>

steder, hvilket delvist kan forklares med den overlappende faste udstilling, men også understreger nyhedskontekstens dominerende stilling i bibliotekernes formidlingsforståelse.

3.3.4 Læsekredse

Som før nævnt (3.2.4) var et overvældende flertal af de adspurgte biblioteker engageret i læsekredse. Uddybende information om dette engagement blev i spørgeskemaet indhentet ud fra to perspektiver. For det første et kvantitativt perspektiv, hvor der blev spurgt til *hvor mange læsekredse*, bibliotekerne har kontakt med:

	1 - 5	6 - 25	26 - 50	Flere	Total
Hvis ja, hvor mange?	97	60	7	2	166

Tabel 11: Antallet af læsekredse, som respondenterne har kontakt med

For at lette besvarelsen er spørgsmålet formuleret ordinalt i fire brede kategorier. Det medfører et informationstab, hvor resultaterne kun kan ses som fingerpeg, da en besvarelse i rubrik 2 eksempelvis kan dække over alt fra 6 til 25 læsekredse. Men tabellen viser, at flertallet af biblioteker (58 %) har kontakt med en lille gruppe på max. 5 læsekredse, cirka en tredjedel betjener 6 -25 læsekredse, mens en lille gruppe på 9 biblioteker må siges at have kontakt med et omfattende netværk af læsekredse (25+). Der er tale om en skæv fordeling, hvor det store flertal af besvarelser ligger på de to første kategorier, mens de 9 respondenter udgør outliers, som forvrider det generelle billede. Derfor kunne der i statistisk sammenhæng være belæg for at fjerne disse fra analysen. (Buckingham & Saunders 2004, s. 185-86) Det er imidlertid ikke relevant her, da det netop er en væsentlig pointe, at en række folkebiblioteker formår at have en meget stor berøringsflade med læsekredse. Af disse er 3 centralbiblioteker, mens de øvrige 6 er Hovedbiblioteker, hvilket er ganske naturligt, idet det kræver såvel stort opland som mange ressourcer at opretholde et sådant netværk.¹²⁰

For det andet blev der i spørgeskemaet også spurgt til engagementets kvalitative dimension i form af *bibliotekernes indsats over for læsekredsene*. Niels Lund peger i sin artikel om læsekredse (Lund 2006) på tre typer biblioteksengagement: 1) Den 'passive' model, hvor biblioteket fremskaffer den litteratur, læsekredsene efterspørger; 2) Den mere

¹²⁰ I øvrigt er de 14 'nejsigere' alle lokalbiblioteker.

aktive model, hvor bibliotekerne står for koordination og fysiske rammer, og stiller bogpakker, ofte med ekstrap materiale (anmeldelser m.m.), til rådighed; 3) Den meget aktive model, hvor bibliotekerne engagerer sig konkret i afviklingen af læsekredse med informations - og personlige ressourcer. (Lund 2006, s. 116) Lund pointerer, at valget af niveau ikke kun handler om ressourcer og kompetencer, men også formidlingens rationale: Anskues arbejdet med læsekredse som en servicefunktion, eller som en 'sammenhængende læseudvikling' (ibid.), i stil med tidligere tiders studiekredse, hvor indsatsen får et læringsperspektiv, rettet mod at udvikle kredsmedlemmernes læsemodus og litterære kompetencer? Der opereres i spørgeskemaet med seks funktioner, som dækker alle tre niveauer:

	Hvordan bidrager biblioteket til læsekredsens aktiviteter? (sæt gerne flere krydser)
Tilgængeliggør bøger	166
Stiller lokaler til rådighed	93
Deltager aktivt i læsekredsmøder	58
Fungerer som tovholder/koordinator	70
Reklamerer og afholder introduktionsmøder	65
Afholder litterære/kulturelle arrangementer for læsekredsene	61

Tabel 12: Bibliotekernes aktiviteter og funktioner over for læsekredse

Den første kategori kan synes tautologisk i forhold til bibliotekernes generelle praksis, men dækker over services til læsekredse i form af bogpakker, særlige afhentnings- og reservationsordninger m.m.. (niveau 1 – til dels 2). Det er bibliotekets naturlige kernefunktion i forhold til læsekredsene, som også udføres af alle respondenter. Desuden tjener biblioteket en stor funktion som fysisk mødested for læsekredse (niveau 2), idet over halvdelen stiller lokaler til rådighed for læsekredsene. De øvrige funktioner fordeler sig på mellem 35 og 42 % af respondenterne, og tegner et billede af et ganske stort bibliotekarisk engagement i læsekredse, der rækker ud over den blotte bogbetjening.

Bibliotekets rolle som agora for læsekredsene (niveau 2) understreges med kategori 4 og 5, hvor bibliotekerne også fungerer som sociale omdrejningspunkter, og har en produktiv rolle i læsekredsmiljøet, idet man ikke blot betjener eksisterende kredse, men også

faciliterer og muliggør oprettelsen af nye kredse. Det er desuden værd at bemærke, at bibliotekarers aktive deltagelse i læsekredsens møder (niveau 3) ganske vist har den laveste score, men fortsat er en udbredt praksis. Man må formode, at en række af de 58 besvarelser henviser til dels P2 's Romanlæseklub (som involverer aktiv deltagelse og mødestyring af en bibliotekar), dels til virtuelle læsekredse på litteratursiden.dk, som fremhæves af en del respondenter (se 3.2.2, 3.2.4 & 3.3.6).

En kategori som ikke er dækket i ovennævnte spørgsmål er udarbejdelse og formidling af 'manualer' til læsekredse med gode råd til etablering og afvikling af læsekredsmøder, analyseredskaber, litteraturforslag m.m.. Her er der ofte tale om en mellemkategori på grænsen mellem niveau 2 og 3, som indirekte formidlingsformer, der skal tjene en række praktiske service- og oplysningsfunktioner, men også kvalificere læsekredsens valg, læsning og diskussion af litteratur.¹²¹ Ser man nu på hvilke biblioteker, som yder hvilke services, synes der at være et proportionelt forhold mellem omfanget af tilknyttede læsekredse og graden af engagement:

	Hvis ja, hvor mange?				
Hvordan bidrager biblioteket til læsekredsens aktiviteter? (sæt gerne flere krydser)	1 – 5	6 - 25	26 - 50	Flere	Total
Tilgængeliggør bøger	97	60	7	2	166
Stiller lokaler til rådighed	53	33	5	2	93
Deltager aktivt i læsekredsmøder	31	23	3	1	58
Fungerer som tovholder/koordinator	40	25	4	1	70
Reklamerer og afholder introduktionsmøder	30	28	5	2	65
Afholder litterære/kulturelle arrangementer for læsekredsene	30	25	4	2	61

Tabel 13: Bibliotekernes aktiviteter og funktioner over for læsekredse i forhold til antal læsekredse, de har kontakt med

¹²¹ Som eksempel på et sådant vejledningsmateriale, se Vejle Bibliotek:

<http://www.vejlebib.dk/laesekredse/oversigt>

De førnævnte 9 biblioteker er således repræsenteret med min. 50 % i alle kategorier, med undtagelse af Deltager aktivt i læsekredsmøder. At denne kategori sammen med tovholderfunktionen scorer relativt lavt hos gruppen kan måske forklares måske ved, at fysisk deltagelse i så mange læsekredse ville være meget ressourcekrævende. Til gengæld har større biblioteker ud over bedre lokalefaciliteter og en større arrangementskonto også et stort lokalsamfund, hvor biblioteket kan påtage sig en funktion som et 'datingbureau', der bidrager til dannelsen af læsekredse på tværs af personlige netværk.

3.3.5 Arrangementer

Arrangementet er en bred kategori, som dækker formidlingen som social event i det fysiske rum, eller hvad jeg med Åse Tveit benævnte 'Direkte henvendelse til en gruppe af personer' (1.5.2). Arrangementer udgør ved siden af brugervejledningen den direkte formidlings anden hovedgenre. Men hvordan er arrangementskulturen på bibliotekerne? Hvor ofte afholdes der litterære arrangementer, og hvilke typer arrangementer er der tale om? Hvad jeg før benævnte det 'eksternt formidlede arrangement' især i form af forfatterarrangementer, har traditionelt været den dominerende arrangementstype på bibliotekerne (Tveit 2004, s. 99-110), og dækker ifølge Biblioteksstatistikken fortsat den store hovedpart af arrangementsaktiviteterne på bibliotekerne. (Andresen et. al. 2009)¹²²

¹²³ Denne arrangementsform rummer dog det dilemma, at bibliotekernes gerne vil satse på navne med en vis publikumsappel, men at arrangementerne derved bliver så bekostelige, at de lægger beslag på en stor del af bibliotekernes pressede budgetter. Så når denne arrangementstype indtager en beskeden plads i respondenternes beskrivelse af formidlingens aktuelle omfang og karakter, skyldes det ikke kun en ideologisk bevægelse mod mere personlige og dialogiske formidlingsformer, men kan også i høj grad tilskrives økonomiske årsager. Det bekræftes i respondenternes ønsker for fremtidens formidling,

---

¹²² Statistikken peger også på en kvantitativt stabil arrangementskultur på bibliotekerne. I 2008 blev der ganske vist afholdt 9.981 arrangementer på danske folkebiblioteker, hvilket var en stigning på 11 % i forhold til året før. Men her var tallet usædvanligt lavt – formodentlig grundet det ressourcekrævende arbejde med at implementere kommunalreformen.

¹²³ I Biblioteksbarometrets undersøgelse gives over bibliotekernes samlede arrangementsvirksomhed: musikarrangementer (11,4 %), forfatterarrangementer (7,4 %), teaterforestillinger (14 %), filmforevisninger (11,7 %), debatarrangementer (1,9 %), foredrag (9,8 %), andre former for arrangementer (43,2 %). Spørgsmålet er dog for det første besvaret ud fra et mangelfuldt datamateriale (ikke alle bibliotekarere besvarede spørgsmålet), og for det andet dækker den uspecificerede kategori 'andre former' over 40 % af besvarelsene, hvilket peger på de anvendte kategoriers manglende dækningsgrad og svækker resultatets informationsværdi.

hvor en stor gruppe (34) fremhæver det eksternt formidlede arrangement¹²⁴ som en central, men forsømt formidlingsform – en forsømmelse som knyttes direkte til den økonomiske faktor. Det gælder især forfatterarrangementer (*Forfatterne er blevet rævedyre.*(3/30) hvad der får en respondent til at foreslå, at lade forlagene betale forfatterhonorarerne.

Som beskrevet ovenfor (se 3.2.4) peger mange respondenter på en vækst i arrangementsformer som *book-talks* og *litterære caféer*, som fora for orientering om og præsentation af litterære tekster. Disse 'interne' arrangementsformer, som har bibliotekarere (eller eventuelt brugere) som afsendere og derfor typisk er mindre ressourcekrævende, synes at have fået en markant rolle i formidlingsarbejdet, og har flere steder fået en stor supplerende rolle i forhold til eksterne arrangement. Besvarelserne bekræfter dog Biblioteksstatistikens billede, hvor det traditionelle arrangement, med besøg af en ekstern litteraturpersonlighed, fortsat præger billedet. De interne arrangementsformer nyder også stor udbredelse, men er dog fortsat en sekundær genre, ligesom der er relativt mange biblioteker, som aldrig afholder book-talks eller litterære caféer:

	Aldrig	1- 3 gange om året	4 - 8 gange om året	Oftere	Total
Forfatterarrangementer (foredrag, oplæsninger m.m.)	12	111	41	7	171
Arrangementer v/andre litterære personer	29	84	14	2	129
Book-talks	45	65	11	0	121
Litterære caféer	61	51	9	1	122
Højtlesning	51	59	2	2	114
Andre typer arrangementer	16	59	14	7	96

Tabel 14: Anvendelsen af forskellige arrangementstyper

¹²⁴ Halvdelen af disse fremhæver eksplicit forfatterarrangementet. Herudover nævner to respondenter hhv. 'kulturformidlere' og 'lokale litteraturkyndige' som aktører, mens de øvrige blot taler om 'arrangementer',

Resultaterne er dog behæftet med en vis usikkerhed, da der, som det ses, er en faldende svarkoefficient på kategorierne. Det er nærliggende at forestille sig, at en stor del af de manglende besvarelser afspejler manglende aktivitet på områderne, men det kan der naturligvis kun gisnes om. Spørgeskemaet giver desuden ikke et helt dækkende billede, da kategorierne ikke har været tilstrækkeligt finmaskede: Således markerer knap 50 %, at de også afholder arrangementer af en anden type end de nævnte. Det vidner dog også om en diversiv arrangementskultur, som overskrider spørgeskemaets mere konservative typologi. 'Andre' kan således formodes blandt andet at referere til den mangfoldighed af nye, ofte mere performative og partcipatoriske arrangementsformer, som eksempelvis er blevet praktiseret i forbindelse med litteraturprojekter som Læseheste og hundehoveder (se Bilag 3) og Ordskaelv (www.ordskaelv.dk) (se også 3.3.6).

I forholdet mellem arrangementsaktivitet og bibliotekstype (se Bilag 2, Tabel 15 -20) tegner der sig et klart, og forventeligt, billede af størrelse som en nøglefaktor. Tager man forfatterarrangementer som eksempel, afholdes de af alle centralbiblioteker, og min. 4 gange om året på halvdelen af bibliotekerne. For hovedbibliotekernes vedkommende er det knap halvdelen (46 %) som afholder forfatterarrangementer min. 4 gange om året, mens de 12 biblioteker, som aldrig afholder dem, alle tilhører gruppen af lokalbiblioteker, hvor 84 % af den resterende gruppe kun afholder disse arrangementer max. 3 gange om året. Det samme forhold gør sig gældende med book-talks (og i lidt mindre grad med litterære caféer) (Bilag 2, Tabel 29 og 30), som afholdes af alle centralbiblioteker, mens henholdsvis 30 og 44 % af hoved- og lokalbibliotekerne aldrig afholder dem. Skønt de udgør en mindre økonomisk belastning afhænger disse arrangementsformer i høj grad af menneskelige ressourcer: At en eller flere bibliotekarer har tid og materialekendskab til at påtage sig formidlerrollen. En problematik, man nogle steder har løst med den mobile bogcafé, hvor arrangementet cirkulerer mellem kommunens biblioteksafdelinger.¹²⁵

Cirka en 1/3 af respondenterne angiver i 3.3.4 at afholde arrangementer for deres læsekredse, og sammenligner man antallet af læsekredse med arrangementsaktivitet (se Bilag 2, Tabel 23 - 28) viser der sig en signifikant sammenhæng med hensyn til forfatterarrangementer: Ud af de 6 biblioteker, som afholder mere end 6 arrangementer om året kommer halvdelen fra gruppen på 9 biblioteker med store netværk af læsekredse (25+) – og i denne gruppe er det desuden 2/3, som afholder forfatterarrangementer min. 4 gange om året. Der er således en signifikant korrelation mellem indsatsen over for læsekredse og afholdte arrangementer blandt undersøgelsens respondenter. Denne korrelation skal dog ses i lyset af variablen bibliotekstype, da det som før nævnt er de større biblioteker, som generelt har ressourcer til såvel omfattende læsekredsarbejde og

---

¹²⁵ Se også Rasmussen & Eggertsen 2009.

arrangementsaktivitet. I forhold til de andre arrangementstyper, lader der sig ane lignende, men ikke så signifikante sammenhænge, og besvarelsesmængden er i flere tilfælde for begrænset til, at der kan opstilles konklusioner på den baggrund.

3.3.6 Projekter og større aktiviteter

Folkebibliotekernes litteraturformidling får primært offentlig opmærksomhed ved finansieringen og gennemførelsen af større formidlingsprojekter. Disse projekter bidrager til at styrke synligheden af bibliotekernes formidlingsarbejde, men de er tillige foraer for potentiel progression, hvor bibliotekerne kan finde ressourcer til at eksperimentere med nye formidlingsformer, målgruppeorienterede kampagner, alternative litterære prioriteringer og dannelse af partnerskaber med aktører både inden for og uden for bibliotekssektoren. Derfor er det også relevant i denne sammenhæng at spørge til bibliotekernes projektaktivitet på litteraturområdet: Hvor mange biblioteker er involveret i sådanne projekter? Og hvad findes der – ifølge vores respondenter - af større enkeltstående og tilbagevendende litterære begivenheder inden for biblioteksfeltet? Her svarer godt halvdelen af respondenterne bekræftende på de første spørgsmål:

	Har biblioteket det seneste år arrangeret eller deltaget i større litteraturformidlingsaktiviteter (projekter, kampagner e. a.) rettet mod voksne?
Ja	53 % ¹²⁶
Nej	44 %
Total	100 %

Tabel 15: Respondenternes deltagelse i større litteraturformidlingsaktiviteter (projekter, kampagner e. a.). 180 som % - basis

De 95 respondenter nævner i alt 116 projekter og aktiviteter, men der er en række gengangere blandt disse, ligesom respondenterne har tolket den åbne formulering 'Større aktiviteter' forskelligt. *Hvor stor er større?* som en respondent med rette spørger.

¹²⁶ Det samlede antal bekræftende svar er egentlig 100 (og dermed 56 %), men der er her blevet nedjusteret til 95, da tre af bibliotekerne reelt ikke havde deltaget i større aktiviteter inden for tidsrammen, mens to bibliotekers bidrag begrænsede sig til generel opbakning til landsdækkende kampagner.

Aktiviteterne kan siges at danne et bredt spektrum fra interne initiativer på biblioteket til litterære begivenheder af lokalt, regionalt, og til tider nationalt omfang. For overblikkets skyld har jeg derfor inddelt de 116 svar i følgende kategorier (se også Bilag 2, Liste 14):

1) *Interne formidlingsaktiviteter på bibliotekerne* (18), hvor formidlingen begrænser sig til biblioteksrummet. Det drejer sig om en mangfoldighed af initiativer som oprettelse og udvidelse af service til læsekredse (2), book-talk arrangementer (2), fælles formidlingstema på biblioteket (4) og aktiv eksponering af mindre læste bøger (2), men også om et større formidlingsprojekt som Litteraturens plads på Frederiksberg Bibliotek¹²⁷, og to dialogiske formidlingstiltag: Vinterbogen på X Bibliotekerne (2), hvor brugere anbefaler bøger til hinanden på hjemmesiden¹²⁸ og formidlingskonceptet Poesiens træ (2): *Vi havde hængt digte op på et træ, så man kunne plukke et digt og tage med hjem, eller man kunne skrive et digt og hænge det på træet, så det kunne blive plukket af en anden..*(Bilag 2, Liste 7/1/11)

2) *Medieaktiviteter* (18). De fleste af de nævnte tiltag kan siges at være medieaktiviteter, idet formidlingen også finder sted via bibliotekernes hjemmeside, ligesom man må formode, at de større projekter også har involveret mediekontakt og – omtale. Men ser man på de 19 aktiviteter, som er distinkt mediebarne uden for bibliotekets egne rammer, så fordeler de sig på nær én, hvor bibliotekarere anbefaler bøger i lokalradioen, i to grupper, som begge relaterer sig til læsekredse: a) P2's romanlæseklub (12), der udgør den største mediefaktor og b) Litteratursiden, hvor seks biblioteker angiver at deltage/have deltaget aktivt, enten i form af redaktionelt arbejde eller med styringen af de virtuelle læsekredse.¹²⁹

Indtrykket af bibliotekernes forstærkede engagement i læsekredse bekræftes således, idet i alt 17 respondenter fremhæver arbejdet med læsekredse under 'større aktiviteter'.

3) *Kampagner, lokalt samarbejde m.m.* (17) Denne gruppe dækker for det første aktiv deltagelse i landsdækkende litteratur – og læsekampagner som Skumringstimen (4), Ordet i Norden (2) læselystkampagnen (2) og Læsernes bogpris (2). For det andet mere omfattende, lokale arrangementer, som involverer flere biblioteker (o. a. institutioner)

---

¹²⁷ Se mere på: <http://www.fkb.dk/files/RapportoverFrederiksbergBiblioteksudviklingsprojektjanuar.pdf>

¹²⁸ Se mere på: <http://www.koldingbib.dk/00038/03554/>

¹²⁹ Der er desuden tale om et sammenhængende partnerskab mellem DR og bibliotekssektoren, da de titler, som diskuteres i DR's læsekredsregi, får en særlig eksponering på Litteratursiden.

som Kulturugen '4 på stribe' på Norddjurs og temaforløbet 'Slægtshistorie og slægtsforskning'. Her indgik skønlitteraturen som del af et større vidensformidlingsprojekt, hvor biblioteket i samarbejde med et lokalt arkiv og museum afholdt studiegrupper, foredrag og forfatterarrangementer over emnet. Her nærmer vi os den dominerende kategori, nemlig festivalen.

4) *Litteraturfestivaler* (62). Med 'Festivaler' menes her flerfoldige aktiviteter under en fæles titel, der involverer samarbejde med andre biblioteker eller institutioner og eventuelt også implicerer formidling uden for biblioteksrummet. (se 1.5) Topscoreren er den storkøbenhavnske litteraturfestival *Læs Løs Lab, Læsernes Litteraturfestival*, som blev afviklet 3 – 9. marts 2008 på 20 biblioteker i Nordsjælland og Storkøbenhavn. 17 respondenter nævner således at have deltaget i festivalen og 'Det skønne netværk', festivalens arbejds- og planlægningsforum. Festivalen var ramme for en række forskelligartede aktiviteter af både traditionel og nyskabende karakter (forfatter – og læsekredsarrangementer, bogdating, litteraturquiz m.m.), og havde (som titlen antyder) fokus på den dialogiske formidling. Det fremgår også af følgende projektpræsentation, som i høj grad bekræfter billedet af den sociale, personlige formidling som aktuel hovedtendens:

Der sælges bøger som aldrig før; ja, det er gået hen og blevet trendy at læse. Og flere og flere læsere vil gerne mødes indbyrdes og/ eller med forfatteren for at give deres meninger til kende. Selvom bogen læses i et forholdsvis asocialt rum mellem læser og bog, er resultatet i den grad med til at skabe sociale bevægelser. Såvel virtuelle som fysiske læsekredse er populære som aldrig før. Og mødet mellem læsere og forfattere er i dag ikke kun én-vejs-kommunikation, men i høj grad præget af dialog. Læserne er ikke en anonym masse, de har meninger og vil gerne udveksle disse. Ligesom på internettet er brugerne, læserne, aktive. I dag kalder vi det også brugerinddragelse og brugergeneret indhold, ikke kun som del af fx. læsekredse, men også på det individuelle plan.¹³⁰

En anden stor litteraturbegivenhed, som i modsætning til Læs Løs Lab er genkommende, er *Trekantens Litteraturfestival* (8 respondenter), der siden 2005 er blevet afviklet hvert efterår i samarbejde mellem bibliotekerne i Trekantsområdet Danmark. (<http://www.trekantomraadet.dk/>)¹³¹ Trekantens litteraturfestival har et mere traditionelt tilsnit med forfatterarrangementer (oplæsning, interviews m.m.), men inddrager højt profilerede danske og nordiske forfattere og uddeler en debutantpris. En af dette projekts

---

¹³⁰ Gentofte Biblioteks hjemmeside. Lokaliseret d. 24.marts på:

http://www.genbib.dk/nyhed/laes_loes_lab_-_laesernes_litteratur_festival

¹³¹ Lassen 2005

cases, Kolding Krøniken, blev præsenteret på sidste års festival med deltagelse fra alle 11 involverede forfattere.

Men herudover henviser respondenterne til en lang række festivaler, som alle fortjener at blive nævnt her: København læser, Læseheste og hundehoveder (Århus), Nordfynske litteraturdage, Romankaravanen (Ringkøbing - Skjern), '20 fantastiske' (Viborg), Ord på Mors, Litteratur på slottet (Åbenrå), Skagen Litteraturfestival, Krimimessen (Horsens), Randers litteraturfestival, Esbjerg litteraturfestival, 'Mød 5 forfattere på 5 biblioteker' (Faaborg – Midtfyn), Rudersdal læser, Store Bogdag (Hald Hovedgaard), Bogmessen i Forum (København) og Verdens bogdag (København).

Denne undersøgelse skal som nævnt ses som et øjebliksbillede. Men mangfoldigheden og den geografiske spredning indikerer et meget aktivt og udbredt litteraturfestivalmiljø, som langt fra er begrænset til landets urbane kulturcentre, men også inkluderer traditionelt mere kultursvage områder. Disse festivaler adskiller sig naturligt nok væsentligt fra hinanden. Det gælder størrelse, hvor nogle festivaler har et beskedent omfang, mens andre har et stort netværk af samarbejdspartnere, kulturinstitutionel opbakning og/eller budgetter, som gør det muligt at lade store navne optræde på store scener. Og det gælder karakter, hvor nogle festivaler gør brug af traditionelle formidlingsformer, mens andre eksperimenterer med performative formidlingsgenre, brugerinddragelse m.m., ligesom nogle satser på etablerede forfattere, mens andre gør festivalen til en arena for mere ukendte litterære kræfter.

Men der er også signifikante fællestræk: Bortset fra de tre sidstnævnte er der for det første tale om 'biblioteksdrevne' festivaler, hvor biblioteket har udgjort den primære arrangør og drivkraft i projektet. For det andet implicerer projekterne samarbejde med andre, politiske, kulturelle og kommercielle aktører i lokalområdet, og ofte også formidling i andre rum, hvilket bidrager til at styrke bibliotekets status og rækkevidde som litterær institution og scene. Det er denne interaktion, som er temaet for næste afsnit.

3.4 Inspiration og samarbejde

Indgåelse af partnerskaber med andre institutioner og aktører er en stærk aktuel tendens i biblioteksverdenen, både hvad angår bibliotekernes indre og ydre aktiviteter, og i den seneste fremtidsrapport for bibliotekerne nævnes partnerskab som et fokuspunkt, som kan bidrage til at skabe sammenhæng og synergi i de lokale kulturelle tilbud og styrke bibliotekets rækkevidde som kulturmødested i lokalområdet. (Styrelsen for Bibliotek og Medier 2010, s. 14-15)

Bibliotekets interaktion med andre aktører kan antage tre hovedformer:

a) *Inspiration*, hvor biblioteket overtager og integrerer andre institutioners udtryksformer og – rationaler i sin formidling. Et fænomen, der som før nævnt har været i historisk vækst, da biblioteket i stigende grad har åbnet sig som en arena for forskellige aktørers formidlingsformer og – rationaler. Et eksempel herpå er den generelle markedsorientering af bibliotekernes udtryk, hvor man trækker på principper fra den merkantile verden i design og eksponering. (Woodward 2004; Kjær & Ørom 1992a m. fl.; se 4.3) Et andet eksempel er den inspiration fra litteraturkritikken, som kommer til udtryk i litteratursidens formidlingsgenrer (Nielsen 2005).

b) *Sameksistens*: Der er i den nyere bibliotekslitteratur stort fokus på bibliotekets geografiske placering som afgørende faktor for institutionens lokale synlighed. (Woodward 2005; Dewe 2006; Dahlkild 2008, Mønsted 2008c, m. fl.) Den profane, men essentielle pointe er her, at hvis biblioteket skal nå borgerne, skal man være der, hvor borgerne i forvejen er. Biblioteksbesøget må ikke være en omvej, men skal være 'på vejen' til og fra andre aktiviteter i det offentlige rum.

En løsning herpå er naturligvis den strategiske placering af biblioteket i byrummet, men derudover er der, hvad Bruno Kjær kalder 'fusionsbiblioteket', hvor biblioteket i mange aktuelle tilfælde placeres under samme tag med andre institutioner. En fysisk sameksistens, som må formodes at påvirke bibliotekets målgrupper, værestedsfunktioner og formidlingsvilkår:

Tendensen inden for biblioteksbyggeri går imod fusionsbiblioteker. Biblioteker koblet til andre funktioner og institutioner [...] Det, man ønsker at opnå med fusionsbiblioteket er en synergieffekt i forhold til driften og konvergens i forhold til opgaverne. (Kjær 2006, s. 151)

En udbredt model er integrationen af biblioteket i lokale kulturhuse (for eksempel Bjerringbro Bibliotek, Helsingør Bibliotek og de nye kulturhuse i København (Kejser 2010c), men der kan også være tale om kultursteder i bredere forstand som idrætsfaciliteter (for eksempel Hadsten Bibliotek i Hadsten Idræts- og Kulturhus, Haraldslund Bibliotek i Haraldslund Vand- & Kulturhus og Ordrup Bibliotek og Multihal (Lauridsen 2008) eller merkantile kontekster (Hjørring Biblioteks placering i indkøbscentret Metropol) og offentlige transitrum som banegårde (Odense Centralbibliotek.) Hvor det er 'kulturhusmodellen', som primært lægger op til 'konvergens i forhold til opgaverne', kan de andre placeringer potentielt tjene til at bringe biblioteket og dets formidling i kontakt

med nye brugergrupper.¹³² En faktor, som i Haraldslund er blevet optimeret ved at lave biblioteket om til et selvbetjeningsbibliotek, som følger de øvrige aktiviteters (svømmehal og motionscenter) åbningstider.

c) *Samarbejde*, hvor biblioteket samarbejder med andre aktører om etablering af bestemte services eller gennemførelsen af aktiviteter. Det kan både være overordnede partnerskaber mellem biblioteksvæsnen og landsdækkende institutioner som Danmarks Radio (Hermann 2010; Kejser 2010a) eller enkelte bibliotekers relationer til lokale partnere.¹³³

Men hvilken betydning har denne tendens for litteraturformidlingsområdet? Hvorfra henter bibliotekerne inspiration til formidlingsarbejdet, og i hvor høj grad samarbejder bibliotekerne med eksterne aktører om litteraturformidlingen – og i så fald hvilke aktører? Inspiration kan være svært at konkretisere, og spørgsmålet blev i undersøgelsen derfor begrænset til respondenternes kendskab til det engelske litteraturformidlingskoncept Opening the Book(OB)¹³⁴, som siden årtusindskiftet har fremstået som en central inspirationskilde for danske biblioteker (Pihl 2002a, 2002b, 2002c; Balslev 2004; Winding 2007 m. fl.)¹³⁵

Og adspurgt herom angiver over halvdelen af respondenterne at være bekendte med OB, mens over 1/3 også har benyttet deres ideer i litteraturformidlingen. På baggrund af denne undersøgelse kan man således bekræfte, at OB har sat et vægtigt aftryk på de danske bibliotekers formidlingspraksis¹³⁶ (et forhold, jeg vender tilbage til i Kapitel 4):

---

¹³² Det nye Hjørring Bibliotek har således oplevet en signifikant stigning i besøgs- og udlånstal, som blandt andet må tilskrives bibliotekets beliggenhed i et indkøbscenter, og dør om dør med et meget besøgt fitnesscenter. (Lauridsen 2008a; Søndergård 2008)

¹³³ For eksempler på nyere partnerskabsmodeller se:

http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/publikationer/nyt_fra_bibliotek_og_medier/2009/1/html/chapter01.htm

¹³⁴ Se van Riel 1996 og <http://www.openingthebook.com/>. En uddybende præsentation af Opening the Book følger i Kapitel 4.5.

¹³⁵ For eksempler på anvendelse af formidlingsteknikker fra Reader Development, se Nielsen & Secher 2006, s. 9-11

¹³⁶ Derudover angiver enkelte respondenter i forbindelse med aktivitetsspørgsmålene også at have anvendt metoder fra OB. (Bilag 2, Liste 1 & 2)

	Anvender biblioteket formidlingskonceptet Opening the Book i sit litteraturformidlingsarbejde?
Nej, kender ikke Opening the Book	42 %
Kender Opening the Book, men anvender det ikke	21 %
Ja, kender Opening the Book og har anvendt/anvender nogle af deres ideer	37 %
Total	100 %

Tabel 16: Bibliotekernes kendskab til og inspiration fra Opening the Book i formidlingsarbejdet. 181 som % - basis

På spørgsmålet om eksistensen af eksterne samarbejdsrelationer viser besvarelsene en 60/40 – fordeling blandt respondenterne, som indikerer, at eksterne partnerskaber er et udbredt aspekt af folkebibliotekernes litteraturformidling:

	Samarbejder biblioteket med andre institutioner om formidling af skønlitteratur til voksne?
Ja	62 %
Nej	38 %

Tabel 17: Bibliotekernes samarbejde med andre institutioner i formidlingsarbejdet. 175 som % basis

Denne fordeling er dog også betinget af bibliotekstype: Mens 5 ud af 6 centralbiblioteker og 70 % af hovedbibliotekerne samarbejder med andre institutioner, er tallet for lokalbibliotekernes vedkommende nede på 55 %. Et tal, som ikke bør overraske, idet de større biblioteker dels har større brugerflade og netværksmuligheder, dels i højere grad har ressourcerne til at indgå og opbygge partnerskaber.

Det interessante i denne sammenhæng er imidlertid også *hvilke* aktører, de 109 respondenter samarbejder med:

	Hvis ja, hvilke?(sæt gerne flere krydser)
Biblioteker i andre kommuner	37
Skoler og gymnasier	39
Højskoler	7
Andre uddannelsesinstitutioner	17
Oplysningsforbund	49
Boghandlere og forlag	50
Medier	35
Handelsstandsforeninger e.l.	13
Museer og kulturhuse	30
Kirker/menighedsråd og sociale foreninger	28
Turistforeninger	7
Andre	33

Tabel 18: Bibliotekernes samarbejdspartnere i formidlingsarbejdet

Der tegner sig her et broget billede, hvor man ikke kan pege på nogle faste alliancepartnere, men hvor bibliotekernes eksterne samarbejdsrelationer fordeler sig på en bred vifte af såvel offentlige og private partnere.

Oplysningsforbund: Der er et traditionelt stærkt bånd mellem biblioteker og oplysningsforbund som historisk er dele af samme oplysningsprojekt, hvor viden, kultur og undervisning stilles gratis og uformelt til rådighed for befolkningen (se Kapitel 4.2.3). Oplysningsforbundene fungerer desuden ofte som initiativtagere til læsekredse, og er som sådan en oplagt samarbejdspartner på det skønlitterære område.

Boghandlere & forlag: Det er måske mere overraskende, at markedsaktører indtager en så prominent plads, men partnerskaber med boghandlere og forlag har været højt på dagsordenen i USA og Storbritannien siden slutningen af 1980'erne (Elkin et. al. 2003), og i Danmark synes den tidligere kløft til markedet, i takt med stigende efterspørgselsorientering og markedsføring af kulturlivets præmisser, flere steder at være afløst af en mere pragmatisk tilgang, hvor man søger at forbinde parternes

forskellige dagsordner omkring det fælles mål: At få befolkningen til at læse mere.¹³⁷

Skoler & gymnasier: De unge er som nævnt en bibliotekssvag gruppe på det skønlitterære område, og her er skoler og gymnasier et oplagt forum for målrettet formidlingsvirksomhed. Nogle biblioteker har her et formaliseret samarbejde om biblioteksbesøg, hvor skoleklasser modtager rundvisninger og introduktioner til bibliotekets ydelser. Andre biblioteker forsøger sig med andre mere oplevelsesorienterede præsentationer af biblioteket for målgruppen, og der synes på sigt at være potentiale i at udvide interaktionen mellem de to institutioner på det skønlitterære område. En interaktion, som måske hæmmes af (oplevelsen af) en stor kløft mellem skolens analytiske og bibliotekernes oplevelsesorienterede tilgang til litteraturen. (Elkin et. al. 2003; Steffensen 2005)

Menighedsråd er i mange lokalsamfund et vigtigt forum for læsekredse og foredragsvirksomhed, og således også en naturlig samarbejdspartner. Rådenes lokale orientering understreges af, at samarbejdet kun varetages af hoved- og lokalbiblioteker. (Bilag 2, Tabel 32)

Andre uddannelsesinstitutioner henviser her til den brede kategori af tekniske og videregående uddannelser, som ikke er dækket af de øvrige kategorier. Ligesom skoler og gymnasier er disse typisk beliggende i større byer, hvorfor lokalbiblioteker også spiller en sekundær rolle i dette arbejde (Bilag 2, Tabel 32). Samarbejdet rummer dog her en større udfordring, da man ikke i samme grad kan tage udgangspunkt i en pædagogisk dagsorden. En faktor, som – ud over det meget mindre antal institutioner – kan forklare den lave frekvens.

Der samarbejdes også med *højskoler* og *turistforeninger*, om end i meget begrænset omfang. Der skal dog huskes på, at svarene kun dækker det skønlitterære område og ikke bibliotekets samlede samarbejdsrelationer.

Flere af disse aspekter omkring partnerskaber uddybes i casen om projektet 'Læseheste og hundehoveder', hvor Aarhus Kommunes Borgerservice og Biblioteker netop udforskede muligheden for at indgå partnerskaber med repræsentanter for alle lokale litterære aktører.

---

¹³⁷ Eksempler på mere fundamentale integrationer af kommercielle agendaer i biblioteksfeltet er OPP – samarbejder (Offentlig-privat partnerskab), hvor private aktører involveres i driften af biblioteket, som det er sket delvist i Kolding (Davidsen 2005) og fuldt ud i Ringsted. (Æbelø 2008)

Som sidste aspekt af dette tema blev der i skemaet spurgt til, *hvor* litteraturen formidles: Har partnerskaberne også bidraget til en opsøgende aktivitet, hvor litteraturformidlingen er blevet flyttet ud i nye rum i lokalsamfundet og derved momentant suspenderet bibliotekets fysiske grænser? Her viser besvarelsene følgende mønster:

	Involverer partnerskaberne formidling af skønlitteratur uden for biblioteket, og i så fald hvorhenne? (sæt gerne flere krydser)
Nej, formidler ikke skønlitteratur uden for biblioteket	93
Medier	32
Arbejdspladser	8
Skoler	14
Andre uddannelsesinstitutioner	7
Bogmesser og litteraturfestivaler	32
Andre steder:	37
Total	223

Tabel 19: Litteraturformidling uden for biblioteksrummet

Ud over de 93 nejsigere har 26 respondenter ikke besvaret spørgsmålet, hvorfor de 130 positive svar fordeler sig på 68 biblioteker, som angiver at formidle skønlitteratur uden for bibliotekets mure.

Kategorien *Medier* har her en næsten identisk størrelse som den tilsvarende kategori under 'Partnerskaber' (32/35), og for bibliotekerne vil det logiske udbytte af et systematisk samarbejde med medieinstitutioner da også være muligheden for at formidle litteratur i de pågældende medier. Desuden henviser en række af besvarelsene sandsynligvis til det før omtalte samarbejde med DR om især Romanlæseklubberne. Derudover kan der være tale om lokale medier, som for eksempel spalteplads i lokalavisen til omtale af arrangementer eller låneres anmeldelser/anbefalinger, men kan også være medier med en større broadcasting, som anbefalinger i lokalradioen eller den serie af forfatterinterviews, som Litteratursiden har foretaget for Tv-stationen DK4.

At over 15 % af respondenterne formidler på *Bogmesser og litteraturfestivaler* er ikke overraskende i lyset af den store festivalaktivitet på og uden for landets biblioteker.

Litteraturformidling på landets *arbejdspladser* udgjorde i 1970'erne og 80'erne et stort satsningsområde som en nødvendig del af bibliotekernes socialt bevidste, opsøgende formidlingsarbejde (se Kapitel 4.3). Disse satsninger blev dog sjældent den store succes, og fik grundet en kraftig politisering et dårligt renommé. De senere år har nogle få biblioteker atter forsøgt sig (Helstrand 2006a & 2006b; Nielsen & Secher 2006, s. 18 & 32), og det kan konstateres, at der trods alt er 6 af de adspurgte biblioteker, som formidler skønlitteratur på arbejdspladser (idet det formodes, at der er tale om formidling til de ansatte, og ikke, som på fx plejehjem og hospitaler, til beboerne/de indlagte).

Af de 39 respondenter, som angiver at formidle på *skoler*, er det kun i 13 tilfælde, at der finder formidling sted på skolen. Der kan som sagt tænkes at være et udviklingsområde her, men det er også en vigtig faktor, at skolen (i stigende grad) er et skemalagt rum, uden den store plads til udenomsaktiviteter. En faktor, som også vil besværliggøre samarbejdet, med mindre det får en karakter, der opleves som direkte faglig relevant for skolerne.

For at få et dækkende billede af omfanget af bibliotekernes litteraturformidling 'ud af huset', er det imidlertid vigtigt at inddrage de 35 svar under *Andre steder*: Menighedshuse og – lokaler (5), Lokale foreninger (7), Togstationer (2), Plejehjem (2), Børnehaver (2), Messer (2), AOF, Bank, Biograf, Festival, Forsamlingshuse, Havn, Hospital, Højskoleforeninger, Kongrescenter, Kulturhus, Kunstmuseer, 'Kvindeløger', Lokalt værested for kvinder, Læsekreds (egen adresse), Messe, Svømmehal og 'Byens Torv'. Disse steder viser sig at dække alle former for offentlige rum (og et par private) og lader sig derfor ikke inddele meningsfuldt i overordnede grupperinger, men afspejler i deres individualitet den store fysiske spredning i bibliotekernes formidlingsaktiviteter. Disse aktiviteter kan have en både fast og sporadisk karakter, men indikerer under alle omstændigheder, at formidlingen af litteratur ikke kun finder sted på biblioteksinstitutionen, men når ud i en lang række af samfundets øvrige rum.

3.5 Formidlingens rationaler

3.5.1 Indledning

Til slut skal det undersøges hvilke holdninger til litteraturformidlingen, som kommer til udtryk i besvarelsene, med henblik på at besvare de spørgsmål, som blev stillet i kapitlets indledning:

- Hvad anses for de(t) primære mål med litteraturformidlingen?
- Hvordan forholder respondenterne sig til spørgsmålet om kvalitet og efterspørgsel?
- Hvordan forholder respondenterne sig til formidlingens formative potentiale?

- Hvordan forholder respondenterne sig til de andre centrale formidlingsaktører i det litterære kredsløb?
- Hvordan anskuer bibliotekarerne deres egen litteraturformidlerrolle og hvilke kompetencer anses for vigtige for udfyldelsen af denne rolle?

En række holdningsbærende udsagn er allerede blevet behandlet i 3.2, men her vil analysen rette sig mod de spørgsmål, hvor der spørges direkte ind til respondenternes holdninger og rationaler bag formidlingen. Det drejer sig i forhold til de tre første punkter om spørgsmål 14 og 15 i spørgeskemaet, mens spørgsmålet om bibliotekarens formidlerrolle, der behandles i næste afsnit, relaterer sig til spørgsmål 21-23 (plus punkt 9 i spørgsmål 15) (se Bilag 1). Det skal understreges, at spørgsmålet om besvarelsens konvergens (eller divergens) med bibliotekernes reale praksis her er underordnet, da de følgende analyser ikke repræsenterer en afdækning af bibliotekernes formidlingspraksis, men af formidlernes fortolkninger af og idealer for denne praksis. Sanna Talja har i analyser af en række interviews med bibliotekarere og biblioteksbrugere påvist hvordan sådanne fortolkninger knytter sig til bestemte 'fortolkningsrepertoarer', sammenhængende normative forståelser af bibliotekets kulturelle identitet. (Talja 1999; Talja 2001)¹³⁸ Og det er ligeledes målet for den følgende analyse at undersøge om respondenternes holdningsudsagn lader sig forstå som udtryk for distinkte positioner eller profiler, på litteraturformidlingsområdet.

I tråd hermed blev spørgsmål 14 og 15 udformet således, at respondenterne skulle erklære deres vægtning af eller enighed med en række udsagn om centrale temaer i bibliotekernes virke som litteraturformidlingsinstitution. Og en række af disse udsagn var på baggrund af spørgsmål 2 og 3 ovenfor på forhånd grupperet i tre profiler:

Kvalitet / litteraturpolitik	Efterspørgsel / brugere	Aktiv / Formativ
1. Et alment kvalitetsbegreb bør styre bibliotekets skønlitterære materialevalg 2. Støtte til den mindre markedsdygtige litteratur (mål) 3. Det er vigtigt, at bibliotekets formidling adskiller sig fra markedets litteraturformidling	1. Der findes ikke objektiv litterær kvalitet, kun subjektive oplevelser 2. Højere udlånstal (mål) 3. Bibliotekets skal især formidle den litteratur, som efterspørges mest af brugerne	1. Tiltrækning af nye brugergrupper (mål) 2. Udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur (mål) 3. Litteraturformidlingen bør aktivt påvirke brugernes læsevaner og litterære smag 4. Formidling af skønlitteratur er med til at skabe nye lånere

¹³⁸ Sanna Taljas position vil blive uddybende præsenteret i 4.1.2

De tre profiler kan på baggrund af udsagnene kort skitseres således:

Kvalitet: at biblioteket som formidling af litteratur hviler på varetagelsen af litterær kvalitet gennem en kompensation for og distancering fra markedets mekanismer og formidlingsstrategier

Efterspørgsel: At et sådant kvalitetsbegreb blot er en social konstruktion, og alle læseoplevelser har værdi, hvorfor bibliotekets opgave er at tilbyde brugerne de læseoplevelser, som falder i deres smag

Formativ: At litteraturformidlingen kan bidrage til at udvikle lånernes litterære horisont og påvirke deres smagsmønstre, og derudover også kan tiltrække nye brugere.

I det følgende vil jeg derfor først analysere besvarelserne de individuelle kategorier, og derefter gennem en række korrelationsanalyser afklare hvorvidt undersøgelsesresultaterne giver grobund for at tale om eksistensen af sådanne profiler. Dette tema lader sig ikke behandle uddybende inden for denne metodes rammer, så der vil være tale om et heuristisk studie, som kan danne grundlag for videre studier.

I henvisningerne til besvarelserne i spørgsmål 14 vil '(Meget) enig', eller '(Meget) uenig' henvise til den samlede gruppe af besvarelserne som erklærer sig Enige og Meget enige (eller uenige) med udsagnene. I forbindelse med spørgsmål 15 refererer 'Over middel' til fra 1. til 3. størst betydning, mens 'Under middel' henviser til besvarelser inden for kategorierne fra 4. til 6. størst betydning. Da besvarelserne af de to serier af spørgsmål vil blive analyseret samlet, er de også præsenteret samlet nedenfor:

Spørgsmål 14	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
1. Litteraturformidlingen bør aktivt påvirke brugernes læsevaner og litterære smag	6	25	83	55	10	179
2. Der findes ikke objektiv litterær kvalitet, kun subjektive oplevelser	9	59	56	45	8	177
3. Biblioteket skal især formidle den litteratur, som efterspørges mest af brugerne	17	64	85	9	2	177
4. Formidling af skønlitteratur er med til at skabe nye lånere	1	9	22	103	42	177
5. Det er ikke umagen værd at formidle noveller og poesi	50	106	12	8	1	177
6. Det er vigtigt, at bibliotekets litteraturformidling adskiller sig fra markedets litteraturformidling	4	17	57	79	22	179
7. Det er vigtigt, at bibliotekets litteraturformidling adskiller sig fra skolernes og universiteternes litteraturformidling	3	19	56	80	19	177
8. Et alment kvalitetsbegreb bør styre bibliotekets skønlitterære materialevalg og formidling	9	27	60	67	14	177
9. Den personlige brugervejledning spiller en stor rolle i formidlingen af skønlitteratur	2	1	5	62	108	178

Tabel 20: Respondenternes holdninger til en række udsagn vdr. litteraturformidling

Spørgsmål 15	Størst betydning	2	3	4	5	Mindst betydning	Total
1. Større brugertilfredshed	74	46	34	14	6	1	175
2. Højere udlånstal	3	16	19	33	63	41	175
3. Tiltrækning af nye brugergrupper	4	29	51	55	24	11	174
4. Udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur	45	35	24	38	30	4	176
5. Støtte til den mindre markedsdygtige litteratur	0	2	11	15	35	112	175
6. Styrkelse af bibliotekets profil som lokalt kulturcenter og – mødested	50	47	36	20	17	4	174

Tabel 21: Respondenternes prioritering af en række formulerede mål for litteraturformidlingen.

3.5.2 Mål med formidlingen

Der er ved begge spørgsmål en relativt høj koncentration omkring de midterste punkter, hvilket er ganske forventeligt, når man søger reducere komplekse spørgsmål til enkle kategorier. Men der er også tydelige tendenser, som kan bidrage til besvarelsen af de ovennævnte spørgsmål.

Hvad angår mål med litteraturformidlingen, så fremhæves Brugertilfredshed i spørgsmål 14 som den vigtigste målsætning for litteraturformidlingen, ligesom også Styrkelsen af den lokale kulturprofil vægtes højt, idet over 3/4 af respondenterne definerer dens væsentlighed som over middel. Billedet sløres desværre af, at svarkategorierne ikke er helt diskrete, da kategori 2 og 3 kan ses som underordnede aspekter af de mere generelle målsætninger, som er formuleret i kategori 1 og 6. Men den store tilslutning til kategori 1 bekræfter alligevel billedet af biblioteket som en kulturinstitution, som i høj grad henter finder sin kulturelle identitet og legitimitet i en bred tilslutning fra den lokale omverden. Vægtningen af bibliotekets lokale profil kan ses i sammenhæng hermed som en orientering mod en større servicering af og synlighed i lokalområdet. Desuden er denne vægtning i tråd med førnævnte styrkelse af bibliotekets placering i det lokale by - og kulturrum, og relaterer sig herved også til metaformidlingsdimensionen (se 3.2.5), hvor den interne formidling af litteratur er tæt forbundet med den eksterne formidling af biblioteket.

Hvordan forholder de spurgte bibliotekarer sig til spørgsmålet om litterær kvalitet? I udsagn 2, spørgsmål 15 er der en svag negativ tendens, idet 30 % er (meget) Enige i

afvisningen af et alment kvalitetsbegreb, mens 38 % er (meget) Uenige. I udsagn 8 er der omvendt en svag positiv fordeling, idet 46 % er (meget) Enige i at litteraturformidlingen bør styres af et alment kvalitetsbegreb, mens 20 % er (meget) Uenige. Der er således, på denne baggrund en vis, men langt fra entydig tilslutning til fastholdelsen af kvalitetsbegrebets rolle i formidlingen. Bibliotekernes skønlitterære udlån er ligesom det litterære marked præget af en kraftig dominans af romangenren, mens de øvrige litteraturtyper spiller en marginal rolle. Det får dog ikke bibliotekarerne til at opgive disse typer, idet 88 % af respondenterne er Uenige eller Meget uenige i, at det ikke kan betale sig at formidle noveller og poesi. At renoncere på dette punkt ville dog også indebære en vis kompromittering af bibliotekernes kulturelle forpligtelse, og kan derfor have en grad af etiketteffekt. For til gengæld afvises støtten til den mindre markedsdygtige litteratur stort set entydigt som relevant parameter for bibliotekernes litteraturformidling. Ud over den uklare formulering må man se den meget lave tilslutning til kategori 5 som udtryk for en nedprioritering af bibliotekets historiske rolle som litteraturpolitiske regulerende faktor, som skal kompensere for markedets skævheder og koncentration gennem indkøb og formidling af smalle (kvalitets)tekster. (se Kapitel 4.3.4) Som det vil blive beskrevet i Kapitel 4 er denne litteraturpolitiske rolle de senere årtier meget til fordel for, primært, et markedsrationale, hvor omsætning i form af udlånstal er blevet et væsentligt vurderingsparameter for bibliotekernes arbejde.

Ser man på 'efterspørgsel-udsagnene' kan det derfor undre, at også Højere udlånstal tildeles en perifer betydning (kun ca. en 1/5 af respondenterne tillægger det en betydning over middel), især fordi det i bibliotekslitteraturen fortsat fremstår som en udbredt målsætning (Nielsen & Secher 2005). Men det samme gælder for udsagn 3, spørgsmål 15, hvor kun 6 % erklærer sig (Meget) Enige i at den mest efterspurgte litteratur skal prioriteres højest i formidlingen. Respondenterne distancerer sig således fra såvel en litteraturpolitisk funderet som en entydigt efterspørgselsorienteret tilgang til formidlingen af litteratur, ligesom det er en klar tendens i besvarelserne, at de holdningsmæssigt mest polære udsagn også får den laveste tilslutning.

Hvis man sammenholder Brugertilfredshed med kvalitets- og efterspørgselsudsagnene viser der sig dog en efterspørgselsorientering 'af bagdøren'. Der viser sig således, at 30 ud af de 35 respondenter, som var (meget) Uenige, i at et alment kvalitetsbegreb skulle være styrende for formidlingen, vægtede Brugertilfredshed over middel. Samtidig var der 37 ud af 38 af de respondenter, som vægtede Højere udlånstal over middel, der havde tilsvarende vurdering af brugertilfredshed. En tendens, som indikerer, at brugertilfredshed i høj grad fortolkes i tråd med brugerrationalets krav om opfyldelse af brugernes populære behov. (se 4.3).

Ser man på kategorierne vedrørende formidlingens formative potentiale, så tegner besvarelsene i kategori 3, spørgsmål 14 en næsten symmetrisk kurve, idet Tiltrækning af nye brugergrupper tillægges middel betydning af det store flertal. Dette mål har stået centralt i biblioteksdebatten siden 1960'erne, og kan siges at udgøre en del af bibliotekets identitet som almenbibliotek for alle borgere, og der er tilsyneladende tale om en stående men ikke presserende målsætning - i hvert fald på litteraturformidlingsområdet. Denne indikation finder en vis bekræftelse i svarfordelingen på det første udsagn om formidlingens pligt til at påvirke læsevaner og litterær smag (spørgsmål 15). Her erklærer 36 % sig (meget) Enig, mens kun halvt så mange (17 %) erklærer sig (meget) Uenig. Det kunne tyde på en vis tilslutning til en formativ formidlingsforståelse, hvor formidlingen ikke blot synliggør og tilgængeliggør de rette materialer til selvhjulpne brugere, men også aktivt påvirker brugernes adfærd og selektion. Også her er der dog tale om en stor koncentration omkring midten, hvilket forhindrer nogen klar konklusion. Derimod er der en signifikant en udbredt tro på formidlingens evne til at tiltrække nye lånere, idet 66 % af respondenterne er (meget) Enige i udsagn 5, spørgsmål 15. Dette resultat strider imod det generelle indtryk af folkebibliotekernes problemer med at tiltrække nye lånere og bibliotekssvage grupper, men skal måske ses i forlængelse af den udvikling mod en mere aktivt og opsøgende formidling (3.2.4), som tilskrives evnen til at appellere til nye brugergrupper.

Til gengæld er der stor dissensus blandt respondenterne om betydningen af at udvide brugernes skønlitterære kendskab som mål for formidlingen (kategori 4). Holdningen er overvejende positiv (60 % over middel), men bortset fra laveste prioritet (4 besvarelser) fordeler svarene sig jævnt på alle niveauer. Og krydstabuleringerne af udsagnene i den formative profil (Tabel 38-44, Bilag 2) tegner et flertydigt billede, som antyder, at respondenternes fortolkning af udsagnene undergraver tesen om et sammenhængende rationale. Udvidelsen af brugernes litterære kendskab viser sig således at have endog meget lav korrelation med Tiltrækning af nye brugergrupper (bilag 2, Tabel 41), men relativt stor korrelation med troen på formidlingens evne til at skabe nye lånere. Det antyder for det første at 'kendskabs'-udsagnet med sin hermeneutiske karakter er mere orienteret mod Kvalitetsprofilen, som udtryk for hvad vi senere omtaler som det pædagogiske rationale. En antagelse, som for det første underbygges af den relativt store samstemmighed mellem holdningen til dette udsagn og til respondenter, der prioriterer påvirkningen af de skønlitterære brugeres læsevaner (bilag 2, Tabel 44). For det andet af manglen på korrelation mellem 'kendskab' og 'Højere udlånstal'. Her viser det sig, at hhv. 88 % og 75 % af de respondenter, som tillægger høje udlånstal over middel betydning samtidig tillægger påvirkningen af brugerne litteraturkendskab under middel betydning, og af de 44 respondenter, som tillægger litteraturkendskab størst betydning, er der kun tre i den øverste gruppe if. udlånstal - og ingen i de to første celler. Ser man på de sidste tre

kolonner, spejlvendes billedet: jo højere respondenter vægter litteraturkendskab, jo lavere vægter de høje udlånstal.

Men overordnet må det konkluderes, at der generelt er en vis, men ikke signifikant korrelation mellem udsagnene inden for profilerne, hvorfor det ud fra denne tentative analyse ikke er muligt at pege på konsistente holdningsprofiler, som kunne være udtryk for distinkte rationaler. Dette 'mudrede' billede kan selvfølgelig tilskrives kategoriernes formuleringer, hvor korrelationen mellem udsagnene måske ikke var tydelig for respondenterne. En anden mulighed er at der netop er tale om mudrede forhold: At feltet ikke er kendetegnet ved et entydigt værdirationale, men navigerer mellem forskellige positioner inden for kendte rationaler. Denne antagelse undersøges i Tabel 47, hvor jeg har undersøgt korrelationen mellem udsagnene Der findes ikke objektiv litterær kvalitet, kun subjektive oplevelser og Et alment kvalitetsbegreb bør styre bibliotekets skønlitterære materialevalg. Her er der tale om kontradiktoriske udsagn, da man ikke samtidig burde kunne bygge formidlingen på at alment kvalitetsbegreb og samtidig benægtes dets eksistens. Tabellen viser da også en vis korrelation, men også med 37 markante undtagelser (21 %), idet 26 respondenter erklærer sig (meget) Enig i begge udsagn, mens 11 respondenter omvendt er (meget) Uenig i udsagnene. En mulig årsag til den kun delvise korrelation kan findes i Sanne Taljas diskursanalytiske pointe, at den diskursive konsistens skal findes på tværs af individuelle sprog handlinger og ikke disse handlinger, som ofte er præget af selvmodsigelser, idet respondenterne løbende tager del i forskellige fortolkningsrepertoarer, som kan være selvmodsigende, men samtidig lige 'sande'. (Talja 1999; Talja 2004) Konklusionen bliver derfor ikke nødvendigvis at rationalerne ikke længere findes i den bibliotekariske formidlingsforståelse, men at disse ikke skal findes som sammenhængende profil hos de enkelte respondenter, men som diskursive positioner man kan indtage. Afprøvningen af en sådan formodning ville dog kræve en mere omfattende, kvalitativ analyse.

Hvordan forholder respondenterne sig til de andre centrale formidlingsaktører i det litterære kredsløb?

Dette spørgsmål knytter sig til kategori 6 og 7 i spørgsmål 15, og er inspireret af Jofrid Karner Smidts føromtalt undersøgelse af bibliotekarers læsevaner og smagsprofil. (Smidt 2001) En profil, som er kendetegnet ved en mellemposition mellem elite og publikum, hvor bibliotekarerne distancerer sig fra såvel 1) den 'højkulturelle' eksperimentelle og akademisk orienterede profil som 2) Den 'lavkulturelle' populære profil med præference for populær – og triviallitteratur. Denne mellemposition har dog samtidig en signifikant slagvægt, idet den positionerer sig gennem en entydig afgrænsning i forhold til den eksperimentelle akademiske profil, men en mere tvetydig afgrænsning i forhold til den populære (og trivielle) smag. (se 2.5)

Dette billede bekræftes dog ikke entydigt i denne undersøgelse, hvor den brede brugerorientering ganske vist bekræftes med Brugertilfredshed som højeste prioritet. Men samtidig vægtes den rene efterspørgselsorientering meget lavt, ligesom der kun er tale om en marginal tendens i afvisningen af et almen kvalitetsbegreb,. Og ser man på kategori 6 og 7, så hersker det symmetri i besvarelsene, idet 56 % erklærer sig enig i begge udsagn, mens henholdsvis 11 og 12 % erklærer sig (meget) Uenig. Den næsten identiske svarfordeling betyder, at der ikke i denne undersøgelse, som hos J. K. Smidt, kan påvises nogen forskel signifikant forskel i bibliotekarernes relatering til (og distancering fra) markedets og den akademiske litteraturformidling, som er præget af en markant, men meget identisk distancering.

3.5.3 Bibliotekaren som litteraturformidler

Det sidste underkapitel vedrører spørgsmålet om bibliotekarens rolle som litteraturformidler: *Hvordan anskuer bibliotekarerne deres egen litteraturformidlerrolle, og hvilke kompetencer anses for vigtige for udfyldelsen af denne rolle?*

Temaet er allerede blevet berørt ovenfor, hvor bibliotekarens nye og mere personlige formidlingsrolle blev fremhævet som en væsentlig faktor i ændringen af formidlingens karakter (3.2.4). Denne nye formidlerrolle indebar blandt andet en revitalisering af den personlige vejledning, og det kan derfor ikke overraske, at respondenterne i spørgsmål 14 (se Tabel 22) erklærer sig enige i vejledningens hovedrolle i formidlingen. Den overvældende konsensus (95 %) skal dog ikke kun tilskrives aktuelle tendenser, men også at den personlige brugervejledning med sin forening af materiale- og brugerkendskab traditionelt har haft en central plads i bibliotekarernes faglige selvforståelse. (Saricks & Brown 1997; Schreiber 2006: se Kapitel 4)

Denne forening af kompetencer i bibliotekarens formidlerrolle er et genkommende tema i bibliotekslitteraturen. Ifølge Åse Tveit fordrer den gode formidling, som forener tekstens kompleksitetsniveau med læserens kompetenceniveau, en kombination af:

- *Sociologiske kompetencer*, i form af et kendskab til modtagernes sag og forudsætninger,
- *Litterære kompetencer*, i form af et overblik over samlingen, en struktureret viden om litterære begreber og tendenser og et 'reservoir' af litterære referencer (Tveit 2004, s. 28) og
- *Kommunikative kompetencer* som evnen til at artikulere sin viden i en form, som er tilpasset den enkelte læser eller gruppe af læsere, man står overfor. (ibid., s. 34)

I en analog tredeling definerer Jens Thorhauge (Thorhauge 1995) bibliotekarens centrale formidlingsroller som: 1) *Kritikeren og litteraten*, som har en bred viden om det litterære

domæne og evnen til kritisk læsning og analyse; 2) *Socialantropologen*, som har indsigt i såvel kulturelle og demografiske forhold i bibliotekets omverden, som den enkelte brugers horisont og forudsætninger og 3) *Pædagogen og markedsføreren*, som kan tilpasse sig forskellige brugergrupperes behov og synliggøre bibliotekets tilbud for disse.

Disse definitioner af formidlerrollens tværfaglige natur har været inspiration til formuleringen af spørgsmål 22 (se Bilag 1), hvor respondenterne skulle foretage en graderet vurdering af forskellige kompetencers betydning for litteraturformidlingsrollen:

	Størst betydning	2	3	4	Mindst betydning	Total
Litterær viden	99	51	20	5	1	176
Personligt kendskab til brugerne	36	42	47	34	16	175
Informationssøgningskompetencer	14	37	47	57	20	175
Sociale kompetencer	27	42	49	52	5	175
Skriftlige kompetencer	0	3	12	27	133	175

Tabel 22: Respondenternes relative vurdering af forskellige kompetencers betydning for rollen som litteraturformidler

Her kan der uddrages en række markante tendenser.

For det første at skriftlige kompetencer som det ene yderpunkt tillægges meget begrænset betydning. Således tildeler 75 % af respondenterne den lavest betydning, og over 90 % placerer den på de to nederste pladser i skalaen. Selv om virtualiseringen har udvidet litteraturformidlingens skriftlige dimension markant, opleves den tilsyneladende stadig som perifer i et relativt perspektiv. Det kan også tolkes derhen, at denne dimension opleves som uproblematisk, idet bibliotekarernes skriftlige kompetencer er fuldt på højde med de mere uhøjtidelige skriftlige genrer, som præger den virtuelle litteraturformidling.

For det andet, at den litterære viden anses for klart den vigtigste kompetence, idet 86 % af respondenterne tildeler den størst eller næst størst betydning. På baggrund af den store betoning af brugervejledningen og Karner Smidts afdækning af bibliotekarernes tvetydige forhold til litterære vidensautoriteter kunne man have formodet, at det personlige brugerkendskab og sociale kompetencer ville blive vurderet som vigtigere end litterær viden. Men sådan forholder det sig altså ikke. Sociale kompetencer og Brugerkendskab er

ganske vist semantisk beslægtede, og sondringen mellem dem kan derfor hævdes at have medført en unødigt spredning. Men selv hvis man samler svarene fra de to kategorier, ændrer det ikke på den litterære vidensstatus som primær kompetence.

Det skal dog huskes, at kategorierne ikke er gensidigt udelukkende, men tværtimod kan være gensidigt betingende. For eksempel skal fremhævelsen af litterær viden næppe ses som udtryk for en nedvurdering af sociale kompetencer, men nok nærmere, at den litterære viden ses som et grundlag for den sociale kontakt med brugerne, hvor det personlige kendskab til brugerne desuden typisk er begrænset til brugeren som læser og dermed hans/hendes litterære vaner.

Den relativt lave prioritering af informationssøgningskompetencer i litteraturformidlingen kan til gengæld ikke overraske. Talrige undersøgelser har påvist, at det store flertal af skønlitterære lånere er karakteriseret ved græssende og serendipitiv adfærd, og det er derfor kun en lille gruppe lånere, som har en målrettet søgeadfærd, der stiller krav til bibliotekarernes professionelle informationssøgning.

I spørgeskemaet blev ovennævnte besvarelser derefter suppleret og udfordret gennem tre Likert – skalaspørgsmål (Bilag 1, spørgsmål 23), hvor respondenterne skulle erklære deres (u)enighed i påstande om 1)forholdet mellem formidling og materialevalg, 2)relevansen af litteraturfaglig viden i formidlingen og 3)bibliotekarernes brugerkendskab:

	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Aktiv deltagelse i materialevalg er en betingelse for kompetent formidling	8	36	59	41	33	177
Litteraturfaglig viden er en betingelse for kompetenceudvikling som formidlere af skønlitteratur	1	14	45	94	25	179
Bibliotekaren kender sine låneres skønlitterære behov	1	10	59	89	19	178

Tabel 23: Respondenternes holdning til tre udsagn om betydningen af hhv. deltagelse i materialevalg, litteraturfaglig viden og brugerkendskab for udfyldelsen af formiderrollen

Hvad angår de to sidste påstande, hersker der en stor grad af positiv konsensus, hvor henholdsvis 62 % og 67 % erklærer sig Enig eller Meget enig, mens kun 7 og 9 % er Uenige/Meget uenige

Det andet spørgsmål var tænkt som et kontrolspørgsmål i forhold til vægtningen af 'Litterær viden' i spørgsmål 22, idet tilføjelsen af 'faglig' giver begrebet en mere forpligtende karakter. Hvor 'skønlitterær viden' har en vis semantisk åbenhed, og kan relateres til såvel Sociale kompetencer og Brugerkendskab (som viden om brugernes læsevaner) som til Informationssøgningskompetencer (som viden om litteraturens repræsentation i informationsarkitekturen), henvises der med 'litteraturfaglig viden' mere entydigt til viden om litteratur. Men besvarelsenerne giver et næsten identisk resultat og det må konstateres, at litteraturfaglig viden ifølge denne undersøgelse tillægges en primær rolle i bibliotekernes formidlingsarbejde.¹³⁹

Kendskabet til brugernes behov er som før nævnt et kernepunkt i den bibliotekariske etos og selvforståelse, som bidrager til at positionere biblioteket i det kulturelle felt: Bibliotekets litteraturformidling er ikke baseret på teoretiske antagelser eller idealer, men på kendskabet til den almene læsers potentialer og behov. Men biblioteket er samtidig en institution med en meget differentieret brugergruppe, hvorfor spørgsmålet kan være svært at besvare entydigt. En tredjedel af respondenterne svarer således også Både og til spørgsmålet, og der er en klar tendens til, at svarene fordeler sig proportionelt efter bibliotekstype (se Tabel 17 i Appendiks), hvor mindre biblioteker med mere overskuelige brugergrænseflader forholder sig mere positivt til eget brugerkendskab: Ud af 6 centralbiblioteker er to således Uenige i påstanden, mens kun et enkelt er Enig. De 19 respondenter, som erklærer sig Meget enig i udsagnet kommer dermed alle fra hoved – og lokalbiblioteker, hvor der kun er henholdsvis 8 og 5 %, som erklærer sig Uenig/Meget uenig i påstanden.

Hvor der er bred konsensus omkring Brugerkendskab og Litteraturfaglig viden, forholder det sig anderledes med holdningen til materialevalgsdeltagelse som betingelse for kompetent formidling. Her er der en svag positiv tendens, men også stor dissensus: præcist en 1/3 af respondenterne svarer Både og, 42 % er Enig/Meget Enig, mens 26 er Enig/Meget uenige. Denne store spredning skal ses i lyset af den aktuelle tendens til

---

¹³⁹ Et lille forbehold kan dog rejses på baggrund af påstandens formulering, hvor den litteraturfaglige viden knyttes til kompetenceudvikling, og dermed kan få en hypotetisk karakter i respondenternes øjne.

centralisering og udlicitering af materialevalg på landets biblioteker. En proces, hvor materialevalg som led i en rationalisering i stigende grad tages ud af den menige bibliotekars hænder. Denne udvikling har affødt en materialevalgsdebat, der ikke, som tidligere, handler om materialevalgets indhold (se 4.4.3) men om dets procedurer – og om forholdet mellem materialevalg og formidling. (Frandsen 2001; Lerche 2004b; Kristiansson & Enemærke 2004) Debatten udspiller sig grundlæggende mellem to fløje: På den ene side en modstanderfløj, som hævder, at det kendskab til bestandens tekster, som kommer af et aktivt materialevalg, er grundlæggende for en kompetent formidling af disse tekster. På den anden side en fløj, som støtter udviklingen, idet den ikke anskuer materialevalg og formidling som gensidigt betingede, men tværtimod som komplementære: I en presset hverdag kan udliciteringen af det tidskrævende materialevalg skabe mere tid og rum for formidlingen af materialer.¹⁴⁰

Tilhængerne støtter sig således til den førnævnte arbejdsdelingslogik, hvor centraliseringen og automatiseringen af bibliotekets services er fundamentet for en udvidet formidlingsindsats. Heroverfor ser modstanderne denne autonomisering af formidlingen som en udhuling af samme, da kompetent formidling grundlægges på viden om den litteratur, man formidler. Man kan tale om et 'vidensperspektiv' på litteraturformidling, hvor der er en relativt stærk korrelation mellem at se materialevalgsdeltagelse og litteraturfaglig viden som betingelser for formidling (se Bilag 2, Tabel 45).

3.6 Opsummering

Projektets tese om en aktuel, signifikant udvikling af litteraturformidlingens omfang og karakter kan fastholdes på baggrund af denne undersøgelse, hvor henholdsvis 121 og 138 respondenter svarer bekræftende på disse spørgsmål. Den største tendens i denne udvikling er 1) den virtuelle formidling, som ekspanderer på såvel hjemmesider som i det fysiske rum og på nettet. Virtualiseringen sker dog ikke på bekostning af andre formidlingsformer, men repræsenterer en udvidelse af formidlingens omfang. Et fænomen, som forklares med dels automatiseringen af bibliotekets services, dels

---

¹⁴⁰ En holdning, som kommer eksplicit til udtryk hos en central interessent, DBC, som netop markedsfører deres Materialevalg + under sloganet 'Flere ressourcer til formidling' (<http://materialevalg07.dbc.dk/?Page=6>).

besparelser på grund af større, fælles hjemmesider i de nye kommunale biblioteksenheder, dels internettets centralisering af formidlingen, hvor bibliotekerne i stigende grad gør brug af eksterne ressourcer fra især litteratursiden.dk. 2) Forandring af bibliotekarernes formidlerrolle, som har fået et mere aktivt og personligt præg, hvor man i højere grad optræder opsøgende, vurderende og aktivt formidlende if. brugerne. Det giver sig blandt andet udslag i en stor vækst i afholdelsen af litteraturcaféer og book-talks, hvor bibliotekaren indtager en revitaliseret formidlerrolle som personlig og autoritativ formidler. Derudover peger respondenterne på en øget investering i 3) den indirekte fysiske formidling, hvor ombygninger og reorganiseringer skal skabe mere formidlingsvenlige rum, rettet mod brugerens browsing og serendipitive opdagelser.

4. bibliotekernes litteraturformidling – et historisk perspektiv

4.1 Indledning

Jeg vil i dette kapitel anskue folkebibliotekernes formidling af skønlitteratur i et historisk perspektiv med henblik på at belyse og karakterisere hovedtendenser i den aktuelle litteraturformidling som et produkt af og muligt nyt kapitel i en historisk proces. Hermed vil det øjebliksbillede, som blev tegnet i det foregående kapitel blive kvalificeret som del af en historisk forståelsesramme. Indledningsvis vil jeg introducere kapitlets hovedbegreber, fokuspunkter og baggrundslitteratur, som ud over en række centrale kildetekster udgøres af bibliotekshistorisk sekundærlitteratur. Dernæst vil kapitlet analysere folkebibliotekets historie som inddelt i to faser, den Konfirmative fase (4.3) og den Reformativ fase (4.4), som hver især repræsenterer en central paradigmatiske forståelse af og tilgang til folkebibliotekernes formidlingspraksis og – rationale. Denne epokale konstruktion vil i underkapitel 4.5. føre frem til en diskussion af de senere års udvikling som udtryk for en ny, 'Performativ' fase.

4.1.1 Perspektiver og hovedbegreber

Skønlitteraturen og dens formidling vil være hovedfokus i kapitlet, som i tråd med min problemformulering vil undersøge såvel forandringer i bibliotekernes formidlingspraksis som de bagvedliggende rationaler for denne praksis. Dette kapitel retter sig således mod projektets andet og tredje forskningsspørgsmål:

2. *Hvilke former og rationaler har karakteriseret litteraturformidlingens historie på folkebibliotekerne?*
3. *Hvordan relaterer den aktuelle litteraturformidling sig til den historiske udvikling?*

Her vil kapitlet løbende tematisere formidlingens tre aktører:

Skønlitteraturen: Hvilke forestillinger om skønlitteraturens generelle biblioteksrelevans og specifikke kvalitetsforskelle har gjort sig gældende?

Formidleren: Hvilke roller er bibliotekaren blevet tildelt som formidler af skønlitteratur?

Brugeren: Hvilke fortolkninger af brugeren og dennes behov og kompetencer har præget litteraturformidlingen?

Som før nævnt kan formidling forstået som tilgængeliggørelse siges at være dækkende for hele folkebibliotekets virkefelt, og jeg vil i dette kapitel tage udgangspunkt i den brede forståelse af formidling, som involverer alle bibliotekets fem aktivitetsniveauer: Formel adgang, Materialevalg, Vidensorganisation, Design og Eksponering. (se 1.2.3 og nedenfor)

Det skyldes, at det i forhold til en litteraturformidlingens idé – og praksishistorie er frugtbart at anskue alle niveauer af folkebibliotekernes tilgængeliggørelse af skønlitteratur som intentionelle processer, der involverer en løbende vurdering af hvad, hvordan og til hvem, der formidles – og ikke formidles. Desuden vil den relative vægtning af disse niveauer vise sig at være en central del af denne historie. Her er det således signifikant, at hvad der i projektet forstås ved litteraturformidling først relativt sent bliver et hovedelement i folkebibliotekets kulturelle identitet.

4.1.2 De tre epoker

Historiske studier er traditionelt tæt forbundet med periodetænkningen, hvor et historisk forløb inddeles i en række distinkte faser kendetegnet ved relevante, paradigmatisk forskelle. Denne metodiske manøvre udøver altid en vis grad af vold på stoffet ved at forsimple historiens multifacetterede processer til nogle mere eller mindre entydige brudflader og kausaliteter. (Bergsten 1990) Men periodetænkningen kan samtidig, med alle forbehold in mente, ses som en nødvendig kompleksitetsreduktion, der gør det muligt at overskue og forklare historiske processer. Og forenklingen er her gjort til en dyd, idet bibliotekshistorien opdeles i tre faser:

- 1) *Den konfirmative fase* (1920-1964), hvor biblioteket uddifferentieres og udbygges som selvstændigt felt ud fra et konstituerende oplysningsrationale.
- 2) *Den reformativ fase* (1964 – ca. 2000), hvor dette paradigme udfordres og gradvist erstattes af et brugerrationale.
- 3) *Den performative fase* (ca. 2000 -), hvor folkebibliotekets praksis og rationaler som litteraturinstitution forskyder sig i retning af et oplevelsesorienteret rationale.

Terminologien er hentet fra Geir Vestheim, som sonderer mellem en formativ, konfirmativ og reformativ fase i norsk bibliotekshistorie (Vestheim 1997, s. 42). Jeg har dog her udeladt en selvstændig behandling af den formative fase (perioden, som leder op til konstitueringen af det moderne biblioteksvæsen), og vil i stedet søge at indkredse den aktuelle tilstand som en ny, tredje fase. Mit perspektiv på formidlingen af det skønlitterære medie afviger også fra Vestheims mere generelle historisk-sociologiske tilgang, ligesom dateringerne af de to faser grundet nationale forskelle langt fra er identiske.

De epokale grænser er her formelt markeret ved bibliotekslove, som medførte signifikante ændringer i bibliotekernes praksis og rationaler. Men der er samtidig tale om glidende overgange og en høj grad af dobbelt usamtidighed, hvor disse love for det første er produkter af forudgående udviklinger (Skouvig 2004), og for det andet har effekter, som ofte er langsigtede og indirekte. Starten på den konfirmative fase kunne således også dateres til 1900, hvor A. S. Steenberg med bogen *Folkebogsamlinger – Deres Historie og*

Indretning (Steenberg 1900) sætter en milepæl i dansk bibliotekshistorie ved, efter angelsaksisk forbillede, at levere den første sammenhængende vision om et moderne dansk folkebibliotekssystem. Eller 1909, hvor H. O. Lange i sit foredrag om 'Bibliotekssagen uden for København' formulerer en række idéer, som bliver grundprincipperne i organiseringen af bibliotekssektoren. (Dahlkild 2006, s.105-8)

De to bibliotekslove i 1920 og 1964 markerede en styrkelse af biblioteksinstitutionens samfundsmæssige position, men førte derved også til interne kampe mellem 'ortodokse' og 'heterodokse' kræfter, der genererede afgørende forandringer. (Jochumsen & Rasmussen 2006a) I den konfirmative fase finder den ideologiske samling af biblioteksvæsenet først officielt sted i 1929 med afslutningen på 'biblioteksfejden' (som levede videre i form af fortløbende materialevalgskonflikter – se nedenfor), mens brugerparadigmet implementeres gradvist i den reformative fase, hvor store dele af bibliotekslitteraturen fortsat er præget af den konfirmative fases oplysningsparadigme. Og det vil også være en pointe i kapitlet, at den aktuelle fase er kendetegnet ved de tre rationalers sameksistens.

Nedenfor er de tre epokers hovedtræk illustreret i overskriftsform. Disse overskrifter vil blive uddybende behandlet efter en kort præsentation af kapitlets bibliotekshistoriske inspirationsgrundlag.

Den konfirmative fase:

Oplysningsparadigmet

(1920 – 1964)

Kvalitetsstyring

Den gode (rette) bog

Bibliotekaren som folkeopdrager

Brugeren som klient

Varetagelse af brugerens tarv

Organisering

Enhedskultur

Litteraturens fase

Pædagogisk

vejledningsrationale

Biblioteket som litteraturpolitisk aktør

Selektiv, værdibaseret formidling;

kvalitetslitteratur som byggesten for
brugerens kulturelle og personlige dannelse

Den reformativ fase: Serviceparadigmet

(1968 – ca.2000)

Efterspørgselsstyring

Genrerelativisme

Den neutrale bibliotekar

Brugeren som kunde

Opfyldelse af brugerbehov

Automatisering

Demokratisk kultur – kulturdemokrati

Brugerens fase

(Super)Markedsrationale

Service – og selvbetjeningsrationale

Biblioteket som litterær serviceinstitution

Stiller materialer til rådighed for den
selvhjulpne bruger

Den performative fase: Oplevelsesparadigmet (2000 -)

Brugerstyring og stimulering af (fleksible) brugerbehov (de rette bøger)

Den personlige bibliotekar; Brugeren som kunde og agent

Virtualisering; Kulturdemokrati – oplevelsesøkonomi

Formidlingens fase

Oplevelsesrationale; Biblioteket som oplevelsesarena;

1)'Organiseret Serendipitet'

Fri opdagelse og styring/kvalificering af brugerens valg

2)Formidling af (læse)oplevelser

- Personlig form: Formidleren som læser; - Læseraktivering: Læseren som formidler

3)Formidling som oplevelse

4.1.3 Formidlingens historie – det biblioteksteoretiske grundlag

Det teoretiske afsæt for den formidlingshistoriske analyse i Kapitel 3 er den ganske omfattende produktion af nyere danske bibliotekshistoriske studier (Emerek 2001, Skouvig 2004, Dahlkild 2006, Jochumsen & Rasmussen 2006a), som ud fra beslægtede teoridannelser stiller sig i opposition til den traditionelle bibliotekshistorieskrivning (Døssing 1924; Døssing 1990; Hvenegaard Lassen 1962, Thorsen 1992 m. fl.). Denne kritiseres for en ensidig udlægning af bibliotekshistorien som en 'stor fortælling' om bibliotekspionerernes heroiske indsats (Emerek 2001, s.88)¹⁴² ud fra en konsensustænkning som nedtoner de ideologiske konflikter som har præget biblioteksfeltet.

Heroverfor anlægger den nyere forskning et kontekstuellet perspektiv, hvor folkebibliotekets udvikling analyseres som del af en flertydig og konfliktuel historisk proces. En fællesnævner er her koblingen af folkebibliotekets udvikling til en overordnet modernitetsproblematik, hvor folkebiblioteket anskues som både historisk sammenfaldende med og ideologisk forankret i modernitetens epoke.

I artiklen 'At skrive bibliotekshistorie. Om grundlæggelsen af det moderne folkebibliotek i Danmark' (Emerek 2001) analyserer Leif Emerek en række af modernitetens idéhistoriske strømninger og deres indflydelse på biblioteksinstitutionen. Med inspiration fra Max Weber, og Geir Vestheims brug af denne (Vestheim 1997), tager Emerek udgangspunkt i folkebiblioteket som institutionelt eksempel på moderniteten som rationalitetsprojekt, funderet på to konstitutive, men også potentielt konfliktuerende rationaler:¹⁴³ På den ene side et målrationale, hvor man med inspiration fra de angelsaksiske biblioteksvæsner søgte at rationalisere bibliotekernes drift, blandt andet gennem implementeringen af de instrumentelle principper fra Taylorismens Scientific Management. På den anden side et værdirationale, hvor folkebibliotekets ideologiske målsætninger var tæt knyttet til Oplysningen som 'det modernes store projekt' (Emerek 2001, s. 94), hvis mål var en demokratisk og rationel samfundsorden:

---

¹⁴² Disse pionerer er først og fremmest A. S. Steenberg, H. O. Lange og Thomas Døssing.

¹⁴³ Max Weber definerer 4 idealtyper for social handling: 1) Traditionelle handlinger (ikke refleksive; styret af vaner og traditioner); 2) Affektive Handlinger; 3) Værdirationelle handlinger (handling som er begrundet i deres etiske egenverd og forestilling om det gode liv) og 4) Målrationelle handlinger (handling som vurderes som mest effektive if. opnåelsen af bestemte mål). Ifølge Weber udgør de vestlige samfunds modernisering en rationaliseringsproces, kendetegnet ved de to rationelle handlingsformers stigende dominans. Den protestantiske etik, der for Weber er grundlaget for det moderne kapitalistiske samfund, bygger således på en forening af calvinismens værdirationalitet med kapitalismens målrationelitet. (For mere herom se Weber 2003, s. 209-13)

Udviklingen af det moderne folkebibliotek kan således placeres i et spændingsfelt mellem en humanistisk værdirationalitet, udtrykt i mål og værdier og instrumentel målrationalitet, udtrykt i redskaber og virkemidler. (Vestheim 1997, s. 28)

1800-tallets bogsamlinger, eller 'almuebiblioteker', da de altovervejende henvendte sig til almuen, var præget af et filantropisk oplysningsideal, hvor målet for oplysningen var formidling af praktiske kundskaber og indpodning af kristne og nationale værdier, hvilket også inkluderede respekt for den bestående sociale orden. Folkebibliotekerne tog derimod del i det klassiske oplysningsideal, nedarvet fra blandt andet Immanuel Kant og de franske encyklopædister, hvor oplysning anskues som individuel emancipation og myndiggørelse gennem den rette brug af fornuften. Dette oplysningsprojekt adskiller sig fra det filantropiske ved dels at være sekulært funderet i den menneskelige fornuft, dels at være egalitært baseret på ambitionen om samfundets demokratisering gennem oplysningen af alle deltagende borgere, og dels ved at være dynamisk, idet det anskuer oplysning som en både personlig og samfundsmæssig udviklingsproces.

Leif Emereks artikel har udgjort en væsentlig idéhistorisk inspirationskilde for de øvrige studier, og udgør en vigtig kilde til forståelsen af folkebibliotekets værdigrundlag. Dog kan man have visse forbehold over for artiklens hovedkonklusion. For Emerek medfører sameksistensen af de to handlingsrationaler således en iboende konflikt i bibliotekssystemet, og i forlængelse af især Frankfurterskolens modernitetskritik analyserer han folkebiblioteket som eksempel på en institution, hvor den instrumentelle fornuft opnår hegemonisk overtag og i stigende grad overlejrer de værdirationelle sfærer. Dette fører til en legitimitetskrisen, som sammen med en række eksterne faktorer er baggrunden for folkebibliotekets reformativ fase.

Der er dog ikke grund til at konkludere, at der i udgangspunktet er nogen konflikt mellem de to rationaler. For det første var importen af rationelle systemer og procedurer for organisering og bestandshåndtering fra den amerikanske biblioteksverden en selvstændig proces, som ikke var betinget af forandringerne i bibliotekets idégrundlag. (Skouvig 2004, s. 38) For det andet kan de to rationaler, som antydtes i citatet ovenfor, anskues i en mål/middel – relation, hvor de instrumentelle tiltag bidrager til at optimere bibliotekets forudsætninger for at sprede læsning og oplysning i samfundet.

Det er samme inhærente dualisme i moderniteten der er omdrejningspunktet for Laura Skouvigs foucauldianske diskursanalyse af det danske folkebiblioteksvæsens

konstitueringsfase 1880-1920¹⁴⁴ (Skouvig 2004), hvor Skouvig analyserer forholdet mellem oplysning og disciplinering i folkebibliotekernes institutionelle praksis:

I perioden 1880-1920 blev oplysning til et offentligt relevant anliggende, hvilket førte til andre former for kontrol gennem forskellige disciplineringsstrategier, der skabte oplysningen som produktiv i samfundets tjeneste. (Skouvig 2004, s. 2)

Sameksistensen af de to rationaler afspejledes således i bibliotekets forhold til borgerne, hvor idealet om myndiggørelse ledsagedes af idealet om formningen af det produktive individ gennem disciplinering og optimering af arbejdsevne. Med sit fokus på moderniteten som *disciplineringsproces* peger Skouvig herved på folkebibliotekets inkorporering af en konflikt mellem individuel frisættelse og social integration i det moderne oplysningsprojekt. Folkebibliotekets opkomst var socialhistorisk sammenfaldende med industrialiseringen og urbaniseringens forandringsprocesser, som radikalt ændrede samfundets demografiske og politiske struktur og skabte nye betingelser og behov for en stabil samfundsformation. Og det var en vigtig dimension af bibliotekets oplysningsarbejde at bidrage hertil ved dels at optimere borgernes ydeevne gennem udviklingen af nyttige kundskaber, dels stimulere til socialt hensigtsmæssig adfærd.

Bindeleddet mellem oplysningsprojektet og bibliotekerne var *bogen* som eksklusivt oplysningsmedie, mens den professionelle *bibliotekariske* identitet, som blev formuleret i perioden, skulle varetage oplysningen gennem en faglighed rettet mod at skabe de rette forbindelser mellem bog og låner. Og Skouvigs afhandling vil i dette kapitel primært bidrage til at belyse, hvordan bibliotekssystemet i den konfirmative fase organiserer og værdisætter bogen (her især den skønlitterære bog) og herigennem sætter rammerne for mødet mellem bog og læser.

Diskursanalysen udgør ligeledes et teoretisk perspektiv i H. Jochumsen og C. H. Rasmussens afhandling *Folkebiblioteket under forandring – modernitet, felt og diskurs* (Jochumsen & Rasmussen 2006a), hvor folkebibliotekets historie beskrives gennem en diskursanalyse af en række biblioteksfaglige kilder. (ibid., s. 12-17) Forfatterens udgangspunkt er moderniteten som *differentieringsproces*, hvor Pierre Bourdieus sociologiske teori inddrages i en analyse af folkebibliotekets uddifferentiering som et selvstændigt *socialt felt*.¹⁴⁵ Jochumsen og Rasmussen undersøger de skiftende interne og

---

¹⁴⁴ Fra det første statstilskud til bogsamlingerne i 1882 til vedtagelsen af den første bibliotekslov i 1920.

¹⁴⁵ Et felt består af en gruppe mennesker, som er forenede i en fælles tro på, at det, som er 'på spil' i feltet, rummer en værdi, som gør det værd at kæmpe for - og om. Denne fælles tro retter sig mod

eksterne positioneringskampe, som på dynamisk vis har formet og defineret biblioteksfeltet. Kampe, som altid står mellem *de ortodokse*, de etablerede og kapitalstærke kræfter i feltet, som ønsker at bevare status quo og dermed deres magtpositioner, og nye kræfter, *de heterodokse*, som ønsker at røkke ved den gældende orden og redefinere feltets kapital. (Jochumsen & Rasmussen 2006a, s. 47) Og hvor Bourdieus feltteori sætter den strukturelle forståelsesramme for disse kampe, anvendes *diskursbegrebet* til at analysere konflikternes indhold, idet 'diskurs' defineres som:

..den måde, hvorpå forestillinger om biblioteket og om brugerne italesættes eller på anden måde artikuleres inden for biblioteksfeltet. (Jochumsen & Rasmussen 2006a, s. 12)

Det centrale spørgsmål bliver, hvilke diskursive fortolkninger af biblioteket og dets brugere, som på et givent tidspunkt vinder hegemoni¹⁴⁶ inden for feltet, og den historiske analyse bliver således en kortlægning af de skriftende diskursive formationer med forskellige paradigmatisk definitioner af bibliotekets brugersyn, funktioner og kompetencer, som har tegnet bibliotekshistorien.¹⁴⁷ Herved får forfatterne gennem diskursteorien belyst udviklingen som forskydninger i folkebibliotekets legitimeringsgrundlag gennem en stadig åbning af betydningsrummet, frem for at blive stående ved aporien i Emereks tilgang.

Beskrivelsen af disse diskursive formationer vil udgøre en vigtig inspirationskilde for min analyse af bibliotekshistoriens formidlingsrationaler. Styrken ved Jochumsen og Rasmussens studie i vores sammenhæng er desuden, at det (i modsætning til de øvrige omtalte studier) omfatter hele bibliotekshistorien med hovedvægten på senmoderniteten, og dermed den reformativ og performative fase.

---

feltets 'doks', de aksiomatiske sandheder, som legitimerer og definerer feltet. Jochumsen og Rasmussen følger her Geir Vestheims definition af tre sådanne aksiomer i biblioteksfeltet (Vestheim 1997, s. 107):

- 1) At biblioteket er en essentiel institution for folkeoplysningen og demokratiets funktionsduelighed
- 2) At læsning og oplysning er et uerstatteligt gode for alle mennesker
- 3) At folkebibliotekets ressourcer bør stilles gratis til rådighed for alle borgere

¹⁴⁶ Et begreb hentet fra diskursteoretikerne Ernesto Laclau og Chantal Mouffe. Hegemoni indtræffer når bestemte fortolkninger af sproglige begrebers semantik naturliggøres som objektivt gældende. En fiksering, som dog kun er foreløbig, da den altid vil blive efterfulgt af nye diskursive kampe i en dialektisk åbning og lukning af betydningsrummet. Se Jochumsen & Rasmussen 2006a, s. 12-14 og Jørgensen & Phillips 1999, s. 34-72.

¹⁴⁷ Jochumsen & Rasmussen kortlægger i alt 8 sådanne formationer. Se Jochumsen & Rasmussen 2006a, s. 214-15.

Nan Dahlkilds afhandling *Åbningen af biblioteksrummet – de formative år i danske folkebibliotekers arkitektur i det 20. Århundredes første halvdel*. (København: Danmarks Biblioteksskole, 2006a) forbinder det arkitektoniske tema med såvel biblioteksinstitutionens interne udvikling som generelle kulturhistoriske bevægelser¹⁴⁸, og vil blive inddraget i tematiseringen af biblioteksrummets betydning for formidlingen – og omvendt. Her vil det være en hovedpointe, at formidlingen får en stadigt mere fremtrædende og definerende rolle i den historiske proces, som Dahlkild beskriver som en gradvis åbning af biblioteksrummet.¹⁴⁹

Til slut skal nævnes den finske biblioteksforsker og diskursanalytiker Sanna Talja, som gennem en række interviews med bibliotekspersonale og -brugere har fremanalyseret de diskurser eller 'fortolkningsrepertoarer' (Talja 1999, s. 461), som præger den aktuelle, italesættelse af biblioteket. (Talja 2005) Respondenternes diskurser er fælles om at italesætte en 'diversitetens etik' (Talja 2001, s. 47) for biblioteket som kulturinstitution, men bag denne konsensus fremlæser Talja tre gensidigt uforenelige 'fortolkningsrepertoarer': Almen (ud)dannelse – repertoiret, Efterspørgsels – repertoire og Det alternative – repertoiret.¹⁵⁰ Forskellene mellem disse repertoarer kommer ikke til udtryk i forskellige terminologier, men i divergerende fortolkninger af en række gennemgående begreber eller 'nodalpunkter'. Det gælder især de tre centrale begreber i bibliotekslitteraturen, Alsidighed, lighed ('equality') og kvalitet, som i de respektive repertoarer tillægges forskellige ideologiske konnotationer, som dækker over stærkt heterogene syn på og forventninger til bibliotekets praksis. Talja anlægger her et makrosociologisk perspektiv, hvor disse diskursive versioner af folkebiblioteket forbindes til tre grundlæggende kulturelle og ideologiske fortællinger:

Historically formed large-scale theories of culture, art, and civilization form the societal and

---

¹⁴⁸ Dahlkild definerer således tre centrale metaforer for periodens biblioteksbyggeri, som dels knyttes til respektive arkitektoniske retninger, dels ses som løst forbundne med tidens tre store oplysningsbevægelser: 1)'Hjemmet' – Bedre Byggeskik – Grundtvigianismen; 2)'Videnstemplet' – nyklassicismen – Dannelseskulturen; 3)'Det åbne, flydende biblioteksrum' – Modernismen – Kulturradikalismen (Dahlkild 2006a, s. 348-49).

¹⁴⁹ Desuden vil jeg hente inspiration i Dahlkilds artikel Biblioteksrummet under forvandling (Dahlkild 2006b), som er en forløber for et planlagt studie af dansk biblioteksbyggeri i anden halvdel af 1900-tallet.

¹⁵⁰ De to første repertoarer er analoge til oplysnings- og brugerparadigmet (se nedenfor), mens det tredje ud fra et græsrodsideal betoner bibliotekets funktion som modkultur til såvel den markedsorienterede som den institutionelle funktion i en prioritering og beskyttelse af det nye og eksperimenterende. For mere herom se Talja 2005.

historical framework within which the library receives its form and meaning. [...] The ways in which the library's tasks are defined are inseparably tied with diagnoses of the current state of culture and civilization, and with views of how and in what direction culture should be developed. (Talja 2005, s. 71 & 72)

Talja er en markant eksponent for det socialkonstruktivistiske og diskursanalytiske perspektiv, som præger den omtalte bibliotekshistoriske forskning. Et perspektiv, hvorfra man med en omskrivning af museologen Eilean Hooper – Greenhill kan sige, at 'there is no essential library'¹⁵¹: Folkebiblioteket er ikke et objektivt givent fænomen, men et produkt af en række historiske og socialt bestemte fortolkninger af bibliotekets indhold og funktion.

Men trods det fælles perspektiv adskiller Taljas position sig afgørende fra de ovennævnte studier på to punkter. For det første trækker hun primært på en *diskurspsykologisk* forståelse af diskursbegrebet, hvor diskurser ikke dækker en persons, institutions eller epokes forståelsesramme i forhold til et givent fænomen, men udgør fortolkningsrepertoarer, som den talende kan trække på i en given talehandling. Dermed bliver diskurserne ikke blot strukturerende for subjektets tænkning og tale, men også redskaber for subjektets performative positionering (se 2.5). Talja underbygger denne pointe i sine analyser, hvor interne selvmodsigelser i interviewene læses som udtryk for, at spørgsmålene aktiverer forskellige kontekster, og derved genererer forskellige diskursive positioneringer hos respondenterne.

Hvor de øvrige studier betoner den historiske progression, hvor diskurser afløser hinanden og gradvist mister legitimitet som forklaringsmodeller, argumenterer Sanna Talja, for det andet, for repertoarernes relative sameksistens. Der sker ganske vist en løbende reformulering og udskiftning af diskurser, men denne proces er præget af træghed, hvorfor diskursive positioner ikke er entydigt bundet til bestemte epokers ideologiske klima, men er til rådighed som repertoarer, der kan aktiveres som valide i de rette sammenhænge. Taljas position udgør således et væsentligt korrektiv til en entydig historisk progressionsmodel, og vil blive inddraget i kapitlets afsluttende karakteristik af formidlingens aktuelle performative fase.

Herudover vil kapitlet løbende inddrage en række bibliotekshistoriske kilder. I forbindelse med den reformative fase vil en stor del af disse være hentet fra den angelsaksiske biblioteksforskning (Ainley & Totterdell 1982; Goodall 1989; Baker 1996; m.fl.), hvor udviklingen af litteraturformidlingen er mere veldokumenteret og har udgjort en afgørende inspirationskilde for formidlingen på danske folkebiblioteker.

---

¹⁵¹ *There is no essential museum.* (Hooper – Greenhill 1992, s. 191)

4. 2. Den konfirmative fase

4.2.1 En ny begyndelse: Folkebiblioteket og oplysningsprojektet

Den danske bibliotekshistorie starter langt fra med den første bibliotekslov i 1920, som var kulminationen på en lang tilblivelsesproces (Hvenegaard Lassen 1962; Skouvig 2004), ligesom der havde eksisteret talrige bogsamlinger og læseforeninger siden 1700-tallet. Men med loven defineres de strukturelle og normative rammer for det moderne folkebiblioteks kulturelle identitet (Emerek 2001, s. 88), og det er i den følgende konfirmative fase, at disse rammer gradvist implementeres, og folkebiblioteket konstituerer sig som moderne nationalt biblioteksvæsen i bevidst kontrast til fortidens sognebogsamlinger.

Ser man først på de strukturelle rammer, så udvikledes en målrationel biblioteksdrift efter international standard, i form af standardiserede procedurer, som påvirkede alle aspekter af institutionens praksis: Biblioteksindretning, systematiske principper for bogvalg og bestandsudvikling, mere effektive metoder til indbinding, faste retningslinjer for udlån og katalogisering m.m.. Denne standardisering af bibliotekariske praksisser understøttedes af en professionalisering af feltet, som også bidrager kraftigt til at styrke folkebibliotekets autonomi som ekspertfelt.¹⁵²

Men forvandlingen fra bogsamling til folkebibliotek vedrørte også en reformulering af bibliotekets værdirationale i form af en 'ny Opfattelse af Oplysningsarbejdet':

Det er ikke blot en Modesag med alle disse Biblioteker, men det er Udtryk for en ny Opfattelse af Oplysningsarbejdet. I gamle Dage var Bibliotekernes Formaal et helt andet, end det vi nu arbejder efter. De var Udtryk for den Opfattelse, at det ville være rart, om den ubemidlede Del af Befolkningen kunne faa noget at læse, som ikke gik den alt for meget ind i Sjælen. Nu er de Udtryk for hele Befolkningens Trang og Pligt til at arbejde for aandelig Berigelse og praktisk Dygtiggørelse. (Døssing i Dahlkild 2006a, s. 273-74)

Bogsamlingerne og folkebibliotekerne havde begge folkeoplysning som mål, men arbejdede som før nævnt ud fra vidt forskellige forståelser af oplysningsbegrebet. Hvor

---

¹⁵² Med indførelsen af bibliotekaruddannelsen (1918) opnår den nye profession gradvist større socioøkonomisk anerkendelse og tilkendes et monopol på det bibliotekariske arbejde. For mere om udviklingen af bibliotekaren som professionel identitet, se Hvenegaard Lassen 1962, Thorsen 1992, Schreiber 2006 og Skouvig 2006.

bogsamlingerne var funderet i et nationalt – kristent oplysningsrationale, hentede folkebiblioteket sin legitimitet som del af et moderne, sekulært oplysningsprojekt.

Én markant forskel ligger i de to oplysningsprojekters ambitionsniveau: Hvor målet for bogsamlingerne var at formidle dels elementære praktiske kundskaber, dels moralske og nationale værdier til landalmuen, var folkebibliotekernes formidling i deres fokus på *aandelig Berigelse og praktisk Dygtiggørelse* rettet mod forandring og dannelse af borgerne som 'hele mennesker' ved at stimulere til udviklingen af deres praktiske, åndelige og kritiske potentiale. (Emerek 2001)¹⁵³

Denne forskel er tæt forbundet med den historiske kontekst, idet folkebibliotekerne opstod i et moderne, demokratisk samfund, hvor det med borgerens medbestemmelse blev set som statens nødvendige mission at 'opdrage sine Herrer' (Steenberg 1900, s. 14) for at kvalificere demokratiet. Desuden var det et samfund i forandring, kendetegnet ved en historisering af erfaringen, hvor forandring bliver en eksistensmodus for et liv, der leves i en dynamisk overgangstid. (Emerek 2001, s. 95-96) En erfaring, hvis materielle basis var tidens massive sociale, demografiske og teknologiske omvæltninger. Denne situation affødte et behov for at kontrollere udviklingen i en hensigtsmæssig retning, og folkebiblioteket fik her som oplysningsinstitution en dobbeltrolle som forandringsagent og disciplinerende instans, idet det både støttede individets livsprojekt og dets sociale og kulturelle integration som produktiv medborger:

Gennem læsningen blev den enkelte retledt, og samfund og stat ville til gengæld få social stabilitet derved. Bibliotekets sociale funktion var da dobbelt. Det tilbød den enkelte borger frihed og forandring gennem oplysning og integrerede samtidig han eller hende i et oplyst samfundsmæssigt fællesskab. (Emerek 2001, s. 105)

'Samfundsmæssigt fællesskab' peger på *oplysningsprojektets forankring* som en anden central forskel. Forløberen for folkebibliotekerne var foruden sognebogsamlingerne en lang række læseselskaber, lejebiblioteker, læseklubber m.m. (Dahlkild 2006a, s. 95-96) Disse institutioner, som havde stor indflydelse på det litterære landskab frem til starten af 1900-tallet var kendetegnet ved at orientere sig mod bestemte samfundsklasser og -grupper og dermed afspejle klassesamfundets kulturelle og sociale strukturer. (ibid. s. 137) Over for denne segmenterede oplysning repræsenterede folkebiblioteket et fælles, statsligt sanktioneret oplysningsprojekt, og definerede sig i modsætning til

---

¹⁵³ Emerek definerer ud fra Jürgen Habermas' terminologi dette hele menneske som tre roller: Borgeren (praktiske og professionelle kundskaber), statsborgeren (samfundsoplysning) og mennesket (det åndelige liv). (Emerek 2001, s.102)

'almuebibliotekerne' som *almenbiblioteker*, hvis mål ikke kun var det hele menneske, men også *alle* mennesker. (Døssing 1990, s. 40 & 66 - 67) Bibliotekets indsats rettedes ganske vist i de første årtier primært mod samfundets 'besværlige' befolkningsgrupper (Skouvig, 2004, s. 15), som med det industrielle samfund først og fremmest var den hurtigt voksende arbejderklasse, men denne sociale toning afløses gradvist af en universalistisk tilgang.¹⁵⁴

Denne bevægelse fra almue- til almenbibliotek viser sig i en semantisk forskydning i præfikset 'folke-', som fra at referere til almuen nu henviste til hele befolkningen som målgruppe for oplysning. (Emerek 2001, s. 102; Skouvig 2004, s. 14) Standardiseringen af landets biblioteker ud fra centralt fastlagte normer var således et middel for et demokratisk værdirationale, hvor det samme 'oplysningsprodukt' skulle formidles til alle borgere.¹⁵⁵

Når man taler om forandring som modernitetens erfaringsmodus, så er oplysningsprojektet som moderne fortælling samtidig kendetegnet ved forestillingen om denne proces' afslutning i det fuldt oplyste samfund som et abstrakt slutpunkt, hvor samfundets sociale og kulturelle segmenteringer overvindes i omdannelsen af den nationale kultur til en universel folkelig kultur. En lighedsideologi baseret på:

Troen på at eksisterende social og økonomisk ulighed efterhånden kunne udjævnes ved at give alle borgere adgang til uddannelse, viden og oplysning. (Sørensen 1991, s. 92)

Men denne egalitære vision er for det første betinget af et homogent menneskesyn, hvor borgerne i udgangspunktet menes at have de samme behov og det samme potentiale for at opfylde disse behov uafhængigt af deres sociale position. Desuden forudsættes det, at den kultur, som formidles på bibliotekerne, ikke blot er mentalt tilgængelig, men også relevant for alle borgere. Og denne kultur blev defineret som den borgerlige dannelseskultur, hvis universelle tilegnelse ville hæve samfundets kulturelle niveau og sammenhængskraft:

---

¹⁵⁴ Overgangen illustreres ganske godt af den senere kulturminister Julius Bomholt, som i 1924 skrev bogen 'Arbejderkultur', mens en senere bog fra 1938 bærer titlen 'Kultur for folket'. En forandring, som Bomholt understreger ikke er udtryk for et brud med, men udvidelse af projektet. (Dahlkild 2006a, s. 113)

¹⁵⁵ Denne forening af rationalerne kommer til udtryk i den amerikanske biblioteksforenings valgsporg (formuleret af Melvil Dewey), som allerede overtages som slogan af Steenberg i 1900: 'De bedste bøger for det største antal lånere for mindst mulige omkostninger'. (Steenberg 1900, s. 9)

Vor almue, især landalmuen, har endnu tilegnet sig så lidt af middelstandens kultur og åndelige interesser. Det er nødvendigt, at den samme strømning af kultur og fædrelandsk bevidsthed går gennem alle samfundets lag. (Steenstrup i Hvenegaard Lassen 1962, s. 25)

Folkebibliotekernes oplysningsrationale bygger således på en paradoksal blanding af et alment oplysningsprojekt og et skarpt afgrænset enhedskulturbegreb, der affødte et legitimitetsproblem, som har fulgt folkebiblioteket som et spøgelse siden dets fødsel. Leif Emerek sonderer her, igen med Habermas' begreber, mellem legalitet, som folkebiblioteket blev sikret med Biblioteksloven, og legitimitet, som kræver accept af denne legalitet blandt samfundets borgere og institutioner. (Emerek 2001, s. 108-10) Den universelle definition af 'folk', og relationen til dette folk, bliver afgørende for folkebibliotekets legitimitet, hvor brugerkendskab ('bibliotekaren kender sine lånere') fra starten pointeres som en væsentlig kapitalfaktor i biblioteksfeltet.

Men samtidig kritiseres biblioteket tidligt for mangel på demokratisk legitimitet, idet man med en ensidig forståelse af kulturel kvalitet fortrænger den kulturelle og sociale diversitet og distancerer sig fra brugernes livsverden. Kritikken viser sig første gang i den såkaldte biblioteksfejde i 1920'erne, hvor en gruppe landbibliotekarere angreb det centraliserede (og urbant definerede) biblioteksvæsen for at reproducere samfundets kulturelle hierarkier med en kulturformidling, som realt kun rettede sig mod de veluddannede dele af befolkningen. En kritik, som blev tilbagevist som mangel på demokratisk ambitionsniveau med henvisning til befolknings homogene potentiale for at 'læse sig op' til et højere kulturelt niveau. Biblioteksfejden afsluttedes i 1929, men paradokset bestod, og førte i sidste ende til den gradvise reformulering af bibliotekets værdirationale i den reformative fase.

4.2.2 Det formelle niveau: Almenbiblioteket og de åbne hylder

Identiteten som almenbibliotek betød, at optimeringen af folkebibliotekets *formelle tilgængelighed* blev et kardinalpunkt i den konfirmative fase. Det gav sig udslag i tre agendaer:

1) *Demografisk udbredelse* af folkebibliotekerne for at sikre deres fysiske nærhed til borgerne. Målet var fuld geografisk repræsentation med biblioteker i alle sogne, men i

1939 var det fortsat under halvdelen af landets sogne, som havde biblioteksdækning.¹⁵⁶ En væsentlig årsag hertil (ud over økonomi) var, at man i udbygningen af biblioteksvæsenet krævede, at bibliotekerne havde en størrelse, som gjorde dem i stand til, som 'universalbiblioteker, at varetage deres fulde oplysningsopgave. Derfor blev ekspansionen også suppleret af et centralt struktureret indkøbs- og udlånsamarbejde (Døssing 1990, s. 75-77), hvor centralbibliotekerne fungerede som magasiner for lokalbibliotekerne.

2) *Indførelsen af den frie, universelle låneret* var også et erklæret ideal, som først blev realiseret gradvist. Retten til at afkræve brugerbetaling bortfaldt først i 1950 (1950 – loven, s. 4), hvor låneretten fortsat var forbeholdt beboere i bibliotekets virksomhedsområde, ligesom man havde restriktioner på antallet af hjemlån, afhængigt af det enkelte bibliotek. (Thomsen 1937, s. 379-80) Den kvantitative begrundelse herfor var samlingernes ofte begrænsede størrelser, hvor man ved ubegrænset udlån frygtede at få tømt hylderne. Den kvalitative begrundelse var et ønske om at regulere brugernes hjemlån i tråd med bibliotekets oplysningsrationale. Et tiltag, som repræsenterede en modvægt til den tredje agenda, nemlig indførelsen af åbne hylder.

3) *Åbne hylder*: Selv om alle brugeres direkte adgang til folkebibliotekets samling kan synes selvindlysende i dag, er der tale om en moderne tildragelse. Førhen var der ingen intention om at oplyse den menige befolkning (som i øvrigt heller ikke kunne læse), og bibliotekers primære funktion blev defineret som bevaring og forvaltning, ikke tilgængeliggørelse og formidling af bogsamlinger. (Shoman 2000, s. 57-74) Spørgsmålet om almen tilgængelighed blev først imperativt i midten af 1800-tallet med udviklingen af Free Public Libraries i USA og England, der skulle betjene en voksende gruppe af stadigt mere veludannede skatteborgere. Men også her var adskillelsen af låner og samling normen, idet brugerne kun havde direkte adgang til reference- og opslagsværker på bibliotekets læsesale, mens alle andre titler var placeret i lukkede magasiner og skulle rekvireres gennem bibliotekaren, som dermed havde en ganske håndfast formidlerrolle som 'gate-keeper', det uomgængelige mellemlid mellem bruger og samling.¹⁵⁷

Omkring århundredeskiftet sker der dog et gradvis åbning, hvor 'the open-shelf room'

---

¹⁵⁶ Folkebibliotekerne havde primært været en succes i byerne, mens antallet af biblioteker på landet ikke var steget væsentligt siden 1909. Derfor iværksatte man i 1930'erne forskellige former for oplandsarbejde som bogbiler og udstillings- og 'startbiblioteker'. (Hvenegaard Lassen 1962, s. 288-94) Men i slutningen af 1950'erne var hovedparten af bibliotekerne endnu selvejende, ligesom mange kommuner (o. 300) fortsat var biblioteksløse. (Thorsen 1992, s. 53)

¹⁵⁷ En rolle som også afspejlede sig i indretningen af det fysiske rum, hvor bibliotekarskranken blev placeret mellem læsesale og bogmagasin. (Shoman 2000, s. 63-67)

udvides til at omfatte stadig større dele af samlingen. (Shoman 2000, s. 68-71) Det gælder også i Danmark, hvor åbne hylder blev indført første gang på Statsbiblioteket i 1902 - en ordning, der dog ikke gjaldt den skønlitterære samling. (Dahlkild 2006a, s. 172) Siden indfører Frederiksberg Bibliotek åbne hylder i 1906 – dog med den klausul, at lånerne kun havde 5 minutter alene med bøgerne! (ibid.) Eksemplerne antyder, at der var tale om et kontroversielt emne i tiden. Kontroversen var dels af *praktisk, målrationel art*, hvor modstanderne frygtede, at 'the hazards of direct access' (Shoman 2000, s. 65) ville føre til svind, fejlplaceringer og slid (hvor massernes ublide behandling ville slide bøgerne hurtigt op), mens tilhængerne fremhævede den administrative fordele ved, at personalet ikke behøvede at tilvejebringe alle titler (Thomsen 1937, s. 376), og at brugerens førstehåndsvurdering af materialets relevans ville reducere spildte udlån. Men herudover knyttede kontroversen sig også til bibliotekets værdirationale, som en *pædagogisk* kontrovers om lånerens læring og udbytte:

Det diskuteredes, om åbne hylder var mest pædagogiske, fordi lånerne selv kunne orientere sig – dog kun i de bøger, der var hjemme – eller om det tværtimod var de lukkede hylder, der tvang lånerne til at søge systematisk.(Dahlkild 2006a, s. 178)

Med åbne hylder muliggjorde man *browsing*, brugernes frie, ikke-målrettede søgning på hylderne (se 2.2). Men var denne søgeform forenelig med oplysningsrationalet, hvor det blev set som bibliotekarens opgave at sikre, at lånerne lånte det bedste/bedst egnede materiale – ikke mindst den dengang store gruppe af nye, uerfarne brugere? For tilhængerne var brugernes (ud)dannelse et hovedargument for indførelsen af åbne hylder: At browse i samlingen og træffe valg baseret på egne bedømmelser giver både større kendskab til fagområdet og udvikling af selvstændig smag og selvtillid som læser.

Men ifølge kritikerne ville konsekvensen af brugerens egenrådige browsing uden bibliotekarisk kontrol være et øget udlån af irrelevant og inferiørt materiale. Argumenterne blev blandt andet hentet i den merkantile verden, hvor idealet var specialbutikkens specialiserede vejledning, som sikrede kunden det mest kvalificerede valg¹⁵⁸ i modsætning til selvbetjeningen i de nymodens varehuse, som blev anset for indbegrebet af overfladisk konsum. (Dahlkild 2006a, s. 179) Tanken om biblioteket som videns - og kulturbutik er således langt fra ny. Spørgsmålet er blot, hvilken slags butik man gerne vil have.

---

¹⁵⁸ En lignende tanke kendes fra visse udenlandske biblioteker, hvor man indførte en art 'halvåbne' hylder, 'indikatorer' (Thomsen 1959, s. 367), hvor bøgerne stod bag et trådnæt, og låneren kunne udpege den bog, han/hun ønskede at låne. (Dahlkild 2006a, s. 173-74)

Princippet om åbne hylder blev dog fra starten normen på de danske folkebiblioteker, da det var i tråd med oplysningsidealet om den enkeltes udvikling af egen dømmekraft, og desuden en betingelse for bibliotekernes folkelige appel. (Steenberg 1900, s. 176-77; Døssing 1922) Som et afgørende formidlingstiltag stilles samlingerne hermed til rådighed for brugernes egne søgninger og selektioner, og indførelsen af åbne hylder udgør ifølge Nan Dahlkild det første, afgørende skridt i den fysiske og intellektuelle *åbning af biblioteksrummet*, som kendetegner den moderne bibliotekshistorie:

De åbne hylder var således en vigtig del af skabelsen af et nyt biblioteksrum, hvor lånerne kunne færdes frit i lokalet, græsse langs reolerne, snakke sammen og udvikle en ny søgeadfærd, hvor de ikke bare selv kunne finde og læse i de bøger, de søgte, men også støde på den uventede bog. Netop den brede orientering og muligheden for fundet af det uventede var vigtige sider af en ny bibliotekstype og en ny biblioteksidentitet, som rummet både var udtryk for, men også var med til at skabe. (Dahlkild 2006a, s. 180)

Men hermed er alt dog langt fra sagt: De åbne hylder var ikke et slutpunkt, men udgangspunktet for en række praksisser, som skulle sikre, at biblioteket kvalificerede brugernes søgning og materialevalg. Praksisser, som definerer temaerne for de følgende afsnit.

Der var for det første tale om *supporterende praksisser*: De åbne hylder er i sig selv kun en formel ret, som kun kan 'opfylde sin bestemmelse' (Døssing 1990, s. 13) gennem dels et tilstrækkeligt udbud af tilgængelige materialer, dels en brugervenlig vidensorganisering af disse materialer. (4.2.3) For det andet var der tale om *korrektive praksisser*, hvor kritikernes argumenter i høj grad blev integreret i bibliotekspolitikken for at sikre en hensigtsmæssig, 'systematisk' brug af samlingen:

- Kontrol med hvor mange og hvilke bøger, låneren hjemlåner (Thomsen 1959, s. 387) samt den fysiske behandling af bøgerne¹⁵⁹
- Reguleringer af litteraturudbuddet gennem materialevalget (Emerek (2001) (4.2.4)

---

¹⁵⁹ Her stod bibliotekerne i et dilemma, da man på den ene side, i en distancering af fortidens biblioteker som elitære bogmuseer, definerede bøgerne som oplysningsredskaber, hvis slid var et adelsmærke, som tegn på stor nytte i oplysningens tjeneste (Steenberg 1900, s. 9), mens sliddet på den anden side udgjorde en økonomisk belastning. Et problem, som blev håndteret gennem en slidstærk bogindbinding og interpellation og kontrol med brugerne, hvor regelsæt for korrekt behandling blev klæbet ind i bøgerne, som tillige blev genstand for nøje gennemsyn ved aflevering. (Skouvig 2004, s. 56-57)

- Indretninger af biblioteksrummet, som sikrede bibliotekaren visuel, panoptisk kontrol med rummet (Dahlkild 2006a) (4.2.5)
- Aktiv vejledning af lånerne i omgang med bøgerne (Thomsen 1937, s. 396). (4.2.6)

4.2.3 Biblioteket som boghus og den skønlitterære bogs ambivalente rolle

'Bibliotek' var i den konfirmative fase at forstå bogstaveligt som et boghus, og i det 'fornuftens episteme' (Emerek 2001, s.98), som kendetegnede det moderne oplysningsprojekt, blev bogen og læsningen betragtet som eksklusivt medie og middel til oplysning og dannelse. Derfor blev biblioteket som boghus fremhævet som et bedre alternativ til højskolebevægelsens religiøst funderede oplysningsprojekt, hvis 'levende ord' blev udgrænset som mindreværdigt oplysningsmedie på grund af dets flygtige, affektive og potentielt manipulatoriske karakter.

Apologien for skriftkulturen rummede for det første et *makroperspektiv*, hvor man fremhævede den gode bogs evne til at skabe temporal kontinuitet og udvikling, idet den fastholder fortidens erfaringer, sætter læseren i stand til at håndtere nutidens udfordringer, og virker som forandringsagent ved at vække nye indsigter. (Steenberg 1900, s. 2-3) Derved bliver bogen det perfekte medie til at håndtere en moderne foranderlig virkelighed, hvor denne sammenhæng ellers er truet. For det andet rummede apologien et *mikroperspektiv*, der fokuserede på læsningens værdi som intellektuelt arbejde, der styrker læserens rationelle dømmekraft og evne til fordybelse:

Læsningen disciplinerer vores tanker. [...] den vænner os til at samle vores Opmærksomhed inden for et bestemt Omraade. Men denne Tagen-sig-sammen har stor betydning for det aandelige Livs Sundhed. Læsningen uddanner vores Dømmekraft. (Steenberg 1900, s. 5)

Læsningen blev således forbundet med rationalitet, refleksion og fordybelse, hvor skriften ved at udfordre og give tid og plads til læserens brug af sin kritiske fornuft udgjorde et demokratisk medie, som stimulerede læserens langsigtede personlige udvikling. Modsætningen hertil var det flygtige, momentane, affektive og overfladiske, hvis repræsentanter dels var Højskolebevægelsen, men især populærkulturens produkter, som fra starten var et meget aktivt modbillede for folkebibliotekets oplysningsprojekt.

Men samtidig havde bogen brug for biblioteket som formidlingsinstans: et 'medie for mediet', der gennem sin selektion, organisering og vejledning sikrede den rette brug af de rette bøger, og dermed realiseringen af bogens oplysningspotentiale. (Skouvig 2004, s. 38 & 40) En betingelse for denne formidlende rolle var en vidensorganisation af samlingen,

som skulle organiseres i et for bibliotekaren og låneren gennemskueligt system for at tjene sit formål som redskab for oplysning. Denne organisering skulle både *facilitere* mødet mellem bog og låner ved at styrke genfindingen af titler og *kvalificere* dette møde ved at muliggøre vurderingen af bogens relevans som den rette bog for låneren. Det primære redskab¹⁶⁰ for denne vidensorganisation var Melvil Deweys emnebaserede klassifikationssystem, hvor samlingen i tråd med oplysningens rationalisme systematisk deles op i diskrete sektioner ud fra et sammenhængende, videnskabeligt defineret vidensunivers. Systemet havde med sit decimalprincip vist sig fleksibelt og universelt applicerbart, og blev i en modificeret udgave indført på danske biblioteker.

Forståelsen af læsning som (ud)dannelse af dømmekraften udstyrede folkebibliotekerne med et *pædagogisk formidlingsrationale*. Det var ikke nok at stille bøger til rådighed – oplysningen af borgerne krævede også en pædagogisk indsats, som styrkede læseevnerne og læselysten ved at udstyre brugeren med 'de rette bøger' ud fra hans/hendes behov. Idealet om 'den rette bog' får her en dobbelt betydning som den bog, der giver læseren nødvendige eller nyttige oplysninger, men også den bog, som kunne udvikle læseren som læser. Det forudsatte, at den rette bog til den rette læser så at sige var et skridt foran denne læser, som derfor måtte strenge sig an – 'tage sig sammen' - for at få det fulde udbytte. (Skouvig 2004, s. 80)¹⁶¹

Det pædagogiske rationale skabte en alliance mellem folkebiblioteket og folkeskolen, der som (ud)dannelsesinstitutioner begge var placeret i Undervisningsministeriet.¹⁶² Hvor skolen varetog den skemalagte læsning og skulle give befolkningen formelle læsefærdigheder og lysten til læsning, skulle bibliotekerne, som en form for 'efter-skole', stimulere til fortsat læsning som en hensigtsmæssig brug af borgernes ikke-skemalagte tid.

---

¹⁶⁰ Primært, fordi bibliotekerne både dengang og siden gør brug af en række forskellige organiseringsprincipper: Titel (fx periodika), forfatternavn (skønlitteratur), målgruppe (fx børne- og voksenlitteratur), sprog (udenlandsk skønlitteratur), medie (bøger, tidsskrifter etc.). (Dewe 2006, s. 276-82)

¹⁶¹ Denne tidlige udgave af *trappetrinslogikken* introduceres allerede hos Steenberg, hvor det understreges, at bibliotekerne skal: *..virke hen til, at Laanerne 'læse sig op' fra den lettere Læsning til den mere kundskabsgivende [og] hjælpe mange Læsere bort fra den stadige Romanlæsning*. (Steenberg 1900, s. 98 & 99) Citatet giver også et klart indtryk af hvor skønlitteraturen befandt sig på denne trappe – mere herom nedenfor.

¹⁶² Det var primært skolelærere som forvaltede 1800-tallets sognebogsamlinger, som også ofte var placeret i skolebygninger. Mange nye folkebiblioteker blev ligeledes indrettet i gamle skolebygninger, ligesom skolelærerstanden var et direkte forbillede for professionaliseringen af bibliotekarstanden. For mere herom se Leif Thorsen 1992.

(Døssing 1990, s. 15) Alliancen med uddannelsessystemet blev også praktiseret i forhold til oplysningsforbundenes studiekredse¹⁶³, og de skønlitterære læsekredse, som i disse år oplever en stor renæssance (Lund 2006; Balling 2007), er i høj grad en kulturhistorisk udløber af studiekredsene. Alliancen med uddannelsessystemet var dog ingen entydig succes. Folkebibliotekerne anklagede løbende folkeskolerne for træghed og manglende samarbejdsvilje, ligesom de kritiseres for ikke at levere grundlaget for en sund læsekultur, da de nok udstyrer eleverne med læsefærdigheder, men ikke med læselyst. (Døssing 1990, s. 80)¹⁶⁴ Bibliotekernes og skolernes litteraturformidling blev således aldrig forenet i et samlet projekt.

Det situationelle ideal om den rette bog var i det pædagogiske rationale imidlertid underlagt en overordnet, almen bestemmelse af 'den gode bog':

*Bogen måtte instrumentaliseres som et produktivitetsforøgende middel til at leve livet sundere, dygtigere og lykkeligere, og dette medførte en definition af den gode bog i forhold til de dårlige bøger. **Den gode skønlitterære bog** skulle medføre åndelig berigelse. **Den gode faglitterære bog** blev anset som et arbejdsredskab, der kunne hjælpe den enkelte til praktisk dygtiggørelse og give de elementære oplysninger og de spørgsmål som det moderne samfund stillede.* (Skouvig 2004, s. 70; mine markeringer)

Denne arbejdsdeling dækkede dog over et markant hierarki, idet den gode bog blev defineret som den faglitterære bog, der styrkede brugernes videns - og færdighedsgrundlag. (Skouvig 2004, s. 83) Skønlitteraturens rolle var mere problematisk, da den med sin adspredende og emotionelle karakter ikke havde en naturlig plads i bibliotekernes rationelle oplysningsprojekt og endog kunne virke hæmmende herpå. Som æstetisk genre har skønlitteraturen desuden en 'tendens til formålsløshed' (Escarpit 1972, s.27), hvor den litterære tekst er et mål i sig selv frem for et middel, og således ikke rummer nogen umiddelbar nytteværdi. Det pædagogiske rationale indebar desuden et *intensivt læseideal* som betingelse for læring, hvilket stod i modsætning til den typiske ekstensive skønlitterære læsning, hvor bøger blev 'slugt' uden at blive fordøjet. (Skouvig 2004, s. 80)

Skønlitteraturens tilstedeværelse på bibliotekerne var aldrig for alvor til diskussion, da den

---

¹⁶³ Et samarbejde som for alvor tog fat med dannelsen af AOF (1924), hvor antallet af studiekredse eksploderede. Her var det en essentiel faktor, at arbejderbevægelsen inspireret af folkebibliotekernes fremvækst valgte at støtte denne udvikling frem for at satse på egne biblioteker. (Dahlkild 2006a, s. 137)

¹⁶⁴ En kritik, som er ganske lig den kritik, Grundtvig rettede mod 'latinskolen'. Se Grundtvig 1943.

var markant mere efterspurgt end faglitteraturen, og derfor måtte inddrages for at sikre biblioteksprojektets folkelige opbakning. Men bibliotekets formål var education, ikke recreation, og skønlitteraturens rolle kunne derfor kun blive sekundær. Denne rolle kom til udtryk ved en række diskrimineringer af skønlitteraturen: Begrænsninger på antallet af hjemlånte skønlitterære titler, som flere steder kun kunne hjemlånes sammen med faglitterære titler (Thomsen 1959, s. 379), ligesom reserveringsret på skønlitteratur først blev indført i 1950'erne. (Thomsen 1959, s. 381)¹⁶⁵

Som det sidste eksempel antyder, sker der dog en gradvis holdningsændring i den konfirmative fase, hvor skønlitteraturen kommer til at spille en større og mere integreret rolle på bibliotekerne. I første omgang var denne rolle knyttet til løsningen af 'fritidsproblemet'¹⁶⁶, hvor skønlitterær læsning som harmløs rekreativ aktivitet blev set som et bedre alternativ til de *Farer for Aandslivets Trivsel*, (Lange i Dahlkild 2006a, s.106), som udgjordes af værtshuset og kulturindustriens profane fornøjelser.¹⁶⁷

Men efterhånden blev skønlitteraturen tildelt en mere positiv relevans for oplysningsprojektet, idet dens 'åndelig berigelse' blev tilskrevet en nytteværdi for individets dannelse:

...skønlitterær Læsning sætter Tanker og Følelser i Bevægelse og udvider den aandelige Horizont hos Læseren. Den kan under gunstige Forhold bidrage til at forandre et Menneskes Livsindstilling og befordre dets aandelige Vækst og Modning, og dette er vel Værdier, som nødig skulde regnes ringere end den Nytte man kan faa ud af en Vejledning i Husbygning eller af en Fjerkræstandard. Bibliotekernes Udlaan af Skønlitteratur er altsaa ikke blot en nyttig Tidsfordriv, men af utvivlsom Værdi, og det er derfor af Vigtighed, at Bogvalget bliver saadant, at Biblioteket kan opnaa den størst mulige Nyttevirkning. (Thomsen 1937, s. 14-15)

---

¹⁶⁵ Lignende tiltag kendes fra angelsaksiske biblioteker. Se Atkinson 1980, s. 4-5 og Ross et. al. 2006, s. 11-12.

¹⁶⁶ Med indførelsen af 8-timers arbejdsdag i 1919 var det blevet et centralt samfundsspørgsmål at stimulere til en hensigtsmæssig, 'kulturbyggende anvendelse' (Dahlkild 2006a, s. 237) af den nyerhvervede fritid.

¹⁶⁷ En modstilling, som er hyppigt forekommende i datidens bibliotekslitteratur. Folkebiblioteket i Skagen oprettes eksempelvis med et erklærede formål at vænne almuen fra at 'hænge i Butikkerne og drikke Brændevin i deres ledige stunder' (Hvenegaard Lassen 1962, s. 18), det vil sige som oplysningens modvægt til såvel alkohol som forbrug.

Formidlingen af skønlitteratur bliver i perioden etableret som en fuldt legitim aktivitet, og der opstilles en række kriterier for den gode skønlitterære bog, der kommer til udtryk i bibliotekernes materialevalg.

4.2.4 Materialevalget og dets kriterier

1800-tallets bogsamlinger var qua deres selvstændige karakter ikke forpligtet på bestemte retningslinjer i deres bogvalg, og havde desuden så beskedne økonomier, at de var henvist til at opbygge deres samlinger af forhåndenværende materialer fra donationer o.l.. (Thomsen 1937, s. 103-6) Men med biblioteksloven i 1920 fastsættes der specifikke retningslinjer for bogvalget, som en biblioteksfaglig kernekompetence, der skulle afspejle og fremme bibliotekets (oplysnings)mål:

*Nej, nu til dags maa man hævde, at Biblioteksvirksomhed, der drives med tilfældige som Gaver erhvervede Bøger, er en slags **Kvaksalveri**, som ikke er tilfredsstillende; saa stor Betydning bør der tillægges den rette Anlæggelse og Vedligeholdelse af Bibliotekets Bogbestand. Naar man vil gøre sig Rede for, efter hvilke Principper et Folkebibliotek foretager sig Bogvalg, maa man være klar over, hvilket Maal Biblioteket har sat sig. (Thomsen 1937, s. 2; min markering)*

Problemet var dog, at materialevalget ikke kan fuldt formaliseres, da selve valget altid indebærer en vis grad af subjektiv vurdering. Det gælder især skønlitteraturen, og det skønlitterære bogvalg var derfor i hele perioden et stående stridspunkt:

Og nu skønlitteraturen. Det er gammel evigt standende strid, hvad bibliotekerne skal købe, specielt om og i hvor stort omfang de skal tage hensyn til den såkaldt folkelige litteratur. Spørgsmålet er drøftet indtil lede og vi bliver aldrig enige. (Døssing 1990, s. 93)

Konflikten mellem fag - og skønlitteratur er her forskudt til forholdet mellem 'den gode' og 'den folkelige' skønlitteratur: Hvordan skulle man konkret afveje forholdet mellem tekster med folkelig appel og tekster, som lever op til de institutionelle standarder? Et spørgsmål, som rettede sig mod det enkelte titelvalg, men også mod samlingens sammensætning. Desuden var politikken på området præget af ambivalens mellem lokal frihed og centralisering. På den ene side var materialevalgsautoriteten centralt for den enkelte bibliotekars professionelle identitet. På den anden side ønskede man en homogenitet i materialevalget, så landets bogbestande afspejlede en fælles, centralt defineret kvalitetsstandard, og dermed et fælles oplysningsmål. Indirekte midler hertil var

hjælpemidler i form af interne anmeldelser og mønsterkataloger¹⁶⁸, hvor man i perioden udgav en række partielle kataloger rettet mod bestemte biblioteks- og titeltyper. Kataloger, som afspejlede ovenstående dilemma ved at være præget af en slingrekurs, både i forhold til skønlitteraturens relative vægtning i samlingen og fordelingen af folkelige og seriøse forfattere.¹⁶⁹

Men herudover anvendte man også et mere direkte middel i form af Biblioteksstyrelsens kontrolbesøg på de enkelte biblioteker for at sikre, at bibliotekernes bogsamlinger levede op til de fastsatte kriterier og dermed var berettigede til statstilskud. Og disse kriterier var defineret inden for en enhedskulturel kvalitetsforståelse, hvor kernen i den skønlitterære samlingen skulle være den gode bog, værker som var institutionelt anerkendte som æstetisk lodige. Den officielle holdning var, at man ikke forholdt sig til enkelttitler, kun til vægtningen i den samlede bestand – en forskel, der dog ofte var næsten ens, da mange biblioteker havde meget begrænsede accessionskonti. (Thorsen 1992, s. 76-77; Døssing 1990, s. 93) Denne centralistiske kontrol af materialevalget førte til en række kontroverser med provinsbiblioteker, som betjente landbefolkninger med en prægnant folkelig smag. Den største af disse kontroverser var 'Morten Korch – debatten' i 1940'erne, navngivet efter tidens mest populære forfatter, hvis romantiske og modernitetsfjendtlige fortællinger om fynsk landliv vakte foragt i litteraturkritiske og visse bibliotekskredse¹⁷⁰, men var meget efterspurgt på provinsbiblioteker.

Men hvad var mere konkret periodens kriterier for skønlitterær kvalitet (og dermed biblioteksrelevans)? Et fælles negativt referencepunkt var skepsissen over for den 'folkelige' og underholdende litteratur. Mens ellers tegner der sig et broget billede, som kan udkrystalliseres i fire dominerende kriterier.

---

¹⁶⁸ Mønsterkataloget havde en ganske lang historie i den danske biblioteksverden. Der blev således i løbet af 1800-tallet udgivet en række Bogfortegnelser, der skulle tjene som hjælpemidler for bogsamlingernes bogindkøb. Skønt disse fortegnelser med tiden voksede i omfang, fik de aldrig den store indflydelse på bogvalget grundet fraværet af central styring og manglen på økonomiske midler. For mere herom se Thomsen 1937.

¹⁶⁹ Dog er det sigende for skønlitteraturens voksende rolle, at katalogerne overordnet bevæger sig mod en mere ligelig fordeling mellem fag- og skønlitteratur samt mod en større relativ inklusion af folkelige skønlitterære forfattere. *ibid.*

¹⁷⁰ Et folkebibliotek fik således i 1943 sat følgende inskription over indgangen: *Vil du nære Sjæl og Sind / saa vær hilset og kom ind / Vil du læse Morten Korch / saa gaa helre hjem og snork.* (Sjøholm 1992)

Det nationale kriterium – Den gamle klassiker

I den første bibliotekslov defineres rammerne for bibliotekernes formidling af skønlitteratur således: *Paa Skønlitteraturens Omraade skal Biblioteket kunne give Læserne Adgang til det bedste af den danske Litteraturs Frembringelser.* (Biblioteksloven á 1920, s. 9)(-LL) Loven inkluderer således officielt kun dansk skønlitteratur¹⁷¹, og lægger hermed op til at anskue skønlitteraturens relevans i relation til et nationalt dannelsesideal. Dette ideal, som har sine rødder i den tyske nyhumanismes fokus på æstetisk dannelse (Schiller 1996), reformuleres i starten af 1900-tallet i en national variant, hvor Dansk indføres som det centrale dannelsesfag i skolesystemet (på bekostning af Latin) og den danske litteraturs kanoniske værker ophøjes til centrale dannelsesesteker. (Emerek 2001, s. 105-6) Og de nationale klassikere blev også i især den tidlige del af den konfirmative fase set som kernen i de nye skønlitterære biblioteksbestande, formuleret i tidens mønsterfortegnelser. (Ibid., s. 107) Et retrospektivt materialevalgfokus, som dog også blev praktisk begrundet med datidens ofte meget mangelfulde bogbestande.

Det nationale fokus udvides i 1950, hvor bibliotekerne med en subtil forskydning af lovteksten nu forpligtes til også at formidle oversat skønlitteratur til borgerne: *På skønlitteraturens område skal biblioteket kunne give læserne adgang til det bedste af den på dansk foreliggende litteratur.* (Folkebibliotekernes Bibliografiske Kontor 1953, s. 7) Denne internationalisering styrkes i 1964, hvor formidling af skønlitteratur på originalsprog nævnes for første gang – dog som et primært centralbibliotekarisk anliggende.

Varighedskriteriet - Den nye klassiker

Et vigtigt kriterium for det skønlitterære materialevalg i denne fase var titlens 'blivende værdi', hvor litteraturens kvalitet blev et spørgsmål om værkets evne til at vække anerkendelse og læserinteresse hinsides den flygtige nyhedsværdi. Et kriterium, som ligger i naturlig forlængelse af bibliotekernes fokus på klassikeren og deres skepsis over for populærkulturens momentane fornøjelser. Derfor blev det centralbibliotekernes opgave at indkøbe ....et Udvalg af den nyeste Litteratur, især Skønlitteratur af **formentlig forbigaaende Interesse, som de mindre Biblioteker i Distriktet derved fritages for at anskaffe.** (Døssing 1990, s. 12; min markering). Som det fremgår af citatet, kan en titels varighed naturligt nok ikke aflæses før efter en vis periode. Det betød, at kriteriet for det

---

¹⁷¹ Det skal dog understreges, at tidens materialevalgspraksis reelt førte til marginalisering, men ikke eksklusion af oversat skønlitteratur fra bibliotekerne. Titelfordelingen i ovennævnte mønsterkataloger bevægede sig i perioden desuden mod en mere ligelig fordeling mellem national og oversat skønlitteratur. (Hvenegaard Lassen 1962, s. 297)

første måtte forvaltes ud fra en høj grad af bibliotekarisk vurdering, og for det andet ud fra en skepsis over for aktualitetskriteriet. En skepsis, som også bundede i en stadig aktuel problemstilling: at det er svært at efterkomme efterspørgslen på det nyeste, som ofte efterlader bibliotekerne med en masse ubrugelige dubletter, når nyhedens interesse lægger sig. Konklusionen var dengang dog en ganske anden end den aktuelle 'brandslukningspolitik', idet bibliotekerne opfordredes til at henvise brugere med uopsættelige behov for aktuelle titler til privat anskaffelse. (Døssing 1990, s. 9-21)

Realismekriteriet

Aktualitetsskepsissen skal dog ikke forstås som et konservativt litteratursyn. Den konfirmative periode var således også præget af et realismekriterium, hvor skønlitteraturens kvalitet vurderedes ud fra dens nærhed til den aktuelle samfundsvirkelighed. Denne holdning kommer blandt andet til udtryk i A. S. Steenbergs hierarki over læse – og tekstformer. (Steenberg 1900, s. 3-6) Nederst befinder sig *avislæsningen*, der beriger os med momentan information om verden og udvider vores 'Tankekreds og Sympatikreds', men samtidig kun har en flygtig og dermed ikke udviklende værdi. Øverst i hierarkiet befinder sig *den kundskabsgivende læsning*, knyttet til faglitteraturen, som den sande oplysningsaktivitet, der lærer os at lære ved at stimulere vores dømmekraft og sammenhængende refleksion. Herimellem ligger *morskabslæsningen*, som dækker skønlitteraturen. Steenberg opponerer dog mod denne ekskluderende betegnelse, da skønlitteraturen dels bidrager til at opfylde menneskets rekreative behov, dels i bedste fald giver 'en sand skildring af Menneskelivet', og som derfor rummer erkendelsesmæssige kvaliteter hinsides den rene morskab. Her peger Steenberg på en mellemkategori, som befinder sig på grænsen mellem den underholdende og den kundskabsgivende læsning: *Herhen hører bl.a. Romaner, der sætte Samfundsspørgsmål under Drøftelse*. (Steenberg 1900, s. 4)

Steenberg omskriver her Georg Brandes' berømte diktum om at sætte 'problemer under debat', og ligesom Brandes tog de ledende kræfter i biblioteksvæsnets afstand fra en romantisk, verdensfjern litteratur til fordel for en moderne, realistisk litteratur, som var på højde med tiden, og konfronterede sine læseren med samfundets og menneskets aktuelle problemer og temaer.¹⁷² Realismen bidrog med sine både psykologiske og

---

¹⁷² Det er således ikke tilfældigt, at tidens bibliotekslitteratur ofte fremhæver det moderne gennembruds forfattere som eksempler på god og oversat litteratur. (Døssing 1990, s. 47 m.fl.) Derudover blev bibliotekspioneringerne både i sam- og eftertiden sidestillet med Georg Brandes i Litteraturhistorien, nemlig som den moderne oplysning og de internationale strømningers bannerfører i den danske andedam. (Emerek 2001, s. 104)

samfundsvendte karakter til såvel læserens egen livstolkning som til dennes myndiggørelse som 'statsborger'. Og realismens fremmeste genre var netop dannelses- og udviklingsromanen, hvor individets dannelse fremstilles som en afrundet (og dermed afsluttelig) proces, der både er bestemt af heltens individuelle præmisser og foregår i samspil med det omgivende samfund og dermed også indbefatter individet som borger. Desuden passede realismen godt ind i 'fornuftens episteme', idet det var en rationel genre i den forstand, at den appellerede til læserens refleksion. 'Det Andet' var i denne forbindelse den rene underholdningslitteratur, hvis appel netop var affektiv og forførende i kraft af dens pirring og manipulation af læserens følelser. Men det var også datidens modernistiske avantgarde, som ikke spillede nogen rolle i den konfirmative fases litteraturbillede. Det var den nationale klassiker og realismen, som tegnede det skønlitterære udbud på bibliotekerne, der ikke formidlede egentlig modernistisk litteratur før efter 2. Verdenskrig. (Emerek 2001, s. 107)¹⁷³

Lødhedskriteriet

Realismekriteriet knytter sig også til lødhed som overordnet kriterium, idet overgangen fra et kristent til et rationelt – sekulært oplysningsprojekt også medførte en grundlæggende holdningsændring til skønlitteraturen, fra et sædeligheds- til et lødhedsideal.

Hvor førstnævnte forholder sig restriktivt til erotiske eller politisk polemiske elementer i skønlitteraturen, der truer den bestående moralske og sociale orden, kommer der med lødhedsidealet for det første markant større fokus på æstetiske kriterier, og for det andet en kobling af skønlitteraturen til oplysningsrationalets videnskabeligt inspirerede videnssyn, hvor viden som afdækning og afmystificering i sig selv bliver et absolut gode.

1800-tallets bogfortegnelser kan her fremhæves som eksempler på et kristent funderet sædelighedskriterium. Landhusholdningsselskabets fortegnelse fra 1889 er således rig på guldalder- og skolelærerlitteratur, mens værker af eksempelvis Herman Bang, Amalie Skram, Henrik Ibsen, Turgenev, Dostojevskij, alle franske forfattere (!) og Darwins *Arternes Oprindelse* er udeladt fra fortegnelsen. (Hvenegaard Lassen 1962, s. 44-46)

Som kontrast hertil kan læses Thomas Døssings kommentar til en aktuel debat (1937) om 'smudslitteraturens' (den erotiske litteratur) skadelige indvirkning på ungdommen.

---

¹⁷³ Dahlkild viderefører dette perspektiv og påviser en homologi mellem tidens saglige, moderat modernistiske biblioteksarkitektur, dyrkelsen af den litterære realisme og de overvejende realistiske kunstværker, som kom til at pryde landets centralbiblioteker. (Dahlkild 2006a, s. 334)

(Døssing 1990. s. 49-55) Her afviser Døssing usædelighed som relevant parameter for litterær vurdering, og forskyder i stedet perspektivet fra sædelighed til lødighed, hvor den centrale distinktion ikke er (u)anstændighed men sandhed/løgn. Det afgørende bliver ikke, hvorvidt litteraturen rummer eksplicite beskrivelser af livets mere intime sider, men hvorvidt det giver et sandfærdigt billede af livet i alle dets facetter, deriblandt de seksuelle. Med andre ord: litteraturens oplysende karakter. Det primære parameter bliver her forfatterens intention, hvor Døssing foretager en polemisk redefinering af usædelighedsbegrebet:

...der er al god grund til at undres over, at befolkningen i et land, som i det sidste tusindår har kaldt sig kristent, ved usædelighed kun tænker på det 6. bud, medens ingen tænker på at stemple forherligelse af kamp for økonomisk magt, lysten til at samle på penge, som usædelig, skønt denne last dog, hvad vi ved fra vores børnelærdom, kaldes roden til alle synder. (Døssing 1990, s. 25)

Modstanderen er således ikke den 'ukristelige', men den profitorienterede litteratur. Her lægger Døssing moralsk vægt bag bibliotekernes historiske distinktion fra den markedets logik, hvortil biblioteket positioneres i et ikke blot distanceret, men antagonistisk forhold. Gennem en typologisering af den 'underlødige litteratur' når Døssing dernæst frem til 'Den direkte umoralske litteratur':

Her er løgneren og umoralen i sin sandeste skikkelse. Her er [...] den egentligt umoralske litteratur, den, der træffer alle forberedelser til kønssygdomme og uægte børn uden nogen sinde at lade dem optræde. Mine tilhørere kender typen. Den ligger rundt om i deres hjem. Den serveres hver uge. Den udgør en stigende del af det danske folks læsning. (Døssing 1990, s. 27)

Skønlitteraturens moralske problem handler nu ikke om eksplicitering men mangel på samme, da den 'umoralske litteratur' i sin tildækning af livets realiteter netop bidrager til den uvidenhed og illusioner, som fører til personlige og sociale tragedier.¹⁷⁴ I citatet benytter Døssing sig imidlertid af en trusselsretorik, hvor den underlødige litteratur som usynlig 'sygdom' breder sig i samfundet. Herved fastholdes det moralske grundsyn, at visse typer af litteratur er farlig og må bekæmpes. En kamp, som her dog ikke skal foregå aktivt

---

¹⁷⁴ Kuren herimod er derfor seksualoplysning, hvor 'opdragelse til sundhed på seksuelle område' med tiden vil fjerne den menneskelige ignorans, som udgør den moralske litteraturens eksistensgrundlag. Hermed indskrives Døssing sig i det moderne oplysningsprojekts eskatologiske fortælling, hvor individuelle og samfundsmæssige svagheder idealt set udryddes i det fuldt oplyste samfund. (se 4.2.1)

gennem censur, men passivt gennem fravalg af formidling, som det sker gennem bibliotekernes bogvalgsnormer.

Døssing er her på linje med tidens generelle italesættelse af lødighedsidealet inden for rammerne af et *mentalhygiejnisk* paradigme, hvor skønlitteraturen ved hjælp af biologiske og gastronomiske termer blev beskrevet gennem en næringsmetaforik.¹⁷⁵ En metaforik, hvor den gode litteratur er medicin for det gode og produktive liv (Skouvig 2004, s. 70), mens den dårlige litteratur kan være epidemisk smittebærer, som overfører sygdomme til såvel det læsende individ som samfundskroppen. (Thomsen 1937, s. 376)¹⁷⁶

Trods alle forskelle er sædeligheds- og lødighedsidealet således fælles om en moralsk funderet 'Eindruckstheorie' (Schulze 1992, s. 43), hvor skønlitteraturen antages at influere afgørende på det læsende subjekts mentale habitus og adfærd. Der er tale om en *behavioristisk* forståelse, hvor læsning som 'mental næring' tilskrives en direkte, objektiv indvirkning på menneskets psykiske system, og der derfor kan afdækkes kausale forbindelser mellem et værks intention og læsereffekt. Det var således kortlægningen af indvirkninger, og dermed litteraturens sociale effekter, frem for læserens selvstændige tilegnelse og brug af litteraturen, som prægede periodens læseundersøgelser. (Thomsen 1937, s. 3-4)

Denne behavioristiske brugeropfattelse rummer også en del af forklaringen på oplysningsrationalets holdning til biblioteksbrugeren som *klient*, hvis velfærd bedst varetoges af statslige ekspertsystemer. (Jochumsen & Rasmussen 2006b) Periodens bibliotekslitteratur er således rig på henvisninger til brugerens behov, men behov forstås her ikke som formulerede efterspørgsler, men som brugerens *tarv*. Et *tarv*, som folkebiblioteket i kraft af sit litteratur- og brugerkendskab var bedst egnet til at definere, som 'uvildig, men vidende' (Skouvig (2004), s. 74) oplysningsinstitution. Som Thomas Døssing pointerer, skal et offentligt bibliotek *...være indrettet på at tilfredsstille alle fornuftige krav fra lånerne*. (Døssing 1990, s. 22; min markering) Et vigtigt parameter i

---

¹⁷⁵ Catherine Ross udforsker denne næringsmetaforik i en nordamerikansk kontekst, og udpeger to fløje i debatten: 1)Trappestige-fløjen, hvor populærlitteraturen var fast food, tomme kalorier, men ikke var direkte skadelig og kunne bruges som løftestang til at bringe læseren på højde med den gode litteratur og 2)Narkotika-fløjen, som anså populærlitteraturen som stærkt vanedannende og "destructive to the mind" (Ross 1987), idet den sløver vores læserens tankevirksomhed og fylder ham/hende med 'false views of life' (ibid.). Det blev især anset som et problem i forhold til særligt sårbare grupper som børn, kvinder, ledige og arbejdere. For mere herom se Ross 1987.

denne sondring mellem tarv og behov var den førnævnte tidslige dikotomi mellem den momentane lyst og forførelse og den langsigtede rationelle læringsproces, mellem flygtige fornøjelser og personlig udvikling: Hvor 'behovet' typisk var knyttet til den momentane tilfredsstillelses fast food, henviste 'tarv' til brugerens langsigtede dannelse og mentale sundhed.

4.2.5 Designniveauet: Biblioteket som videnstempel

Opførelsen af egne bygninger blev fra starten set som centralt for både bibliotekernes praktiske virke og væsnets offentlige anerkendelse som autonom oplysningsinstitution.¹⁷⁷ Men hvordan påvirkede de nye biblioteksrum bibliotekets formidlingspraksis? Dette spørgsmål kan langt fra besvares udtømmende her, hvor jeg vil nøjes med at fokusere på en hovedtendens i den konfirmative fase, nemlig sagliggørelsen af biblioteksrummet, hvor bibliotekets arkitektoniske identitet metaforisk forskydes fra hjemmet til videnstemplet.

Bibliotekerne var i de første årtier af 1900-tallet ikke i samme grad som andre kulturinstitutioner del af udviklingen af det moderne bybillede¹⁷⁸, og man kan dårligt tale om en egentlig biblioteksarkitektur, da der i høj grad var tale om omformningen af overleverede bygninger til biblioteksbrug. (Lylloff & Plovgaard 1984, s. 21-22) Da de danske biblioteker med deres beskedne vilkår ikke kunne leve op til de angelsaksiske forbilleder, blev idealet i stedet en kombination af det hjemlige og det funktionelle, hvor folkebiblioteker skulle udgøre *hyggelige og praktiske Hjem for Biblioteksarbejdet*. (Steenberg i Dahlkild 2006a, s. 212) Til det hyggelige hørte den intime stemning og de hjemlige møbler, der både gav mindelser om privatbiblioteket, og kan ses som en forløber til det senere så omtalte ideal om biblioteket som samfundets tredje sted. (Skot-Hansen 2006, s. 30-31) Til det praktiske hørte ud over vidensorganisatorisk klarhed og overskuelighed også en struktur, hvor biblioteksrummet var fuldt synligt for bibliotekaren (Døssing 1922, s. 131) En kontrolfunktion, som blev anset for nødvendig med indførelsen

---

¹⁷⁶ Denne behavioristiske tankegang kom blandt andet til udtryk i 1930'erne i den amerikanske Reader 's Advisory bevægelse, hvor man ud fra en ekstensiv personlighedstypologi anbefalede bestemte skønlitterære titler til den 'potentielt kriminelle', 'den vægelsindede' m.v.. (Saricks & Brown 1997, s. 5)

¹⁷⁷ Her var især 1930'erne en periode med store biblioteksbyggerier (Århus, Frederiksberg, Nyborg, Aalborg, Vejle, Gentofte, Svendborg, Thisted, Kolding m. fl.) og centrale nyskabelser af biblioteksarkitekturen. (Hvenegaard Lassen 1962, s. 313-24)

¹⁷⁸ De tre markante undtagelser herfra var Universitetsbiblioteket (1861), Statsbiblioteket (1902) og Det Kongelige Bibliotek (1906), som var del af periodens intense opbygning og udbygning af statslige

af åbne hylder: Når brugerne frit kunne overskue samlingen, skulle bibliotekaren også kunne overskue brugerne. (Døssing 1922, s. 197).

Denne panoptiske struktur blev bevaret i den efterfølgende arkitektoniske institutionalisering af bibliotekerne som videnstempler i en bevægelse fra 'hjem' til 'institution', hvor man som del af den generelle rationalisering af feltet prioriterede funktionalitet og højtidelighed frem for hygge:

Samtidig med forenklingen af indretning og udsmykning trådte en ny bibliotekstype frem med standardisering af rumfordelingen i form af "sommerfugleplanen": det klassicistiske videnstempel, som afspejlede folkebibliotekernes fortsatte professionalisering, institutionalisering og modernisering. (Dahlkild 2006a, s. 241)¹⁷⁹

Videnstemplet var præget af et enkelt design med en stram funktionsopdeling af rummet i specialiserede afdelinger (Lylloff & Plovgaard 1984, s. 122) og en styrkelse af bogstudiet på bekostning af den rekreative dimension. Man bekæmpede tendensen til varmestue, og 'læsestuen' blev til læsesal, idet man indrettede biblioteket som studie- og brugsrum ud fra det intensive læseideal om læsningen som en individuel, koncentreret aktivitet. Biblioteket var en selvstændig bogverden, et sted for fordybelse, uden distraherende elementer.¹⁸⁰ Men den nøgterne indretning var samtidig iblandet monumentale arkitektoniske træk, som ledte tankerne hen på kirkearkitektur, og dermed på biblioteket som en 'oplysningsbasilika'. (Dahlkild 2006a, s. 244)¹⁸¹

---

institutioner som kirker, skoler, teatre og museer, og med deres storladne stil var de beslægtet med de store biblioteksrum i de angelsaksiske public libraries. (Dahlkild 2006a, s. 78)

¹⁷⁹ Sommerfugleplanen var en prototypisk model for indretningen af biblioteksrummet som et symmetrisk tredelt grundplan med voksenudlånet og skranken (hvor der var overblik over biblioteket) som 'krop' og voksenlæsesal og børnebibliotek som 'vinger', og hvor reolerne typisk var opstillet i en radial formation, og rummet forsynet med glasvægge for at sikre fuldt overblik. (Døssing 1922, s. 193-4, 200 & 217)

¹⁸⁰ Den meget nøgterne indretning styrkede institutionspræget, men blev dengang også kritiseret for at omskabe bibliotekerne til fremmedgørende, bureaukratiske ekspeditionslokaler. (Dahlkild 2006a, s. 275)

¹⁸¹ Et eksempel på denne blanding var de udbredte højloftede rum med ovenlys, der havde en praktisk funktion i forhold til opstilling af høje reoler og udnyttelse af lys, men hvor de høje vinduer samtidig sikrede 'mindre indblik udefra og et højere udblik indefra' (Dahlkild 2006a, s. 243), hvilket var med til både at iscenesætte biblioteket som 'ophøjet sted' og afsondre det fra omverdenen som lukket

I forhold til formidlingen i snæver forstand (eksponering af samlingen og dens egenskaber) havde man tidligt en viden om samlingens fysiske organisering og eksponerings betydning for brugernes bogvalg: At bøger placeret forrest i biblioteksrummet (tæt ved skranken) eksempelvis havde en positiv effekt på udlånet, og reoler med hjemkomne bøger havde en stor appel på brugerne. (Skouvig 2004, s. 68) Men det tilfældighedsprincip, som ligger inhærent i browsing, eller hvad Lennart Bjørneborn kalder brugernes 'divergente søgeadfærd' (Bjørneborn 2008), blev traditionelt mødt med stor skepsis, og det blev frarådet at udnytte denne formidlingsviden, da *Det svækker lånerens interesse for de regulære hylder og frister dem til at gå på jagt efter tilfældig læsning*. (Thomsen 1937, s. 394) Trods åbne hylder skulle bibliotekets design ikke stimulere til browsing, men til målrettet søgning, systematisk læsning og opfyldelse af formulerede og sanktionerede brugerbehov.

Desuden betød sagliggørelsen af biblioteksrummet også en minimering af de sanselige forstyrrelser i rummet, hvor visuel udsmykning, der tidligt blev anset som svært foreneligt med bibliotekets funktioner, forsvandt ud af biblioteksrummet. (Dahlkild 2006a, s. 326)¹⁸² Men denne minimalisme vedrørte også bogmediet. Her blev det æstetiske vægtet i forhold til kvaliteten af bøgernes indbinding og stand (Døssing 1922, s. 92-93), ligesom man skulle undgå et for ensartet præg ved at have varierende bogstørrelser og indbinde i forskellige farvenuancer. (Døssing 1990, s. 9-21) Men herudover skulle overflødig dekoration nedtones til fordel for sagligheden. Bøger var ikke pryds-genstande, men brugsgenstande, hvorfor bogomslaget i reglen ingen plads havde på biblioteket:

I Folkebiblioteket maa Hensynet til Bogens dekorative Udstyrelse dog træde stærkt i Baggrunden til fordel for de rent praktiske hensyn[...] Visse Biblioteker følger den bibliofile Skik at medindbinde Bogens Omslag; dette bør i et Folkebibliotek kun ske, hvis Omslaget er særlig karakteristisk, f.eks. indeholder en Vignet eller Oplysninger af interesse, som ikke findes i Bogen selv. (Døssing 1922, s. 83 & 94)

Bogomslaget blev ikke set som del af tekstens samlede udtryk, men som støj, der forstyrrede den kritiske vurdering af bogens indhold. Denne holdning understøtter også lukningen af biblioteksrummet, idet man udelukkede andre formidlers 'paratekster' og

---

studierum. (Ibid.; Døssing 1922, s. 140)

¹⁸² Denne billedskepsis kan synes paradoks for en kulturformidlingsinstitution, men ud over at afspejle idealet om nøgtern saglighed kan det hævdes, at fornuftens og bogens episteme ikke blot ramte det levende ord, men også den 'levende billedkunst', som netop lægger op til en mere umiddelbar og affektiv reception. (Dahlkild 2006a, s. 334)

bogens identitet som socialt markedsobjekt til fordel for idealet om den rene tekstlæsning i det rationelle bibliotekstempel.

4.2.6 Formidling: Bibliotekaren og vejledningsrationalet

Det pædagogiske rationale, som prægede oplysningsparadigmet, kom i forhold til formidlingen til udtryk i et *vejledningsideal*, hvor bibliotekaren blev tilskrevet en afgørende rolle. Som før nævnt var professionaliseringen af bibliotekarstanden et vigtigt aspekt i uddifferentieringen og etableringen af det moderne biblioteksvæsen. Og den professionelle bibliotekar havde en dobbelt identitet: Hvor han i forhold til *det indre arbejde* var teknokraten, som skulle opfylde målrationaliets fordringer om rationel drift, var han i *det ydre arbejde* folkeopdrageren, som skulle sikre, at bibliotekets kultur- og vidensformidling var i tråd med oplysningens værdirationale. Sidstnævnte identitet knyttede sig til en kaldstanke, som er meget fremtrædende i de tidlige biblioteksskrifter. Her fremhæves det som afgørende, at bibliotekaren 'tror' på bibliotekets oplysningsprojekt, og derfor *føler sig kaldede til en stor og betydningsfuld Virksomhed*. (Døssing 1922, s. 17)¹⁸³ Denne virksomhed var at være statens åndelige vejleder af folket, som skulle vække lysten til oplysning og dermed slå bro over den kløft, som adskilte individet fra bogverdenen – og samfundets oplyste og mindre oplyste klasser. (Hvenegaard Lassen 1962, s. 26) Den gode bibliotekar er den kompetente forvalter af samlingen og samtidig den ideologisk engagerede vejleder i og formidler af samlingen:

Bibliotekaren må ikke alene vide, hvad bøgerne indeholder, således at han kan give objektiv besked i så henseende, men han må også kunne se sit publikum an og udlevere netop den bog, som passer for den enkelte låners standpunkt, han skal med andre ord være folkeopdrager. (Døssing 1990, s. 23)

Citatet peger på brugerkendskabet som et vigtigt punkt i biblioteksfeltets selvforståelse. Bibliotekaren bliver den afgørende instans i datidens forståelse af formidling, som den der gennem sin aktive kontakt med brugerne formidler oplysningens værdirationale og sanktionerer lånernes bogvalg. Bibliotekaren placeredes derved i en mellemposition i dobbelt forstand: For det første i sin konkrete rolle som formidleren; mellemløddet som via vidensorganisation, materielvalg m.m. sikrede 'den rette bog til den rette låner på det rette tidspunkt'. For det andet derved, at denne rolle fordrede en dobbelt identitet som både ekspert og brugerrepræsentant, en vidensautoritet med folkelig forankring. Denne

---

¹⁸³ Denne kaldstanke, hvor man ikke er bibliotekar for at leve, men lever for at være bibliotekar, skal fornuftigvis også ses i sammenhæng med det dengang meget begrænsede økonomiske potentiale i erhvervet.

ambivalente rolle som 'quasi-ekspert' kommer til udtryk i kravet til bibliotekarens viden som 'omfattende', men ikke 'dybtgående', idet han/hun bør erhverve sig en meget bred, men også overfladisk viden.¹⁸⁴ Det er derfor et krav, at bibliotekaren har kendskab til samlingen (for at kunne forestå materialevalget), og samtidig har en social indsigt, som gør ham i stand til at udlede brugerens behov.

Bibliotekaren skulle legitimere oplysningsprojektets nærhed til folket som den statslige ekspert, hvis smag samtidig spejler en almen smag. Denne rolle bliver særlig prægnant i forhold til skønlitteraturen. I modsætning til faglitteraturen, hvor bibliotekaren personlige holdning og oplevelse entydigt kunne tilsidesættes til fordel for en neutral og alsidig tilgængeliggørelse af anskuelser (Skouvig 2004, s. 78), fik bibliotekaren i forhold til skønlitteraturen en mere central rolle som parameter for en almen relevans. En rolle, som bliver desto mere central i lyset af skønlitteraturens potentielt skadelige effekter på individets og samfundets mentale habitus:

Men eet burde vi blive enige om, at litteratur som lederen eller lederne af et bibliotek selv kan glæde sig over og selv med udbytte tilegne sig, ligger ikke over folkets fatteevne. Åndeligt demokrati er et grundkrav til enhver biblioteksleder. (Døssing 1990, s. 93)

Men ordet 'folkeopdrager' peger samtidig på tidens autoritative forståelse af formidling (se 2.3). Bogvalget skulle foretages ud fra en indsigt i brugerens udgangspunkt, men valget af den rette bog var ikke primært betinget af brugerens formulerede ønske, men af normerne i det oplysningsprojekt, bibliotekaren bekender sig til gennem sit virke. Selv om man med indførelsen af åbne hylder havde afskaffet bibliotekaren som fysisk grænse mellem bruger og samling (se ovenfor), blev udlån uden vejledning eller anden bibliotekarisk mellemkomst betragtet som 'absolut forkastelig'. (Døssing 1922, s. 134) Det var bibliotekaren som formidlingsinstans, der skulle skærme mod de åbne hylers afgrund af frihed og gennem sit materialevalg, kontrol med biblioteksrummet og vejledning sikre mødet mellem låneren og den gode bog.

---

¹⁸⁴ Derfor anbefaledes det også bibliotekaren at udvikle en særinteresse. Ikke for at tilegne til specialiseret viden, men for at lære ydmyghed for hvad et studium kræver! (Døssing 1922, s. 20)

4.3 Den reformativ fase

4.3.1 1964 som milepæl: Biblioteket i det kulturelle demokrati

I starten af 1960'erne var biblioteksvæsenet fortsat funderet i sin kulturelle identitet som oplysningsinstitution, ensidigt baseret på bogmediet, som formidledes ud fra et relativt entydigt lødighedskriterium (Jochumsen & Rasmussen 2006a, s. 92). Væsnets nød desuden kulturpolitisk opbakning og fik stor del i 1960'ernes økonomiske højkonjunktur¹⁸⁵ og velfærdsrevolution, hvor faktorer som øget fritid, urbanisering og uddannelseseksplosion øgede efterspørgslen på bibliotekets ressourcer (Jochumsen & Rasmussen 2006a, s. 92-93; Hertel 1972, s. 270-71).

Desuden var folkebibliotekets litteraturpolitiske rolle blevet styrket markant med indførelsen af *biblioteksafgiften* i 1946, hvor et beløb svarende til 5 % af bibliotekernes grundtilskud afsættes til udbetaling til nulevende forfattere som kompensation for det gratis udlån af deres bøger.¹⁸⁶ I de følgende årtier vokser afgiften, både økonomisk og i omfanget af støtteberettigede: I 1964 indføres et rådighedsbeløb til oversættere (hvormed man også økonomisk anerkendte den udenlandske skønlitteratur som del af bibliotekernes virkeområde; se ovenfor), i 1982 til medforfattere og andre bidragydere, og i 1986 yderligere to beløb til producenter og musik og billedkunst. I løbet af den reformativ fase bliver biblioteksafgiften den altdominerende offentlige litteraturstøtteform (en position, som afspejles ved at biblioteksafgiften får sin selvstændige lov i 1983), og bibliotekets rolle som forvalter af litteraturen som fælles gode og som regulerende faktor i det litterære kredsløbs (markeds)mekanismer knyttes nu ikke kun til det pædagogiske rationales materialevalgs- og formidlingsnormer, der skal stimulere til lyst til læsning af de rette bøger, men også til en ganske konkret økonomisk dimension. Det medfører så at sige en fordobling af folkebibliotekets litteraturpolitiske virkeområde, idet man nu ud over de litterære brugere også får de litterære producenter, forfattere og forlag, som målgrupper, idet bibliotekernes materialevalg bliver afgørende for fordelingen af ressourcer til det litterære miljø.

Men de ovennævnte forhold skulle ændre sig markant i den reformativ fase, hvor

---

¹⁸⁵ De statslige tilskud steg således fra 1961 til 1969 med over 500 %.

¹⁸⁶ Kravet havde dog fulgt folkebiblioteket fra begyndelsen. Allerede i 1918 introducerede forfatteren Thit Jensen ideen om en afgift på 5 øre pr. udlånt bog som kompensation til forfatteren for det manglende bogsalg, der blev set som en konsekvens af brugen. Sagen vakte stor diskussion blandt det litterære kredsløbs interessenter og affødte forbud mod biblioteksbrug af nogle få titler, men gik derefter i sig selv (Hvenegaard Lassen 1962, s. 189-94).

folkebibliotekets legitimeringsgrundlag sættes på spil¹⁸⁷, og oplysningsparadigmet overlejres af et brugerrationale, som sætter litteraturformidlingen i centrum for et redefineret forhold mellem bibliotek, litteratur og brugere.

Her udgør revisionen af biblioteksloven i 1964 en milepæl, som både markerer fuldendelsen af den konfirmative fases projekt, og kimen til omvæltningen af dette projekt. På den ene side fuldendes her den *formelle tilgængeligheds* målsætninger med kravet om obligatorisk, kommunalt biblioteksvæsen, faguddannet fuldtidspersonale i alle større kommuner¹⁸⁸ og realisering af den fulde låneret. Revisionen bidrog således til styrkelsen af et homogent biblioteksvæsen¹⁸⁹ og understøttede dermed også feltets dominerende oplysningsrationale (Jochumsen & Rasmussen 2006a, s. 99; Sørensen 1991, s. 92-93).

Men revisionen afspejler samtidig også tidens nye ideal om kulturelt demokrati (Fihl Jeppesen 2002, s. 27-45), som markerer en nytænkning af såvel bibliotekets kulturbegreb som dets omverdensrelationer:

Folkebibliotekets formål er at fremme oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet ved at stille bøger og andet egnet materiale til rådighed.[...]...folkebiblioteket [bør] ved en udadrettet, initiativtagende virksomhed stadig søge berøringsfladen udvidet, dels med befolkningen i almindelighed, dels med institutioner og aktiviteter af folkeoplysende eller anden kulturel karakter (Kulturministeriet 1966).

Formålsparagraffens sidste del er nu ændret fra 'at virke for almindelig udbredelse af kundskab og oplysning' til 'at stille bøger og andet egnet materiale vederlagsfri til rådighed.' Herved sker der en forskydning fra en aktivt vejledende funktion til en mere neutral serviceorienteret funktion, ligesom den nye formulering om 'kulturel aktivitet' udvider fokus fra det oplysende og folkeopdragende til også at inkludere det kulturelle område i bredere forstand. Det ledsages af et eksplicit krav om at folkebiblioteket skal agere som udadvendt institution, der gennem opsøgende virksomhed og samarbejde øger

---

¹⁸⁷ Jochumsen & Rasmussen taler her med diskursteoriens begreber om en genåbning af biblioteksbegrebet: Efter at begrebet i mange år havde været et fast defineret 'moment' bliver biblioteket igen en flydende signifikant med hensyn til indhold og funktioner (Jochumsen & Rasmussen 2006a, s. 122).

¹⁸⁸ Disse tiltag skulle træde i kraft i 1969, men den praktiske virkelighed forsinkede dog implementeringen af loven, og i 1970 havde 113 kommuner fortsat dispensation fra kravet om biblioteksvirksomhed. (Thorsen 1992, s. 41-55; Sørensen 1991, s. 94)

¹⁸⁹ For mere om professionaliseringen af bibliotekarstanden se Schreiber 2006

sin synlighed i samfundet. Biblioteket skal have kontakt med størst mulige dele af befolkningen, og denne kontakt skal – til dels – ske på brugernes præmisser.

Hvor *skønlitteraturen* før blev nævnt kortfattet sidst i formålsparagraffen, optræder den nu før faglitteraturen, hvilket indikerer skønlitteraturens bevægelse fra periferien til centrum af den bibliotekskulturelle identitet. Kultur og æstetik var med oprettelsen af Kulturministeriet i 1961 blevet et politisk satsningsområde, hvor kulturelle oplevelser nu ikke kun blev vurderet ud fra samfundsmæssige rationaler, men som et fænomen, der i sig selv havde betydning for det moderne menneskes livskvalitet. Derfor skulle oplysningsprojektets lighedsideologi udvides til det kulturelle område gennem en aktiv tilgængeliggørelse af kulturelle tilbud. (Fihl Jeppesen 2002, s. 35-45)

For det andet nævner biblioteksloven nu ikke kun kvalitet, men også alsidighed og aktualitet som fokuspunkter for folkebibliotekerne bestandspolitik. Introduktionen af 'aktualitet' skal ses i sammenhæng med litteraturens æstetiske udvikling i samtiden, hvor den litterære modernisme i efterkrigsårene får stadig større kulturinstitutionel anerkendelse. En modernisme, hvor netop det nye, og dermed værkets aktualitet er afgørende. Med inddragelsen af aktualitetsbegrebet i relation til skønlitteraturen tages dermed et afgørende skridt væk fra de mere konservative klassiker- og realismeidealer, som prægede den konfirmative fase.

Disse to punkter illustrerede dog også en iboende kulturpolitisk konflikt: På den ene side den kulturdemokratiske ambition om at inddrage hele befolkningen i kulturel oplevelse og aktivitet; på den anden side fastholdelsen af et enhedskulturelt kvalitetsbegreb. Og denne konflikt blev skærpet med den litterære modernisme, hvor det nye blev dyrket i avantgardistiske eksperimenter med det litterære formsprog og dekonstruktioner af konventionelle meningsstrukturer, hvorfor den moderne litteratur reelt var uforståelig for det store flertal af biblioteksbrugere.

4.3.2 Det sociologiske formidlingsbegreb

I tråd med det kulturdemokratiske ideal begyndte stadigt flere bibliotekarer i 1960erne at opponere mod det gældende kvalitetsbegreb som en 'markedsføring af den herskende kultur' (Jochumsen & Rasmussen 2006a, s.79). Det førte i slutningen af 1960erne til udbredelsen af en mere pluralistisk kvalitetsforståelse, hvor man ud fra en 'mangfoldighedens diskurs' (ibid.)¹⁹⁰ argumenterede for at indkøbe materialer ud fra

---

¹⁹⁰ For en uddybende beskrivelse af periodens diskurser og positioner, se Jochumsen & Rasmussen 2006a, s. 117-30.

genrerelative kriterier frem for en universalistisk kvalitetsnorm. En udvikling, som afspejlede centrale tendenser i tiden:

1) En relativisering af kulturbegrebet med blandt andet større anerkendelse af massekulturelle fænomener (fx rock musik), opløsningen af traditionelle genregrænser og blanding af populær- og finkulturelle koder i kunsten og den rindalistske modstand mod Statens Kunstfond.

2) En afdifferentiering af kulturbegrebet, hvor kulturens samhørighed med kunsten som et autonomt domæne erstattedes af en samtænkning af kultur med sociale, uddannelsesmæssige og politiske forhold (Kjær & Ørom 1992a, s. 40-41).¹⁹¹

Denne *socialisering af kulturbegrebet*¹⁹² var blandt andet affødt af den første kulturvaneundersøgelses påvisning af store sociale og kulturelle polariseringer i samfundet. Den kulturelle demokratiserings var slået fejl, trappestigeeffekten indfandt sig ikke og fastholdelsen af enhedskulturelle indholdsnormer tilgodeså derfor kun et veluddannet mindretal (Fihl Jeppesen 2002, s. 40-41). Det var resultater, som udfordrede oplysningsparadigmets homogene menneskesyn, og gjorde det svært at forsvare et materialevalg baseret på almene kriterier. Som reaktion herpå opstod der inden for biblioteksverdenen et nyt, *sociologisk bruger – og formidlingsbegreb*, hvor forestillingen om almen tilgængelighed blev udfordret af en kritik af de barrierer, som biblioteket qua sin kulturelle identitet, materialevalg og indretning satte for visse samfundsgrupper.

Den sociologiske brugerorientering rettedes derfor mod integrationen af disse socialt marginale – og bibliotekssvage – grupper (Petersen 1991), idet den formelle, demografiske tilgængelighed skulle ledsages af en social og mental tilgængelighed. Det skulle ske gennem en mere opsøgende og differentieret tilgang til bibliotekernes omverdensrelationer med biblioteker på arbejdspladser, oprettelse af brugerråd, men også en mere brugervenlig formidling af bibliotekets ressourcer, blandt andet i form af en stærkere indirekte formidling (Kjær & Ørom 1992a, s. 37). Denne udvikling påvirkede også

---

¹⁹¹ Denne relativiserings og sociologisering ramte også det faglitterære område, hvor marxistiske og siden poststrukturalistiske strømninger bidrog til at underminere forestillingen om et sammenhængende vidensunivers og objektive fakta. (Kjær og Ørom 1992a, s. 36-38)

¹⁹² Denne udvikling afspejles også i et kulturministerielt skifte fra et humanistisk til et sociologisk kulturbegreb med ministeriets betænkning i 1969: *Det er karakteristisk for betænkningen, at kulturen ses som et aspekt af mange samfundsdimensioner frem for at blive betragtet som en sektor i samfundet [...] For når betænkningen kæder kultur sammen med livsform, værdier og dét, der forankret én i tilværelsen, så er der tale om et sociologisk kulturbegreb.* (Fihl Jeppesen 2002, s. 39)

bibliotekarens professionelle identitet: Hvor den frem til 1960erne var præget af en 'kulturformidleridentitet' (Ørom 1993) forankret i evnen til at vurdere og formidle viden og kulturelle udtryk ud fra et almengyldigt videns – og værdisystem (Schreiber 2006, s. 22-23), forskydes identiteten med det sociologiske formidlingsbegreb imod en 'socialarbejderidentitet', hvor det væsentlige bliver *den socialt målrettede formidling og opbygning af samlinger, der kan opfylde specifikke behov*. (Ørom 1993, s. 39)

Denne sociale brugerorientering, som prægede 1970erne¹⁹³ udgør en mellemfase mellem oplysningsparadigmet og det udfoldede brugerparadigme. På den ene side skete der en åbning af *bibliotekerne* mod *brugerne*, som nu ikke blev anskuet som et alment subjekt, men som sociale subjekter med specifikke forudsætninger. Dette brud med lighedsideologien påvirkede også synet på *skønlitteraturen*, som på godt og ondt blev set som udtryk for sociale interesser, hvorfor man opprioriterede indkøb af materialer, som var rettet mod bestemte samfundsgrupper (fx arbejderlitteratur). Men samtidig var der, på den anden side, endnu kun tale om en tentativ brugerorientering, 'hvor 'bevidstgørelse' til tider erstattede 'oplysning', men ikke ændrede ved oplysningsparadigmets strukturelle forhold mellem bibliotek og bruger: Billedet af brugeren var fortsat klienten, der skulle vejledes af biblioteket, hvis rolle fortsat var at udgøre en modvægt til markedet gennem materialevalget.¹⁹⁴

Brugerparadigmet slog først for alvor igennem i 1980erne, hvor et stigende pres på bibliotekerne siden starten af 1970erne kulminerer i en økonomisk og identitetsmæssig krise i folkebiblioteksinstitutionen.

4.3.3 Brugerrationalet og krisens årti

Fremkomsten af *brugerrationalet* i 1980erne betød en radikal redefinering af relationen mellem bibliotek og bruger. Hvor det centrale før var litteraturen og dens objektive gevinster for brugerens dannelsesprojekt, er det nu brugerens subjektiv definerede behov, som kommer i centrum. Brugeren var ikke længere en klient, hvis tarv skulle varetages, men et suverænt individ, hvis behovstilfredsstillelse blev et essentielt krav til biblioteksfeltet. Befolkningens kulturelle smag og aktiviteter skulle nu ikke legitimeres

---

¹⁹³ Bevægelsen var dog begrænset til den bibliotekariske venstrefløj som et opgør med den borgerlige kulturs dominans på bibliotekerne, og den fik som sådan kun kortvarig gennemslagskraft i bibliotekernes generelle praksis. (Kjær & Ørom 1992a, s. 38)

¹⁹⁴ Og oplysningsparadigmet og dets litteratursyn havde fortsat en dominerende plads i bibliotekslitteraturen. Se bl.a. Thorhauge 1989, hvor 'genrelitteratur' adskilles a priori fra 'kvalitetslitteratur'.

institutionelt, tværtimod var det bibliotekerne, som skulle legitimere sig ved at konvergere med befolkningens smag og aktiviteter.

Det vil sige, at brugerne inden for denne diskurs interPELLERES som selvstændigt tænkende og handlende individer, hvis ønsker og behov folkebiblioteket skal søge at imødekomme, og hvis engagement og indflydelse i forhold til bibliotekerne, bidrager væsentligt til dettes samfundsmæssige legitimitet. (Jochumsen & Rasmussen 2006a, s. 149)

Opkomsten af brugerparadigmet i 1980'erne (som blev annekteret uden modstand fra bibliotekerne; Jochumsen & Rasmussen 2006a, s.159) var ud over en generel reorientering i den reformativ fase også et produkt af en række realpolitiske faktorer, hvor markante nedskæringer kombineret med stigende omkostninger på grund af indførelsen af den nye digitale teknologi og voksende materialeudgifter lagde et stort økonomisk pres på bibliotekerne. Desuden betød decentraliseringen af bibliotekerne i 1983¹⁹⁵ og lukningen af Biblioteksstyrelsen, at bibliotekerne mistede en stor grad af deres statslige forankring og blev mere forpligtet på lokale krav og behov.

Men der var også tale om et ideologisk pres, idet oplysningsparadigmet som 'stor fortælling' var smuldret i sen – og postmodernitetens relativisme (Emerek 1990). Hermed havde folkebibliotekernes historiske legitimeringsgrundlag mistet sin forankring i en samfundsmæssig konsensus. Tabet af det bærende værdirationale placerede bibliotekerne i et 'kulturpolitisk tomrum' (ibid., s.20) og skabte en bibliotekskulturel identitetskrise, hvilket afspejledes i en hidtil uset tilbagegang i borgernes biblioteksbrug. Det affødte:

..en grundlæggende usikkerhed i relation til både folkebibliotekets aktuelle samfundsmæssige rolle og til mål og midler i forbindelse med folkebibliotekets fremtidige udvikling. (Jochumsen & Rasmussen 2006a, s. 148)

Man kan (blandt andet) pege på to medvirkende årsager til denne krise. For det første en *radikaliseret individualisme* som et hovedtræk ved det senmoderne oplevelsessamfund. Gerhard Schulze beskriver hvordan oplevelsesorienteringen som formel for relationen mellem individ og omverden knytter sig til en 'Innenorientierung', hvor livets kvalitetskriterier i hidtil uset grad forankres i den individuelle subjektive erfaring (Schulze 1992, s. 37). Der er tale om en dyrkelse af 'sindets indre evidens'. (Jantzen 2006, s. 226),

---

¹⁹⁵ Med Biblioteksloven i 1983 overgår folkebibliotekerne fra statsligt til kommunalt styre og finansieres herfra gennem de kommunale blokstilskud.

hvor det eksternt definerede dannelsesprojekt afløses af subjektets internt definerede selvrealiseringsprojekt, og indre kriterier derfor afgør 'ydre midlers hensigtsmæssighed for selvets opretholdelse og udvikling' (ibid., s. 231). Og i den udfoldede version af brugerparadigmet afløses den sociologiske brugerorientering af en individualistisk brugerorientering, hvilket også ændrede syn på brugeren: Fra *klienten* hvis velfærd skal varetages af det statslige ekspertfelt til *kunden*, hvis individualistiske valg og behov anerkendes som suveræne og 'fornuftige' i sig selv. Biblioteket skal ikke længere finde sit værdirationale i udbredelsen af oplysning, men ved at 'stille sig til rådighed' for brugerens individuelt definerede projekt.

Brugerrationalet markerer her også en temporal fortætning i bibliotekets brugerrelation, som ikke længere kunne funderes i langsigtede og samfundsmæssige gevinster, i form af individets og almenvellets tarv, men var forpligtet på det hedonistiske individs aktuelle, momentane behov (Schulze 1992). Dermed blev folkebibliotekerne også sat i en forpligtende relation til en betydeligt mere kompleks omverden, i form af et diversivt og individualiseret kulturmønster:

I stedet for at stå med en universel kultur i ryggen, står bibliotekspersonalet generelt (trods flere 'historiske lag' af opfattelser) nu overfor en mangfoldighed af brugere – aktuelle og potentielle – som artikulerer en mangfoldighed af behov, som det er op til folkebibliotekerne at forholde sig til. (Kjær & Ørom 1992a, s. 36)

Men kundegørelsen af brugerne er, for det andet, udtryk for en *markedsorientering*, hvor *det pædagogiske rationale* overlejres af et *markedsrationale*, og markedet erstatter skolen som den primære identifikationsmarkør for bibliotekernes formidlingspraksis. Dermed begynder folkebiblioteket i høj grad at identificere sig med og tilnærme sig det marked, som historisk har udgjort institutionens antagonistiske og identitetsgivende modsætning.

Folkebibliotekernes delvise løsrivelse fra et statsligt defineret opdragelsesprojekt beskrives ofte som en kulturel frisættelse og demokratisering (Jochumsen & Rasmussen 2006a), men der er samtidig tale om en reorientering, hvor bevægelsen fra brugerens objektivt definerede tarv til brugerens subjektivt definerede behov som legitimeringsgrundlag fører til forpligtelser over for et markedsrationale, hvor man som udbyder af et kulturtilbud skal legitimere sig som serviceinstitution gennem synlighed og omsætning.¹⁹⁶ En forpligtelse,

---

¹⁹⁶ Et paradoks, som i øvrigt finder en parallel hos Oplysningstidens kunstnere og intellektuelle, som med frigørelsen fra kirkelige og verdslige magters diktat samtidig mistede mæcenatets økonomiske fundament, og overlod dem til markedskræfternes nåde. (Emerek 1990, s. 139) En situation, som blandt andet bidrog til konstruktionen af det moderne kunstbegreb og – institution. (Bürger 1991).

som medfører, at den kvantitative 'omsætning', i form af udlånstal, bliver det ofte eneste politiske vurderingsparameter for bibliotekernes kulturelle indsats.

Man skal dog være opmærksom på markedstækningens grænser i forhold til skønlitteraturen. Robert Escarpits klassiske sondring mellem det dannede og det folkelige distributionskredsløb (Escarpit 1972, s. 99-127; se 2.7.1) tjente til at pege på eksistensen af et triviallitterært kredsløb, med egne institutioner og distributionskanaler, der er nærmest usynligt i den litterære offentlighed. Og det litterære indhold i dette kredsløb kunne og kan fortsat defineres som dét, der ikke indkøbes af bibliotekerne. Brugerrationalet fører med andre ord til en udvidelse, men ikke en ophævelse af kvalitetsbegrebet i bibliotekernes skønlitterære accessionspolitik.

Og frem for et entydigt paradigmeskifte var der snarere tale om sameksistensen af konfliktuerende forestillinger om litterær værdi (Fihl Jeppesen 2002, s. 188-26), hvor man parallelt med indførelsen af det brugerdefinerede værdibegreb eksempelvis fastholdt et klassisk kvalitetsbegreb som parameter for tildeling af litteraturstøtte. (Worsøe-Schmidt 1994). Denne sameksistens kom til udtryk som en konflikt om bibliotekets identitet som litteraturinstitution, hvor brugerrationalets servicekrav blev formuleret sideløbende med det oplysningsrationelle krav om at basere det litterære udbud på æstetiske og litteraturpolitiske kriterier.

4.3.4 Den sidste kamp om materialevalg?

Denne konflikt kom i slutningen af 1980'erne til udtryk i en heftig debat om bibliotekernes skønlitterære materialevalg. I debatten anklagede det litterære kredsløbs øvrige interessenter – forfattere, kritikere, forlæggere og akademikere – bibliotekerne for en uforholdsmæssig prioritering af efterspørgsel frem for kvalitet, hvor man, lød anklagen, indkøbte populære titler i stort eksemplartal på bekostning af den smallere, mere eksperimenterende litteratur. Hermed fremmede man en 'tivolisering' (en flittigt brugt term, som understreger den traditionelle antagonisme til populærkulturen) af bibliotekerne, som på sigt ville undergrave deres kulturpolitiske relevans.

Diskussionen havde også sin baggrund i konkrete litteraturpolitiske og økonomiske forhold: Biblioteksafgiften var som sagt blevet den altdominerende litteraturstøtteform¹⁹⁷,

---

¹⁹⁷I perioden 1980- 90 voksede biblioteksafgiften således fra 33,8 mio. til 114 mio. kr. En himmelflugt, som skyldtes, at man i 1975 ændrede afgiftens udformning fra en samlet pulje af

og forlagenes udgivelser af debutanter og formeksperimenterende titler var, blev det hævdet, betinget af en stabil afsætning til bibliotekerne. Efterspørgselsorienteringen blev derfor set som et svigt over for det vækstlag, som var grundlaget for en stærkt litterær kultur. (Worsøe Schmidt 1994) Debatten kredsede for en stor del om bibliotekslovens formuleringer, og her især de tre mantraer kvalitet, alsidighed og aktualitet. Aktualitet blev nu tolket som nyhedsværdi (og dermed reelt som efterspørgsel) og havde overtaget kvalitetsbegrebets status som primært parameter for materialevalget, lød kritikken. Derfor kom bibliotekernes indkøb i stigende grad til at spejle markedets koncentration om få bestsellende titler, hvilket truede alsidigheden i det litterære udbud.¹⁹⁸

Folkebibliotekernes forståelse af litterær værdi havde i løbet af den reformative fase løsrevet sig fra sin traditionelle litteraturinstitutionelle forankring. Det ses blandt andet med lektørdtalelsen, som blev indført (efter svensk forbillede) i 1963 for at effektivisere selektionen af en voldsomt voksende materialemængde, og med sin korte, målrettede kommunikation om titlers 'biblioteksegnethed' hurtigt blev det dominerende redskab i materialevalget. Lektørdtalelsen markerede som intern vurderingsgenre en autonomisering af bibliotekernes bogvalgsprincipper, og blev i debatten kritiseret for en populistisk fortolkning af biblioteksegnethed, hvor bred efterspørgsel blev fremhævet med inklusionstermer som 'letlæst', 'kan læses af alle' på bekostning af æstetisk komplekse tekster, som blev udgrænset med eksklusionstermer som 'krævende' og 'eksperimenterende'.¹⁹⁹

Bibliotekernes materialevalg var dog også kommet under pres på grund af en kortslutning af det litterære marked, med en overproduktion af bøger²⁰⁰ og et stigende misforhold mellem produktion og efterspørgsel. Det førte til stigende bogpriser på grund af mindre

---

folkebibliotekstilskud til et standardbeløb pr. indkøbt bind, hvorved staten reelt mistede kontrollen med afgiftens omfang.

¹⁹⁸ En kritik, som blev bestyrket af en samtidig undersøgelse, der påpegede, at bibliotekerne procentvis indkøb af underholdnings- og spændingslitteratur var større end disse litteraturtypers andel af titelproduktion, og bibliotekernes materialevalg derfor var mere populært orienteret end forlagenes udgivelsespolitik. (Worsøe – Schmidt 1994, s. 69)

¹⁹⁹ En kritik, som fortsat rejses. (Mønsted 2008a; Mønsted 2008b)

²⁰⁰ Antallet af bogudgivelser tredobledes således i løbet af den reformative fase. Tendensen var dog mest markant inden for faglitteraturen. Mens antallet af skønlitterære udgivelser i perioden kun steg med 51 %, voksede faglitteratur for voksne med 223 %. Skønlitteraturens andel af den samlede bogproduktion faldt således i perioden fra ca. en 1/3 til ca. en 1/5. (Worsøe – Schmidt 1994, s. 54-59; Ørom 1995)

oplag og deraf større produktionsomkostninger²⁰¹, hvilket igen havde en negativ effekt på bogsalget.²⁰² Denne onde cirkel lagde en stor byrde på bibliotekernes materielkonti²⁰³, hvor indførelsen af et stadigt mere pluralistisk kvalitetsbegreb desuden medførte en kraftig vækst i mængden af potentielt biblioteksrelevante publikationer. Fra 1940 til 1983 var bibliotekernes samlede bogbestand således blevet næsten tidoblet (fra 3.637.000 bind til 33.262.000 bind). Og i 1980'erne blev netop materialekontoen, som variabel udgift, det primære offer under sparerunderne, hvilket gjorde *fravalget* til en reel faktor.

Materialevalgssituationen var dermed blevet mere kompleks og usikker, idet der skulle vælges mellem en større mængde materiale af dyrere titler til færre penge – og med et stigende krav om aktualitet, og dermed hastighed i processen.

Materialevalgsdebatten rejste en politisk diskussion om bibliotekets legitimitet som litteraturinstitution²⁰⁴ og affødte tre undersøgelser af folkebibliotekernes materialevalg og udlån af skønlitteratur, der kort præsenteres i det følgende.

På baggrund af debatten iværksatte Statens Bibliotekstjeneste en undersøgelse af forholdet mellem kvalitet og efterspørgsel i folkebibliotekernes materialevalg. Undersøgelsen, hvis resultater blev offentliggjort i bogen *Bibliotekerne og den gode bog* (Japsen 1992a) baserede sig på indkøbstallene for: 1) 114 skønlitterære titler udgivet i 1989 fordelt på en 'A - liste' over de 102 bedste skønlitterære titler, udvalgt af et bibliotekarpanel og en 'B - liste' med årets største bestsellere; 2) De 443 skønlitterære

---

²⁰¹ Siden 1960'erne var det gennemsnitlige oplag til gengæld faldet til en tredjedel. Hvor 86 % af alle danske og 41 % af alle udenlandske titler i 1962 udkom i oplag på mere end 5.000, gjaldt det i 1992 kun 4 % af de danske og 0 % af de udenlandske titler. (Worsøe-Schmidt 1994, s. 59-62)

²⁰² Denne negative spiral var ikke begrænset til det danske marked, men et internationalt fænomen. (Steiner 2006, s. 138)

²⁰³ Fra 1959 til 1982 voksede bibliotekernes samlede bogkonto kun med ca. 10 %, mens bogpriserne steg med 1520 %. Et misforhold som forstærkes i 1980'erne. (Japsen 1992a, s. 41-42) Det fik naturlige konsekvenser for bogindkøbet, som for voksenlitteraturen faldt med knap 20 % og for børnelitteraturen hele 40 %. (ibid.)

²⁰⁴ Eksempelvis stillede Litteraturrådet forslag om en central indkøbsordning, hvor 3-400 udvalgte titler indkøbes til alle kommunebiblioteker, *således at det sikkerhedsnet, som bibliotekernes tidligere mere omfattende indkøb af kvalitetslitteratur udgjorde, blev reableret. Målet er at sikre et grundlag for udgivelsen og at give læserne umiddelbar adgang til alle kvalitetstitler ville dermed være opnået.* (Litteraturrådet 1994, s. 16-19)

titler, IBC i 1989 tilbød bibliotekerne, inddelt i to hovedkategorier: I) bøger af litterær karakter og II) Underholdnings- og debatliteratur. (Japsen 1992a, s. 90)²⁰⁵

Undersøgelsen af de to listers salgstal viste i begge tilfælde en symmetrisk 'bell-curve', hvor den gode genre- og underholdningstitel som dominerende midtergruppe udgjorde ca. 50 % af indkøbene.²⁰⁶ (Japsen 1992a, s. 91) Konklusionen var derfor, at bibliotekerne prioriterer den gode underholdning, idet man går efter værker som forener kvalitet og efterspørgsel (Japsen 1992a, s. 96). Ser man på kurvens yderpunkter, viser det sig dog, at de fleste titler af tvivlsom kvalitet (dvs. dårligt anmeldte) solgte bedre end de 102 'bedste' litterære titler. Og ofte er selv de dårligst anmeldte og sælgende B-titler indkøbt i flere eksemplarer end anerkendte værker som Kazhou Ishiguros *Resten af dagen* og Thomas Manns *Trolldomsbjerget* (der også karakteriseres som 'snæver' i lektørudtalelsen). En tendens, som for Japsen peger på en uforholdsmæssig prioritering af efterspørgslen i materialevalget. (Japsen 1992a, s. 100 & 113).

Undersøgelsen *Lånerens bogvalg*. (Christoffersen et. al. 1994), foretaget på Roskilde Centralbibliotek, er en direkte respons på *Den gode bog*, og rummer en særskilt undersøgelse af Japsens 114 titler. Som antydnet i titlen rummer undersøgelsen en væsentlig metodisk tilføjelse, idet den også inddrager belastningstallene, og dermed forholdet mellem bibliotekernes indkøb og brugernes udlån.²⁰⁷ Hermed udvides fokus fra den principielle sammensætning af bibliotekernes skønlitterære udbud (og dermed forholdet mellem biblioteket og det litterære kredsløb), til også at indbefatte benyttelsen af dette udbud, og dermed udbuddets resonans med de brugernes bogvalg. Og her synes indkøb af smal litteratur ikke at tjene noget formål i forhold til brugerne, for hvem aktualitet i endnu høj grad end for bibliotekerne udgør hovedkriteriet i bogvalget.²⁰⁸ De populære B-titler har således også de markant største belastningstal (13,8 som

---

²⁰⁵ De to kategorier blev desuden underinddelt på følgende vis: I) bøger af litterær karakter (I, 1: smal litteratur; I, 2: bred litteratur) og II) Underholdnings- og debatliteratur (II A: Bøger af høj kvalitet på genreens præmisser; II B: Bøger af mindre tilfredsstillende kvalitet; II C: bøger af ikke-tilfredsstillende kvalitet (Japsen 1992a, s. 90).

²⁰⁶ Der er dog også visse gradsforskelle mellem de to kurver, som det fører for vidt at diskutere her. For mere herom se Japsen 1992a, s. 95-96.

²⁰⁷ Det var muligt, da Roskilde Centralbibliotek som et af få biblioteker havde indført et digitalt udlånsregistreringssystem.

²⁰⁸ Den store skævhed i benyttelsen af populære og smalle titler underbygges med en supplerende analyse af belastningstallene for på 28 nyudgivne danske titler, som trods deres nyhedsværdi har relativt lave tal, og hvor 3 titler står for knap halvdelen af alle titlernes udlån (Christoffersen et. al. 1994, s. 39-41).

gennemsnit), mens den mindst indkøbte fjerdedel af A-titler også har meget lave belastningstal (1,1 i snit), og 10 ud af 15 titler 'smalle' titler, som er købt i mere end et eksemplar, har belastningstal på under 1 (Christoffersen et. al. 1994, s. 80-84). Og da disse titler har stået på hylderne i fire år, er der ikke umiddelbart ingen tegn på 'lang efterspørgsel. Tværtimod peger resultaterne på en 'accelererende omsætningshastighed', hvor efterspørgslen meget hurtigt forsvinder på det store flertal af titler:

Sagen er den, at der måske nok købes for få eksemplarer af den smalle kvalitetslitteratur til at tilfredsstille forlagene og forfatterne. Derimod købes der nok til umiddelbart at tilfredsstille lånerne. Der er simpelthen ikke i dag basis for indkøb af nævneværdigt flere eksemplarer af den smalle kvalitetslitteratur, så flere penge til dette formål risikerer at give bagslag: Overfyldte hylder med bøger uberørt af menneskehånd og efterfølgende underminering af den folkelige forståelse af biblioteket. (Christoffersen et. al. 1994, s. 47-48)

De to undersøgelser udgør imidlertid også partsindlæg i debatten, da deres vidt forskellige konklusioner i høj grad bygger på forskellige fortolkninger af dataene. Således indikerer Japsens klare sondring mellem kvalitet og popularitet (og den bestemte form i bogens titel) en klassisk kvalitetsorienteret position, hvilket også ekspliciteres i bogens indledning:

Det er vores påstand, at bibliotekerne hverken kan eller skal tilfredsstille nyhedsefterspørgslen på bestsellerne, men bør lægge vægt på det brede udvalg og den langsigtede efterspørgsel og at de i høj grad påvirker efterspørgslen med det udvalg de stiller til rådighed. (Japsen 1992a, s. 10)

Japsen inddrager her den klassiske sondring mellem flygtig popularitet og varig værdi, som hævdes at afspejle sig i efterspørgslen. Desuden formuleres bibliotekets rolle som aktiv, ikke reaktiv: Bibliotekets materialevalg bør ikke blot reagere på efterspørgslen, men både kan og skal spille en formativ rolle i folks bogvalg og læsevaner. (se også Japsen 1992b)

Herover placerer Christoffersen et. al sig med emfase af den 'folkelige forståelse' et ganske andet sted i debatten, hvilket også kan siges at påvirke undersøgelsens perspektiv. Således er det ud fra resultaterne svært at gennemskue, hvorfor Christoffersen et. al. mener, at den smalle litteratur får positiv særbehandling, ligesom det nedtones, at undersøgelsen ikke er repræsentativ for biblioteksvæsnen, da den begrænser sig til ét bibliotek, der som centralbibliotek tilmed har bestemte accessionsforpligtelser. Desuden går undersøgelsen ikke ind på titelniveau, hvor der i den generelle konvergens viser sig en del udsving mellem eksemplar- og belastningstal inden for alle titelgrupperne.

Den tredje og sidste undersøgelse i rækken, Claus Sechers rapport *Bibliotekernes og*

lånernes skønlitterære bogvalg (2000), har som primær genstand indkøbs- og belastningstallene for 225 skønlitterære titler udgivet i 1995 (et sample på ca. 10 % af årets samlede skønlitterære udgivelser repræsentativt fordelt efter genre og nationalitet), på tre hovedbiblioteker i kommuner af sammenlignelig størrelse (Albertslund, Ringsted og Thisted).

Konklusionerne i Sechers rapport kan siges at tjene som både en afbalancering og lukning af debatten. For det første konkluderes det, at bibliotekerne, med få forbehold, foretager en fornuftig afvejning af efterspørgsel og kvalitet i deres bogvalg, der afspejler såvel præferencerne som bredden i læsekulturen, og dermed opfylder deres dobbelte rolle som oplysnings- og serviceinstitution (Secher 2000, s. 79). Men for det andet afskriver Secher folkebibliotekets rolle som litteraturpolitisk sikkerhedsnet for den smalle litteratur - med en formulering, som tilmed udvider definition af 'det smalle':

Det nationale bogvalg [...] viser, at bibliotekerne ikke længere fungerer som en effektiv støtte for den smallere skønlitterære bogproduktion. Og ved den smallere del forstås ikke bare lyrik, noveller og skuespil, men også en pæn del af den danske og specielt den udenlandske smalle roman. (Secher 2000, s. 74)

Sechers signifikante udmelding bekræftes symbolsk i 1991, hvor biblioteksafgiften ændres fra et vederlag til kulturstøtte. Dette skridt tages ganske vist for at undgå udbetalingspligt til udenlandske forfattere, men det ændrer samtidig biblioteksafgiftens principielle status fra en kompensation, som alle forfattere og producenter har legitime krav på, til en støtteordning, som man kun kan være berettiget til.²⁰⁹

Sechers undersøgelse bidrog til at lukke den offentlige materialevalgsdebat, som siden har forankret sig i en konsensus om afvejningen mellem kvalitet og efterspørgsel, formuleret i udtryk som 'den gode underholdning' og 'populær kvalitet' (Enghoff & Rafn 2007). Og debatten om bibliotekets rolle som litteraturinstitution er i den sene reformative fase karakteriseret ved en bevægelse fra materialevalgets principielle kriterier over forholdet mellem udlån og materialevalg til forholdet mellem udlån og *formidling*.

---

²⁰⁹ I et internationalt perspektiv giver det dog god mening at betragte afgiften som kulturstøtte, da den er verdens største, og også signifikant højere end i de andre skandinaviske lande. Her har man til gengæld andre former for litteraturstøtte, for eksempel udgivelsesstøtte og momsfritagelse, som er fraværende i Danmark. Denne forskel peger også på en lang tradition i dansk litteraturpolitik for at støtte producentledet frem for formidlingsledet. (se Indledning) Som støtteordning lider biblioteksafgiften dog af den litteraturpolitiske svaghed, at den hverken rummer en meritdimension eller incitament til fremtidig litterær kvalitetsproduktion (Worsøe-Schmidt 1994, s. 53).

Det var en fast antagelse i materialevalgsdebatten, at der hersker et kausalt forhold mellem accession og udlån, hvorfor de faldende udlånstal kunne forklares med det faldende bogindkøb: *I virkeligheden en indlysende konklusion: bibliotekerne kan ikke udlåne bøger, de ikke har.* (Japsen, 1992a, s. 43-44)²¹⁰ Problemet på mange biblioteker var dog ikke et underskud, men et overskud af bøger. (Sørensen 1982) Det pluralistiske kvalitetsbegreb og den stigende bogproduktion havde ikke blot lagt pres på materialekontiene men også på bibliotekernes fysiske kapacitet, hvor overfyldte hylder skabte en pukkel af 'døde titler' og nødvendiggjorde en omfattende magasinering.

Dette tema berøres hos Christoffersen et. al., der betegner magasinet som en usynliggørelse og 'negativ formidling' af materialerne, som dels placeres uden for brugernes umiddelbare rækkevidde, dels fremstår uattraktive, som gemt væk i ofte både tilstødende og frastødende lokaler. En beskrivelse, som underbygges med magasinbøgernes meget beskedne belastningstal. (Christoffersen et. al. 1994, s. 68-76) Men forfatterne rejser samtidig spørgsmålet, om der ikke findes et uforløst brugspotentiale i forhold til de magasinerede bøger - og for samlingen generelt.²¹¹

Dette forhold kunne give anledning til overvejelser om, i hvor høj grad bibliotekerne bør give efter for et alligevel hurtigt aftagende efterspørgselspres og til overvejelser om, hvordan den indkøbte litteratur kan sikres en længere levetid i udlånet. (F. Ettrup i Christoffersen et. al. 1994, s. vi)

Spørgsmålet om forlængelsen af bøgernes levetid kan ifølge forfatterne kun besvares med en *formidling af bøgerne*, idet en påvirkning af brugernes udlån og læsevaner ikke sker gennem større eller anderledes indkøb, men gennem bedre formidling (Christoffersen et. al. 1994., s.5). Hvor det er materialevalget, som afgør hvilke bøger som kommer *ind på* biblioteket, er det formidlingen, som afgør hvilke titler som kommer *ud af* bibliotekerne.

I den reformativ fase sker der således en gradvis forskydning fra materialevalg til formidling som kerneaktiviteten i bibliotekets skønlitterære arbejde, idet den aktive

---

²¹⁰ Samme logik fremføres i Sechers komparative studie, hvor Albertslund har et signifikant højere materialebudget og kan fremvise tilsvarende højere udlånstal. Denne entydige kausalitet synes dog tendentiøs, og inddrager ikke faktorer som demografi og formel tilgængelighed. Desuden kan forholdet lige så vel kan anskues omvendt: At høje udlånstal legitimerer høje bogbudgetter.

²¹¹ Det peger frem mod nyere tiltag som på Hjørring Bibliotek, hvor man har åbnet Magasinet og gjort det til et rekreativt 'retro-område'. Se Niegaard 2008c.

litteraturformidling fremhæves som nøglen til løsningen på den bibliotekskulturelle identitetskrise. Mere herom i næste afsnit.

4.3.5 Indirekte formidling og forvandling

Den aktive litteraturformidling fik gradvist en mere markant rolle på bibliotekerne i den reformativ fase. 1964-lovens formulering om kulturel aktivitet og krav om større udadvendthed førte i de efterfølgende årtier til en stor vækst i arrangementsvirksomheden på bibliotekerne (Jochumsen & Rasmussen 2008, s. 173), og for det sociologiske brugerrationale blev formidlingen i 1970'erne inddraget som redskab til at imødekomme og aktivere socialt marginaliserede grupper – dog uden den store effekt.²¹² Men i 1980'erne bliver den indirekte formidling for alvor et satsningsområde på danske biblioteker som et redskab til opfyldelse af brugerrationalets idealer om et brugervenligt bibliotek. Den fysiske tilgængeliggørelse skulle nu suppleres af en aktiv synliggørelse og iscenesættelse af litteraturen, der appellerede til brugerflertallets præferencer og forudsætninger. Denne strategi havde også politisk resonans, og Bibliotekskommissionen foreslog, ganske visionært, at erstatte 'stille til rådighed' med 'formidle' i formålsparagraffen, da:

...folkebibliotekerne ikke alene skal stille materialesamlinger til rådighed, men også præsentere disse og udnytte dem bedre og mere intensivt end det i øjeblikket er muligt. [...] Ved siden af biblioteksbygningens placering er følgende faktorer af betydning: Overskuelige og tiltalende indrettede lokaler med tydelig skiltning og mulighed for jævnlige udstillinger og arrangementer. Overskuelig og indbydende opstilling af materialerne. (Bibliotekskommissionen i Kjær & Ørom 1992a, s. 41)

Fremhævelsen af 'lokaler', 'skiltning', 'udstilling' og 'opstilling' peger desuden på centralt fokusskifte i forhold til formidlingens former: Hvor den konfirmative fases formidlingsideal var knyttet til *den direkte formidling*, i form af bibliotekarens vej- og retledning af klienten, så bliver den *indirekte formidling* (eller indirekte henvendelse til et ukendt publikum; se 1.5.2) nu den dominerende formidlingsform i den reformativ fases brugerrationale (Kjær og Ørom 1992a, s. 35-36).

Skabelsen af det brugervenlige bibliotek involverede flere aktivitetsniveauer:

---

²¹² Primært fordi brugerorienteringen som før nævnt ikke afspejledes i formidlingens indhold, som fortsat var forankret i et enhedskulturelt defineret indhold til at appellere til disse grupper (Kjær & Ørom 1992a, s. 39).

- a) Et mere efterspørgselsstyret materialevalg skulle styrke samlingens appel;
- b) Biblioteksrummets design skulle forskydes fra at afspejle klassifikationens vidensorganisation mod en større relation til eksponeringsniveauet gennem en differentieret organisering af rummet, der konvergerede med brugernes søgeadfærd og styrkede deres orienteringsevne;.
- c) Eksponering af materialer, hvor det afgørende nu ikke var, hvad der formelt var tilgængeligt på biblioteket, men en bemestring af de faktorer, der afgjorde, at bøger blev set af brugerne. Mange af disse faktorer var kortlagt gennem undersøgelser, som bekræftede, at brugernes søgeadfærd i rummet følger klare fysiske mønstre: 1) man søger typisk i områder forrest i lokalet, tæt på indgangen; 2) Man er mere tilbøjelig til at opsøge og vælge fra mindre, overskuelige arrangementer; 3) man søger på hylderne i øjenhøjde (90-150 cm), og ser derfor ofte ikke de titler, der befinder sig over eller under denne position m.m..

På baggrund af denne viden udvikledes den indirekte formidling i perioden som et praksisfelt med almene principper og teknikker for skabelsen af en uoverskuelig og visuelt appellerende indretning.²¹³ Principper, som i dag er en naturlig del af det fysiske biblioteksrumms 'scenografi': Strategisk placering af udstillinger og hyldearrangementer i biblioteksrummet, synlig skiltning, ikonografisk mærkning af bøgerne, bogmøbler, som tillader integration af alle materialetyper og udstrakt udstilling af bøgernes forsider m.m.. Denne opstilling af bøger 'face-up' (som erfaringsmæssigt havde en stor effekt på titlernes synlighed og cirkulationstal. Se Goodall 1989; Ryan 2001, s. 24 m.fl.) er et godt eksempel på den radikale holdningsændring: Hvor bogomslaget i den konfirmative fase blev udelukket fra biblioteket som fremmed støj til fordel for den rene paratekst (der som før nævnt selv er en markant semiotisk markør), bliver det nu ikke blot bevaret, men også brugt som redskab i den aktive formidling, hvor tekster ligefrem vælges til udstilling ud fra en vurdering af omslagenes promoveringsværdi (Ryan 2001, s. 23).

Og der var tale om en international bevægelse, hvor erfaringer fra den angelsaksiske og tyske biblioteksverden (Iversen 1980; Ainley & Totterdell 1982; Ørom & Thorhauge 1987; Goodall 1989; Baker 1996) bidrog med inspiration til ovennævnte praksis og affødte en række nye formidlingsstrategier – koncepter, som fik paradigmatisk effekt på danske folkebibliotekers formidlingspraksis. (Kjær & Ørom 1992a; se også eksempler i 4.3.6)

---

²¹³ Sharon Baker formulerer 9 principper for bestandsorganisering, som styrker brugerens chance for tilfredsstillende søgninger. De ni principper er i dag velkendte og behandles alle i det nedenstående. For mere herom se Baker 1996, s. 133-44

Denne parallelitet kan tilskrives, at de vestlige biblioteker befandt sig i samme kulturelle og politiske klima, som medførte de to førnævnte, gensidigt forstærkende kriser. For det første en økonomisk krise, hvor bibliotekerne var tvunget til store besparelser (som blandt andet gik hårdt ud over arrangementsvirksomheden og dermed den direkte formidling), og hvor lokal synlighed og markedsrationalets omsætningslogik i stigende grad blev parametre for bibliotekernes legitimitet. For det andet den identitetsmæssige krise, hvor værdirationalets delvise sammenbrud havde ført til tabet af samlende rationale og distinktiv kulturel identitet (Lund et. al. 1987, s. 102) og oplevelsen af biblioteket som et lukket, institutionelt system ude af kontakt med brugerne og den kulturelle udvikling (Hjorth-Lorentzen 1985).

Den indirekte formidling blev i høj grad set som løsningen på denne dobbelte krise. For det første fordi formidlingen bidrog til at styrke bibliotekets brugervenlighed, og dermed dets folkelige popularitet og cirkulationstal. For det andet fordi denne brugervenlighed samtidig kunne sikre økonomiske besparelser ved at styrke brugernes selvbetjening af samlingen. Formidlingen blev derfor nu styret af et *service – og selvbetjeningsrationale*, som dels hvilede på økonomiske forudsætninger, dels på brugerrationalets individualistiske fremhævelse af det selvhjulpne individ og dets subjektivt definerede behovs legitimitet.

Ud over tidens brugerrationale blev denne udvikling både ind - og udenlands stimuleret af en øget forskningsbaseret indsigt i brugeres biblioteksadfærd. Her havde man for det første påvist, at hovedparten af skønlitterære brugere ikke har definerede, tekstspecifikke mål for deres søgning, men 'mudret emneafgrænsede informationsbehov' (Ingwersen 1990, s. 26)²¹⁴, i form af relativt vage ønsker om litterære oplevelser, som søges opfyldt inden for brede kontekster som forfatter, genre og tema. På grund af de brede relevanskriterier og diffuse 'behov' er brugernes skønlitterære læseønsker præget af en høj grad af *erstattelighed*, hvor der ofte lånes andre tekster, forfattere og typer end intenderet. Brugere viste sig i undersøgelser meget åbne over for at vælge tekster, som lå uden for deres formulerede kriterier (Goodall 1989, s. 21-24), og selvom op mod halvdelen af alle specifikke skønlitterære søgninger var forgæves, ender det overvældende flertal af besøg alligevel med hjemlån af litteratur (Sear & Jennings 1986, s. 10-11).²¹⁵

---

²¹⁴ Peter Ingwersen sonderer her mellem tre informationsbehovstyper: Verifikative behov, Bevidst emneafgrænsede behov og Mudret emneafgrænsede behov (Ingwersen 1990, s. 26).

²¹⁵ Som eksempel kan nævnes en engelsk brugerundersøgelse, hvor 24 % af respondenterne angav at søge efter en bestemt titel og 32 % efter en bestemt forfatter – men 86 % ville være tilfredse med et alternativ. 45 % fandt ikke hvad de søgte, men 40 % lånte bøger inden for samme emne, genre, forfatterskab, mens hele 28 % gik derfra med helt andre typer titler. (Goodall 1989, s. 24-27)

Brugernes søgning efter skønlitterære oplevelser er således ikke så meget drevet af determination som af inspiration, og brugerne finder ikke primært deres litterære læsestof gennem målrettede søgninger på hylderne, men gennem *browsing*, som i en lang række undersøgelser blev fremhævet som den dominerende søgeform blandt skønlitterære brugere – uanset hvor bredt browsingbegrebet i øvrigt blev defineret (se 2.2). Det betyder, at lånernes valg af litterært læsestof ikke primært finder sted før biblioteksbesøget, men i selve biblioteksrummet – og at dette valg er stærkt påvirkeligt af, hvad der eksponeres og fanger brugerens interesse i rummet. Og sammenlignende studier af cirkulationstal for bøger placeret på hylderne og i udstillinger havde her påvist den aktive formidlings signifikante effekt på litterære teksters synlighed for og appel på potentielle læsere (Goldhor 1972; Goldhor 1981; Goodall 1989, s. 108-14; Christoffersen et. al. 1994). Hvor browsing tidligere var ildeset som en usystematisk søgeform (se 4.2), blev browsing, og den selvhjulpne, browsende bruger, nu set som udgangspunktet for nytænkningen af biblioteket som formidlingsrum ud fra bruger- og selvbetjeningsrationalet.

Undersøgelserne havde imidlertid også afdækket et stort misforhold mellem bibliotekernes indretning og brugernes interesser og søgeadfærd. Biblioteksrummet oplevedes af brugerne som et uinspirerende og uvelkomment sted, hvor skønlitteraturen var opstillet i en 'fantasiløs alfabetisering' (Ravnløkke 1978, s. 498) med bøger i snorlige rækker med ryggen til publikum, og hvor de store mængder skabte en oplevelse af forvirring og information overload. (Ainley & Totterdell 1982, s. 62-63; Goodall 1989, s. 23-27)²¹⁶ En tilstand, som blev forstærket af manglende brugervejledning, idet brugerne grundet den intimiderende atmosfære var meget tilbageholdende med at spørge personalet til råds.²¹⁷ Bibliotekets organisering tilgodeså de vidende og målrettede brugere, som var fortrolige med de centrale kontekster og kunne navigere i det litterære landskab (Solhjell 2001), men svigtede det flertal af brugere som browser ud fra diffuse behov og ikke har en stor litterær viden og/eller er fortrolige med biblioteket og dets organiseringslogik. Et problem, som forstærkes af, at læsere generelt finder det svært at italesætte skønlitterære oplevelser. (se 4.3.6)

---

²¹⁶ Sharon Baker betoner, at information overload har både praktiske (manglende søgevenlighed og synlighed), og psykologiske effekter (utryghed, utilstrækkelighed m.m.), som væsentligt forringer biblioteksoplevelsen og dermed chancen for succesfulde udlån og nye besøg: *Information overload occurs when people are faced with too many choices. Feelings of confusion and inadequacy can result, making it difficult for some individuals to make decisions.* (Baker 1996, s. 132)

²¹⁷ Af hovedårsager til den manglende kontakt til personalet fremhæver brugerne blandt andet at 1) Personalet forekommer utilgængeligt og at 2) Spørgsmål om noget så trivielt som skønlitteratur vil blive betragtet som spild af personalets tid (Baker 1996, s. 129; Sear & Jennings 1986, s. 2 & Goodall 1989, s. 101-8).

Det affødte en mere skeptisk tolkning af brugernes søgeadfærd, hvor browsing ikke blev set som udtryk for det søgende individs selvhjulpenhed, men som symptom på rådvildhed. Browsing blev foretaget af nød og førte som den mest anvendte søgemetode samtidig til de mindst tilfredsstillende læseoplevelser, da bibliotekets formidling ikke udstyrede brugerne med tilstrækkelig viden til at træffe kvalificerede valg (Baker 1996, s. 130).²¹⁸ Et problem, som kan skyldes både sproglige uformåenhed og /eller behovets diffuse, uafklarede eller ubevidste karakter (Pejtersen 1975, s. 1; se nedenfor).

Man kan af det ovennævnte uddrage to forskudte forståelser af formidlingens service – og selvbetjeningsrationale: På den ene side en *inspirationsforståelse*, hvor man på baggrund af bredden og erstatteligheden i brugernes ønsker om skønlitterære oplevelser ser formidlingen som en styrkelse af samlingens serendipitive potentiale. Facilitering af den browsende bruger handler her ikke primært om tilgængelighed af specifikke tekster, men om at synliggøre et bredt spektrum af brugbare titler inden for brugerens typiske søgekriterier, hvorved den aktive formidlingsrolle bliver at gøre lånerne bevidste om materialer, de ellers ikke ville finde. På den anden side en *behovsforståelse*, hvor brugernes diffust formulerede ønsker antages at dække over relativt konkrete behov, som blot ikke lader sig italesætte eller tilfredsstille. Skønlitterære brugeres høje frekvens af hjemlån afvises her som legitimt argument, da erstatteligheden reelt dækker over en kompensation for de behov, som ikke blev tilfredsstillet. Målet bør derfor være at afdække disse behov og tilgængeliggøre de tekster, brugerne ønsker gennem materialevalg og eksponering.

En almen konklusion i perioden var dog, at formidlingens mål ikke kan opfyldes gennem pletvis eksponering, men kræver at man dels styrker brugerens valggrundlag gennem supplerende vidensformidling (primært litteraturlister), dels skaber en overordnet formidlingsorienteret indretning af biblioteket, der konvergerer med brugernes horisont(er) og forudsætninger. Formidlingen blev således ikke blot et appendiks til gældende praksis, men en løftestang for udviklingen af en ny bibliotekskulturel identitet.

---

²¹⁸ Undersøgelser giver således et billede af et proportionelt forhold mellem målrettethed og tilfredshed, da de brugere som søger efter allerede kendte titler eller forfattere, således har erfaringsmæssigt større chance for tilfredshed med læseoplevelsen.: ...*the more deliberately one chooses a novel, the more likely one is to enjoy it.* (Sear & Jennings 1986)

Kjær og Ørom beskriver dette identitetsarbejde som en række *forvandlingsbilleder*, hvormed folkebibliotekerne i perioden søger at ændre deres image og bibliotekskulturelle identitet:

Et af symptomerne på imageproblemet og måden at løse det på er at søge alternative bibliotekskulturelle identiteter, der kan markere sig som et modstykke til det udviskede billede af det 'traditionelle' folkebibliotek. Inspirationen til disse forvandlingsbilleder hentes udefra, især fra den kommercielle sfære, og bearbejdes. Inspirationen gælder både 'gestaltning' af biblioteksmiljøer, arrangementstyper og – former og den måde folkebiblioteket tegner billedet af sig selv udadtil. Disse områder er væsentlige for bibliotekernes image og de er udtryk for bestræbelser på at skabe en ny identitet (Kjær & Ørom 1992a, s. 34).

En spørgeskemaundersøgelse blandt biblioteker (Kjær & Ørom 1992b) pegede især på 'Markedet' (inspireret af det tredelte bibliotek; se nedenfor) og 'Caféen' – offentlige, sociale (forbrugs)rum af ikke-institutionel karakter - som nye strukturerende billeder.²¹⁹ En udvikling, som også afspejledes i tidens biblioteksarkitektur. 1964-lovens bredere formålserklæring om kulturel aktivitet havde ansporet til en mere fleksibel og åben biblioteksarkitektur (Lylloff & Plovgaard 1984, s. 24; Sørensen 1982), hvor videnstemplet erstattedes af hvad Kjær og Ørom kalder 'det rationelle univers': En fleksibel og funktionel stil med et nøgternt og institutionelt præg. Men det rationelle univers blev gradvist erstattet af mere individualiserede og æstetiske biblioteksrum i 1970'erne og især 80'erne, hvor byggerier og nyindretninger rettede sig entydigt med afinstitutionaliseringen til fordel for et mere bruger- og formidlingsvenligt design med mere plads til udstillinger og arrangementer, og en styrkelse af værestedsfunktionen (Kjær & Ørom 1992b, s. 45-46).

Revitaliseringen af biblioteksrummet kom blandt andet til udtryk i en omfattende kassationspolitik (se også 1.2.3), som blev fast praksis i perioden. Kravet om større overskuelighed og eksponering skabte nye pladsbehov (Dewe 2006, s. 291), som blev imødegået gennem en håndfast frasortering af mindre udlånte materialer:

---

²¹⁹ Andre eksempler på sådanne forvandlingsbilleder, som fremhæves i Ørom og Kjærs undersøgelse er: 'Varehuset', hvor tilknytningen til markedets forbrugslogik accentueres med den selvhjulpne kundes relation til et stort udbud af attraktivt præsenterede varer (og et opgør med identiteten som (special)butik), og; 'Den spændende labyrinth', hvor man søger at styrke de segmentariske og eksplorative ved at opdele biblioteksrummet i oplevelsesmiljøer, som med forskellige indretninger og materialetyper typisk henvender sig til forskellige brugersegmenter (Kjær & Ørom 1992a & 1992b).

Apart from the need for stock reduction, it will, up to a point, be positively desirable to remove the dead and the dying stock in order to reveal better the stock that remains. Librarians are decidedly reluctant to part with 'their' books even if there is little or no demand for them, but we cannot afford to be repositories if we also want to be live, and lively, institutions and we should remove the unwanted and the unnecessary to create the conditions for a revitalization of the library. (Ainley & Totterdell 1982, s. 70)

Reduceringen af bestanden var mange steder en praktisk nødvendighed, da en voldsom vækst i bogproduktionen udfordrede bibliotekernes fysiske rummelighed og skabte store deponeringsproblemer (4.3.4). Men kassationspolitikken havde tillige en ideologisk, brugerrationel dimension, der fremhæves med citatets livsmetaforik, hvor den 'døende' bestand defineres som uforenelig med det 'levende' bibliotek. Opgøret med depotidentiteten, og med den 'døde' fortid generelt, skulle bidrage til en forvandling af bibliotekets identitet; en genfødsel ('revitalization') som brugervenligt, tidssvarende formidlingsrum. Det var ikke længere den aktive eksponering (se 4.2.5), men mængderne af ikke – populære tekster, som udgjorde den støj, der forhindrede realiseringen af formidlingsidealet. Bogens dage på biblioteket blev nu talte – og det ofte i bogstavelig forstand, idet metoder blev udviklet til systematisk beregning af bøgernes – ganske korte – levetid på bibliotekerne.²²⁰ Livsanalogien peger også på en deterministisk forståelse af dette forhold, hvor uaktuelle og ubrugte tekster skulle fjernes for, at biblioteket kunne revitaliseres som formidlingsrum, mens formidlingens evne til at revitalisere og – aktualisere ubrugte titler sjældent blev inddraget i rationalet.

Inspiration for det 'nye' bibliotek som formidlingsrum blev i tråd med tidens markedsorientering (4.3.3) primært hentet fra den 'kommercielle sfære', hvor markedets praksisser og rationale fik en formativ effekt på såvel bibliotekernes materialevalg som prioriteringen af litteraturformidlingen og i de former, formidlingen antager. Her skulle formidlingen for det første tjene til en åbning af biblioteket, hvor serviceringen og tilfredsstillelsen af kundens behov nu blev defineret som institutionens *raison d'être*. For det andet blev den indirekte formidlings principper (se ovenfor) udviklet på baggrund af merkantile erfaringer, som en annektering af butiksverdens effektive formidlings- og

---

²²⁰ Et eksempel er her den engelske 'threshold of choice' – model, som fastsatte bøgernes generelle levetid på biblioteket til hhv. 10 år (faglitteratur) og 6 år (skønlitteratur) (Ainley & Totterdell 1982, s. 14-27).

markedsføringsstrategier (Kjær & Ørom 1992a, s. 42), hvor formidlingens paratekster skulle tjene en markedsføringsfunktion.

Ja. Hvis bibliotekerne ville forstå og acceptere nødvendigheden af at reklamere for deres bøger og materiale, så ville langt flere borgere end i øjeblikket få noget ud af deres biblioteksinvesteringer [...] Det kunne godt blive en ligeså naturlig ting for den forudsætningsløse borger/låner at gå på biblioteket og få oplevelser og associationer, som det er for vedkommende at gå på udsalg!

(Ravnløkke 1978, s. 499)

*This requires more facilities for the display of books than are available in most libraries and the best **bookshop** practice could be studied with advantage.* (Goodall 1989, s. 22, min markering)

Gentænkningen af bibliotekets identitet som (litteraturformidlings)institution udmøntede sig i den reformativ fase i en række paradigmatiske formidlingsstrategier, som kort vil blive præsenteret i det følgende.

4.3.6 Det browservenlige bibliotek – tre eksempler

På Gütersloh bibliotek i Vesttyskland indførte man i 1984 *det tredelte bibliotek*, hvor man ud over magasinet og den faste opstilling oprettede en 'markedsplads' ved bibliotekets indgangsområde. I denne strategisk placerede formidlingszone blev materialer aktivt eksponeret på 'formidlingsmøbler (karruseller, rodekasser m.m.) og inddelt i alternative kategorier (som ofte gik på tværs af skellet mellem fag - og skønlitteratur. Se Ørom & Thorhauge 1987, s. 85-6), som skulle afspejle brugernes interesser og livsverden. Målet hermed var at tiltrække de mange 'svage' brugere, som ellers var fremmedgjorte over for biblioteket, og valget af tekster til markedet havde også en overvejende populær profil (Ørom & Thorhauge 1987, s. 83).

Men samtidig opererede man med en rotation mellem de tre afdelinger, hvorved man modvirkede den potentielt selvforstærkende polarisering mellem opstillet og formidlet materiale. Desuden suppleredes brugerorienteringen af en materialeorientering, hvor biblioteket også påtog sig en mere aktiv kulturformidlende rolle:

Interessekredsene [er] først og fremmest valgt ud fra, hvad der er brugerinteresse for; men interessekredse kan også være bestemt ud fra bibliotekspersonalets prioriteringer. Dvs. 'markedet' behøver ikke blot afspejle en efterspørgselsstyring. Det kan i større eller mindre omfang være udtryk for bibliotekets kulturpolitiske målsætninger. (Ørom & Thorhauge 1987, s. 81)

Det tredelte bibliotek illustrerer således vigtigheden af at skelne mellem formidlingens former og rationaler. Markedet er som formidlingsform udtryk for en markedstænkning, hvor man gennem bestemte allokerings- og iscenesættelsesformer effektivt øger materialers synlighed og appel. Men denne strategi kan samtidig være katalysator for et formidlingsrationale, som bibliotekets formidling qua sit indhold positionerer sig i modsætning eller alternativ til markedet. I Gütersloh blev markedsføringsfunktionen således kombineret med en (implicit) hermeneutisk funktion, idet eksponeringen af populære tekster og interessegrupper blev ledsaget af en mere 'kulturpolitisk' formidling af kvalitetslitteratur, hvorved markedet henvender sig til forskellige målgrupper.

Markedet er en formidlingsform, som ikke determinerer sit litterære indhold og kan derfor ses som en tom plads, hvor forskellige formidlingsrationaler kan komme til udtryk. Det tredelte bibliotek bygger på en almen konklusion fra ovennævnte bruger- og formidlingsstudier: For at modvirke information overload skal samlingen differentieres i mindre, overskuelige afdelinger af (mere eller mindre beslægtede) tekster, som kan formidles gennem en fælles kontekst. Men denne differentieringsstrategis funktion kan både være behovsorienteret, idet man målretter formidlingen mod bestemte målgruppers præferencer, og/eller inspirationsorienteret, hvor strategiens værdi ligger i dens ikke-målrettethed: At forskellige tekster, som traditionelt har vidt forskellige målgrupper og appel, samles under samme overskrift og derved indgår i metonymiske og metaforiske forhold som paratekster for hinanden, hvorved det serendipitive potentiale styrkes.

Det tredelte bibliotek fik en paradigmatiske indflydelse på danske biblioteksrumms design og kan blandt andet opleves på Aalborg Centralbibliotek og Københavns Hovedbibliotek²²¹, hvor en fast udstillingszone i biblioteksrummets forgrund fungerer som et supplement til den alfabetiske opstilling. Denne zone er prototypen på, hvad jeg før omtalte som 'den faste udstilling' (se 3.3), hvor en udstilling med fluktuerende materialer integreres som fast bestanddel i bibliotekets design. Som påvist i Kapitel 3 anvendes denne udstillingsform primært til eksponering af nye tekster, som afspejling af aktualitetsbegrebets dominans i det aktuelle formidlingsrationale. Aktualitetskonteksten rummer den formidlingsmæssige fordel, at den ikke forholder sig afgrænsende til teksternes oplevelsespotentiale eller

---

²²¹ Billeder af denne zone på Københavns Hovedbibliotek kan ses på arkitektur og designfirmaets Spacelabs hjemmeside: <http://www.spacelab.dk/kultur.aspx>

deres potentielle målgruppe(r). Derfor er det en åben kontekst, som tillader sammenstillingen af vidt forskellige teksttyper. Denne åbenhed er udnyttet på Aalborg Centralbibliotek, hvor teksterne i Zonen bevidst er sammenstillet på tværs af traditionelle skel (genre, sværhedsgrad m.v.), hvilket har ført til markant større udlån af alle eksponerede teksttyper. En succes, som er blevet understøttet af en peritekstuel mærkning af teksterne (en rød cirkel), som bidrager til at differentiere dem fra den øvrige samling, og tildele det ellers meget heterogene tekstrepertoire en fælles, 'eksklusiv' identitet. Aktualitetskonteksten medfører til gengæld en ofring af rotationsprincippet, hvor tekstens liv på biblioteket i stedet følger et fast, lineært forløb, fra zonens formidlingsspotlight over opstillingens bogrækker til magasinets mørke. Hermed risikerer man at styrke polariteten mellem 'levende' og 'døende' tekster. I dagens typiske biblioteksdesign kompenseres der dog delvist herfor, idet den skarpe grænse mellem opstilling og marked, vidensorganisation og formidling blødes op ved at berige opstillingsafdelingen med mindre udstillingsøer, og hyldesystemer, som kombinerer ryg - og omslagsvendt opstilling.

Ovennævnte differentieringsstrategi blev praktiseret konsekvent i *Reader Interest Categories* (RIC), hvor en række engelske biblioteker eksperimenterede med at rekategorisere deres hele samlinger i emnekategorier, som var søgt afstemt med brugernes interesser (Ainley & Totterdell 1982). Der er tale om en mere radikal strategi, hvor ikke blot designniveauet, men også det vidensorganisatoriske niveau underlægges formidlingen i et opgør med Melvil Deweys klassifikationssystem. Deweys system var oprindeligt tænkt som en brugervenlig organisering, der skulle sikre den orden, som faciliterede brugerens browsing. Men systemets logik afspejlede et videnskabeligt defineret vidensunivers, hvis konsistens og almene relevans blev udfordret i perioden (se ovenfor), ligesom systemet blev kritiseret for at kræve et for stort vidensniveau hos lånerne (Rutzen 1955, s. 53; Skouvig 2004, s. 67), som havde svært ved at orientere sig i systemet (Ainley & Totterdell 1982, s. 63).

RIC er blevet praktiseret ud fra forskellige modeller: Nogle biblioteker valgte helt at fjerne Deweys klassifikationsnumre, andre steder blev Deweys emneområder slået sammen til nye kategorier (Ainley & Totterdell 1982, s.106), mens de fleste biblioteker fastholdt to parallelle systemer. Der er således kun få eksempler på, at Deweys system blev helt udskiftet til fordel for en fuld rekategorisering af samlingen (Ainley & Totterdell 1982, s. 123). RIC er siden blevet annekteret i forskellige modificerede former i såvel engelske som andre vestlige bibliotekssystemer (Sapiie 1995; Adams 2004; Dewe 2006; Fredriksson & Gustavsson 2007), og har i Danmark primært manifesteret sig i det emneopdelte bibliotek (Kjær 2006, s. 149-50), hvor rum og samling inddeles i en række større emneafdelinger (Børn, Natur & Fritid, Samfund m.v.) med synlig differentiering og separat betjening (ibid.). Konsekvenserne af RIC var naturligt nok størst for den emneklassificerede faglitterære

samling²²², mens opstillingen af skønlitteratur primært har været et spørgsmål om hvor langt man skal strække særopstillingen af genrer som supplement til den alfabetiske opstilling.²²³ Ovennævnte studier havde peget på genrelitteraturens dominans i brugerens litterære smag (Sear & Jennings 1986, s. 19-20; Goodall, 1989, s. 65-66), og genren blev af mange set som den skønlitterære interessekategori per se. Derfor har der også været forsøg på radikale genrekategoriseringer, hvor biblioteker eksempelvis har gennemført 'genrefications' af hele den voksne, skønlitterære samling.²²⁴ I Danmark udviklede et team af bibliotekarere også et koncept for et sådant skønlitterært 'genrebibliotek', men konceptet mødte hård kritik for en ensidig og reduktionistisk tilgang til skønlitteraturen (Lorentzen 1980, Emerek 1981) og fik aldrig tildelt de nødvendige projektmidler (Andersen & Sørensen (1985)).²²⁵

En anden udbredt model er integrationen af fag – og skønlitteratur, hvor man nedbryder det traditionelt skarpe skel mellem education og recreation (se 4.2.) til fordel for mere generelle interesseområder. Enten metaforisk, hvor grænsen nedbrydes, og de to litteraturtyper kombineres under overlappende emner²²⁶, eller, mindre radikalt, metonymisk, hvor grænsen bevares, men hylder med genrefiktion stilles ved siden af beslægtede faglitterære temaer (for eksempel Teknologi ved siden af Science Fiction) (Sapiie 1995, s. 149).

En almen erfaring fra RIC – eksperimenterne er imidlertid kategoriseringens uomgængelige

---

²²² Om end der også var forslag om en tilsvarende, permanent todeling af skønlitteraturen i en Rekreativ (genreopdelt) og en Seriøs afdeling (Ainley & Totterdell 1982, s. 131-32),

²²³ Studier på området kan være svært sammenlignelige, da brugen af genrer i høj grad er kulturelt bestemt. I USA eksisterer der eksempelvis ikke nogen direkte pendant til krimien, hvorimod westerns udgør en litterær hovedgenre. Se Harrell 1996.

²²⁴ På Cumberland County Public Library and Information Center (North Carolina), inddelte man i 1992 alle 35.000 skønlitterære titler i 10 genrer, som blev udstyret med en 'working definition', til brug i udvælgelsesproceduren. Alle bøger fik nye mærker på bogryggen, blev flyttet til nye pladser og fik ændret deres katalognummer. For mere herom se Cannell & McCluskey 1996.

²²⁵ Der var dog også andre, mindre ambitiøse men mere succesrige forsøg på at fordoble den skønlitterære bestand ved at supplere den faste opstilling med en genreafdeling. Se Andersen & Sørensen 1985.

²²⁶ På Carnegie Library i Pittsburgh reorganiserede man i 1980'erne hele bogsamlingen i seks kategorier, som forbandt fag - og skønlitteratur, da disse tværgående genrer formodedes at matche særlige brugergrupperes interesser. For mere om forsøget (som øgede cirkulationstallet med på 30 %) se Cannell & McCluskey 1996.

kontingens: Når man samler nogle titler, adskiller man uundgåeligt også andre, og der findes derfor ingen perfekt organisering, da et princip altid undertrykker andre principper: *There is no perfect solution as any system of grouping is bound to split something* (Ainley & Totterdell 1982, s. 125).

En genremæssig organisering har således stor resonans i brugernes læsevaner og er effektive for travle lånere og lånere med afgrænsede, præetablerede smagsområder, men samtidig indsnævrer den muligheden for serendipitet og er reduktionistisk over for mere komplekse værker. Desuden medfører genrekategorier ofte en spredning af en forfatters værker, hvorved man svigter den store gruppe af brugere, som søger efter specifikke forfattere.

Kontingens bunder i misforholdet mellem en entydig kategorisering og den flertydighed, som præger især skønlitterære tekster, der ofte med lige ret kan opstilles inden for forskellige kategorier, hvilket ikke er muligt inden for en fysisk monoopstilling. Nogle steder har man søgt at omgå problemet gennem forskellige former for rotationsprincipper, hvor tekster roterer såvel på hylderne (Baker 1996), som mellem biblioteksrummets afdelinger (Andersen & Sørensen 1985) og mellem biblioteker (Nørgaard 2009b).

Men problemet finder først en løsning med digitaliseringens muligheder for polyrepræsentation og –allokering af tekster, der åbner for en multidimensionel søgning og tillader brugeren at lave et utal af forskellige kombinatoriske søgninger. Det var disse nye muligheder som var grundlaget for Anne Lise Mark Pejtersens epokegørende *Book House projekt*, der her skal fremhæves som et tidligt, men stadig unikt forsøg på at skabe et skønlitterært indekserings- og klassifikationssystem baseret på biblioteksbrugeres foretrukne tilgange og indgange til skønlitteraturen.²²⁷

Pejtersens projekt er teoretisk forankret i teoretiske paradigme *det kognitive synspunkt*, der som del af en tidens generelle brugerorientering repræsenterede et opgør med den traditionelt dominerende systemtænkning inden for feltet informationsvidenskaben. (Pettigraw et. al. 2001) I stedet skulle informationsformidling nu tage udgangspunkt i viden om brugeres informationsbehov og søgeadfærd. Informationsvidenskaben defineres her

---

²²⁷ Indeksering af skønlitteratur har generelt været et negligeret felt i informationsvidenskaben, og tidligere forsøg havde enten applikeret entydige faglitterære termer på det skønlitterære domæne blev reduktionistisk i forhold til brugeres multidimensionelle tilgange til skønlitteraturen, eller var præget af normative dagsordener, hvor systemet samtidig skulle tjene til retledning af lånernes bogvalg. (Pejtersen 1989, s. 14-19)

som kognitiv videnskab, hvor betingelsen for vellykket formidling er at skabe konvergens mellem afsender og modtagers horisont og 'kognitive strukturer':

Informationsformidlingens primære funktion er at bringe forskellige individers kognitive strukturer i harmoni.[...] Informationsformidling handler derfor dybest set om at opnå overensstemmelse mellem på den ene side indholdet af informationssystem bestående af begreber og på den anden side informationssøgerens og formidlerens begrebsapparater. (Ingwersen 1990, s. 7 & 9)

Med kognitiv struktur refereres til de "verdensmodeller", som bestemmer menneskelige aktørers handlen i og fortolkning af verden, og som manifesterer sig sprogligt i form af distinkte vokabularer og diskurser. Dermed bliver det afgørende for søgningen, at afsender og modtager taler samme sprog, og formidlingens rolle bliver at oversætte mellem to bevidstheder (bibliotekar og låner) ved at organisere og kontekstualisere litteraturen på måder, som giver mening for modtageren.

Indeksering falder som før nævnt uden for dette projekts hovedfokus, men inddrages her, da den hos Pejtersen bliver grundlaget for litteraturformidling som den 'minimale itekstsættelse' og repræsentation af litterære tekster. Indeksering er, kort fortalt, repræsentation af publikationer inden for en given databases formater, der omhandler tekstens 'aboutness', dens relevante indhold og emner, idet 'relevans' forstås i relation til slutbrugernes informationsbehov og typiske søgekriterier (Lancaster 1998, s. 1-3).

Her rejser sig dog nogle problemer på grund af skønlitteraturens karakter og formål: Hvor faglitterære teksters formål er at informere om eller diskutere bestemte emner, er skønlitteraturen som formidler af oplevelsespotentialer ikke bundet af noget forpligtende forhold til virkeligheden. Peter Ingwersen skelner ganske vist mellem skønlitteraturens æstetiske funktion, 'som består i at vække brugerens følelser under læseprocessen' og dens kognitive funktion, som påvirker læserens 'livsanskuelse og evnen til at handle og ændre indre eller ydre forhold' (Ingwersen 1990, s. 53). Men denne kognitive dimension kan ikke forstås som den 'kognitive værdi', der traditionelt er forbundet med formidlingen af positiv viden (se 4.2.3), da skønlitteraturens funktion reelt kan defineres som den modsatte, nemlig at skabe undren og dermed usikkerhed:

Generelt set gælder det dog både fag - og skønlitteratur, at der ikke kan tales om en kognitiv værdi, hvis informationer ikke formindsker brugerens usikkerhed eller videnstilstand. Men skønlitteraturen kan stadig have værdi på grund af æstetisk – følelsesmæssig oplevelse under læsningen. (Ingwersen 1990, s. 54)

Derfor bliver det reelt misvisende at fastholde den informationsfaglige term

'informationsbehov', som netop knytter sig til denne faglitterært forankrede forståelse, hvor tekster skal bidrage med informationer til praktisk opgaveløsning eller en mere overordnet 'sense-making' (Dervin 2003). Skønlitteraturen er grundet sin fikcionalitet og 'tendens til formålsløshed' ikke formidler af faktuel viden, men af oplevelsespotentialer, hvor udbyttet skal findes i selve læsningen, som dermed ikke udgør et middel, men målet i sig selv. Og selv om denne oplevelse i nogle brugeres præferencer knyttes til bestemte tekstlige elementer, er den generelt så abstrakt defineret, at den kan opnås gennem forskellige titler eller erstattes med en anden oplevelse (se om erstattelighed 4.3.5).

'Aboutness' må derfor defineres særskilt i forhold til skønlitteraturen, som er kendetegnet ved en radikal tematisk åbenhed. Der er således ingen grænser for hvilke temaer - og i hvilke sproglige former - der kan behandles i skønlitteraturen, ligesom der i udgangspunktet ikke kan formuleres noget entydigt hierarki mellem disse temaer. Den historiske udelukkelse af skønlitteraturen fra bibliotekernes klassifikationssystem kan fortolkes som en nedprioritering af skønlitteraturens relevans for bibliotekernes oplysningsprojekt (Skouvig 2004; se 4.2.3), men understøttes også af skønlitterære teksters karakter, som reelt er uforenelig med klassifikationssystemets hierarkiske organisering i diskrete klasser, da skønlitteraturen tværtimod er kendetegnet ved 'den fuldstændig frie kombination af emner, som ikke udelukker hinanden.' (Ingwersen 1990, s. 58)

Et andet problem i afdækningen af lånerens litterære 'behov', er kløften mellem brugeres forespørgsler og behov: Brugere har svært ved at sprogliggøre æstetiske oplevelser og præferencer, som i stedet udtrykkes indirekte gennem brede termer fra det litterære sprog (genre, temaer m.m.), der ofte ikke er dækkende for den reale oplevelse (Nielsen & Zoega 1997).²²⁸

Lånerens spørgsmål til bibliotekaren afslører ikke nødvendigvis lånerens behov, fordi denne ofte ikke er i stand til at give udtryk for sine behov. (Pejtersen 1975, s. 1)

Et skønlitterært søgesystem må derfor besidde en åbenhed og multidimensionalitet, som opfanger både skønlitterære teksters komplekse karakter og brugernes mange og ofte divergerende tilgange og kriterier til skønlitteraturen:

Due to psychological factors there is often a 'gap' between users' requests and needs. If we are to create an adequate subordinate system, which is compatible with users' requests

---

²²⁸ For eksempel ville en låner som har læst en spændende norsk kriminalroman typisk formulere ønsket om en spændende bog som ønsket om en norsk krimi. Derved er det ordet 'krimi', som bliver nævnt i forespørgslen, men reelt 'spændende', som er det centrale kriterium for låneren.

and needs, the ill-defined reading experience and document characterization of users from different viewpoints based on their needs and interests must be made explicit and integrated in the definition of 'about' employed by the indexing scheme. (Pejtersen 1989, s. 21)

Det kræver som nævnt i citatet et systematisk, empirisk grundlag, som i Book House projektet blev indhentet gennem observationer af skønlitterære referencesamtaler mellem bibliotekarer og brugere, suppleret med efterfølgende interviews med de involverede bibliotekarer. Disse undersøgelser skulle tjene to formål:

1)Viden om søgestrategier, hvor Pejtersen definerede 5 typiske søgestrategier (Pejtersen, 1989, s. 39-54), som tages i anvendelse i interaktionen mellem formidler og bruger, og som blev integreret i modellens arkitektur (Pejtersen (1989), s. 55-75)²²⁹²³⁰

2)Viden om brugernes indgange til litteraturen; hvilke aspekter ved de litterære titler, fokuserer brugeren på? Her formulerer Pejtersen fire dimensioner, som dækker alle kendte brugerforespørgsler, og derfor danner strukturen i projektets 'AMP – klassifikationsskema' (Analysis and Mediation of Publications):

1. Emne

Der findes et utal af mulige emner, og ofte også en mangfoldighed i den enkelte tekst, men ud fra sine undersøgelser definerer Pejtersen tre grundlæggende kategorier:

- Handlingsforløb (fx forbrydelser, krig, sex, rejser m.v.)
- Psykologiske beskrivelser og udvikling ('fx kærlighed, opvækst, dannelse m.v.)
- Sociale relationer (familie, grupper, samfund)

2. Ramme

Tekstens forankring i Tid (fortid, fremtid) og Sted (bestemt miljø, branche m.v.)

---

²²⁹ De tre mest anvendte strategier er 1)*Den bibliografiske strategi*, hvor der efter et allerede kendt dokument ud fra bibliografiske data. Brugeren står selv for søgning og selektion, mens bibliotekarens rolle er at vejlede i bibliotekets informationsarkitektur. 2)*Den analytiske strategi*, hvor bibliotekaren ud fra det formulerede behov med samlingen udforsker og analyserer brugerens profil og løbende kobler den til litterære tekster i samlingen. 3)*Den empiriske strategi*, hvor formidleren frem for en udforskning af den individuelle brugerprofil går ud fra sin empiriske erfaring med kategorier af tekster og deres appel til stereotype grupperinger af brugere. Brugers udsagn er således signaler, som placerer brugeren i prædefinerede brugergrupper med dertilhørende smagsfællesskab, hvorfra formidleren kommer med titelforslag.

²³⁰ Ligesom med andre søgestrategier (se 2.2) er disse strategier ikke diskrete, men udskiftes løbende efter behov i den enkelte søgesituation. Se Pejtersen 1975, s. 52.

3. Forfatterens holdning/intention

Forfatterens perspektiv på og intention med det givne stof, i.e. de ideer og følelser, som han/hun ønsker at kommunikere, der giver sig udslag i forskellige læsereffekter: *...de oplevelsesmuligheder, som forfatterens intention og holdning til stoffet indebærer, i form af f.eks. problematisering af stoffet.* (Pejtersen 1975, s. 12). Her skelner Pejtersen mellem to former for potentielle oplevelser:

a) Følelsesmæssig oplevelse (gys, spænding, humor, underholdning m.v.)

b) Erkendelse og oplysning (beskrivende, agiterende, autentisk)

Flertallet af brugere i undersøgelsen peger her på a) som kriterium; måske fordi det er den typiske tilgang til skønlitteratur, som faglitteraturens modsætning; måske fordi det er sværere at italesætte de mere abstrakte kognitive (ideologiske, politiske, filosofiske) niveauer i teksten. (Pejtersen 1989, s. 27).

4. Tilgængelighed

Svarer bogens sværhedsgrad til læserens niveau i form af a) Læsbarhed og b) Materielle karakteristika (typografi, skriftstørrelse m.v.), c) Litterær form, d) Hovedpersoner og e) Hovedpersoners alder

Der er ikke tale om et hierarkisk system, hvilket betyder, at brugerens indgange til systemet er mangfoldige og ikke begrænset til hierarkiet af over- og underklasser i et traditionelt klassifikationssystem. Kategorierne er hverken gensidigt afhængige eller ekskluderende men kan supplere hinanden og kombineres frit, hvilket skaber et meget stort antal kombinationsmuligheder for brugeren.²³¹

Pejtersens system blev afprøvet på et mindre københavnsk bibliotek, hvor halvdelen af bibliotekets skønlitterære bestand blev klassificeret i SPRING databasen (en for hhv. voksne og børn), som var i brug på biblioteket i en forsøgsperiode på to år. Projektet var også i nyskabende herved, at databasen blev udformet som en *visuel* repræsentation af et 'boghus', hvor den sproglige beskrivelse blev suppleret med en ikonografi, hvor ikonerne henviste til indholdet af bøgerne, i form af overordnede temarepræsentationer.

---

²³¹ Databasen rummer således over 3.000 emneord, som frit kan kombineres i et finmasket system, hvor for eksempel 'Kaskelotternes sang' af Bent Haller (Pejtersens eget fremtrukne eksempel) er indekseret med 23 emneord (Ingwersen 1990, s. 66). Det er dog tankevækkende, at ingen af de 23 termer berører bogens form, hvilket underbygger kritikken af Pejtersens negligering af skønlitteraturens stilistiske dimension. (se nedenfor)

Ikongrafien skulle som et 'associatively related semantic network' (Pejtersen 1989, s. 36) understøtte brugerens hukommelse og orienteringsevne.²³²

Her blev systemets hovedindgange til skønlitteraturen illustreret med fire hovedikoner:²³³

a) Søgeemner, hvor ikonet er et arbejdsbord, hvorpå der befinder sig en række 'underparatekster': Globus (=miljø/geografi), briller (=sværhedsgrad); billeder på væggen (=handling og behandling af emne); buster (=navn og alder på hovedpersoner); Kartotekskasser med hjerter og pistoler (=genrer); bog (farve og omslagsbillede)

b) Bladre i billeder, hvor 18 små billeder repræsenterer specifikke emner.

c) Bogbeskrivelser, hvor ikonet er en reol med nye, kommenterede bøger.

d) Bøger der ligner, repræsenteret ved billedet af en person der sammenligner to bøger. Ved valg af bog (titel/forfatter) søger systemet desuden automatisk efter bøger, som emnemæssigt ligner denne. Som hos Dag Solhjell er Boghusets mange paratekster ikke forsøg på at repræsentere de litterære tekster 'sig selv', men forskellige kontekstuelle perspektiver på teksterne. Målet er ikke at give et adækvat billede af litteraturen, men af de konventionelt gældende billeder af litteraturen:

Dette er ikke en dækkende beskrivelse af skønlitteraturen, men en dækkende beskrivelse, af den almene, rekreativt læsende låners behov og spørgsmål til bibliotekaren på folkebiblioteket. (Pejtersen 1975, s. 21)

Citatet understreger dog også behovet for at revidere Solhjells sociologiske perspektiv i forhold til bibliotekernes litteraturformidling, som i denne fase bevæger sig fra en institutionel kontekstualisering, med udgangspunkt i det litteraturfaglige sprogs taksonomier og begreber, mod en tilnærmelse til brugerbaserede kontekster.

Selv om responsen fra forsøgsbibliotekets brugere var meget positiv (Pejtersen 1989, s. 6), og projektet vakte stor opmærksomhed (Ingwersen 1990, s. 52-71), blev det aldrig indført permanent i noget bibliotekssystem. Men projektet har haft stor resonans i udviklingen af digital, brugerorienteret formidling, og har været en inspirationskilde for blandt andet Reader Development (Elkin, et. al. 2003), hvor ideen om en multidimensional

---

²³² Psykologiske studier har her påvist, at hvor mennesket ikke kan rumme mere end 7 informationer i sin korttidshukommelse, kan det visuelt behandle meget større mængder information. Pejtersen er i sin udformning af Boghuset inspireret af Simonedes' mnemoteknik, hvor erindringen organiseres spatialt, idet ting som skal huskes, placeres i distinkte rum i 'huset'

²³³ For mere om udformningen af databasen, se Pejtersen 1989

kombinatorik af emneord er blevet brugt i forenklet form på søgesiden www.whichbook.net.²³⁴

Book House projektet har dog også mødt kritik for sin relativt ensidige fokus på det tematiske indhold i form af teksternes 'aboutness' (Nielsen 1999). Trods de fleksible og multiple emneindgange er denne emneorientering, lyder kritikken, fortsat utilstrækkeligt i forhold til skønlitterære tekster, hvor læseoplevelsen ikke (kun) kan udledes af tekstens emner, dens 'hvad', men hænger uløseligt sammen med dens 'hvordan' den sproglige form, hvori disse emner behandles (Nielsen 1999). Manglen på formaspekter kan ses som et symptom på faren ved at basere sig på brugerudsagn, hvor litterære teksters stil ofte tildeles en perifer betydning som søgekriterium. Men det skyldes netop divergensen mellem litterær oplevelse og dens italesættelse, da stilen udgør et mere abstrakt niveau i teksten, men samtidig er afgørende for den litterære oplevelse.

Derfor foreslår Hans Jørn Nielsen (Nielsen 1999) en mere detaljeret indekseringspraksis, der inddrager formaspekter som narration, komposition, stil, fortælleform m.m.. Der bliver dog derved tale om en indeksering, som kræver stor litteraturfaglig viden og arbejdsressourcer, og derfor ikke er rentabelt i forhold til den realt begrænsede af indekseringssystemer (Lancaster 1998, s. 210). Her har nye muligheder dog vist sig med de sociale teknologier, hvor brugerne selv beriger tekster med emneord. Denne 'brugertagging' er fast praksis på nettet folksonomies, er også blevet indført på litteratursiden 2.0., ligesom der er planer om at anvende tags fra folksonomien Librarything i bibliotek.dk's database.

4.3.7 Service – og selvbetjeningsrationalet

De ovennævnte formidlingsprojekter er trods alle forskelle udtryk for det førnævnte *selvbetjenings – og servicerationale*, som kendetegner den reformative fase. Et rationale, hvor udviklingen af den indirekte formidling og faciliteringen af brugerens browsing afspejler, at bibliotekets opgave nu er at tjene *our self-serving majority* (Ainley & Totterdell 1982, s. 62) ved at gøre *biblioteket venligere over for det store flertal af brugere, som ønsker at betjene sig selv* (Ørom & Thorhauge 1987, s. 94).

Det gælder RIC, hvor man dels styrker servicen gennem en popularisering af tekstvalget til

---

²³⁴ Og der er aktuelt en stigende interesse for skønlitterær indeksering, hvor blandt andet ALA har formuleret en 'Guidelines in Subject Access' inspireret af Pejtersens forskning (Lancaster 1998, s. 205-8).

accession og formidling, og dels skaber en informationsarkitektur, som er nedbrudt i overskuelige kategorier, som skal være så genkendelige i forhold til brugernes egne interessefelter, at man overflødiggjør brugen af bibliotekarisk vejledning og katalog (Sapiie 1995, s. 147).

Det gælder det tredelte bibliotek, hvor placeringen af formidlingszonen ved bibliotekets indgang sammen med skranke, returneringshylder m.v. betyder en effektivisering af biblioteksbrugen, som nu kan finde sted i 'udkanten' af biblioteket uden at kræve en egentlig interaktion med biblioteksrummet.

Og det gælder Book House projektet, der som brugervenligt informationssystem skulle muliggøre den direkte interaktion mellem slutbruger og system. Jeg har før været inde på den virtuelle formidlings remediering af fysiske formidlingsformer, og Book House projektet udgør med sin empiriske fundering i bibliotekar - bruger samtaler en syntetiserende remediering af den personlige brugervejledning, som derved bliver overflødiggjort til fordel for brugerens selvstændige betjening af informationssystemet. Indholdet i Book House er blevet sammenlignet med en 'erfaren bibliotekars viden' (Ingwersen 1990, s. 59) – og målet var da også blandt andet at erstatte denne bibliotekar! Virtualiseringen af litteraturformidlingen bliver med optimeringen af brugervenligheden og informationsrelevansen således et væsentligt redskab for styrkelsen af selvbetjeningsrationalet. Ud over den spirende virtualisering blev selvbetjeningsrationalet også understøttet af den teknologiske udviklings stigende automatisering af brugernes bibliotekskontakt, hvor blandt andet selvbetjeningssystemer til udlån overflødiggjorde bibliotekarisk mellemkomst.

Selvbetjeningsrationalet implicerer, som antydnet, også en ny formidlerrolle for *bibliotekaren*. I den konfirmative fases oplysningsrationale var bibliotekarens den vejledende og folkeopdragende ekspert i brugerne og samlingen, en garant for at mødet mellem låner og bøger førte til det rette udbytte for lånerne. Med den reformativ fase selvbetjeningsrationale bevæger man sig tværtimod mod en overflødiggørelse eller minimering af den bibliotekariske mellemkost, og idealet bliver nu *den neutrale bibliotekar*, som i en distancering fra den 'formynderiske' bibliotekarrolle konsekvent udelader såvel personlige som institutionelle smagskriterier fra det professionelle formidlingsarbejde. Den neutrale bibliotekars opgave bliver at tilgængelig- og synliggøre de litterære tekster på en måde, som tjener brugerindividets orientering og opfyldelse og selvdefinerede behov, og i øvrigt holde sig i baggrunden af formidlingsrummet.

Selvbetjeningsrationalet tenderer således mod at overflødig gøre bibliotekarinstansen som vidensautoritet og formidlingens primære opgave bliver ikke at udvide og forme brugerens litterære viden, men at styrke hans/hendes bibliotekskompetencer og dermed selvhjulpenhed.

Den primære inspiration for bibliotekernes genopfindelse er som før nævnt butikken, hvor især boghandlernes struktur og salgsstrategier overtages ivrigt (Ainley & Totterdell 1982, s. 92).²³⁵ Butiksmetaforen var i sig selv ikke ny i biblioteksverdenen (4.2.2). Det nye er butiksidealet, hvor specialbutikkens kvalitetssortiment og ekspertvejledning afløses af supermarkedet: Et stort formidlingsrum, som i princippet har noget for enhver smag, men samtidig prioriterer og eksponerer de varer, som er bredt efterspurgt blandt kunderne:

Library purists may be horrified at what they see as a 'supermarket' approach to librarianship. But then, corner shops were not too keen on supermarkets either, and how many of them have now been forced out of business [...] Complacency is a natural human phenomenon, sometimes bolstered (except when going through a 'fighting-for-survival' crisis) in the relatively safe environment of public funding. Librarians know how good their libraries are, but does the public? Voting, as it unfailingly does, with their feet, it is fully capable of dismissing libraries, and with them the money behind them. (Den Reader i Ainley & Totterdell 1982, s. 41).

Supermarkedet bliver her (om end i citationstegn) defineret som legitim model for biblioteksarbejdet, en definition som sættes i modsætning til 'puristerne', og derved rummer den antagonisme mellem bibliotekets selvforståelse, og det øvrige kulturlivs forståelse af biblioteket, der også prægede den danske debat (4.3.4). Hvor sidstnævnte typisk vil definere bibliotekets tilknytning til traditionelle oplysningsidealer, så er disse idealer helt forsvundet i citatet til fordel for en darwinistisk kapitalisme, hvor tilpasning til markedssamfundet gennem kundegørelsen af brugerrelationen sættes som entydig betingelse for bibliotekets økonomiske grundlag og overlevelse.

Som før nævnt betød åbenheden i brugernes litterære orientering dog, at man både kan tale om en inspirations – og en behovsforståelse af selvbetjeningsrationalet, hvor

---

²³⁵ *I enhver forretning skal man fastholde og udbygge forholdet til sine faste kunder. De udgør fundamentet, som hele forretninger er baseret på. Hvilke nye produkter vil de gerne have, hvilke nye tilbud vil falde i naturlig forlængelse af det, som man i forvejen handler med? [...] tankegangen vil måske være interessant at overføre til bibliotekerne. Hvad kan vi gøre ekstra for vores bedste lånere – læseheste i alle aldre? (Ryge 1986)*

førstnævnte søger at udvide lånernes litterære horisont ved at stimulere til serendipitive opdagelser. Men mens de to forståelser er uenige om fortolkningen af brugernes (mangel på) ønsker, er de enige om at disse ønsker skal kunne opfyldes af brugerne selv gennem den direkte interaktion med samlingen – paradoksalt muliggjort gennem den indirekte formidling.

4.4 Bibliotekernes litteraturformidling i dag – et performativt rationale

4.4.1 Indledning

Hvad kendetegner den aktuelle fase i litteraturformidlingens historie på bibliotekerne? På baggrund af de foregående kapitler vil jeg i det følgende udpege nogle centrale tendenser.

Man kan for det første tale om en fase med stærkt modsatrettede tendenser. Holdningsanalysen i Kapitel 3.5 viste således ikke en klar orientering mod bestemte rationaler for formidlingen, men gav et tvetydigt billede, hvor forskellige og i enkelte tilfælde også selvmodsigende positioner sameksisterede. Det antyder en ambivalens i den bibliotekskulturelle identitet, som også bekræftes af andre undersøgelser:

...markedet har gjort sit indtog i den bibliotekarisk selvforståelse, men der er ikke tale om et entydigt holdningsskift. Snarere er der tale om kombinationer af tidligere værdier og nye begreber [...] Valget skulle da stå mellem at varetage 1960ernes værdier, hvor man mener at kende til folks rettigheder og dermed at vide, hvad folk behøver, med risiko for at man fremstår bedrevindende og dermed formynderisk over for brugerne, og på den anden side at varetage 1980erne og 90ernes efterspørgselsrationale, hvor brugerne ved, hvad de behøver, og derfor også skal have det. Dette valg udtrykker et paradoks: Bibliotekaren kan enten blive formynderisk eller lade brugeren fuldt ud bestemme. (Schreiber 2006, s. 40-41)

Spørgsmålet er for de følgende sider er om der er en (mellem)vej ud af dette paradoks i denne fase. En fase, som også er kendetegnet ved en foreløbig kulmination på den *åbning af biblioteksrummet*, som har kendetegnet bibliotekets historie:

De seneste årtier har informationsteknologien og samfundsudviklingen i øvrigt yderligere åbnet biblioteket mod omverdenen. Behovet for en fysisk afgrænset bygning med f.eks. en fysisk afgrænset læsesal er blevet mindre, og åbningen af biblioteksrummet er derfor både gået i retning af et udefinerligt cyberspace og i retning af integration med andre kulturelle institutioner, hvor det konkrete nærvær er en vigtig del af aktiviteter og formidling, f.eks. sport, udstillinger og mødeaktiviteter, ofte netop med navne som medborgerhus eller kulturhus. (Dahlkild 2006a, s. 7)

Denne åbningsproces kommer således til udtryk som opløsning af bibliotekets traditionelle grænser i både det fysiske og virtuelle rum (se 2.6). En proces, som, vil jeg argumentere i det følgende, både implicerer en effektivisering af bibliotekets brugerkontakt og en øget investering i omverdenen.

4.4.2 Sagen genåbnet

Det skal understreges, at den aktuelle fase ikke repræsenterer noget altomfattende paradigmeskifte, da de hovedtræk ved den reformative fase, som blev skildret i det ovennævnte, i høj grad fortsat er aktuelle. Markedsrationalets efterspørgselsorientering har fortsat en dominerende stilling i bibliotekernes litteraturpolitik, hvor nedbringelse af ventelister på populære titler ved hjælp af 'brandslukningspuljer' er en udbredt metode til at sikre sig brugernes tilfredshed. Ligeså er reduktionen af den skønlitterære bestand gennem en hårdhændet kassationspolitik (se 4.3.5) blevet fast praksis på bibliotekerne, hvor nyhedsværdi er blevet det primære parameter og aktualitet kan siges at have overtaget tidligere tiders kvalitetsdistinktioner. Og bibliotekerne møder fortsat kritik fra det litterære kredsløbs øvrige interessenter. Det blev klart, da sagen pludselig blev genåbnet i 2007, da lederen af Københavns Hovedbibliotek Pernille Schaltz i et interview (Møldrup 2007) håndfast aflivede bibliotekernes depotidentitet til fordel for en formidleridentitet: En mindre samling skulle formidles mere offensivt, med fokus på effektiv eksponering på bibliotekets marked/zone (se 4.3.6) af materialer for alle smags- og mediepræferencer. Det vakte en ophedet debat, som med sine argumenter og positioner på mange måder var en tro kopi af materialevalgsdebatten i 1980'erne (ligesom flere af deltagerne var de samme!): Kritikerne anklagede ud fra oplysningsrationelle argumenter bibliotekerne for at undergrave sin kulturelle legitimitet (Davidsen 2008; Rønnov-Jensen 2008 m.fl.), mens bibliotekarerne forsvarede forvandlingen fra depot til formidlingsrum ud fra modstillingen mellem det levende bibliotek og de døde (ubrugte) bøger. (Niegaard 2008)

Der gjorde sig dog også visse historiske forskelle gældende i kritikpunkterne. For det første i form af *medieargumentet*, hvor bogen (og dermed litteraturen) i følge kritikerne detroniseres til fordel for nye medier. Et kritikpunkt, som dog er uden det store hold i virkelighed. Bibliotekets historiske status som boghus blev ganske vist brudt med Biblioteksloven á 2000, hvis mest omtalte punkt var ligestillingen af medierne, hvor nyere medier nu blev defineret som ligeværdige obligatoriske medlemmer af bibliotekernes bestand:

§1 Folkebibliotekets formål er at fremme oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet ved at stille bøger, tidsskrifter, lydbøger og andre egnede materiale til rådighed såsom musikbærende materialer og elektroniske informationsressourcer, herunder Internet og multimedier.

§2 Bibliotekerne skal bestræbe sig på at stille videogrammer til rådighed. (Bertelsen (ed.) 2000)²³⁶

Folkebibliotekets traditionelle identitet som boghus udfordredes allerede med revisionen af biblioteksloven i 1964, hvor formuleringen 'andet egnet materiale' åbnede for investeringen i andre medier.²³⁷ Men man skulle søge om statstilskud til indkøb af nye medier, som derved aldrig fik en negativ effekt på bogindkøbet og heller ikke var dækket af den frie låneret. Og med sparerunderne i 1970'erne var det også de nye medier, som primært stod for skud. Argumentationen herfor var ikke kun økonomisk men også kulturpolitisk, idet andre medier ikke blev tillagt samme kulturbærende status som skønlitteraturen. Der viste sig med andre ord at være et meget levende mediehierarki, som reelt fastholdt skønlitteraturens monopol som æstetisk biblioteksmedie. Og dette hierarki eksisterer fortsat, trods lovens påbud om ligelig medierepræsentation af medierne. Der har ganske vist været en negativ tilvækst af bøger og en positiv tilvækst af andre medier men langt fra så markant, at den truer bogens dominans i materialebestanden (se Indledning). Denne slagvægt kan tilskrives en række markedsstrukturelle forhold, hvor bibliotekerne kun på litteraturområdet har en harmonisk modus vivendi med producenterne. Hverken musik eller film er fuldt dækket af biblioteksafgiften, og her har man oplevet stor modstand fra producenterne side med karenstider og opskruede priser til følge. En anden forklaring presser sig dog også på, nemlig at bogen og litteraturen, trods al snak om ligestilling, fortsat nyder en privilegeret kulturel status. En påstand, som blandt andet bekræftes af de to seneste kulturministre, som begge ved flere lejligheder har fremhævet bogen som kernen i bibliotekets arbejde – i direkte modstrid med den ligestilling af medierne, som fremgår af lovens formålserklæring! (Mikkelsen 2007)

---

²³⁶ Som det fremgår, er medieligestillingen er dog kun delvis, da videogrammer er undtaget fra lovkravet. Der kan være flere årsager hertil, både kulturpolitiske (, økonomiske (videogrammer er meget bekostelige) og markedsstrukturelle (i forhold til film er der udover et købemarked også tale om et lejemarked og et fremvisningsmarked), men de ligger uden for dette projekts rammer.

²³⁷ Tilføjelsen havde været længe undervejs, da der allerede i 1951 var blevet nedsat et udvalg om AV – materials fremtidige rolle på bibliotekerne. (Thorsen 1992, s. 90-96).

En anden nyskabelse i kritikken var, at det ikke længere bibliotekernes var materialevalg, men deres kassation og, først og fremmest, *formidling*, som var hovedemnet for kritikken. Det centrale var nu ikke hvad der blev købt ind til bibliotekerne, men dels hvad der forsvandt ud af dem, dels hvad der blev eksponeret i biblioteksrummet. Her rettede kritikken sig for første mod *hvad* der blev formidlet, idet man påpegede, at biblioteket ved at eksponere populære og efterspurgte titler for at tilfredsstille brugernes umiddelbare oplevelsesønsker netop er med til at forstærke polariseringen mellem en levende og død bestand. For det andet blev det også kritiseret *at* der bliver formidlet, idet den markedsinspirerede eksponering i sig selv blev set som en tivolisering af bogmediet.

Kritikerne overså her, at markedsinspirationen i litteraturformidlingens former ikke nødvendigvis implicerer en *markedsførelse* af formidlingens litterære indhold (ligesom indsigt i bibliotekerne politiske og økonomiske arbejdsvilkår var en mangelvare på kritikersiden). Man bør således, som før nævnt (se 4.3.5), skelne mellem markedsorienteringens form og rationale: I forhold *hvad* der formidles indebærer den en satsning på det populære og let afsættelige, som tilfredsstiller brugernes efterspørgsel, og fralægger sig derved enhver formativ dimension. Ser man derimod på *hvordan*, så har analogien mellem bibliotek og butik som før nævnt eksisteret siden før væsnets oprettelse, og en lang række af de aktuelle (primære indirekte) formidlingsteknikker, som anvendes, er hentet fra butiksverdenen og deres evne til at påvirke såvel omfang som karakter af brugerens valg. Med andre ord, så har annekteringen af markedets salgsteknikker også åbnet for en mere formativ formidling. (se 4.3.5) Men sker det så? Debatten vakte også nogle selvkritiske røster om bibliotekernes manglende ambitionsniveau, når det gælder om at gå imod strømmen og udnytte litteraturformidlingens potentiale for netop at modvirke polariseringen:

I biblioteksvæsnets kan man bl.a. indlede en sådan faglig selvansøgelse med åbent og fordomsfrit at spørge sig selv, om bibliotekerne taget over en bred kam er tilstrækkeligt opfindsomme, målrettede og offensive i deres formidling af den kvalitetslitteratur, der ikke låner sig selv ud. (Nyeng 2008)

4.4.3 Selvbetjeningens klimaks

Hvad Pernille Schaltz argumenterer for i det famøse interview er en *effektiv* formidling, hvor man siden den reformative fase har forfinet den indirekte formidlings teknikker, så brugerne hurtigt og nemt kan finde noget de gider læse med minimal brug af brugerens og bibliotekets ressourcer. Denne effektivisering af brugerkontakten (se også ovenfor) afspejler en intensivering af selvbetjeningsrationalet, som kan siges at nå sit (foreløbige) klimaks i den aktuelle fase.

Digitaliseringen har her med sine muligheder for bestilling og (gen) lån af materialer bidraget til en næsten fuldstændig automatisering af biblioteket som interface. Og med oprettelsen af den nationale katalog biblitoek.dk, er alle bibliotekers samlinger blevet tilgængelige for denne enkelte bruger, som en fuldendelse af den formelle tilgængelighed. Men samtidig er færre af disse bøger fysisk til stede på bibliotekerne, så det er derfor en ordning, som tilgodeser derfor primært brugere med fast definerede informationsbehov frem for brugere med mere vage oplevelsesønsker. En ordning som formodentlig vil forstærkes med udbredelsen af litterære medieformer som lydbogen og e-bogen, hvor litterære tekster i stadigt højere grad kan downloades og dermed anskaffes af brugerne uafhængigt af det fysiske bibliotek.

En klar tendens i brugerundersøgelser er ikke færre biblioteksbesøg, men markant kortere biblioteksbesøg, hvor den store gruppe af 'lynbrugere' aldrig kommer længere end til indgangsområdets reserveringshylder og udlånsautomater m.v.. (KL 2004). Effektiviseringen medfører derfor også en afsocialisering af biblioteksoplevelsen, hvor man kan få opfyldt sine behov uden at indgå i kontakt med andre mennesker. Den brugerorienterede indretning har gjort biblioteket til et sted, hvor brugeren let kan orientere sig og finde materialer på egen hånd. Men med dette selvbetjeningsrationale har bibliotekerne samtidig også sat parentes om deres værdirationale og sig selv som aktiv kulturformidlingsinstitution. Bruger- og selvbetjeningsrationalerne stiller således spørgsmålstejn ved bibliotekets legitimitet: Hvor biblioteket gennem autoritative selektionsprocesser traditionelt har været garant for samlingens kvalitet, bliver selektionen nu udfaset til fordel for en tilgængeliggørelse, hvor det lades op til brugeren at foretage evalueringen. Dermed bliver bibliotekets formidlerrolle reduceret til en rent distributiv funktion:

Where once users could come to the library confident that a certain level of care had gone into the collection therein, now the burden is on the user to evaluate the material [...] In the brave new library world, librarians are expected to provide the gateways, but are now more in charge of the directional signs than the goal. In the new world a sense of connection between user and the librarian is disappearing. [...] To what extent should public libraries shape needs? This question is central to the future of the librarian's work. (McCook & Jasper 2001, s. 53 & 55).

Konflikten er sat hårdt op i citatet, men det rejser alligevel en central værdidiskussion om hvorvidt bibliotekets rolle blot er reaktiv eller også aktiv i forhold til brugernes behov: Skal bibliotekerne blot efterkomme behov, eller skal de (også) påvirke og forme behov? Man har skabt hvad Per Hofman Hansen kalder drive-in brugere: selvhjulpne brugere, som

hurtigt og effektiv kan benytte bibliotekets ydelser uden at komme i anden end perifer kontakt med institutionen:

Drive-in brugeradfærden er kendetegnet ved en målrettethed, som bibliotekerne har understøttet i mange år: Øget fokus på selvbetjening har gjort besøget på et bibliotek til en særdeles effektiv affære. Brugere er tilfredse, for aldrig før har det været så nemt at bruge biblioteket. Trods stor brugertilfredshed er det dog interessant at se om bibliotekerne opnår det, som de egentlig vil. Får brugeren det, som brugeren ikke vidste, han havde brug for? Er biblioteket en aktiv medspiller i en proces, hvor brugeren udvælger litteratur, musik eller andre materialer? Svaret er ifølge flere og flere brugerundersøgelser et klarere og klarere 'nej'. (Hofman Hansen, 2006)

Løsningen på denne situation er for Hofman Hansen en mere opsøgende og formidlende indsats, hvor man med aktiv udnyttelse af nettets formidlingsmuligheder (frem for blot at være søgedatabase), inddragelse af brugerne i 2.0.- fora og tværkulturelle samarbejder skal komme brugerne i møde med en tilgang, som transcenderer serviceparadigmet og tør udfordre og påvirke brugeren. Og som modsætning til selvbetjeningens apoteose er den aktuelle fase som 'formidlingens guldalder' også kendetegnet ved en omfattende udvikling og eksperimenteren med nye formidlingsformer.

Som fremført i Kapitel 3 kan denne sameksistens af to modsatrettede tendenser forklares med en arbejdsdelingslogik, hvor automatiseringen af bibliotekets services afsætter ressourcer til den aktive formidlingsindsats. Denne logik giver god mening, men rummer også sine paradokser, ikke mindst i forhold til den litterære vidensdimension. Som før nævnt er bibliotekernes fokusskift fra materialevalg og formidling af litteratur de senere år blevet accentueret med rationaliseringer af materialevalget. Enten i form af centraliseringer, hvor materialevalget samles på nogle få hænder i den kommunale biblioteksenhed, eller udliciteringer, hvor (dele af) materialevalget flyttes helt ud af biblioteket og i stedet varetages af DBC (se 3.5.3). Hermed sker der en autonomisering af formidlingen, som reelt løsrives fra bogvalgsprocessen. I en kortvarig biblioteksdebat om emnet argumenterede flertallet af (primært yngre) bibliotekarer for denne autonomisering ud fra arbejdsdelingslogikken, hvor de frisatte ressourcer sås som en betingelse for en større formidlingsindsats. Ud over det principielle spørgsmål om tab af alsidighed (en frygt for mainstreaming af landet bogbestande vil her kunne afvises med henvisning til altings tilgængelighed i det Store Katalog) rejser det et konkret vidensspørgsmål: Kan man formidle skønlitteratur uden at have nogen større viden om det, man formidler? En problematik, som forstærkes med litteraturundervisningens de facto afvikling på biblioteksstudiet, hvorfor bibliotekaren bliver en professionel litteraturformidler, hvis litterære kompetencer altovervejende afhænger af hendes private læseengagement. Man

kan tale om denne autonomisering som en 'formidling pour formidling', formidling for formidlingens egen skyld, idet den ikke så meget ses som et middel, men får karakter af 'metaformidling' (3.2.5) som har (signal)værdi i sig selv.

4.4.4 Oplevelsesrationalet

Jeg vil her afslutningsvis pege på et 'oplevelsesrationale' som bud på et aktuelt rationale for litteraturformidlingen. Når jeg inddrager oplevelse som samlende begreb for den aktuelle formidlings rationale, har det to årsager. For det første fordi oplevelsen udgør et omdrejningspunkt i den nyere udvikling af litteraturformidlingen. Det viser sig mest typisk, som beskrevet i Kapitel 3, i form af formidling *af* oplevelser, hvor oplevelseskonteksten er blevet en central kontekst i formidlingen i form af udveksling og italesættelse af subjektive læseoplevelser. Men der er desuden også fokus på formidlingen *som* oplevelse, i form af mere performative oplevelsesformer, som ofte involverer en høj grad af brugerinddragelse.

For det andet fordi begrebet qua sin store åbenhed i semantik og anvendelse også er velegnet til at forklare den ovennævnte dobbelthed i det aktuelle litteraturformidlingsbillede. På den ene side ligger oplevelsessamfundets internalisering og individualisering i naturlig forlængelse af den historiske udvikling beskrevet ovenfor. Den konfirmative fases oplysnings- og vejledningsrationale hvilede her på en ydreorientering, hvor eksterne vilkår og normer blev sat som pejlemærker for individets livsprojekt. Oplysningsrationalets forståelse af læsesituationen og brugeren som klient byggede på en 'Indtryksteori' (Schulze 1992, s. 42-43), hvor individet reaktivt formes af ydre påvirkninger, som determinerer oplevelsens karakter og betydning for subjektet og til en vis grad kan formaliseres og generaliseres. Derfor blev litteraturen også tilskrevet en social og psykologisk påvirkningskraft, mens brugerne som klienter ikke blot skulle vejledes hen til den rette litteratur, men også væk fra den underlødige litteratur, der udgjorde en potentiel trussel mod læserens mentale sundhed (se 4.2.4).

Denne indstilling i tidsperspektivet, hvor oplysningsrationalet rummede et socialt og individuelt udviklingsperspektiv. Læsning var som del af individets dannelse en livslang proces, hævet over den enkelte oplevelses af momentane og flygtige stimuli. Det afspejledes også i bibliotekernes syn på litteraturen, hvor det momentane nedvurderes til fordel for det varige, som i sig selv bliver et kvalitetsparameter. Det er først med tiden, at en skønlitterær bog kan vise sin relevans og dermed kvalitet, ligesom bibliotekets opgave ikke er opfylde brugerens momentane behov, men at tilgodese hans/hendes tarv, i.e. støtte brugerens langsigtede dannelsesproces. Formidlingen af skønlitteraturen handler i

denne fase ikke primært om brugerens læseoplevelse, men om bogens relevans som byggesten i oplysningen af brugeren.

I den reformativ fase tabes dette anticipatoriske og eskatologiske perspektiv af syne, og erstattes af oplevelsesrationalets temporale fortætning i en emfase af brugerens momentane oplevelseskvalitet. Oplevelsesrationaliteten knytter sig derimod til brugerdiskursen, hvor oplevelsens karakter determineres af psykiske processer i det oplevende individ, og den subjektive oplevelse får en indre evidens, der som sådan ikke kan afvises eller forhandles. Ser man på læsesituationen modsvares denne drejning af en historisk bevægelse i litteraturvidenskabens fokus fra forfatteren (og dennes sociohistoriske kontekst) (biografismen, historismen) over teksten (Nykritik, Strukturalisme) til læseren (Receptionsteorien). En bevægelse fra intention over struktur til reception som læsningens primære meningsskabende faktor. Med receptionsteorien bliver værket, og dermed læsesituationen ubestemt og åben over for subjektive investeringer.²³⁸ Denne bevægelse afspejles også i tilgangen til litteraturformidlingen, hvor oplysningsrationalets behavioristiske kausalitet afløses af den litterære erfaring som subjektbestemt interesse for læsningens individuelle, kontekstuelle betingelser. For læseoplevelsen af en litterær tekst er ikke blot forskellig fra læser til læser, men afhænger også af den enkelte læsers livssituation. Det interessante bliver derfor, hvordan den enkelte læser oplever en tekst, og hvornår (under hvilke betingelser) han/hun har denne oplevelse.

I denne optik kan oplevelse anskues som modsætning til ikke blot overlevelse, men også oplysning, idet de almene eksterne kriterier for kulturel kvalitet og menneskelig dannelse opløses i en markedsorienteret opfyldelse af subjektbestemte oplevelsesorienteringer:

Mens velfærdsstatens kulturpolitiske rolle i efterkrigstidens nordiske lande i sit udgangspunkt var at regulere de økonomiske medier med henblik på at sikre kunstnerisk frihed og kulturel mangfoldighed, indgår de statslige, regionale og lokale myndigheder i dag i en symbiose med de privatøkonomiske med henblik på at opprioritere kunsten og kulturens økonomiske rationale. Oplevelse og omsætning erstatter således tendentielt de

---

²³⁸ Det skal dog understreges, at receptionsperspektivet langt fra er ensbetydende med den individuelle læsers kontrol over betydningsproduktionen. For flere receptionsteoretiske retninger er den individuelle læsning determineret af læserens historiske og sociale tilhørsforhold til givne 'fortolkningsfællesskaber' eller 'litterære institutioner', hvis konventionelle normer for god litteratur – og god læsning – bliver styrende for individets læseoplevelse. For mere herom se blandt andet Fish 1980.

oprindelige mål om deltagelse, oplysning og dannelse. (Duelund 2004, s. 659; min markering)

Og det aktuelle formidlingsfokus kan også ses som bibliotekernes forsøg på at klare sig i den kulturelle konkurrence på den oplevelsesøkonomiske slagmark, hvor man ikke længere kan 'nøjes' med at *opfylde* behov ved at stille litteratur til rådighed, men må *skabe* behov ved aktivt at sælge kulturvaren. Ligeledes kan debatten om biblioteket som oplevelsesrum og æstetiseringen af bibliotekernes kommunikation, for eksempel i professionaliseringen og intensiveringen af PR-virksomheden, ses i forlængelse af det oplevelsesøkonomiske paradigme som en radikaliseret markeds- og brugerorientering af litteraturformidlingen.

På den anden side kan oplevelsesbegrebet også bidrage til at karakterisere modreaktionen, i form af en aktiv og aktiverende formidling, som netop tager udgangspunkt i den subjektive læseoplevelse. Her spiller formidlingskonceptet Reader Development (RD) en vigtig rolle som overgangsfænomen. (van Riel & Fowler 1996; Elkin et. al. 2003) RD har som målsætning at få folk til at læse mere ved at styrke den enkelte læsers bevidsthed om og anerkendelse af egne litterære præferencer, og RD har her været banebrydende i udviklingen af formidlingsformer, som åbner for italesættelse og udveksling af læseoplevelser. (se 3.2.4). Perspektivet i RD er derved flyttet fra teksten, og dens egenskaber til den subjektive oplevelse af teksten i en afvisning af oplysningsrationalets almene smagskultur. Men samtidig rummer RD også et udviklingsaspekt i form af en læserudvikling (konceptet burde egentlig have heddet Reading Development frem for Reader, idet læsningen ses som rekreativ aktivitet, og ikke nødvendigvis som del, og i hvert fald ikke forpligtende del, af et livs - og identitetsprojekt), idet bevidstgørelsen potentielt kan bidrage til udvide og dermed udvikle læserens litterære horisont. Man kan lidt upoetisk tale om en horisontal trappestige, hvor læseren ikke *læser sig op* (da tanken om et sådant hierarki med definerbare trin afvises), men *læser sig hen* til andre oplevelser.

Oplevelsesrationalet markerer et delvist sammenbrud i den historiske modsætning mellem et pædagogisk rationale og et markedsrationale for formidlingen. Den stående forskel mellem rationalerne er, at hvor markedsrationalet tilstræber at *opfylde behov*, med en kvantitativ styrkelse af den fysiske cirkulation af materialer og brugere for øje, så tilstræber det pædagogiske rationale at *forme behov*, hvor det kvalitative er den mentale cirkulation i brugerens bevidsthed (så at sige) og derfor brugerens udbytte af det læste. Men på den ene side har det pædagogiske rationale mistet sin oprindelige temporale og æstetiske legitimitet: Det er ikke længere meningsfuldt at tale om en dannelse som et langsigtet og afrundet menneskeligt udviklingsforløb, og at man skulle kunne pege på hvilke litterære typer og titler, som bedst egner sig til at understøtte denne udvikling.

Derfor tager man udgangspunkt i et tautologisk læseideal, hvor al læsning per se er godt, og den enkelte læseoplevelses subjektive værdi for individet. Her retter oplevelsesorienteringen sig mod at italesætte oplevelser som formidlingsstrategi, heriblandt også lånernes oplevelser, hvorved formidlingens endemål nu også bliver dens udgangspunkt. Og det er her, at åbenheden i oplevelsesorienteringen som både subjektstyret og ubestemt bliver central: Subjektet gør hvad det vil, men aldrig kan være sikker på at det nu også ved hvad det gerne vil. Denne ubestemthed betyder, at oplevelsen også kan rumme mødet med det uventede. (Schulze 1992, s. 46)

I en artikel om emnet (Skot - Hansen 2006) introducerer Dorte Skot Hansen oplevelsesrationalet som en mulig overbygning på det konglomerat af divergerende rationaler (hvoraf de mest centrale er Oplysning, Social forandring, Økonomisk vækst og Underholdning), som præger den aktuelle kulturpolitik. Oplevelse forstås her som et æstetisk rationale, som i modsætning til de øvrige ikke er instrumentelt, men er værdifuldt i sig selv, som 'noget der giver livet dybde og intensitet'. (Skot - Hansen 2006, s. 34) Hos Skot Hansen inddrages oplevelsesbegrebet således i en moderne forståelse af det æstetiske som autonomt ikke-instrumentelt felt, som dog samtidig (i forlængelse af John Dewey) forstås inklusivt som tæt knyttet til den menneskelige livsverden, idet mennesket tilskrives en 'almenmenneskelig evne til æstetisk oplevelse' (Skot Hansen 2006; s. 35). Kunsten bliver herved ikke en radikal anderledes, isoleret erfaringsform, men som blot en 'mere intens, meningsfuld og kompleks' oplevelse inden for dette kontinuum af æstetisk oplevelse:

Den æstetiske oplevelse tager sit udgangspunkt i synet på kunsten som en form for udforskning, der er dybt meningsfuld, og som findes hos alle børn og voksne [...] Den 'professionelle' eller 'høje' kunst er simpelthen en mere intens, destilleret og meningsfuld udgave af denne bredt eksisterende æstetiske impuls. (Skot Hansen 2006; s. 34)

Oplevelsesbegrebet peger således på to hovedveje i den aktuelle litteraturformidling: En brugerorienteret tilgang, hvor biblioteket maksimerer adgangen til brugernes subjektivt definerede, litterære oplevelsesbehov. Og en tilgang, der med fokus i den litterære oplevelse kan åbne for det nye og uventede, som er konstitutivt for litteraturen som - skriftlig eller performativ - kunstart.

Konklusion og perspektivering

Jeg har på de foregående sider søgt at afdække centrale tendenser i den aktuelle litteraturformidling ud fra et teoretisk, empirisk og historisk perspektiv. I kapitel 2 udviklede jeg en teoretisk forståelsesramme for litteraturformidlingen, hvor formidling blev defineret som en performativ *kontekstualiserende* aktivitet, som i sin påvirkning af mødet mellem litteratur og modtager også bidrager til at etablere bestemte forståelsesrammer for modtageren. Dette var grundlaget for etableringen af en teoretisk model for litteraturformidlingen som en aktivitet, der udspiller sig inden for tre rammer: *Den mediale ramme*, forstået som litteraturens medie, *den spatiale ramme*, som det fysiske eller virtuelle rum, hvori formidlingen udspiller sig, og *den sociologiske ramme*, som i denne sammenhæng blev afgrænset til det kultursociologiske paradigme hvori formidlingen er forankret.

I kapitel 3 blev aktuelle tendenser i bibliotekernes daglige formidlingspraksis kortlagt gennem analysen af resultaterne fra en spørgeskemaundersøgelse blandt landets biblioteker. Spørgsmålene i skemaet orienterede sig mod fire hovedtemaer: 1) Aktuelle forandringer i formidlingens omfang og karakter; 2) Anvendelse af gængse formidlingsformer; 3) Interaktion mellem bibliotekerne og andre aktører i litteraturformidlingen; 4) Formidlingens rationaler, forstået som de deltagende bibliotekarers holdning til litteraturformidlingens formål og deres egen rolle som formidlere.

I kapitel 4 blev litteraturformidlingen dernæst analyseret som *kontekstuel begivenhed* i en gennemgang af formidlingens rolle i folkebibliotekernes historie. En historie, som blev analyseret ud fra en epokal opdeling i tre faser: 1) *Den konfirmative fase* (1920-64), *Den reformativ fase* (1964-2000), og den *performative fase*, som præger den aktuelle litteraturformidling.

I dette forløb har afhandlingen besvaret de fire forskningsspørgsmål, som blev stillet i afhandlingens indledning:

1. Kan der påvises aktuelle forandringer i omfanget og/eller karakteren af bibliotekernes litteraturformidling?

Her bekræftede spørgeskemaanalysen, at man på bibliotekerne oplever såvel en signifikant vækst i litteraturformidlingens omfang som centrale forandringer i formidlingens karakter. Disse forandringer samlede sig under ét omkring fire hovedtemaer: 1) En stor vækst i den virtuelle formidling, såvel på bibliotekshjemmesider som på andre formidlingsplatforme på og udenfor biblioteket. Samtidig er der tale om en

centralisering, hvor man i stigende grad trækker på tværbibliotekariske ressourcer, især fra litteratursiden.dk. tendens betød, at den virtuelle formidling ikke udvikles på bekostning af den fysiske formidling, men indføres som et supplement til denne – og i samspil med denne. Således indikerer en udstrakt brug af ressourcer fra Litteratursiden som trykte materialer, at virtualiseringens remediering af litteraturformidlingens former suppleres af en re-remediering, hvor digitale ressourcer omsættes til det fysiske biblioteksrum;

2) En investering i den indirekte formidling gennem indretninger og renoveringer af det fysiske biblioteksrum. Denne investering afspejledes også i et bredt spektrum af kontekster i den indirekte formidling, der også påviste den hovedrolle, som aktualitetskonteksten spiller i bibliotekernes tilgang til litteraturformidlingen. Undersøgelsen påviste desuden en udstrakt brug af partnerskaber, med en stor diversitet i antal og typer af partnere, og en stor litteraturfestivalkultur, hvor bibliotekernes altovervejende står som arrangører. Med hensyn til bibliotekarernes holdninger og rationaler blev det forsøgt at udlæse en række holdningsprofiler af respondenternes udsagn, der kunne pege på aktuelle rationaler for formidlingen. Et sådant klart billede tegnede sig dog ikke, og der var snarere tale om en navigation mellem forskellige holdningspositioner. Den mest signifikante konklusion var dog en markant 3) personliggørelse af formidlingen, som også redefinerer forholdet mellem bibliotekar litteratur og bruger. Bibliotekaren påtager sig således en mere personlig og opsøgende formidlerrolle og indtager rollen som litterær autoritet i såvel den personlige brugervejledning som (først og fremmest) anbefalinger og book-talks, som er formidlingsformer i stærk vækst. Der er dog tale om en tvetydig autoritet, idet bibliotekaren samtidig formidler som læser til andre læsere, som del af litteraturformidlingens stigende rolle som erfaringsudveksling og socialisering af den litterære oplevelse, der også involverer en høj grad af brugerinddragelse. En udvikling, som understøttes af udnyttelsen af den virtuelle formidlings dialogiske potentialer og afspejler sig i en stor vækst i læsekredeaktiviteter blandt bibliotekerne.

2. Hvilke former og rationaler har karakteriseret litteraturformidlingens historie på folkebibliotekerne?

Her var der tale om en historisk bevægelse fra *den konfirmative fase*, hvor folkebiblioteket konstitueres som samfundsinstitution forankret i et oplysningsrationale, som udmønter sig i et pædagogisk orienteret vejledningsrationale for litteraturformidlingen til *den reformative fase*, som er kendetegnet ved den gradvise indførelse af et brugerrationale, hvor det er opfyldelsen af brugerens subjektivt definerede behov, som bliver bibliotekernes legitimitetsgrundlag. Det fører dels til en styrkelse af formidlingens rolle på bibliotekerne, dels et skifte fra direkte til indirekte formidling, hvor vejlederrollen udskiftes med den neutrale iscenesætter, som stiller de efterspurgte bøger til rådighed for den selvhjulpne bruger ud fra et markedsorienteret service- og selvbetjeningsrationale.

3. Hvordan relaterer den aktuelle litteraturformidling sig til den historiske udvikling?

Den performative fase er her overordnet kendetegnet ved en række modsatrettede tendenser, som både markerer en videreudvikling af og afvigelse fra brugerrationalet. På den ene side en fortsat styrkelse af markedsorienteringen og selvbetjeningsrationalet. På den anden side en mere aktiv tilgang til formidling som en praksis med formative effekter på bogvalg og læsekultur. Det giver sig udslag i en supplerende af selvbetjeningen med et serendipitetsideal om den uventede opdagelse og personlige og dialogiske formidlingsformer, hvor brugerorienteringen suppleres med en brugeraktivering. En udvikling, som også er udtryk for en arbejdsdeling, hvor en stigende automatisering af bibliotekets services samtidig har friset ressourcer til formidlingsarbejdet. Virtualiseringen er her en hovedfaktor, som har bidraget til såvel automatiseringen som personliggørelsen af formidlingen. Disse tendenser kan sammenfattes i et *oplevelsesrationale*; både derved at formidlingen i sig selv tillægges en performativ oplevelsesværdi, men også ved at formidlingen tager udgangspunkt i læseoplevelsen.

4. På hvilke(n) måde(r) kan oplevelsesbegrebet bidrage til en forståelse af den aktuelle litteraturformidlings former og rationaler?

Her blev oplevelsesbegrebet tilskrevet en forklaringskraft i forhold til den aktuelle formidlingsfase af to grunde. For det første fordi aktuelle litteraturformidlingsformer i høj grad baserer sig på oplevelsesbegrebet. Det gælder både som formidling om oplevelse, i form af kommunikation og udveksling af læseoplevelser, og som formidling som oplevelse i form af nye performative formidlingsformer, som ofte rummer brugerinddragelsen som aspekt. For det andet fordi oplevelsesbegrebet rummer en dobbelthed, som afspejler den ambivalens, som præger den aktuelle fase: På den ene side fordi oplevelsessamfundets internaliserings- og individualiseringsproces, hvor eksterne kriterier afvises til fordel subjektivt definerede oplevelsesværdi har resonans i det Bruger – og selvbetjeningsrationale, som fortsat På den anden side fordi oplevelsen som ubestemt også rummer en åbenhed over for det uventede, og dermed en mere aktiv formativ relation mellem formidler, litteratur og bruger.

Litteraturformidling er som før nævnt et emneområde, som implicerer en række forskellige fag - forskningsområder, hvoraf kun en del heraf er blevet inddraget i dette projekt. Når det største af disse, brugernes adfærd og læsning, ikke har været genstand for forskning skyldes det, at området er dækket godt ind i forvejen. Derimod vil jeg til slut pege på en række andre felter for fremtidig forskning inden for området, for hvilke denne afhandling forhåbentlig kan tjene som inspiration:

- Lån og læs: Låner folk de bøger de læser: Og hvordan påvirkes tekstvalg og læseoplevelse af formidlingen? Det er som før nævnt et underbelyst område i forskningen, og kunne

bidrage med interessant supplerende viden om litteraturformidlingsaktiviteters reale resonans i brugernes litterære læsekultur og – vaner.

- Udbygning af den teoretiske ramme: Den teoretiske forståelsesramme, jeg opstillede i afhandlingen en litteraturformidlingsteoretisk ramme ville med fordel kunne videreudvikles, ikke mindst gennem mere omfattende afprøvninger af dens forklaringskraft på konkrete formidlingsaktiviteter.

- Virtualisering & sociale teknologier: De sociale teknologier har som nævnt også holdt deres indtog i litteraturformidlingen, hvor brugerne nu kan optræde som formidlere for hinanden i form af brugertagging, blogs, communities m.m.. Men i hvor høj grad anvendes disse formidlingsressourcer og hvilken betydning har de for formidlingens indhold? Hvad skriver brugerne om, hvordan kvalificere de deres holdninger og oplevelser og i hvor høj grad inspirerer og påvirker de hinanden?

Litteraturliste

- Adams, J. (2004). *Death to Dewey. Designing libraries so you can find stuff*. Australian Library and Information Association. Lokaliseret den 24. februar 2009 på:
<http://www.alia.org.au/groups/topend/2004.symposium/death.to.dewey.html>
- Ahlberg, T. (2008). Bibliotekerne i oplevelsesøkonomien. *Danmarks Biblioteker*, vol.6, 9:
<http://www.danmarksbiblioteker.dk/Default.aspx?ID=5430>
- Ainley, P. & Totterdell, B. (eds.) (1982). *Alternative Arrangements. New Approaches to Public Library Stock*. London: Association of Assistant Librarians
- Aleman, L. et. al. (2009). *Användarnas Bibliotek. Rapport från projektet Det frågeorienterade Biblioteket*. Lokaliseret den 20. februar 2010 på:
<http://www.lul.se/upload/DFOB-Rapport-web.pdf>
- Andersen, C. (2007a, 26. december). Bøgerne skal have modstand. *Politiken*, sekt. Kultur
- Andersen, C. (2007b, 29. december). "Skal vi da have bøger stående på hylderne, som ingen har lånt i tre år?" *Politiken*, sekt. Kultur, s. 3
- Andersen, C. (2008a, 4. januar). Der går et spøgelse gennem biblioteket. *Politiken*, sekt. Kultur, s. 3
- Andersen, C. (2008b, 11. januar). Kulturminister: Stop bogkrigen. *Politiken*, sekt. Kultur
- Andersen, C. (2008c, 15. januar). 90 procent af bibliotekets bøger står nede i kælderen. *Politiken*, sekt. Kultur, s. 1
- Andersen, C. (2008d, 1. februar). Ordkløveri lige efter bogen. *Politiken*, sekt. Kultur, s. 3
- Andersen, C. (2008e, 11. januar). Bogverdenens nye skydeskive. *Politiken*, sekt. Kultur
- Andersen, C. (2008f, 15. juli). Bibliotekers bogsamling styrtdykker. *Politiken*, sekt. Kultur, s. 3
- Andersen, H. N. & Sørensen, D. R. (1985). *Formidling af skønlitteratur. Udvalgte bibliotekers emneindgange*. (Hovedopgave) Aalborg: Danmarks Biblioteksskole
- Andersen, J. (2008, 15. februar). Hvad vil vi med biblioteket? *Berlingske Tidende*
- Andersen, J. & Dann-Kristensen, N. (2008, 17. januar). De glemte forfatteres socialkontor. *Information*, sekt. Bøger, s. 36-37
- Andersen, T. B. (ed.). *Det næsten bogløse børnebibliotek*. (blog). Lokaliseret den 10. januar 2009 på: <http://bogloest.blogspot.com/>
- Andersen, T. R. (2007). Omslag. *Passage*, 57, 67 – 105

- Anderson, C. (2006). *The long tail: why the future of business is selling less of more*. Boston (Mass.): Hyperion books c/o little brown & co
- Andersen, H. N. & Sørensen, D. S. (1985). *Formidling af skønlitteratur. Udvalgte bibliotekers emneindgange*. Aalborg: Danmarks Biblioteksskole (Hovedopgave)
- Andresen, L., et. al. (2009). *Folke – og forskningsbiblioteksstatistik 2008*. København: Styrelsen for Bibliotek og Medier. Lokaliseret den 20. februar 2010 på:
http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/bibliotek/statistik/biblioteksstatistik/Statistik_2008_rettetversion_nov.pdf
- Atkinson, F. (1981). *Fiction Librarianship*. London: Bingley
- Audunson, R. A. (2001): Folkebibliotekets rolle i en digital fremtid: publikums, politikernes og bibliotekarernes idealer. I: R. A. Audunsson & N. W. Lund (eds.). *Det Siviliserede informasjonsamfunn. Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. (s. 206-46) Bergen: Bokforlaget
- Austin, J. L. (1975) *How to do Things with Words*. [the William James Lectures delivered at Harvard University in 1955] (2. udg.). Cambridge (MA): Harvard University Press
- Austin, J. L. (2006). Performative Utterances. I: J. Hornsby & G. Longworth (eds.). *Reading Philosophy of Language* (s. 44-65). Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Austin, J. L (1997). *Ord der virker*, København: Gyldendal. (Serien Moderne Tænkere)
- Axelsen, J. (1997). *Dansk – Engelsk Ordbog*. København: Gyldendal
- Baker, S. A. (1996). A Decade's Worth of Research on Browsing Fiction Collections. I: K. D. Shearer (ed.). *Guiding the Reader to the Next Book* (s. 127-49). New York: Neal-Schuman Publishers Inc.
- Balling, G. (2007). *Virtuelle læseklubber - på vej mod bibliotek 2.0*. København: Center for Kulturpolitiske Studier
- Balling, G. (2009). *Litterær æstetisk oplevelse. Læsning, læseoplevelser og læseundersøgelser: en diskussion af teoretiske og metodiske tilgange*. (Ph.d. afhandling) København: Danmarks Biblioteksskole. Lokaliseret d. 1/3 2010 på:
http://www.db.dk/binaries/gb_afhandling.pdf_3957.pdf
- Ballund, B. (2008, 10. januar). Bogen – bibliotekets nye stedbarn? *Dagbladenes Bureau*
- Balslev, S. (2004). Læsergrupper med afgørende indflydelse. *Bibliotekspressen*, vol. 10, 288
- Bangsgaard, J. (2008, 1. februar). Små tegn på forsoning i bibliotekskrigen. *Berlingske Tidende*, sekt. 2, s. 6
- Barthes, R. (1964). Rhetoric of the image. I: R. Barthes (1977). *Image - Music - Text*, (s. 32-52). New York: Hill and Wang 1977

- Barthes, R. (1968). Death of the Author. I: R. Barthes (1977). *Image - Music - Text* (s. 142-49). New York: Hill & Wang
- Barthes, R. (1971). From work to text. I: R. Barthes (1977). *Image - Music - Text* (s. 155-65). New York: Hill and Wang 1977
- Bates, M. (2007). What is browsing – really? A model drawing from the behavioural science research. *Information Research*, vol. 12(4). Lokaliseret den 19. januar 2010 på: <http://informationr.net/ir/12-4/paper330.html>
- Bauman, Zygmunt (2006). *Flydende modernitet*. København: Hans Reitzel
- Baunsbak-Jensen, A. (2008, 12. januar). Samtalen, der blev væk. *Kristeligt Dagblad*
- Berg, N. & Elsgaard, R. (2004). Materialevalg under forandring. *Bibliotekspressen*, vol. 13, 384-85
- Bergsten, S. (1990). *Litteraturhistoriens grundbegreber*. Lund: Studentlitteratur
- Bertelsen, E. W. (ed.) (2000). *Lov om biblioteksvirksomhed*. København: Biblioteksstyrelsen
- Biblioteksstyrelsen (2006). *Fra Information til viden – biblioteksstyrelsens oplæg til strategi for dansk biblioteksudvikling*. København: Biblioteksstyrelsen
- Bille, T., Fridberg, T., Storgaard, S. & Wulff, E. (2005) *Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004 – med udviklingslinjer tilbage til 1964*. København: Kulturministeriet. Lokaliseret den 20. februar 2010 på: <http://www.kum.dk/sw224.asp>
- Bjerregaard, E. (2000). Fastprissystemet står for fald. *Bibliotekspressen*, vol. 10, 315
- Bjørneborn, L. (2008). Serendipitetsfaktorer og brugeradfærd på det fysiske folkebibliotek. *Dansk Biblioteksforskning*, årg. 4 (2), 43-55
- Bjørneborn, L. & Brendstrup, E. (2008). Brugeradfærd og serendipitet. *Bibliotekspressen*, vol. 1, 6-7
- Bolter, J. D. (2001). *Writing space: computers, hypertext, and the remediation of print*. (2. udg.) Mahwah (N. J.): Lawrence Erlbaum Associates
- Bolton, N. (1991). Cognitivism: A phenomenological critique. I: A. Costall & A. Still (1991). *Against Cognitivism. Alternative Foundations for Cognitive Psychology*, s. 103-23. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf
- Bourdieu, P. (1997): Men vem har skapat skaparna? I: L. Furuland & J. Svedjedal (eds.). *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. (s. 133-45) Lund: Studentlitteratur
- Bradbury, R. (1979). *Fahrenheit 451*. (4. udg.) København: Gyldendal
- Brand, J. (2007a). E-bogen kommer... *Bibliotekspressen*, vol. 8, 12-14
- Brand, J. (2007b). Det sanselige bibliotek. *Bibliotekspressen*, vol. 12, 26-28

- Brand, J. (2009). Bibliotekaren træder over dørtærsklen. *Bibliotekspressen*, vol. 10, 6-7
- Breede, M. H. (2006): Plus ça change...print on demand reverts book publishing to its pre-industrial beginnings. I: B. Cope & A. Phillips (eds.). *The Future of the Book in the Digital Age*. (s. 27-47) Oxford: Chandos Publishing
- Broch-Lips, H. (2008). Eksperimentet i Gjern: Bibliotek uden bibliotekarere. *Bibliotekspressen*, vol. 4, 10-11
- Brunsdale, M. & Hootman, J. (2006): Are you being served? Librarianship past, present and future. I B. Cope & A. Phillips (eds.). *The Future of the Book in the Digital Age*. (s. 161-77) Oxford: Chandos Publishing
- Bryld, C., (1999). *At formidle historie – vilkår, kendetegn, formål*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag. (Humanistisk Historieformidling vol. 12)
- Brynskov, M. (2008) Er bogen hellig? *Bibliotekspressen*, vol. 3, 6-7
- Buckingham, A. & Saunders, P. (2004). *The Survey Methods Workbook. From Design to Analysis*. Cambridge: Polity Press
- Bukdahl, L. (2008, 18. juli). Sten hende med nullermænd. *Weekendavisen*, sekt. Kultur
- Bürger, P. (1991). Institusjonen kunst som litteratursosiologisk kategori. I: A. Kittang et. al. (eds.). *Moderne litteraturteori*. (s. 332-58) Oslo: Universitetsforlaget
- Buur, T. D. (2008). Biblioteksafgiften og de elektroniske materialer. *Danmarks Biblioteker*, vol. 3. <http://www.danmarksbiblioteker.dk/Default.aspx?ID=5283>
- Børsen (2008, 16. april). Fremtidens bibliotek er nutid i Hjørring
- Cannell, J. & McCluskey, E. (1996). Genrefication: Fiction Classification and Increased Circulation. I: K. D. Shearer (ed.). *Guiding the Reader to the Next Book* (s. 159-65). New York: Neal-Schuman Publishers Inc.
- Chandler, D. (2007). *Semiotics: the basics*. New York: Routledge
- Chang, S. J. L. (1995). *Toward a Multidimensional Framework for Understanding Browsing* (Ph.D. dissertation) New Jersey: Rutgers University, School of Communication, Information and Library Studies
- Christensen, C. B. et. al. (2005). *Nudansk ordbog*. (19. udg.) København: Politikens Forlag
- Christiansen, B. et. al. (1987). Udlånsbibliotekaren i udvikling. *Sænummer af Biblioteksarbejde og Udlånet*, 24-38
- Christiansen, C. (2008, 22. februar). Kampen om de offentlige institutioner. *Berlingske Tidende*

- Christoffersen, H. et. al. (1994). *Lånernes bogvalg: en pilotundersøgelse på centralbiblioteket i Roskilde*. Ballerup: Danmarks Biblioteksforening
- Clark-Carter, D. (1997). *Doing Quantitative Psychological Research. From Design to Report*. East Sussex: Psychology Press Ltd.
- Clausen, H. (1987). Udlånsbibliotekaren: roller, bevidsthed og brugerkommunikation. *Særnummer af Biblioteksarbejde og Udlånet*, 24-38
- Cope, B. & Kalantzis, M. (2006): New text technologies, globalization and the future of the book. I: B. Cope & A. Phillips (eds.). *The Future of the Book in the Digital Age*. (s. 191-211) Oxford: Chandos Publishing
- Cranfield, A. (2003). Selvbetjening på dagsordenen. *Bibliotekspressen*, vol. 11, 339-40
- Dahl, J. (2008) Nuancer mangler i rapport om Folkebibliotekerne. *Bibliotekspressen*, vol. 20, 29
- Dahlkild, N. (2006a). *Åbningen af biblioteksrummet – de formative år i danske folkebibliotekers arkitektur i første halvdel af det 20. århundrede*. København: Danmarks Biblioteksskole Lokaliseret d. 1, februar 2009 på: <http://biblis.db.dk/Archimages/648.PDF>
- Dahlkild, N. (2006b). Biblioteksrummet under forvandling. I: L. Emerek et. al. (eds.). *Folkebiblioteket som forvandringsrum. Perspektiver på folkebiblioteket i kultur – og medielandskabet*. (s. 121-47) København: Danmarks Biblioteksforening
- Dahlkild, N. (2007). Biblioteket som byrum. *Danmarks Biblioteker*, vol. 7, 32-34
- Dahlkild, N. (2008). Minimalisme i Skive. *Danmarks Biblioteker*, vol. 7, 22-24
- Dalsgaard, N. (1997). *Den gode gamle fremtid*. København: Museum Tusculanum
- Danielsson, Ø. (1995). *Staten i den litterære republikk*. Oslo: Norges Forskningsråd
- Danmarks Biblioteksforening (2008). *Biblioteksvejviser 2007/2008*. København: Danmarks Biblioteksforening
- Darnton, R. (2007) Hvad er boghistorie? *Passage*, vol. 57, 7–29
- Davidson, L. (2005). Mere tid til at være bibliotekar. *Bibliotekspressen* vol. 16, 6-10
- Davidson, L. (2008, 10. januar). De glemte bøgernes kirkegård. *Information*, sekt. Bøger, s. 38-39
- Davidson, L. (2008, 10. oktober). Biblioteket er et sted hvor man mødes. *Nyhedsmagasinet Danske Kommuner*
- Derrida, J. (1987). *The Truth in Painting*. Chicago: The University of Chicago Press
- Dervin, B. (2003a). Communication Gaps and Inequities: Moving toward a Reconceptualization. I: B. Dervin, L. Foreman-Wernet & E. Lauterbach (eds.). *Sense-Making*

Methodology Reader: Selected Writings of Brenda Dervin. (pp.17-47). New Jersey: Hampton Press Inc.

Dewe, Michael (2006). *Planning public library buildings: concepts and issues for the librarian.* Aldershot (GB): Ashgate Publishing Company

Drost, P. (2008, 11. januar). Nytænkning er godt. *Kristeligt Dagblad*

Duelund, P. (ed.) (2004). *The Nordic Cultural Model.* København: Nordic Cultural institute.

Døssing, T. (1922). *Lærebog i Biblioteksteknik.* København: H. Hagerups Forlag

Døssing, T. (1924). *Folkebibliotekerne før og nu.* København: Steen Hasselbachs Forlag

Døssing, T. (1990). *Hele befolkningens biblioteker. Udvalgte tekster* (ed. Poul Daugaard). København: Bibliotekscentralens forlag

Eggertsen, T., Rasmussen, O. H. & Wengel, L. (2007). Café-indsats for læsning og læseoplevelser i Aalborg. *Danmarks Biblioteker*, vol. 4, 14-16

Elkin, J., Derham, D. & Train, T. (2003). *Reading and Reader Development – the Pleasure of Reading.* London: Facet Publishing

Elsass, P., Olesen, F. & Henriksen, S. (eds.) (1997). Kommunikation og forståelse – kvalitative studier af formidling og fortolkning i sundhedssektoren. Århus: Forlaget Philosophia

Emerek, L. (2001). At skrive bibliotekshistorie. Om grundlæggelsen af det moderne folkebibliotek i Danmark. I: R. A. Audunson & N. W. Lund (eds.). *Det siviliserede informasjonsamfunn. Folkebibliotekets rolle ved inngangen til en digital tid* (s. 88-118). Bergen, Fagbokforlaget 2001

Emerek, L. (1993). Oplysningstiden. I: *Kultur- og idéhistorie*, s. 129-47. København: Danmarks Biblioteksskole

Emerek, L. (1990). *Kvalitet i 90ernes materialevalg: bibliotekerne mellem det moderne og postmoderne. Biblioteksarbejde*, vol. 11, 5-27

Emerek, L. (1981). Genreopstilling af skønlitteratur i folkebibliotekerne. *Biblioteksarbejde*, årg. 3, vol. 7

Enghoff, C. & Rafn, S. (2007). Sæt litteraturen på spil som litteratur. Bibliotekarisk og litterær skønlitteraturformidling mellem tekst og læser. *Dansk Biblioteksforskning*, årg. 3 (3), 1-12

Erhvervsministeriet & Kulturministeriet (2000). *Danmarks kreative potentiale – kultur- og erhvervspolitisk redegørelse 2000.* København: Erhvervsministeriet & Kulturministeriet

- Eriksen, L. A., Meyenburg, S. & Mortensen, S. D. (2008). Bookaholics – Boom! *Bibliotekspressen*, vol. 14, 25
- Eriksson, B. (2006). Alment, afgrænsende, altædende – om smagen for fællesskabet. I: Eriksson, C. Jantzen, K. H. Madsen & A. S. Sørensen (eds.). *Smagskulturer og formidlingsformer* (s. 32-53). Århus: Klim
- Eriksson, R. (2010). *Klassifikation og indeksering: et teoretisk og historisk perspektiv*. (ph.d. afhandling) København: Danmarks Biblioteksskole.
- Escarpit, R. (1972). Bogen og læseren. Udkast til en Litteratursociologi. København: Hans Reitzel
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press
- Falk, J. D. & Dierking, L. D. (1992) *The Museum Experience*. Washington D. C.: Whalesback Books
- Feather, J. (2006): Access, convergences and print on demand: The library dimension. I: B. Cope & A. Phillips (eds.). *The Future of the Book in the Digital Age*. (s. 177-91) Oxford: Chandos Publishing
- Fihl Jeppesen, M. (2002). Kunsten, kulturen og kronerne: Kulturpolitik i Danmark 1961- 2001. København: Akademisk Forlag.
- Fiske, J. (1990). *Introduction to communications studies*. London: Routledge.
- Fjord, Esben (2009). Et brugerdrevet litteratursite? *Bibliotekspressen*, vol. 8, 6
- Fleming, R. & Ingemann, B. (eds.) (2003). *Faglig formidling – praksis og konsekvenser*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag
- Flick, U. (2004). Triangulation in qualitative research. I: U. Flick, E. v. Kardoff & I. Steinke (eds.). *A Companion to Qualitative Research*. (s. 178-84) London: Sage Publications
- Flugt, T. (2009, 11. marts). Vi taber den danske kulturarv. *Information*, sekt. 1, s. 20-21
- Folkebibliotekernes Bibliografiske Kontor (FBK) (1951). *Biblioteksloven: lov om folkebiblioteker med dertil hørende bekendtgørelser*. Statens Bibliotekstilsyns publikationer
- Frandsen, K. (2001). Materialevalget og bibliotekarrollen. *Bibliotekspressen*, vol. 18, 522
- Fredriksson, L. & Gustavsson, D. (2007) *Alternativa hyllupställningar - En användarundersökning på fyra folkbibliotek*. Magisteruppsats i Biblioteks- och

Informationsvetenskap, Bibliotekshögskolan, Borås. Lokaliseret den 14. januar 2010 på:
<http://bada.hb.se/bitstream/2320/2165/1/07-49.pdf>

Friberg, S. & Andersen, C. D. (2009). Biblioteksrummet under lup. *Bibliotekspressen*, vol. 19

Frønis, I. & Brusdal, R. (2001). *På sporet af den nye tid: kulturelle varsler for en nær fremtid*. København: Gyldendal Uddannelse

Fuglsang, L. & Olsen, P. B. (2004). Introduktion. I: Fuglsang, L. & P. B. Olsen (eds.). *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. På tværs af fagkulturer og paradigmer*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag

Furuland, Lars (1997): Litteratur och samhälle. Om litteratursociologin och dess forskningsfält. I: L. Furuland & J. Svedjedal (eds.). *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. (s. 16-51) Lund: Studentlitteratur

Genette, G. (1987). *Paratexts. Thresholds of interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press

Genette, G. (1997). *Palimpsests: literature in the second degree*. Lincoln: University of Nebraska Press

Gentofte Bibliotek (2005). *Brugerundersøgelse 2005 – Rapport*. Gentofte Bibliotekerne. Lokaliseret den 29. november 2008 på: www.gentofte.bibnet.dk/mportal/gentofte-brugerundersogelse.doc

Giddens, A. (1996). Modernitet og selvidentitet: selvet og samfundet under senmoderniteten. København: Hans Reitzel

Giddens, A. (2000). En løbsk verden: hvordan globaliseringen forandrer vores tilværelse. København: Hans Reitzel

Gimbel, H. (1991). Rationalisering. Nogle erindringer og betragtninger. I: M. L. Vig et. al. (eds.). *Erik Allerslev Jensen. Festskrift i anledning af 80 års dagen den 22.maj 1991*, s. 97-107. København: Statens Bibliotekstjeneste

Goldhor, H. (1972). The Effect of Prime Display Location on Public Library Circulation of Selected Adult Titles. *The Library Quarterly*, vol. 42 (4), 371-389

Goldhor, H. (1981). Experimental effects on the on the choice of books borrowed by public library adult patrons. *The Library Quarterly*, vol. 51, 253-68

Goodall, D. (1989). *Browsing in Public Libraries*. Loughborough University of Technology

Goodman, N. (1968). *Languages of art: an approach to a theory of symbols*. Indianapolis: Bobbs-Merrill Company Inc.

Gottfredsen, M. (2007). Nyt bibliotek i gamle rammer. *Danmarks Biblioteker*, årg. 11 (7), 16-18

Griswold, W. (1997). Aktuelle tendenser inom litteratursociologin. I: L. Furuland & J. Svedjedal (eds.). *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. (s. 52-67) Lund: Studentlitteratur

Grundtvig, N. F. S. (1943). Bøn og begreb om en dansk højskole i Soer. I: *Grundtvig – værker i udvalg*, vol. IV (s. 385-401). København: Gyldendal

Gudiksen, J. (2005). Formidling. En karakteristik af forskellige formidlingsforståelser og deres kommunikationsteoretiske grundlag. *Dansk Biblioteksforening*. årg. 1, vol. 2, 31-40

Handesten, L. (1994). Sæt litteraturen er til – om genre, fortolkning og litteraturpædagogik. København: Danmarks Lærerhøjskole

Hansen, J. H. (2008): Drive-in brugere er en realitet. Sådan giver vi bibliotekets drive-in brugere det, de ikke ved, de har brug for. *Danmarks Biblioteker*, vol. 8

Hansen, T. T. (2001). Den digitale låner. *Bibliotekspressen*, vol. 14, 409-10

Harbo, O. (2001). Arven fra Melvil Dewey. *Bibliotekspressen*, vol. 16, 489

Harbo, O. (2003). Bogsamlingsmænd og informations-værtinder. *Bibliotekspressen*, vol. 20, 578-79

Harrell, G. (1996). Use of Fiction Categories in Major Public American Libraries. I: K. D. Shearer (ed.). *Guiding the Reader to the Next Book*. (s. 149-59) New York: Neal-Shuman Publishers Inc.

Heimbürger, E., & Otkjær, A. (2000). *Anmeldelser og lektørudtalelser 1999*. Hovedopgave v/ Danmarks Biblioteksskole, Aalborg

Helle, M. P. (2008, 27. juli). Bøger har ingen udløbsdato. *Politiken*, sekt. Kultur, s. 8

Helstrand, H. K. (2006a). De låner bøgerne på arbejdspladsen. *Bibliotekspressen*, vol. 8, 20-21

Helstrand, H. K. (2006b). Hun får fat i mændene. *Bibliotekspressen*, vol. 8, 21-22

Hermann, H. (2006). Skuden skal vendes nu... *Bibliotekspressen*, vol. 12, 12-14

Hermann, H. (2008). Literaturhaus mit das ganze Molevitten. *Bibliotekspressen*, vol. 18, 6-8

Hermann, H. (2010). Ramasjang og flere partnerskaber. *Bibliotekspressen*, vol. 3

Herning Bibliotek (2009). Formidlingens ABC for biblioteker – udvikling af nye metoder og værktøjer til Kulturformidling. Lokaliseret d. 24. februar 2010 på:

<http://www.herningbib.dk/files/om-biblioteket/Formidlingens%20ABC.pdf>

Hertel, H. (1972). Det litterære system i Danmark. Tillæg til Escarpit, R. *Bogen og læseren. Udkast til en litteratursociologi*. (s.163-305) København: Hans Reitzel

Hertel, H. (1982). Formidling som kulturpolitisk program. *Kritik*, vol. 59, 82-111

Hertel, H. (1998). Bogen på mediernes supermarked. Kulturdemokratisering, polarisering og mediesymbiose 1945-1998. I: H. Hertel. *Litteraturens vaneforbrydere. Kritikere, forlæggere og lystlæsere – det litterære liv i Danmark gennem 200 år* (s. 16-38). København: Gyldendal

Hertel, H. (2009, 17. januar). Bibliotekskrystaller og biblioteksnedsmeltning. *Politiken*, sekt. Bøger, s. 2

Hindø, L. (2008, 29. juli). Frk. Poulsen og det kreative læringsmiljø. *Kristeligt Dagblad*

Hjarvard, S. (2005). Det selskabelige samfund: essays om medier mellem mennesker. Frederiksberg: Samfundslitteratur

Hjarvard, S. (2008). En verden af medier: medialiseringen af sprog, politik, religion og leg. Frederiksberg: Samfundslitteratur

Hjorth-Lorentzen, M. (1985). Hvordan virker biblioteket på lånerne? I: *Bibliotekernes formidling. Tre foredrag fra biblioteksledermødet, 1985*. København: Bibliotekstilsynet

Hjorthol, G. (1995). *Populærlitteratur. Ideologi og forteljning*. Oslo: Det norske Samlaget

Hooper-Greenhill, E. (1992). *Museums and the Shaping of Knowledge*. London: Routledge

Hornemann, J. D. (2008, 5. januar). "Biblioteket skal ikke være et bogdepot." *Kristeligt Dagblad*, s. 3

Hvenegaard Lassen, H. (1962). *De danske folkebibliotekers historie 1876-1940*. København: Dansk Bibliografisk Kontor

Ingeman, B. (2003). Bollemodellen – planlagt kommunikation. I: R. Fleming & B. Ingemann (eds.). *Faglig formidling – praksis og konsekvenser*. (s. 119-31) Roskilde: Roskilde Universitetsforlag 2003

Ingwersen, P. & Wormell, I. (1990). *Informationsformidling i teori og praksis*. København: Munksgaard

Iversen, M. (1980). Det tredelte bibliotek. *Bibliotek 70*

Jantzen, C. (2006). Oplevelsesincitamentet. Den moderne hedonismes historiske forudsætninger. I: B. Eriksson, C. Jantzen, K. Hvidtfeldt Madsen & A. S. Sørensen (eds.). *Smagskulturer og formidlingsformer* (s. 215-40). Århus: Klim

Jantzen, C. & Rasmussen, T. A. (2007a). Oplevelsesøkonomiens historiske og psykologiske forudsætninger. I: C. Jantzen & T. A. Rasmussen (eds.). *Oplevelsesøkonomi. Vinkler på forbrug*. (s. 11-21) Aalborg: Aalborg Universitetsforlag

Jantzen, C., & Rasmussen, T. A. (2007b). Er oplevelsesøkonomi gammel vin på nye flasker? I: C. Jantzen & T. A. Rasmussen (eds.). *Oplevelsesøkonomi. Vinkler på forbrug* (s. 21-51). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag

Jantzen, C., & Rasmussen, T. A. (2007c). Oplevelser og forbrug. I: C. Jantzen & T. A. Rasmussen (eds.). *Forbrugssituationer. Perspektiver på oplevelsesøkonomi*. (s. 11-25) Aalborg: Aalborg Universitetsforlag

Jantzen, C., & Vetner, M. (2007). Oplevelsen som identitetsmæssig konstituent. I: C. Jantzen & T. A. Rasmussen (eds.). *Forbrugssituationer. Perspektiver på oplevelsesøkonomi* (s. 27-55). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag

Jantzen, C. & Østtergaard, P. (2007). NYD DET! NYD DET!. Den moderne hedonisme og dens mentalitetshistoriske forudsætninger. I: C. Jantzen & T. A. Rasmussen (eds.). *Oplevelsesøkonomi.. Vinkler på forbrug*. (s. 83-115). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Japsen, A. L. (1992a). Biblioteket og den gode bog: hvad styrer folkebibliotekernes anskaffelsespolitik? København: Gyldendal

Japsen, A. L. (1992b). Åndsfrihed og folkeoplysning i stedet for kommercialisering og postmodernistisk knæfald. *B 70*, vol. 20, 620-21

Jensen, E. A. (1959). *Lærebog i biblioteksteknik*. København: Dansk Bibliografisk Kontor

Jensen, K. B. (2003). Fremtiden? Den er kun få millimeter på hver led. *Bibliotekspressen*, vol. 13, 226-28

Jensen, L. B. (2003). Man skal gå på to ben – om den vanskelige balancegang i faglig formidling. I: R. Fleming & B. Ingemann (eds.). *Faglig formidling – praksis og konsekvenser*. (s. 151-65). Roskilde: Roskilde Universitetsforlag

Jensen, T. P. (2008, 18. januar). Forfejlet kritik af biblioteksidéer. *Jp.dk*

- Jochumsen, H. & Rasmussen, C. H. (2001). Livsstil og bibliotek – en sociologisk analyse med udgangspunkt i Pierre Bourdieus livsstilsteori. I: R. A. Audunson & N. W. Lund (eds.). *Det siviliserede informationsamfund. Folkebibliotekets rolle ved inngangen til en digital tid.* (s. 97 – 126). Bergen, Fagbokforlaget
- Jochumsen, H. & Rasmussen, C. H. (2006a). *Folkebiblioteket under forandring – modernitet, felt og diskurs.* København: Danmarks Biblioteksforening
- Jochumsen, H. & Rasmussen, C. H. (2006b). Oplysning i senmoderniteten. I: L. Emerek et. al. (eds.). *Folkebiblioteket som forandringsrum. Perspektiver på folkebiblioteket i kultur – og medielandskabet.* (s. 13-25) København: Danmarks Biblioteksforening
- Jochumsen, H. & Rasmussen, C. H. (2006c). Bibliotekets brugere – fra klienter til forandringsagenter. I: L. Emerek et. al. (eds.). *Folkebiblioteket som forandringsrum. Perspektiver på folkebiblioteket i kultur – og medielandskabet.* (s. 41-53) København: Danmarks Biblioteksforening
- Jochumsen, H. & Rasmussen, C. H. (2008). Ej blot til oplysning. Folkebiblioteket i oplevelsessamfundet. I: Andersen, J. et. al. (eds.). *At forstå biblioteket. En introduktion til teoretiske perspektiver* (s. 159-89). København: Danmarks Biblioteksforening
- Juel, P. C. (2005). Biblioteket hitter på Roskilde Festivalen. *Danmarks Biblioteker*, vol. 5
- Jørgensen, J. C. (1994). *Dagbladskritikeren.* København: Fisker & Schou
- Jørgensen, M. W. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode.* Roskilde: Roskilde Universitetsforlag
- Jørgensen, S. (2008, 12. januar). Mordet på biblioteket 2. *Politiken*, sekt. Bøger, s. 14
- Kassebeer, S. (2008a, 12. januar). "Det er jo ikke sådan, at de ældre bøger bare forsvinder." *Berlingske Tidende*, sekt. 2, s. 5
- Kassebeer, S. (2008b, 19. januar). "Vi må til at genoverveje, hvad bibliotekerne er til for". *Berlingske Tidende*
- Kassebeer, S. (2009, 15. marts). Fra boghus til kulturhus. *Berlingske Tidende*, Magasin, s. 3
- Kastholm, C. (2008, 18. januar). Kastholm. *Berlingske Tidende*
- Kejser, T. (2009a). I Lyngby bestemmer bibliotekarerne over bøgerne. *Bibliotekspressen*, vol. 19
- Kejser, T. (2009b). Biblioteker og kulturhuse under samme hat i København. *Bibliotekspressen*, vol. 18, 6

Kejser, T. (2009c). Ordene skælver på Nørrebro. *Bibliotekspressen*, vol. 20:

<http://www.bibliotekspressen.dk/Bladet/2009/Nr%2020/OrdeneSkaelverPaaNorrebro.aspx>

Kejser, T. (2010a). Ramasjang trækker børnene ind på biblioteket. *Bibliotekspressen*, vol. 3:

<http://www.bibliotekspressen.dk/Bladet/2010/3.aspx>

Kejser, T. (2010b). Bibliotek på smalkost. *Bibliotekspressen*, vol. 5:

<http://www.bibliotekspressen.dk/Bladet/2010/5/BibliotekerPaaSmalkost.aspx>

Kejser, T. (2010c). Ny biblioteksstruktur i København. *Bibliotekspressen*, vol. 2, 5

Kirkeby, I. M., Gitz-Johansen, T. & Kampmann, J. (2005) Samspil mellem fysisk rum og hverdagsliv i skolen. I: K.Larsen (ed.): *Arkitektur, krop og læring*. (s. 43-69) København: Hans Reitzels Forlag

Kjær, B. (2006). Forskydningernes rum – refleksioner over folkebibliotekets indirekte formidling. I: L. Emerek et. al. (eds). *Folkebiblioteket som forvandringsrum. Perspektiver på folkebiblioteket i kultur – og medielandskabet*. (s. 147-63). København: Danmarks Biblioteksforening & Danmarks Biblioteksskole.

Kjær, B. & Ørom, A. (1992a). Forvandringsbilleder og bibliotekskulturelle identiteter. 1. del: Refleksioner over og analyser af folkebibliotekernes indirekte formidling. *Biblioteksarbejde* vol. 34, 33-44

Kjær, B. & Ørom, A. (1992b). Forvandringsbilleder og bibliotekskulturelle identiteter. 2. del: Bearbejdning af besvarede spørgeskemaer. *Biblioteksarbejde* vol. 34, 45-73

Kjærsgaard, P. (2008, 25. januar). Frihed på biblioteket. *Ekstra Bladet*, s. 48

Klysner, F. (1984). *Op og ned med kritikken*. Viborg: Fremad

Kommunernes Landsforening (KL) (2004). *Brugernes adfærd på folkebibliotekerne. KL's trafiktælling 2004*. Lokaliseret d. 1. marts 2009 på:

http://www.regionbiblioteket.stockholm.se/upload/L%C3%A4nsavd/Dokument/Brugernes_adfaerd_pa_folkebibliotekerne.pdf

Kovac, M. & Sebart, M. K. (2006). Towards understanding patterns of book consumption in Europe. I B. Cope & A. Phillips (eds.). *The Future of the Book in the Digital Age*. (s. 69-89) Oxford: Chandos Publishing

Kragh, H. F. (2007, 30. december). Sylen: Overfladiskhed. *Ekstra Bladet*, s. 44

Kristeligt Dagblad (2008, 3.maj). Biblioteket med en rød tråd

Kristiansen, B (2003). Den faglige formidler i job. I: L. Flemming & B. Ingemann (eds.). *Faglig formidling – praksis og konsekvenser*. (s. 41-65) Roskilde: Roskilde Universitetsforlag 2003

Kristiansson, M. R. & Enemærke, M. (2004). Det specialiserede materialevalg. *Bibliotekspressen*, vol. 16, 470-71

Kristiansson, M. R. & Skouvig, L. (2008). Libraries in Society: Openness from a Historic and Present Perspective. BOBCATSSS – paper

Kruuse, E. (2005). *Kvantitative forskningsmetoder – i psykologi og tilgrænsende fag*. (5. udg.). København: Dansk psykologisk forlag

Kular, C. (2006). Venues for vanity: methods and means of self-published books. I: B. Cope & A. Phillips (eds.). *The Future of the Book in the Digital Age*. (s. 57-69) Oxford: Chandos Publishing

Kulturministeriet (1966). *Lov nr. 171 af 27. Maj 1964 om folkebiblioteker m.v.*. København: Bibliotekscentralen

Københavns Kommune (Kultur- og Fritidsforvaltningen) (2004). *Brugerundersøgelse på Københavns Kommunes Biblioteker*. København: Kulturministeriet

Laing, A. & Royle, J. (2006). Bookselling culture and consumer behaviour. I B. Cope & A. Phillips (eds.). *The Future of the Book in the Digital Age*. (s.115-35) Oxford: Chandos Publishing

Lancaster, F. W. (1998). *Indexing and abstracting in theory and practice*. London: Library Association Publishing
Larsen, M. (2001). Livlige læsekredse i Tarup/Bolbro. *Bibliotekspressen*, vol. 9, 265-66

Lash, S. (1990). *Sociology of Postmodernism*. London: Routledge.

Larsen, R. E. (2008, 5. januar). Biblioteks - døden. *Politiken*, sekt. Debat, s. 5

Lassen, K. R. (2005). Trekantområdet laver litteraturfestival. *Danmarks Biblioteker*, vol. 5: <http://www.dbf.dk/Default.aspx?ID=3309>

Lauersen. C. (2009). Revitalisér formidlingen! *Bibliotekspressen*, vol. 11: http://www.bibliotekspressen.dk/Del-Din-Viden/Artikler/2009/12/14_163623.aspx

Lauridsen, J. (2006). Hurra for Koldings nye hybridbibliotek. *Bibliotekspressen*, vol. 5, 26-28

Lauridsen, J. (2007a). Fra kornsilo til kulturarkade. *Bibliotekspressen*, vol. 6, 26-27

- Lauridsen, J. (2007b). Møn Bibliotek ombygget: Flot renovering men tvivlsom tilbygning. *Bibliotekspressen*, vol. 6, 28-29
- Lauridsen, J. (2008a). Hjørring Bibliotek i Metropol. *Bibliotekspressen*, vol. 10, 22-24
- Lauridsen, J. (2008b). Bold og bøger under samme tag. *Bibliotekspressen*, vol. 18, 18-19
- Lauridsen, J. (2009a). Flot ny indgangsportal på Københavns Hovedbibliotek. *Bibliotekspressen*, vol. 8, 16-18
- Lauridsen, J. (2009b). Engelsk arkitektur for partnerskab. *Bibliotekspressen*, vol. 17, 10-12
- Lavrsen, L. (2008, 19. januar). Byens nye kulturhus – eller bare noget med bøger? *Information*, sekt. Refleks, s. 28-29
- Lerche, A. (2004a). Brugeren skal være udgangspunktet. *Bibliotekspressen*, vol. 6, 151-53
- Lerche, A. (2004b). Hvem skal stå for bibliotekernes materialevalg? *Bibliotekspressen*, vol. 9, 252-53
- Lerche, A. (2005). Bibliotekar med klassiske dyder. *Bibliotekspressen*, vol. 11, 17-18
- Levinson, J. (2008, 11. januar). Bogens verden. *Jyllands-Posten*, sekt. 1, s. 14
- Lindgaard, A. B. (2005). Læg skoler og folkebiblioteker sammen efter finsk forbillede. *Bibliotekspressen*, vol. 9, 15
- Litteraturrådet (1994). *En politik for litteraturen: [betænkning fra Kulturministeriets litteraturpolitiske arbejdsgruppe](#)*. Kulturministeriet
- Litteraturrådet (2000). *En ny politik for litteraturen: Litteraturrådets litteraturpolitiske testamente*. Kulturministeriet
- Lorentzen, M. (1980). Genreopstilling og formidlingsproblemer. *Bibliotek 70*
- Lund, K. et. al. (1987). Vejen fremad – et bud på, hvad der må prioriteres. *Særnummer af Biblioteksarbejde og Udlånet*, 100 - 09
- Lund, K. et. al. (2005). *Følelsesfabrikken. Oplevelsesøkonomi på dansk*. København: Børsens Forlag
- Lund, N. D. (2001). Litteraturformidlingens betingelser. *Biblioteksarbejde*, vol. 61, 7 - 25
- Lund, N. D. (2006). Skønlitterære læsekredse – mellem livsverden, marked og folkebibliotek. I: L. Emerek, C. H. Rasmussen, & D. S. Hansen (eds.). *Folkebiblioteket som forandringsrum –*

perspektiver på folkebiblioteket i kultur - og medielandskabet (s. 105-19). København: Danmarks Biblioteksforening

Lundbye, V. (1968). *Roman*. København: Berg

Lunden, T. (2008). Det her bibliotek er bare for fedest! *BCFOnline*, vol. 2, 14-15

Lylloff, E. & Plovgaard, S. (eds.). (1984). *Biblioteksbygning 1984. Planlægning af bibliotekslokaler i områder med indtil 30.000 indbyggere*. Ballerup: Bibliotekscentralens Forlag.

McCook, K. P. & Jasper, C. (2001): *The Meaning of Reading: Fiction and Public Libraries*. I: B. Katz (ed.). *Readers, Reading and Librarians* (s. 51-61). Birmingham: The Haworth Information Press

McFarlane, B. (1996). *Novel to Film: an Introduction to the Theory of Adaptation*. Oxford: Oxford University Press

McGann, J. (1990). *The textual condition*. Princeton: Princeton University Press

McKenzie, D. F. (1986). *Bibliography and the sociology of texts*. London: British Library (The Pazzini Lectures 1985)

Mikkelsen, B. (2007). Bogen er folkebibliotekets vigtigste medium. *Bibliotekspressen*, vol. 3, 12

Mikkelsen, J. F. (2002). *Formidlingsetik*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag

Mortensen, M. (2006). På eventyr i bogens univers. *Bibliotekspressen*, vol. 5, 10-12

Mortensen, N. (1996). Amerikansk pragmatisme. I H. Andersen. & L. B. Kaspersen (eds.). *Klassisk og moderne samfundsteori* (s. 120-32). København: Hans Reitzels Forlag

Møldrup, F. (2008, 12. januar). Bibliotekarerne skal have modstand. *Berlingske Tidende*, sekt. 2, s. 17

Møller, M. R. (2005). *Trafikanalyse. Brugerne på Hovedbiblioteket i Århus*. Lokaliseret den 23. november 2008 på: www.aakb.dk/graphics/portal/bibliotekerne/Trafikanalyse2005.pdf

Møller, S. R. & Vestergaard, A. (2008). Bogen på biblioteket – biblioteket på BogForum. *Bibliotekspressen*, vol. 20, 11-12

Mønsted, S. (2008a). Lektørudtalelsen: smagsdommernes nåleøje. *Bibliotekspressen*, vol. 10, 14-17

Mønsted, S. (2008b). Voksen(de) censur. *Bibliotekspressen*, vol. 10, 18

- Mønsted, S. (2008c). Biblioteket – byernes guldæg. *Bibliotekspressen*, vol. 15, 14-15
- Mønsted, S. (2009a). Ideer sælger bedre end biblioteker. *Bibliotekspressen*, vol. 6, 8-11
- Mønsted, S. (2009b). Min første E-bogslæser. *Bibliotekspressen*, vol. 16, 17-23
- Nesgaard, F. (2009, 13. april). Vi skal være bedre til at formidle. *Avm.dk*
- Niegaard, H. (2005). Vi læser – gør du? *Danmarks biblioteker*, vol. 6:
<http://www.dbf.dk/Default.aspx?ID=3357>
- Niegaard, H. (2007). Sexet fyrtårnsbibliotek i Slagelse. *Danmarks Biblioteker*, årg. 11/7, 22-5
- Niegaard, H. (2008a). Er biblioteket andet end et bogskab? *Danmarks Biblioteker*, vol. 1, 10-13
- Niegaard, H. (2008b). Biblioteket i mulighedernes samfund. *Danmarks Biblioteker*, vol. 3, 12-13
- Niegaard, H. (2008c). Én på opleveren – det nye bibliotek i Hjørring. *Danmarks Biblioteker*, vol. 6, 10-13
- Niegaard, H. (2008d). Glostrups grønne bånd. *Danmarks Biblioteker*, vol. 7, 26
- Niegaard, H. (2010). Vanløse Kulturstation. *Danmarks Biblioteker*, vol. 1, 14
- Niegaard, H. (2004). Bibliotekerne er borgernes informations- og mødested. *Danmarks Biblioteker*, vol. 7 (Kommentar til undersøgelsen *Brugernes adfærd på folkebibliotekerne. KL's trafiktælling 2004*)
- Niegaard, H., Lauridsen, J. & Schulz, K. (eds.) (2008). *Biblioteksrummet: inspiration til bygning og indretning*. København: Danmarks Biblioteksforening
- Nielsen, E. A. (2000). *Dansk litterær analyse*. København: Akademisk Forlag
- Nielsen, H. J. (1999). Analyse, karakteristik og vurdering af det litterære værk - specielt med henblik på bibliotekarens kvalifikationer. Aalborg: Danmarks Biblioteksskole
- Nielsen, H. J. (2005). New Media and new roles of librarianship. *New Library world*, vol. 106, 510-18
- Nielsen, H. J. & Secher, C. (2006). *Lån og læs. Et indsatsområde under Udviklingspuljen for skole – og folkebiblioteker*. København: Biblioteksstyrelsen. Lokaliseret d. 25. august 2009 på:
http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/publikationer/rapporter_oevrige/Laan_og_laes.pdf

Nielsen, M. H. & Zoega, T. H. (1997). Undersøgelse af folkebibliotekslåneres skønlitterære præferencer samt foretrukne metoder til fremfinding af skønlitteratur. *Biblioteksarbejde*, vol. 50, 31-39

Nielsson, E. et. al. (1980). Genreopstilling af skønlitteraturen? *Bibliotek 70*

Nyeng, P. (2003). Vandhunde, læseheste og IT - løver under samme tag i Aalborg. *Bibliotekspressen*, vol. 2, 48-49

Nyeng, P. (19. januar, 2008). Den klemte bog. *Jyllands-Posten*

Nørgaard, T. (2008). Når læsehesten samarbejder med hundehovedet. *Bibliotekspressen*, vol. 17, 28

Nørgaard, T. S. (2009a). Materialesamlingen flyder lystigt... *Bibliotekspressen*, vol. 7, 10

Nørgaard, T. S. (2009b). Undskyld, er det her et bibliotek? *Bibliotekspressen*, vol. 17, 14-16

Olsen, K. et. al. (1980). Genreopstilling. *Bibliotek 70*

Ordskaelv (2009). *Litteratur ved øhavet*. (2009, 15. september). [Hjemmeside for Ordskaelv]. Lokaliseret den 22. september, 2009 på: <http://www.ordskaelv.dk/>

O' Reilly, T. (2005). *What is Web 2.0: Design patterns and business models for the next generation of software*. O' Reilly Network, 30/9, 2005: <http://www.oreillynet.com/lpt/a/6228>

Patterson, T. (2001). Idea Store. London's new Libraries. An experiment in the blighted East End redeploys and revamps library service. *Library Journal*, vol. 5/1:

<http://www.libraryjournal.com/article/CA73129.html>

Pejtersen, A. L. M. (1975). Låneren og skønlitteraturen. En undersøgelse af lånerens formuleringer og opstilling af en litteratursøgningsmodel. København: Danmarks Biblioteksskole

Pejtersen, A. L. M. (1989). The Bookhouse: Modeling Users' Needs and Search Strategies as Basis for System Design. Risø: Risø National Laboratory

Petersen, A. H. (2007, 29. december). Bibliofofi i Krystalgade. *Politiken*

Petersen, B. L. (1987). Aktuelle Materielvalgsproblemer og prioriteringer i materialevalget. *Særunummer af Biblioteksarbejde og Udlånet*, 38-53

Petersen, J. (1991). Det opsøgende biblioteksarbejde. I: Vig, M. L. et. al. (eds.). *Erik Allerslev Jensen. Festskrift i anledning af 80 års dagen den 22.maj 1991* (s. 113-35). København: Statens Bibliotekstjeneste

Pettigraw, K. E., Fidel, R. & Bruce, H. (2001). Conceptual Frameworks in Information Behavior. *ARIST*, vol. 35

Phillips, A. (2006): Where is the value in publishing? I: B. Cope & A. Phillips (eds.). *The Future of the Book in the Digital Age*. (s. 47-57) Oxford: Chandos Publishing

Pihl, T. (2002a). Promovér læsning. *Danmarks Biblioteker*, vol. 5:
<http://www.dbf.dk/Default.aspx?ID=1901>

Pihl, T. (2002b). Læserudvikling. *Danmarks Biblioteker*, vol. 5:
<http://www.dbf.dk/Default.aspx?ID=1900>

Pihl, T. (2002c). Læsning i centrum. *Danmarks Biblioteker*, vol. 5:
<http://www.dbf.dk/Default.aspx?ID=1911>

Pine, J. B., & Gilmore, J. H. (1999). *The Experience Economy*. Boston: Harvard Business Press

Pors, N. O. (1993). *Statistiske metoder. Introduktion for bibliotekarer*. København: Danmarks Biblioteksskole

Pors, N. O. (1994). *Tilgængelighed og græsning: om bibliotekernes brugere, materialer og servicekvalitet*. Ballerup: Danmarks Biblioteksforenings forlag

Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: beyond attitudes and behaviour*. London: Sage Publications

Qvortrup, L. (1999). Informationssamfundet: det hyperkomplekse samfund. *Søndag aften*. Lokaliseret den 24. april 2010 på: www.cultur.com/1999/0798.htm

Qvortrup, L. (2003). *Det hyperkomplekse samfund: 14 fortællinger om informationssamfundet*. (2. udg.) København: Gyldendal

Qvortrup, L. (2004). *Det vidende samfund: mysteriet om viden, læring og dannelse*. København: Unge Pædagoger

Radway, J. A. (1984). *Reading the Romance. Women, Patriarchy, and Popular Literature*. Chapel Hill: University of North Carolina Press

Radway, J. A. (1997). *A Feeling for Books (The Book-of-the-Month-Club, Literary Taste, and Middle-Class Desire)*. Chapel Hill: University of North Carolina Press

- Rasmussen, O. & Eggertsen, T. (2009). Har litteraturen brug for bibliotekarerne? *Bibliotekspressen*, vol. 13, 24-25
- Ravnløkke, P. (1978). Den forsømte formidlingspraksis. *Bibliotek 70*
- Rehling, D. (2008, 2. februar). Bogen i centrum, tak. *Information*.
- Riel, R. v. & Fowler, O. (1996). *Opening the book – finding a good read*. West Yorkshire: Opening the Book.
- Ross, C. S. et. al (2006). *Reading matters: what the research reveals about reading, libraries, and community*. Westport: Libraries Unlimited
- Ross, C. S., Nilsen, K., & Dewdney, P. (2002). *Conducting the Reference Interview*. London: Facet Publishing
- Ross, C. S. (2001). Making choices: what readers say about choosing books to read for pleasure. *Acquisitions Librarian*, 13/25, 5-22
- Ross, C. S., & Chelton, M. K. (2001). Reader's advisory: matching mood and material. *Library Journal*, 126 (2)
- Ross, C. S. (1987). Metaphors of Reading. *The Journal of Library history, Philosophy and comparative Librarianship*, 22 (2), 147-63
- Rothstein, K. (2008, 11. januar). Kommentar: Depotglemsel. *Weekendavisen*, sekt. 2, s. 16
- Rutzen, R. (1955). A Classification for the Reader. Illinois: IDEALS. Tilgængelig på: <http://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/1477/Rutzen5361.pdf?sequence=2>
- Ryan, S. (2001). *Managing Collections*. Newcastle Regions Library
- Rønnov-Jessen, P. (2008, 10. januar). En kulturnations død. *Politiken*, sekt. Debat, s. 7
- Sapiie, J. (1995). Reader-Interest Classification. The User-Friendly Schemes. I: A. R. Thomas. (ed.). *Classification: Options and Opportunities*, s. 143-57. New York: Haworth Press
- Saricks, J. G., & Brown, N. (1997). *Reader's Advisory Service in Public Libraries*. (2. rev. udg.) Chicago: American Library Association
- Schiller, F. v. (1996). *Menneskets æstetiske opdragelse*. København: Gyldendal (Tidens Klassikere)

Schreiber, T. (2006). Bibliotekarprofessionen siden 1960'erne. I: H. Elbeshausen & T. Schreiber (eds.). *Bibliotekarerne – en profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. (s. 15-47) København: Forlaget Samtidslitteratur

Schulze, G. (1992). *Die Erlebnisgesellschaft*. Kultursoziologie der Gegenwart. Frankfurt: Campus Verlag

Sear, L., & Jennings, B. (1986). *How Readers Select Fiction*. Maidstone: Education Committee. Kent County Council

Secher, C. (2000). Bibliotekernes og lånernes skønlitterære *bogvalg*: en undersøgelse af skønlitterært *bogvalg* og udlån i Albertslund, Ringsted og Thisted biblioteker. København: Biblioteksstyrelsen.

Secher, C. (2004). Litterær kvalitet, den litterære institution og den litterære kanon. *Biblioteksarbejde*, nr. 67/68, 45-57

Secher, C. (2008). Fiktionsgenrer. I litteratur, i film og på biblioteket. I: J. Andersen et. al. (eds.). *At forstå biblioteket. En introduktion til teoretiske perspektiver* (s. 13 – 41). København: Danmarks Biblioteksforening

Sehested, N. V. (2008, 4. august). Ja selvfølgelig smider vi bøger ud på bibliotekerne. *Politiken*, sekt. 2, s. 6

Shoman, S. (2000). Library Classification and Browsing. The Conjunction of Readers and Documents. Brighton: Sussex Academic Press

Sjøholm, E. (1992). Mens vi steg. *B70*, vol. 20, 624

Skot-Hansen, D. (2006). Biblioteket i kulturpolitikken – mellem instrumentel og ekspressiv logik. I: L. Emerek, C. H. Rasmussen & D. S. Hansen (eds.). *Folkebiblioteket som forvandringsrum*. (s. 25-41) København: Dansk Biblioteksforening

Skot-Hansen, D. (2008). Museerne i den lokale oplevelsesøkonomi – når oplysning bliver til oplevelse. København: Samfundslitteratur

Skouvig, L. (2004). De danske folkebiblioteker ca. 1880-1920: en kulturhistorisk undersøgelse ud fra dannelses- og bevidsthedshistoriske aspekter med belysning af tilknytningsforholdet til staten og 'det offentlige'. (Ph.d. afhandling). København: Danmarks Biblioteksskole: <http://www.db.dk/binaries/folkebibliotekerne.pdf>

Skouvig, L. (2006). Institution, Modernity and Discourse: three Perspectives on Public Library History. I: Johannesen, G. & Kajberg, L. (eds.). *New Frontiers in Public Library Research*. (s. 249-69) Oxford: Scarecrow Press

Skov, A. (2007). *Referér korrekt!: Om udarbejdelse af bibliografiske referencer*. København: Danmarks Biblioteksskole. Lokaliseret den 20. januar 2010 på:

<http://vip.db.dk/tutorials/referencer/default.htm>

Sneary, A.: Thirteen ways of looking at a public library. Lokaliseret den 14. januar 2010 på:

<http://scanblog.blogspot.com/2007/02/13-ways-of-looking-at-public-library.html>

Solhjell, D. (2001). *Formidler og formidlet*. Oslo: Universitetsforlaget

Staal, M. (2007). Et levende forundringsrum. *Bibliotekspressen*, vol. 2, 22-24

Statens Bibliotekstilsyn (1921). Lov om statsunderstøttede Biblioteker med dertil hørende Bekendtgørelser. København: Statens Bibliotekstilsyn

Steenberg, A. S. (1900). *Folkebogsamlinger. Deres Historie og Indretning*. Århus: Jysk Forlags – Forretning

Steffensen, B. (2005). Når børn læser fiktion: grundlaget for den nye litteraturpædagogik. København: Akademisk Forlag

Steiner, A. (2006): Diversity, or is it all the same? Book consumption on the Internet in Sweden. I: B. Cope & A. Phillips (eds.). *The Future of the Book in the Digital Age*. (s. 135-47) Oxford: Chandos Publishing

Stigel, J. (2007). Oplevelse og æstetik. I: C. Jantzen & T. A. Rasmussen (eds.). *Oplevelsesøkonomi. Vinkler på forbrug*. (s. 115-35) Aalborg: Aalborg Universitetsforlag

Stougaard-Nielsen, J. (2007). Forfatteren og bogens materialitet. *Passage*, 57, 121-39

Styrelsen for Bibliotek og Medier (2008). *Folkebibliotekerne efter kommunalreformen*. Lokaliseret den 24. april 2010 på:

http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Pressemeddelelser/folkebibliotekerne_ efter_kommunalreformen.pdf

Styrelsen for Bibliotek og Medier (2010). *Folkebibliotekerne i vidensamfundet. Rapport fra Udvalget om folkebibliotekerne i vidensamfundet*. København: Styrelsen for Bibliotek og Medier. Lokaliseret d. 24. april 2010 på:

http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/publikationer/rapporter_oevrige/folkebib_i_vidensamfundet/pdf/Folkebib_i_videnssamf.pdf

Svedjedal, J. (1997). Det litteratursociologiska perspektivet. Om en forskningstradition och dess grundantaganden. I: L. Furuland & J. Svedjedal (eds.). *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. (s. 68-87) Lund: Studentlitteratur

Svedjedal, J. (2000). The Literary Web. Literature and Publishing in the Age of Digital Production. A Study in the Sociology of Literature. Stockholm: Kungliga Biblioteket

Søndergård, B. (2008). The read thread - New central library in Hjørring. *Scandinavian Public Library Quarterly*, vol. 4, 16-17

Søndergaard, L. (2004). Litterære genrer – levende eller døde? I: K. Teilmann (ed.). *Genrer på kryds og tværs* (s. 53-71). Odense: Syddansk Universitetsforlag

Sørensen, B. (1991). Folkebibliotekernes decentralisering. I: M. L. Vig et. al. (eds.). *Erik Allerslev Jensen. Festskrift i anledning af 80 års dagen den 22.maj 1991* (s. 91-97). København: Statens bibliotekstjeneste

Sørensen, G. A. (2002). Fokus på skønlitteraturen. *Danmarks Biblioteker*, vol. 1: <http://www.dbf.dk/Default.aspx?ID=1994>

Sørensen, M. B. & Jensen, C. H. (2009). E-bogens fremmarch. *Bibliotekspressen*, vol. 12, 6-7

Sørensen, H. (2009). Løsgående ordningen ved Biblioteket i Sønderborg - nærværende formidling. *Bibliotekspressen*, vol. 12: http://www.bibliotekspressen.dk/Del-Din-Viden/Artikler/2009/12/14_163623.aspx

Talja, S. (1999). Analyzing Qualitative Interview Data: The Discourse Analysis Method. *LIS Research*, vol. 21/4, 459-77

Talja, S. (2001). *Music, Culture and the Library. An Analysis of Discourse*. Lanham: The Scarecrow Press

Talja, S. (2005). Users' Library Discourses. I: L. Kajberg, L. & G. Johannesen (eds.). *New Frontiers in Public Library Research* (s.307-27). Oxford: The Scarecrow Press

Thaarup, A. L. (2002). Det sure med det søde på Faaborg Bibliotek. *Danmarks Biblioteker*, vol. 8: <http://www.dbf.dk/Default.aspx?ID=1839>

Thomsen, S. (1937). Folkebibliotekernes Bogbestand. I: *Danske Folkebiblioteker. Arbejdets Opgaver og Vilkår. Festskrift til Biblioteksdirektør Thomas Døssing*. (s. 1-17) København: Bibliotekarsammenslutningen for Folkebiblioteker

Thorhauge, J. (2003). Mange bud på det nye bibliotek. *Bibliotekspressen*, vol. 12, 356

Thorhauge, J. (1995). Luk op for skønlitteraturen - om skønlitterær formidling i folkebiblioteker. I: Pedersen, E. M. (ed.). *Litteratursociologi* (2.udg.) (s.173-89). København: Bibliotekscentralens Forlag

- Thorhauge, J. (1989). Skønlitterær kassation i folkebiblioteker. *Biblioteksarbejde* vol. 5
- Thorsen, N. (2008, 31. januar). Et bibliotek der kan det hele. *Politiken*, sekt. Kultur, s. 4
- Thorup, W. (2004). Forvandringsrum - interaktiv biblioteksformidling i Århus. *Danmarks Biblioteker*, vol. 5: <http://www.dbf.dk/Default.aspx?ID=2553>
- Thorsen, L. (1992). *De Danske folkebiblioteker 1940-83*. Ballerup: Dansk Bibliotekscentral
- Travndanni, D. (2008, 8. januar). Biblioteket skal være lækkert. *Nordjyske*
- Tredinnick, Luke (2008). *Digital Information Culture: the individual and society in the digital age*. Oxford: Chandos Publishing.
- Tveit, Å. (2004). *Innganger – om lesning og litteraturformidling*. Bergen: Fagbokforlaget
- Underhill, P. (2000). *Why We Buy – the Science of Shopping*. London: Texere
- Undervisningsministeriet (2004). *Dansk litteraturs kanon - Rapport fra Kanonudvalget*
Lokaliseret den 12. marts 2010 på: <http://pub.uvm.dk/2004/kanon/hel.html>
- Usherwood, B. & Toyne, J. (2002). The value and impact of reading imaginative literature. *Journal of Library and Information Science*, vol. 33/34, 33-41.
- Vandborg, L. (2001). Nye offensive formidlingsstrategier i bibliotekerne! *Bibliotekspressen*, vol. 22, 650-52
- Vandborg, L. (2003). Tættere samarbejde om virtuel litteraturformidling giver bonus både i kassen og i udlånet. *Danmarks Biblioteker*, vol. 7: <http://www.dbf.dk/Default.aspx?ID=1177>
- Vestheim, G (1997). Fornuft, kultur og velferd. Ein historisk-sociologisk studie av norsk folkebibliotekpolitikk. Oslo: Det norske samlaget
- Væring, K. (2006). Ny procedure for materialevalget i KKB er en succes. *Bibliotekspressen*, v. 16, 20-21
- Waade, A. M. (2002). *Kunstens arenaer – autonomi i oppløsning*. Århus: Center for Kulturforskning, Aarhus Universitet (Arbejdsrapport 113-02)
- Weber, M. (2003). *Udvalgte tekster*. (Bind II). København: Hans Reitzel
- Widén-Wulff, G., Huvila, I. & Holmberg, K. (2008). Library 2.0. A new participatory context. (submission to *Encyclopedia of Multimedia Technology and Networking*). Åbo: Åbo Akademi University, Information Studies

Wille, N. E. (2003). Faglig formidling som praksisfelt. R. Fleming & B. Ingemann (eds.). *Faglig formidling – praksis og konsekvenser*. (s.131-51). Roskilde: Roskilde Universitetsforlag 2003

Winding, L. (2007). Ny undersøgelse af brugeradfærd: brugerne er begejstrede for det fysiske bibliotek. *Bibliotekspressen*, vol. 10, 26-29

Winge, M. (1983). Omkring skønlitteraturen. I: A. Andersen & E. M. Pedersen (eds.). *Biblioteket. Festskrift til Preben Kierkegaard* (s. 93-104). København: Danmarks Biblioteksskole

Winge, M. (2008, 5. januar). Biblioteksnedsmeltningen. *Politiken*, sekt. Bøger, s. 2

Woodward, J. (2005). Creating the Costumer-Driven library. Building on the Bookstore Model. Chicago: American Library Association

Worsøe-Schmidt, L. (1994). Litteraturens situation - og litteraturpolitikken 1961-93. Århus: Klim

Æbelø, S. G. (2008). Ringstedmodellen. *Bibliotekspressen*, vol. 11, 15-16

Øhrstrøm, D. (2006). Bibliotekarfaget er historie i 2020. *Bibliotekspressen*, vol. 2, 13

Ørom, A. (1993). Bibliotekariske identiteter, formidlingsarbejde og arbejdsorganisering. *Biblioteksarbejde*, vol. 39, 37-43

Ørom, A. (1995). Historiske ændringer i folkebiblioteksinstitutionens prioritering og vurdering af dansk faglitteratur. I: B. Hjørland (ed.). *Faglitteratur: Kvalitet, vurdering og selektion. Grundbog i materialevalg*. Borås: Valfrid & København: Danmarks Biblioteksskole

Ørom, A. (1997). Kommunikative faglige kredsløb i humaniora. I: B. Hjørland et. al., *Faglitteraturens dokumenttyper i kommunikations- og videnskabsteoretisk belysning: - kategorier, - medier, - former, - genrer, - niveauer og - kvaliteter* (s. 273-303). København: Danmarks Biblioteksskole

Ørom, A. & Thorhauge, J. (1987). Fornyelse i udlånet: en diskussion af markedsmodellen. *Særunummer af Biblioteksarbejde og Udlånet*, 80-100

Østergaard, P. (2007). Oplevelsesøkonomi som en del af marketingens historie. I: C. Jantzen & T. A. Rasmussen (eds.) *Oplevelsesøkonomi. Vinkler på forbrug* (s. 51-69). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag

BILAG

Bilag 1: Spørgeskema	2
Bilag 2: Analyse af spørgeskemaundersøgelse – Bilagstabeller og lister.....	15
Bilagstabel 1: Svargruppe / Population	16
Bilagstabel 2: Litteraturformidlingens omfang / Litteraturformidlingens karakter	17
Bilagstabel 3: Strukturreform / Bibliotekstype	18
Bilagstabel 4 - 10: virtuel formidling	19
Bilagstabel 11 - 13: Særopstillinger	22
Bilagstabel 14: Særopstillinger / Udstillinger	25
Bilagstabel 15 - 20: Arrangementer.....	26
Bilagstabel 21 - 22: Læsekredse	29
Bilagstabel 23 - 28: Arrangementer / Læsekredse	30
Bilagstabel 29 - 30: Inspiration og samarbejde	33
Bilagstabel 31 - 35: Brugertilfredshed	35
Bilagstabel 36 - 42: Den formative profil	40
Bilagstabel 43: Efterspørgselsprofil	44
Bilagstabel 44: Kvalitet / Efterspørgsel.....	45
Bilagstabel 45- 48: Formativ profil / Bibliotekstype	46
Bilagstabel:49 - 52: Efterspørgsel / Bibliotekstype	48
Bilagstabel 53 - 54: Kvalitetsprofil / Bibliotekstype	50
Bilagstabel 55 - 57 Bibliotekarens formidlerrolle	51
Liste 1: Årsager til ændringer i litteraturformidlingens omfang.....	54
Liste 2 Årsager til ændringer i litteraturformidlingens karakter	62
Liste 3: Ønsker for litteraturformidlingens udvikling	70
Liste 4: Særopstillinger - 'Andre'	80
Liste 5: Udstillinger - Andre emnetyper	84
Liste 6: Projekter og større formidlingsaktiviteter	86
Liste 7: Projekter og større formidlingsaktiviteter - en typologi	92
Liste 8: Litteraturformidling ud af huset - 'Andre steder'	98
Liste 9: Kommentarer til spørgeskemaet	100
 Bilag 3: Evaluering af Læseheste og hundehoveder.....	 .....
Bilag 4: Evaluering af Kolding Krøniken	.....

Bilag 1: Spørgeskema

1 / 24 Præsentation

Navn:	<input type="text"/>
Stilling:	<input type="text"/>
Bibliotekets navn:	<input type="text"/>

Bibliotekstype:

- ☐ Centralbibliotek
- ☐ Hovedbibliotek
- ☐ Lokalbibliotek/filial

2 / 24 Særopstillinger

Hvilke faste særopstillinger af skønlitteratur for voksne anvendes på biblioteket? (sæt gerne flere krydser)

- ☐ Digte
- ☐ Noveller
- ☐ Drama
- ☐ Gys/Horror
- ☐ Historiske romaner
- ☐ Klassikere
- ☐ Kriminalromaner
- ☐ Lige afleveret

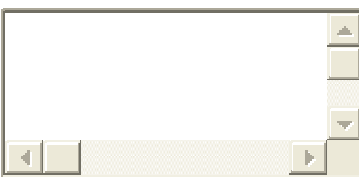
Hvilke faste særopstillinger af skønlitteratur for voksne anvendes på biblioteket? (sæt gerne flere krydser)

☐ Nye/aktuelle bøger

☐ Science Fiction

☐ Spænding/Thrillers

☐ 14 dages lån

☐ Andre:

3 / 24 Trykt materiale

Anvender biblioteket trykt materiale til formidlingen af skønlitteratur?

☐ Ja

☐ Nej

	Biblioteket	www.litteratursiden.dk	DBC	Anden kilde
Hvis ja, hvem producerer dette materiale? (sæt gerne flere krydser)	☐	☐	☐	☐

4 / 24 Hjemmeside

Formidler biblioteket skønlitteratur for voksne fra sin egen hjemmeside?

☐ Ja

☐ Nej

Hvis ja, hvordan formidler biblioteket skønlitteratur på hjemmesiden, og hvem producerer materialet? (sæt gerne flere krydser)

	Biblioteket	www.litteratursiden.dk	DBC	Anden kilde
Linksamlinger	☐	☐	☐	☐

	Biblioteket	www.litteratursiden.dk	DBC	Anden kilde
Litteraturlister	☐	☐	☐	☐
Orientering om nye titler	☐	☐	☐	☐
Orientering om litterære udstillinger, arrangementer m.m.	☐	☐	☐	☐
Weblogs	☐	☐	☐	☐
Anbefalinger	☐	☐	☐	☐
Artikler	☐	☐	☐	☐

5 / 24 Udstillinger1

	Aldrig	Ved særlige lejligheder eller når tid haves	Altid løbende udstillinger
I hvor høj grad anvendes udstillinger i den daglige formidling af skønlitteratur?	☐	☐	☐

6 / 24 Udstillinger2

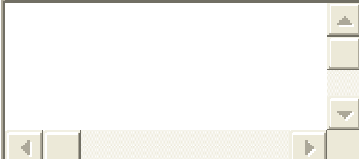
Hvilke emnetyper har været anvendt i forbindelse med udstillinger af skønlitteratur på biblioteket inden for det seneste år (ca.)?

- ☐ Genre
- ☐ Forfatter(e)
- ☐ Temaer
- ☐ Nationalitet/geografi
- ☐ Nyhed/aktualitet
- ☐ Målgruppe

Hvilke emnetyper har været anvendt i forbindelse med udstillinger af skønlitteratur på biblioteket inden for det seneste år (ca.)?

- ☐ 'Gode bøger'
- ☐ Klassikere
- ☐ Højtider og andre begivenheder

☐ Andre:

7 / 24 Udstillinger3

Ud fra hvilke kriterier vælges titler typisk til udstillinger?

	Aldrig	Sjældent / Af og til	Ofte	Altid	Ved ikke
Forventning om høj efterspørgsel	☐	☐	☐	☐	☐
Bibliotekarernes læsning	☐	☐	☐	☐	☐
Medieomtale (anmeldelser, priser o.a.)	☐	☐	☐	☐	☐
Ønske om at synliggøre bestemte dele af bestanden	☐	☐	☐	☐	☐
Eventuelt andre kriterier:	<input type="text"/>				

8 / 24 Læsekredse

Har biblioteket kontakt med læsekredse?

- ☐ Ja
- ☐ Nej

	1 - 5	6 - 25	26 - 50	Flere
Hvis ja, hvor mange?	☐	☐	☐	☐

9 / 24 Læsekredse: Funktioner

Hvordan bidrager biblioteket til læsekredsens aktiviteter? (sæt gerne flere krydser)

- ☐ Tilgængeliggør bøger
- ☐ Stiller lokaler til rådighed
- ☐ Deltager aktivt i læsekredsmøder
- ☐ Fungerer som tovholder/koordinator
- ☐ Reklamerer og afholder introduktionsmøder
- ☐ Afholder litterære/kulturelle arrangementer for læsekredsene

10 / 24 Arrangementer

Hvor ofte afholder biblioteket litterære arrangementer?

	Aldrig	1- 3 gange om året	4 - 8 gange om året	Oftere
Forfatterforedrag og - oplæsninger	☐	☐	☐	☐
Arrangementer v/andre litterære personer	☐	☐	☐	☐
Book-talks	☐	☐	☐	☐
Litterære caféer	☐	☐	☐	☐
Andre typer arrangementer	☐	☐	☐	☐

11 / 24 Omfang

	Ja, det er blevet større	Ja, det er blevet mindre	Nej, det er det samme	Ved ikke
Har omfanget af bibliotekets litteraturformidling ændret sig de	☐	☐	☐	☐

	Ja, det er blevet større	Ja, det er blevet mindre	Nej, det er det samme	Ved ikke
seneste ca. 5 år?				

Hvis ja, hvilke årsager kan I pege på?

---

12 / 24 Karakter

Har karakteren af bibliotekets litteraturformidling (dvs. de anvendte formidlingsformer) ændret sig de seneste ca. 5 år?

☐ Ja

☐ Nej

Hvis ja, i så fald hvordan?

13 / 24 Projekter

Har biblioteket det seneste år arrangeret eller deltaget i større litteraturformidlingsaktiviteter (projekter, kampagner e.a.) rettet mod voksne?

Har biblioteket det seneste år arrangeret eller deltaget i større litteraturformidlingsaktiviteter (projekter, kampagner e.a.) rettet mod voksne?

☐ Ja

☐ Nej

Hvis ja, nævn venligst kort de(n) 1 - 2 største af disse aktiviteter. Hvis oplysningerne foreligger elektronisk, kan der også henvises hertil.

14 / 24 9 udsagn om litteraturformidling

Her følger 9 udsagn om formidling af skønlitteratur for voksne. Marker venligst jeres (u)enighed med udsagnene i felterne nedenfor.

	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig
Litteraturformidlingen bør aktivt påvirke brugernes læsevaner og litterære smag	☐	☐	☐	☐	☐
Der findes ikke objektiv litterær kvalitet, kun subjektive oplevelser	☐	☐	☐	☐	☐
Biblioteket skal især formidle den litteratur, som efterspørges mest af brugerne	☐	☐	☐	☐	☐
Formidling af skønlitteratur er med til at skabe nye lånere	☐	☐	☐	☐	☐
Det er ikke umagen værd at formidle noveller og poesi	☐	☐	☐	☐	☐
Det er vigtigt, at bibliotekets litteraturformidling adskiller sig fra markedets litteraturformidling	☐	☐	☐	☐	☐
Det er vigtigt, at bibliotekets litteraturformidling adskiller sig fra	☐	☐	☐	☐	☐

	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig
skolernes og universiteternes litteraturformidling					
Et alment kvalitetsbegreb bør styre bibliotekets skønlitterære materialevalg og formidling	☐	☐	☐	☐	☐
Den personlige brugervejledning spiller en stor rolle i formidlingen af skønlitteratur	☐	☐	☐	☐	☐

15 / 24 Mål med formidlingen

Hvad er de vigtigste mål med bibliotekets formidling af skønlitteratur? Forsyn følgende punkter med tallene 1-6 ud fra deres betydning (hvor 1 er højest)

Større brugertilfredshed	<input type="text" value="Submit"/>
Højere udlånstal	<input type="text" value="Submit"/>
Tiltrækning af nye brugergrupper	<input type="text" value="Submit"/>
Udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur	<input type="text" value="Submit"/>
Støtte til den mindre markedsdygtige litteratur	<input type="text" value="Submit"/>
Styrkelse af bibliotekets kulturelle profil i offentligheden	<input type="text" value="Submit"/>

16 / 24 Inspirationskilder

Hvor henter biblioteket inspiration til litteraturformidlingen? (sæt gerne flere krydser)

- ☐ Egne erfaringer
- ☐ Andre bibliotekers erfaringer
- ☐ Boghandlere og forlag
- ☐ Skoler og andre pædagogiske formidlingsinstitutioner

Hvor henter biblioteket inspiration til litteraturformidlingen? (sæt gerne flere krydser)

- ☐ Internettet
- ☐ Andre medier (Tv, radio, aviser)
- ☐ Andet

17 / 24 Opening the Book

Anvender biblioteket formidlingskonceptet Opening the Book i sit litteraturformidlingsarbejde?

- ☐ Nej, kender ikke Opening the Book
- ☐ Kender Opening the Book, men anvender det ikke
- ☐ Ja, kender Opening the Book og har anvendt/anvender nogle af deres ideer

18 / 24 Internt samarbejde

	I meget høj grad	I høj grad	I middel grad	I nogen grad	Slet ikke	Ved ikke
I hvor høj grad samarbejdes der med bibliotekets andre afdelinger om formidling af skønlitteratur for voksne?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
I hvor høj grad samarbejder bibliotekerne i kommunen om litteraturformidlingen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Ja, det er blevet større	Ja, det er blevet mindre	Nej, det er det samme	Ved ikke		
Har det kommunale samarbejde ændret sig med strukturreformen?	☐	☐	☐	☐		

19 / 24 Partnerskaber

Samarbejder biblioteket med andre institutioner om formidling af skønlitteratur til voksne?

☐ Ja

☐ Nej

Hvis ja, hvilke?(sæt gerne flere krydser)

☐ Biblioteker i andre kommuner

☐ Skoler og gymnasier

☐ Højskoler og aftenskoler

☐ Andre uddannelsesinstitutioner

☐ Boghandlere og forlag

☐ Medier

☐ Handelsstandsforeninger

☐ Andre

20 / 24 Formidling uden for biblioteket

Involverer partnerskaberne formidling af skønlitteratur uden for biblioteket, og i så fald hvorhenne? (sæt gerne flere krydser)

☐ Nej, formidler ikke skønlitteratur uden for biblioteket

☐ Medier

☐ Arbejdspladser

☐ Skoler

☐ Andre uddannelsesinstitutioner

☐ Bogmesser og litteraturfestivaler

Involverer partnerskaberne formidling af skønlitteratur uden for biblioteket, og i så fald hvorhenne? (sæt gerne flere krydser)

Andre steder:

21 / 24 Brugerinddragelse

Involveres bibliotekets brugere i litteraturformidlingen, og i så fald hvordan? (sæt gerne flere krydser)

Nej, de inddrages ikke

Brugertilfredshedsundersøgelser

Indflydelse på materialevalg

Fokusgrupper

Indirekte formidling (fx medarrangør af udstillinger)

Direkte formidling (fx blogs og anbefalinger)

Andet

22 / 24 Formidlerrolle

Hvad er vigtigt for bibliotekarens rolle som litteraturformidler? Forsyn de følgende punkter med alle tallene 1-5 ud fra deres betydning (hvor 1 er højest)

Litterær viden	Submit
Personligt kendskab til brugerne	Submit
Informationssøgningskompetencer	Submit
Sociale kompetencer	Submit
Skriftlige kompetencer	Submit

23 / 24 Formidlerrolle2

	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig
Aktiv deltagelse i materialevalg er en betingelse for kompetent formidling	☐	☐	☐	☐	☐
Litteraturfaglig viden er en betingelse for kompetenceudvikling som formidlere af skønlitteratur	☐	☐	☐	☐	☐
Bibliotekaren kender sine låneres skønlitterære behov	☐	☐	☐	☐	☐

24 / 24 Afslutning

Tak for din medvirken. Må jeg eventuelt kontakte dig for uddybende spørgsmål?

☐ Ja

☐ Nej

Eventuelle uddybende kommentarer:

Der er ikke flere spørgsmål.

Du kan rette i din besvarelse ved at trykke på knappen "Tilbage".

Du kan få vist din besvarelse og printe den ved at trykke på knappen "Vis mine svar".

For at gemme og afslutte din besvarelse bedes du trykke på knappen "Afslut".

Tak for din hjælp!

Med venlig hilsen

Rasmus Grøn

Bilag 2:
Analyse af spørgeskemaundersøgelse –
Bilagstabeller og lister

Bilagstabel 1: Svargruppe / population

Bibliotek	Befolkning	Bruttobudget	Budget/ indbygger	Besøgstal	Besøgstal pr. indbygger
Billund	26.235	11.019.000	420	166.553	6,3
Halsnæs	31.013	15.963.000	515	214.828	7
Hedensted	45.954	13.138.000	286	159.297	3,5
Lemvig	21.946	8.624.000	393	124.423	5,7
Norddjurs	38.390	13.420.000	350	133.167	3,5
Rudersdal	53.915	41.674.000	773	560.185	10,4
Rødovre	36.228	21.792.000	601	242.464	6,7
Skive	48.300	17.776.000	368	213.969	4,4
Stevns	21.948	8.95000	414	96.543	4,4
Struer	22.642	10.042.000	443	126.522	5,6
Varde	50.475	23.563.000	467	247.600	4,9
Gennemsnit			457,3		5,7
Lands gennemsnit			507,9		6,2

Bilagstabel 1: Budget og besøgstal for ikke deltagende og lavt deltagende biblioteksenheder

Bilagstabel 2: Litteraturformidlingens omfang & karakter

	Har karakteren af bibliotekets litteraturformidling (dvs. de anvendte formidlingsformer) ændret sig de seneste ca. 5 år?		
Har omfanget af bibliotekets litteraturformidling ændret sig de seneste ca. 5 år?	Ja	Nej	Total
Ja, det er blevet større	107 88 % 76 %	15 12 % 39 %	122 100 % 69%
Ja, det er blevet mindre	2 67 % 1 %	1 33 % 3 %	3 100 % 2%
Nej, det er det samme	25 58 % 18 %	18 42 % 47 %	43 100 % 24%
Ved ikke	6 60 % 4 %	4 40 % 11 %	10 100 % 6%
Total	140 79 % 100 %	38 21 % 100%	178 100 % 100 %

Bilagstabel 2: forholdet mellem respondenterne syn på forandringer i litteraturformidlingens omfang og karakter. Række – og kolonneprocenter

Bilagstabel 3: Strukturreform / Bibliotekstype

	Bibliotekstype:			
Har det kommunale samarbejde ændret sig med strukturreformen?	Central-bibliotek	Hoved-bibliotek	Lokalbibliotek / filial	Total
Ja, det er blevet større	5 83 %	30 49 %	56 52 %	91 52 %
Ja, det er blevet mindre	0 0 %	0 0 %	2 2 %	2 1 %
Nej, det er det samme	0 0 %	20 33 %	36 33 %	56 32 %
Ved ikke	1 17 %	11 18 %	14 13 %	26 15 %
Total	6 100 %	61 100 %	108 100 %	175 100 %

Bilagstabel 3: Oplevelser af kommunalreformens påvirkning af det kommunale samarbejde fordelt på bibliotekstype. Kolonneprocenter.

Bilagstabel 4 - 10: Virtuel formidling

	Bibliotekstype	
Orientering om nye titler	Centralbibliotek	Hovedbibliotek
Biblioteket	5	41
Litteratursiden.dk	1	11
DBC	2	7
Anden kilde	2	1
Total	10	60

Bilagstabel 4: Orientering om nye titler på bibliotekernes hjemmesider for delt på bibliotekstype

	Bibliotekstype	
Orientering om litterære udstillinger, arrangementer m.m.	Centralbibliotek	Hovedbibliotek
Biblioteket	6	57
Litteratursiden.dk	1	7
DBC	0	1
Anden kilde	0	1
Total	7	66

Bilagstabel 5: Orientering om litterære udstillinger, arrangementer m.m. fordelt på bibliotekstype

	Bibliotekstype	
Linksamlinger	Centralbibliotek	Hovedbibliotek
Biblioteket	3	30
Litteratursiden.dk	3	32
DBC	1	4
Anden kilde	0	1
Total	7	67

Bilagstabel 6: Eksponeringen af linksamlinger fordelt på bibliotekstype

	Bibliotekstype:	
Litteraturlister	Centralbibliotek	Hovedbibliotek
Biblioteket	3	33
Litteratursiden.dk	3	30
DBC	5	31
Anden kilde	1	4
Total	12	98

Bilagstabel 7: Formidlingen af litteraturlister fordelt på bibliotekstype

	Bibliotekstype:	
Anbefalinger	Centralbibliotek	Hovedbibliotek
Biblioteket	5	39
www.litteratursiden.dk	2	12
DBC	0	0
Anden kilde	0	3
Total	7	54

Bilagstabel: 8: Producenter af litterære anbefalinger til bibliotekernes hjemmesider fordelt på bibliotekstype

	Bibliotekstype	
Artikler	Centralbibliotek	Hovedbibliotek
Biblioteket	3	15
www.litteratursiden.dk	2	7
DBC	0	0
Anden kilde	0	4
Total	5	26

Bilagstabel 9: Producenter af artikler til litteraturformidling på bibliotekets hjemmeside fordelt på bibliotekstype

	Bibliotekstype	
Weblogs	Centralbibliotek	Hovedbibliotek
Biblioteket	3	16
Litteratursiden.dk	1	2
DBC	0	0
Anden kilde	0	0
Total	4	18

Bilagstabel 10: Producenter af weblogs til litteraturformidling på bibliotekernes hjemmesider fordelt på bibliotekstype

Bilagstabel 11 -13: Særopstillinger

	Hvilke faste særopstillinger af skønlitteratur for voksne anvendes på biblioteket? (sæt gerne flere krydser)
1. Digte	170
2. Noveller	39
3. Drama	66
4. Gys/Horror	11
5. Historiske romaner	10
6. Klassikere	5
7. Kriminalromaner	181
8. Lige afleveret	33
9. Nye/aktuelle bøger	145
10. Science Fiction	106
11. Spænding/Thrillers	116
12. 14 dages lån	118
13. Andre:	126

Bilagstabel 11: Typer af særopstillinger i anvendelse på bibliotekerne

	Hvilke faste særopstillinger af skønlitteratur for voksne anvendes på biblioteket? (sæt gerne flere krydser)												
Hvilke faste særopstillinger af skønlitteratur for voksne anvendes på biblioteket? (sæt gerne flere krydser)	Digte	Noveller	Drama	Gys/Hor-or	Historiske romaner	Klassikere	Krimier	Lige afleveret	Nye/aktuelle bøger	S/F	Spænding/Thrillers	14 dags lån	Andre
Digte		39	66	11	10	5	165	30	129	104	112	109	120
Noveller	39		20	2	1	3	37	2	34	23	29	24	26
Drama	66	20		4	6	2	64	11	47	51	45	43	55
Gys/Horror	11	2	4		2	0	11	2	9	10	10	6	7
Historiske romaner	10	1	6	2		0	9	1	9	8	10	4	8
Klassikere	5	3	2	0	0		4	0	5	1	4	3	5
Kriminalromaner	165	37	64	11	9	4		33	138	104	111	114	123
Lige afleveret	30	2	11	2	1	0	33		30	17	20	27	20
Nye/aktuelle bøger	129	34	47	9	9	5	138	30		79	95	93	94
Science Fiction	104	23	51	10	8	1	104	17	79		77	71	81
Spænding/Thrillers	112	29	45	10	10	4	111	20	95	77		72	82
14 dages lån	109	24	43	6	4	3	114	27	93	71	72		74
Andre:	120	26	55	7	8	5	123	20	94	81	82	74	
Total	1070	279	480	85	78	37	1094	227	907	732	783	758	821

Bilagstabel 12: Korrelation mellem bibliotekernes anvendelse af typer af særopstillinger

	Bibliotekstype			
Hvilke faste særopstillinger af skønlitteratur for voksne anvendes på biblioteket? (sæt gerne flere krydser)	Central-bibliotek	Hoved-bibliotek	Lokalbibliotek/filial	Total
Digte	6 3 %	61 35 %	106 61 %	173 100 %
Noveller	0 0 %	17 41 %	24 59 %	41 100 %
Drama	5 7 %	34 49 %	30 43 %	69 100 %
Gys/Horror	1 10 %	3 30 %	6 60 %	10 100 %
Historiske romancer	2 22 %	3 33 %	4 44 %	9 100 %
Klassikere	0 0 %	3 60 %	2 40 %	5 100 %
Kriminalromaner	6 3 %	61 33 %	118 64 %	185 100 %
Lige afleveret	1 3 %	9 26 %	24 71 %	34 100 %
Nye/aktuelle bøger	5 3 %	47 32 %	96 65 %	148 100 %
Science Fiction	3 3 %	39 36 %	65 61 %	107 100 %
Spænding/Thrillers	3 3 %	42 36 %	72 62 %	117 100 %
14 dages lån	5 4 %	40 33 %	76 63 %	121 100 %
Andre:	6 5 %	42 33 %	80 63 %	128 100 %

Bilagstabel 13: Anvendelsen af typer af særopstillinger fordelt på bibliotekstype. Rækkeprocenter

Bilagstabel 14: Særopstillinger / Udstillinger

	Hvilke emnetyper har været anvendt i forbindelse med udstillinger af skønlitteratur på biblioteket inden for det seneste år (ca.)?										
Hvilke faste særopstillinger af skønlitteratur for voksne anvendes på biblioteket? (sæt gerne flere krydser)	Genre	Forfatter	Tema	Nationalitet/geografi	Nyhed/aktualitet	Målgruppe	'Gode bøger'	Klassikere	Højtid o. a. begivenheder	Andre	Total
Digte	151	147	154	80	144	64	128	82	128	33	1111
Noveller	33	31	34	17	30	13	26	19	26	8	237
Drama	60	61	65	35	59	24	50	37	53	15	459
Gys/Horror	10	10	10	6	9	10	10	6	10	1	82
Historiske romaner	12	9	11	8	9	4	10	4	9	1	77
Klassikere	3	4	4	4	4	1	4	3	5	2	34
Kriminalromaner	159	151	163	84	153	66	137	81	131	34	1159
Lige afleveret	30	32	29	16	27	17	27	13	25	6	222
Nye/aktuelle bøger	126	123	128	65	119	57	103	64	105	26	916
Science Fiction	96	93	101	56	94	37	85	56	87	18	723
Spænding/Thrillers	103	98	106	56	100	45	87	54	88	22	759
14 dages lån	107	103	107	60	99	45	89	56	91	23	780
Andre:	115	111	121	59	106	41	95	56	94	31	829

Bilagstabel 14: Korrelationen mellem anvendelsen af typer af særopstillinger og udstillingsemner

Bilagstabel 15 -20: Arrangementer / Bibliotekstype

	Bibliotekstype			
Forfatterarrangementer (foredrag, oplæsninger m.m.)	Central- bibliotek	Hoved- bibliotek	Lokalbibliotek /filial	Total
Aldrig	0	0	12	12
1- 3 gange om året	3	33	79	115
4 - 8 gange om året	1	24	14	39
Oftere	2	4	1	7
Total	6	61	106	173

Bilagstabel 15: Frekvensen af forfatterarrangementer i forhold til bibliotekstype

	Bibliotekstype			
Arrangementer v/andre litterære personer	Central- bibliotek	Hoved- bibliotek	Lokal- bibliotek/filial	Total
Aldrig	1	5	22	28
1- 3 gange om året	2	34	48	84
4 - 8 gange om året	1	12	1	14
Oftere	0	2	0	2
Total	4	53	71	128

Bilagstabel 16: Frekvensen af arrangementer v/ andre litterære personer i forhold til bibliotekstype

	Bibliotekstype			
Book-talks	Centralbibliotek	Hovedbibliotek	Lokalbibliotek/ Filial	Total
Aldrig	0	13	31	44
1- 3 gange om året	2	26	38	66
4 - 8 gange om året	3	6	2	11
Oftere	0	0	0	0
Total	5	45	71	121

Bilagstabel 17: Frekvensen af afholdte book-talks i forhold til bibliotekstype

	Bibliotekstype			
Litterære caféer	Centralbibliotek	Hovedbibliotek	Lokalbibliotek/ filial	Total
Aldrig	1	26	33	60
1- 3 gange om året	1	16	34	51
4 - 8 gange om året	1	3	5	9
Oftere	0	0	1	1
Total	3	45	73	121

Bilagstabel 18: Frekvensen af afholdte litterære caféer i forhold til bibliotekstype

	Bibliotekstype			
Højtlesning	Centralbibliotek	Hovedbibliotek	Lokalbibliotek/ filial	Total
Aldrig	2	18	32	52
1- 3 gange om året	2	26	33	61
4 - 8 gange om året	0	0	2	2
Oftere	0	0	1	1
Total	4	44	68	116

Bilagstabel 19: Frekvensen af højtlesningsarrangementer i forhold til bibliotekstype

	Bibliotekstype			
Andre typer arrangementer	Centralbibliotek	Hovedbibliotek	Lokalbibliotek /filial	Total
Aldrig	0	8	8	16
1- 3 gange om året	3	19	39	61
4 - 8 gange om året	0	8	6	14
Oftere	1	3	1	5
Total	4	38	54	96

Bilagstabel 20: Frekvensen i afholdelsen af andre typer litterære arrangementer i forhold til bibliotekstype

Bilagstabel 21-22: Læsekredse

	Har biblioteket kontakt med læsekredse?
Ja	92 %
Nej	8 %
Total	100 %

**Bilagstabel 21: Andel af biblioteker i svargruppen, som har kontakt med læsekredse.
% basis: 180**

	Hvis ja, hvor mange?				
Bibliotekstype	1 - 5	6 - 25	26 - 50	Flere	Total
Centralbibliotek	1	2	2	1	6
Hovedbibliotek	19	36	5	1	61
Lokalbibliotek/filial	76	25	0	0	101
Total	96	63	7	2	168

Bilagstabel 22: Omfanget af bibliotekernes kontaktflade med læsekredse i forhold til bibliotekstype

Bilagstabel 23 -28: Arrangementer / Læsekredse

	Hvis ja, hvor mange?				
Forfatterarrangementer (foredrag, oplæsninger m.m.)	1 – 5	6 – 25	26 - 50	Flere	Total
Aldrig	6	2	0	0	8
1- 3 gange om året	70	34	2	1	107
4 - 8 gange om året	11	22	3	0	36
Oftere	2	1	2	1	6
Total	89	59	7	2	157

Bilagstabel 23: Frekvensen af forfatterarrangementer i forhold til omfanget af kontaktfladen med læsekredse

	Hvis ja, hvor mange?				
Arrangementer v/andre litterære personer	1 – 5	6 – 25	26 - 50	Flere	Total
Aldrig	18	5	1	0	24
1- 3 gange om året	41	33	4	1	79
4 - 8 gange om året	4	8	1	1	14
Oftere	1	0	1	0	2
Total	64	46	7	2	119

Bilagstabel 24: Frekvensen af arrangementer med andre litterære personer i forhold til omfanget af kontaktfladen med læsekredse

	Hvis ja, hvor mange?				
Book-talks	1 - 5	6 – 25	26 – 50	Flere	Total
Aldrig	31	9	0	0	40
1- 3 gange om året	28	28	3	2	61
4 -8 gange om året	2	5	4	0	11
Oftere	0	0	0	0	0
Total	61	42	7	2	112

Bilagstabel 25: Frekvensen af afholdte book-talks i forhold til omfanget af kontaktheden med læsekredse

	Hvis ja, hvor mange?				
Litterære caféer	1 - 5	6 - 25	26 - 50	Flere	Total
Aldrig	36	16	4	0	56
1- 3 gange om året	23	16	1	2	42
4 - 8 gange om året	4	3	2	0	9
Oftere	1	0	0	0	1
Total	64	35	7	2	108

Bilagstabel 26: Frekvensen af afholdte litterære caféer i forhold til omfanget af kontaktheden med læsekredse

	Hvis ja, hvor mange?				
Højtlesning	1 – 5	6 - 25	26 - 50	Flere	Total
Aldrig	26	18	1	1	46
1- 3 gange om året	30	22	4	0	56
4 - 8 gange om året	1	1	0	0	2
Oftere	1	0	0	0	1
Total	58	41	5	1	105

Bilagstabel 27: Frekvensen af højtlesningsarrangementer i forhold til omfanget af kontaktfladen med læsekredse

	Hvis ja, hvor mange?				
Andre typer arrangementer	1 – 5	6 - 25	26 - 50	Flere	Total
Aldrig	9	3	0	0	12
1- 3 gange om året	32	20	5	0	57
4 - 8 gange om året	8	5	0	0	13
Oftere	0	3	0	1	4
Total	49	31	5	1	86

Bilagstabel 28: Frekvensen i afholdelsen af andre typer litterære arrangementer i forhold til omfanget af kontaktfladen med læsekredse

Bilagstabel 29 - 30 Inspiration og samarbejde

	Bibliotekstype			
I hvor høj grad samarbejder bibliotekerne i kommunen om litteraturformidlingen?	Central-bibliotek	Hoved-bibliotek	Lokalbibliotek/filial	Total
I meget høj grad	2	13	20	35
I høj grad	3	22	36	61
I middel grad	0	7	20	27
I nogen grad	1	11	30	42
Slet ikke	0	4	3	7
Ved ikke	0	4	2	6
Total	6	57	109	178

Bilagstabel 29: Graden af samarbejde mellem kommunens biblioteker i forhold til bibliotekstype

	Bibliotekstype			
Hvis ja, hvilke?(sæt gerne flere krydser)	Centralbibliotek	Hovedbibliotek	Lokalbibliotek/ filial	Total
Biblioteker i andre kommuner	2	15	21	38
Skoler og gymnasier	3	22	15	40
Højskoler	0	3	4	7
Andre uddannelsesinstitutioner	2	11	4	17
Oplysningsforbund	3	18	27	48
Boghandlere og forlag	3	23	23	49
Medier	4	16	16	36
Handelsstandsforeninger e.l.	1	5	7	13
Museer og kulturhuse	3	12	14	29
Kirker/meningshedsråd og sociale foreninger	0	16	13	29
Turistforeninger	1	4	4	9
Andre	2	8	23	33
Total	24	153	171	348

Tabel 30: Bibliotekernes samarbejdspartnere i litteraturformidlingen i forhold til bibliotekstype

Bilagstabel 31-35 Brugertilfredshed

	Større brugertilfredshed						
Det er vigtigt, at bibliotekets litteraturformidling adskiller sig fra skolernes og universiteternes litteraturformidling	Størst betydning	2	3	4	5.	Mindst betydning	Total
Meget uenig	0 0 % 0 %	2 67 % 4 %	0 0 % 0 %	1 33 % 7 %	0 0 % 0 %	0 0 % 0 %	3 100 % 2 %
Uenig	8 42 % 11 %	5 26 % 11 %	1 5 % 3 %	4 21 % 27 %	1 5 % 17 %	0 0 % 0 %	19 100 % 11 %
Både og	25 46 % 35 %	10 19 % 22 %	12 22 % 34 %	5 9 % 33 %	2 4 % 33 %	0 0 % 0 %	54 100 % 31 %
Enig	32 40 % 44 %	21 26 % 46 %	19 24 % 54 %	5 6 % 33 %	3 4 % 50 %	0 0 % 0 %	80 100 % 46 %
Meget enig	7 37 % 10 %	8 42 % 17 %	3 16 % 9 %	0 0 % 0 %	0 0 % 0 %	1 5 % 100 %	19 100 % 11 %
Total	72 41 % 100 %	46 26 % 100 %	35 20 % 100 %	15 9 % 100 %	6 3 % 100 %	1 1 % 100 %	175 100 % 100 %

Bilagstabel 31: Den relative betydning af brugertilfredshed i forhold til vægtningen af distance fra skolernes formidling. Række – og kolonneprocenter

	Større brugertilfredshed						
Det er vigtigt, at bibliotekets litteraturformidling adskiller sig fra markedets litteraturformidling	Størst betydning	2	3	4	5	Mindst betydning	Total
Meget uenig	2 50 % 3 %	1 25 % 2 %	1 25 % 3 %	0 0 % 0 %	0 0 % 0 %	0 0 % 0 %	4 100% 2 %
Uenig	6 35 % 8 %	6 35 % 13 %	3 18 % 9 %	2 12 % 13 %	0 0 % 0 %	0 0 % 0 %	17 100% 10 %
Både og	26 47 % 35 %	14 25 % 31 %	9 16 % 26 %	6 11 % 40 %	0 0 % 0 %	0 0 % 0 %	55 100% 31 %
Enig	35 45 % 47 %	16 21 % 36 %	17 22 % 50 %	7 9 % 47%	3 4 % 50 %	0 0 % 0 %	78 100% 44 %
Meget enig	6 27 % 8 %	8 36 % 18 %	4 18 % 12 %	0 0 % 0 %	3 14 % 50 %	1 5 % 100 %	22 100% 13 %
Total	75 43 % 100 %	45 26 % 100 %	34 19 % 100 %	15 9 % 100 %	6 3 % 100 %	1 1 % 100 %	176 100% 100%

Bilagstabel 32: Den relative betydning af brugertilfredshed i forhold til vægtningen af distance fra markedets formidling. Række – og kolonneprocenter

	Større brugertilfredshed						
Højere udlånstal	Størst betydning	2	3	4	5	Mindst betydning	Total
Størst betydning	0	3	0	0	0	0	3
	0 %	100 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100%
	0 %	7 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %
2	13	0	3	0	0	0	16
	81 %	0 %	19 %	0 %	0 %	0 %	100%
	18 %	0 %	9 %	0 %	0 %	0 %	9 %
3	12	6	0	1	0	0	19
	63 %	32 %	0 %	5 %	0 %	0 %	100%
	16 %	13 %	0 %	7 %	0 %	0 %	11 %
4	16	7	9	0	0	1	33
	48 %	21 %	27 %	0 %	0 %	3 %	100%
	22 %	15 %	26 %	0 %	0 %	100 %	19 %
5	24	20	11	8	0	0	63
	38 %	32 %	17 %	13 %	0 %	0 %	100%
	32 %	43 %	32 %	57 %	0 %	0 %	36 %
Mindst betydning	9	10	11	5	6	0	41
	22 %	24 %	27 %	12 %	15 %	0 %	100%
	12 %	22 %	32 %	36 %	100 %	0 %	23 %
Total	74	46	34	14	6	1	175
	42 %	26 %	19 %	8 %	3 %	1 %	100%
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Bilagstabel 33: Vægtningen af højere udlånstal i forhold til den relative betydning af brugertilfredshed. Række – og kolonnepcenter

	Et alment kvalitetsbegreb bør styre bibliotekets skønlitterære materialevalg og formidling					
Større brugertilfredshed	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Størst betydning	6 8% 75%	12 16% 44%	22 30% 37%	27 37% 40%	6 8% 46%	73 100% 42%
2	1 2% 13%	8 17% 30%	17 37% 29%	16 35% 24%	4 9% 31%	46 100% 26%
3	1 3% 13%	2 6% 7%	11 32% 19%	18 53% 27%	2 6% 15%	34 100% 20%
4	0 0% 0%	5 36% 19%	7 50% 12%	2 14% 3%	0 0% 0%	14 100% 8%
5	0 0% 0%	0 0% 0%	2 33% 3%	3 50% 4%	1 17% 8%	6 100% 3%
Mindst betydning	0 0% 0%	0 0% 0%	0 0% 0%	1 100% 1%	0 0% 0%	1 100% 1%
Total	8 5% 100%	27 16% 100%	59 34% 100%	67 39% 100%	13 7% 100%	174 100% 100%

Bilagstabel 34: Den relative betydning af brugertilfredshed i forhold til vægtningen af et alment kvalitetsbegreb som styrende for litteraturformidlingen

	Det er vigtigt, at bibliotekets litteraturformidling adskiller sig fra skolernes og universiteternes litteraturformidling					
Det er vigtigt, at bibliotekets litteraturformidling adskiller sig fra markedets litteraturformidling	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Meget uenig	1	1	1	0	1	4
Uenig	2	9	4	1	0	16
Både og	0	2	34	22	0	58
Enig	0	6	16	49	8	79
Meget enig	0	1	4	7	10	22
Total	3	19	59	79	19	179

Bilagstabel 35: Vægtningen af distance fra markedets formidling i forhold til vægtning af distance fra skolernes formidling

Bilagstabel 36-42 Den formative profil

	Tiltrækning af nye brugergrupper						
Formidling af skønlitteratur er med til at skabe nye lånere	Størst betydning	2	3	4	5	Mindst betydning	Total
Meget uenig	0	0	0	0	1	0	1
Uenig	0	0	3	4	1	1	9
Både og	0	1	4	9	4	4	22
Enig	3	19	32	30	13	2	99
Meget enig	1	9	12	12	4	4	42
Total	4	29	51	55	23	11	173

Bilagstabel 36: Graden af enighed i litteraturformidlingens evne til at skabe nye lånere i forhold til vægtningen af litteraturformidlingens tiltrækning af nye brugergrupper

	Udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur						
Formidling af skønlitteratur er med til at skabe nye lånere	Størst betydning	2	3	4	5	Mindst betydning	Total
Meget uenig	0	0	0	1	0	0	1
Uenig	1	1	3	4	0	0	9
Både og	6	4	5	3	4	0	22
Enig	28	22	14	16	18	3	101
Meget enig	9	8	2	14	8	1	42
Total	44	35	24	38	30	4	175

Bilagstabel 37: Graden af enighed i litteraturformidlingens evne til at skabe nye lånere i forhold til vægtningen af litteraturformidlingens udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur

	Formidling af skønlitteratur er med til at skabe nye lånere					
Tiltrækning af nye brugergrupper	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Størst betydning	0	0	0	3	1	4
2	0	0	1	19	9	29
3	0	3	4	32	12	51
4	0	4	9	30	12	55
5	1	1	4	13	4	23
Mindst betydning	0	1	4	2	4	11
Total	1	9	22	99	42	173

Bilagstabel 38: Den relative betydning af litteraturformidlingens tiltrækning af nye brugergrupper i forhold til graden af enighed i litteraturformidlingens evne til at skabe nye lånere

	Udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur						
Tiltrækning af nye brugergrupper	Størst betydning	2	3	4	5	Mindst betydning	Total
Størst betydning	0	0	0	1	2	1	4
2	6	0	6	11	5	1	29
3	11	10	0	17	13	0	51
4	13	17	15	0	9	1	55
5	9	6	2	6	0	1	24
Mindst betydning	4	2	1	3	1	0	11
Total	43	35	24	38	30	4	174

Bilagstabel 39: Den relative betydning af litteraturformidlingens tiltrækning af nye brugergrupper i forhold til den relative betydning af litteraturformidlingens udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur

	Formidling af skønlitteratur er med til at skabe nye lånere					
Udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Størst betydning	0	1	6	28	9	44
2	0	1	4	22	8	35
3	0	3	5	14	2	24
4	1	4	3	16	14	38
5	0	0	4	18	8	30
Mindst betydning	0	0	0	3	1	4
Total	1	9	22	101	42	175

Bilagstabel 40: Den relative betydning af litteraturformidlingens udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur i forhold til graden af enighed i litteraturformidlingens evne til at skabe nye lånere

	Tiltrækning af nye brugergrupper						
Udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur	Størst betydning	2.	3.	4	5	Mindst betydning	Total
Størst betydning	0	6	11	13	9	4	43
2	0	0	10	17	6	2	35
3	0	6	0	15	2	1	24
4	1	11	17	0	6	3	38
5	2	5	13	9	0	1	30
Mindst betydning	1	1	0	1	1	0	4
Total	4	29	51	55	24	11	174

Bilagstabel 41: Den relative betydning af litteraturformidlingens udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur i forhold til den relative betydning af litteraturformidlingens tiltrækning af nye brugergrupper

	Udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur						
Litteraturformidlingen bør aktivt påvirke brugernes læsevaner og litterære smag	Størst betydning	2	3	4	5	Mindst betydning	Total
Meget uenig	0	2	1	1	2	0	6
Uenig	7	4	5	1	4	2	23
Både og	20	12	10	24	15	2	83
Enig	14	15	7	11	7	1	55
Meget enig	4	2	1	1	2	0	10
Total	45	35	24	38	30	5	177

Bilagstabel 42: Graden af enighed i litteraturformidlingens formative forpligtelse i forhold til den relative betydning af litteraturformidlingens udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur

Bilagstabel 43 Efterspørgselsprofil

	Højere udlånstal						
Der findes ikke objektiv litterær kvalitet, kun subjektive oplevelser	Størst betydning	2	3	4	5	Mindst betydning	Total
Meget uenig	0	3	0	1	2	3	9
Uenig	1	2	5	12	27	11	58
Både og	0	3	8	11	18	16	55
Enig	1	6	6	8	12	11	45
Meget enig	1	2	0	1	4	0	8
Total	3	16	19	33	63	41	175

Bilagstabel 43: Afvisningen af et objektivt kvalitetsbegreb i forhold til vægtningen af højere udlånstal som mål med formidlingen

Bilagstabel 44 Kvalitet / efterspørgsel

	Et alment kvalitetsbegreb bør styre bibliotekets skønlitterære materialevalg og formidling					
Der findes ikke objektiv litterær kvalitet, kun subjektive oplevelser	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Meget uenig	0	0	5	2	2	9
Uenig	2	9	21	19	7	58
Både og	3	10	19	20	3	55
Enig	3	5	12	24	1	45
Meget enig	1	3	3	1	0	8
Total	9	27	60	66	13	175

Bilagstabel 44: Vægtningen af et alment kvalitetsbegreb som styrende for formidlingen i forhold til afvisningen af et objektivt kvalitetsbegreb

Bilagstabel 45 – 48 Formativ profil / Bibliotekstype

	Litteraturformidlingen bør aktivt påvirke brugernes læsevaner og litterære smag					
Bibliotekstype	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Centralbibliotek	0	1	3	0	2	6
Hovedbibliotek	1	7	31	18	4	61
Lokalbibliotek/filial	5	17	52	37	4	115
Total	6	25	86	55	10	182

Bilagstabel 45: Vægtningen af litteraturformidlingens formative forpligtelse i forhold til bibliotekstype

	Formidling af skønlitteratur er med til at skabe nye lånere					
Bibliotekstype	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Centralbibliotek	0	2	0	2	2	6
Hovedbibliotek	0	4	5	34	17	60
Lokalbibliotek/filial	1	3	17	68	25	114
Total	1	9	22	103	42	177

Bilagstabel 46: Graden af enighed i litteraturformidlingens evne til at skabe nye lånere i forhold til bibliotekstype

	Tiltrækning af nye brugergrupper						
Bibliotekstype	Størst betydning	2.	3.	4.	5	Mindst betydning	Total
Centralbibliotek	0	1	2	2	0	1	6
Hovedbibliotek	2	8	23	20	5	1	59
Lokalbibliotek/filial	2	20	28	35	19	9	113
Total	4	29	51	55	24	11	174

Bilagstabel 47: Den relative betydning af litteraturformidlingens tiltrækning af nye brugergrupper i forhold til bibliotekstype

	Udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur						
Bibliotekstype	Størst betydning	2	3	4	5	Mindst betydning	Total
Centralbibliotek	4	0	1	0	1	0	6
Hovedbibliotek	15	10	5	17	12	1	60
Lokalbibliotek/ Filial	27	26	18	21	19	3	114
Total	45	35	24	38	30	4	176

Bilagstabel 48: Den relative betydning af litteraturformidlingens udvidelse af brugernes kendskab til skønlitteratur i forhold til bibliotekstype

Bilagstabel 50 – 53 Efterspørgselsprofil / Bibliotekstype

	Højere udlånstal						
Bibliotekstype	Størst betydning	2	3	4	5	Mindst betydning	Total
Centralbibliotek	0	1	0	0	2	3	6
Hovedbibliotek	2	7	4	11	22	13	59
Lokalbibliotek/filial	1	10	15	22	40	26	114
Total	3	18	19	33	64	42	179

Tabel 49: Vægtningen af højere udlånstal i forhold til bibliotekstype.

	Der findes ikke objektiv litterær kvalitet, kun subjektive oplevelser					
Bibliotekstype	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Centralbibliotek	0	1	4	0	1	6
Hovedbibliotek	3	20	18	14	4	59
Lokalbibliotek/filial	6	38	35	33	3	115
Total	9	59	56	45	8	177

Bilagstabel 50: afvisningen af et objektivt kvalitetsbegreb i forhold til bibliotekstype

	Biblioteket skal især formidle den litteratur, som efterspørges mest af brugerne					
Bibliotekstype	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Centralbibliotek	2	0	4	0	0	6
Hovedbibliotek	4	21	29	4	1	59
Lokalbibliotek/filial	11	43	55	4	1	114
Total	17	64	85	9	2	177

Tabel 51: Graden af enighed i en efterspørgselsstyret formidling i forhold til bibliotekstype.

	Det er vigtigt, at bibliotekets litteraturformidling adskiller sig fra skolernes og universiteternes litteraturformidling					
Bibliotekstype	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Centralbibliotek	1	0	2	2	1	6
Hovedbibliotek	0	4	18	29	10	61
Lokalbibliotek/filial	2	15	38	51	8	114
Total	3	19	58	82	19	181

Bilagstabel 52: Vægtningen af distance fra skolernes litteraturformidling i forhold til bibliotekstype

Bilagstabel 53 - 54 Kvalitetsprofil / Bibliotekstype

	Det er vigtigt, at bibliotekets litteraturformidling adskiller sig fra markedets litteraturformidling					
Bibliotekstype:	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Centralbibliotek	0	1	2	2	1	6
Hovedbibliotek	3	6	14	28	9	60
Lokalbibliotek/filial	1	11	40	52	12	116
Total	4	18	56	82	22	182

Bilagstabel 53: Vægtningen af distance fra markedets litteraturformidling i forhold til bibliotekstype

	Et alment kvalitetsbegreb bør styre bibliotekets skønlitterære materialevalg og formidling					
Bibliotekstype	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Centralbibliotek	1	0	0	4	1	6
Hovedbibliotek	2	8	23	20	6	59
Lokalbibliotek/filial	6	20	37	44	8	115
Total	9	28	60	68	15	180

Bilagstabel 54: Vægtningen af et alment kvalitetsbegreb som styrende for litteraturformidlingen i forhold til bibliotekstype.

Bilagstabel 55 – 57 Bibliotekarens formidlerrolle

	Litteraturfaglig viden er en betingelse for kompetenceudvikling som formidlere af skønlitteratur					
Bibliotekstype	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Centralbibliotek	0	0	1	3	2	6
Hovedbibliotek	1	5	13	32	10	61
Lokalbibliotek/filial	0	8	29	64	13	114
Total	1	13	43	99	25	181

Bilagstabel 55: Vægtningen af litteraturfaglig videns betydning for bibliotekaren som formidler i forhold til bibliotekstype

	Bibliotekaren kender sine låneres skønlitterære behov					
Bibliotekstype	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Centralbibliotek	0	2	3	1	0	6
Hovedbibliotek	0	5	23	25	7	60
Lokalbibliotek/filial	1	5	34	62	12	114
Total	1	12	60	88	19	180

Bilagstabel 56: Graden af enighed i bibliotekarers brugerkendskab i forhold til bibliotekstype

	Litteraturfaglig viden er en betingelse for kompetenceudvikling som formidlere af skønlitteratur					
Aktiv deltagelse i materialevalg er en betingelse for kompetent formidling	Meget uenig	Uenig	Både og	Enig	Meget enig	Total
Meget uenig	0	0	3	4	1	8
Uenig	0	7	11	17	1	36
Både og	1	3	20	34	2	60
Enig	0	2	5	29	5	41
Meget enig	0	2	6	10	15	33
Total	1	14	45	94	24	178

Bilagstabel 57: Vægtningen af hhv. litteraturfaglig viden og materialevalgsdeltagelses betydning for bibliotekarens formidlerrolle

Liste 1: Årsager til ændringer i litteraturformidlingens omfang

Har omfanget af bibliotekets litteraturformidling ændret sig de seneste ca. 5 år? Hvis ja, hvilke årsager kan I pege på?

1. Arrangementsvirksomheden er blevet opprioriteret og med indretning af nyt hovedbibliotek fik vi nye muligheder for at formidle (udstillinger). Desuden har en bibliotekar fået hovedansvar for området, som i øvrigt varetages af en gruppe. Det har også givet et løft (hyppigere udskiftning af udstillinger). En anden bibliotekar, som er rigtig god til at lave plakater, er blevet tilknyttet gruppen. Supergodt!
2. Der er kommet større fokus på "oplevelses litteraturen" specielt på de små biblioteker. Det er blevet mere legalt at anbefale fra hjertet
3. interessen for at læse især skønlitteratur er steget betragtelig i de sidste par år, større interesse blandt bibliotekets personale for at formidle litteraturen, via bogcafeer, læsekredse både virtuelt og fysisk, formidling på nettet, formidling via YouTube
4. Der er igen blevet råd til forfatterarrangementer de seneste par år, men det spares måske væk nu
5. Vi er blevet mere bevidste omkring at lånerne har behov for at blive guidet til læsning af romaner. Vi er desuden en bestand af meget læsende personaler der kan lide den direkte formidling.
6. Aktive læsekredse Det er blevet mere in at læse skønlitteratur Vi er selv blevet mere aktive, fordi det er sjovt
7. Kommunesammenlægningen, hvor sparet administration har friset ressourcer til formidling.
8. Større fokus på kulturelle oplevelser fra politikerniveau
9. Der er kommet mere fokus på formidling af skønlitteratur. Før var det noget man skulle kæmpe for at få anerkendt og respekteret. Nu er det en selvfølge.
10. Ønske om at promovere skønlitteraturens rolle og større efterspørgsel/interesse fra lånerne for netop skønlitteratur
11. Vi er blevet mere opmærksomme på vigtigheden af den direkte formidling. Interessen for forfatterarrangementer er ikke så stor, med mindre det virkelig er et navn, og det har vi ikke råd til. Vores lånere er til gengæld meget interesserede i at høre om, hvad vi læser.
12. Ændringer i personalegruppen Ændringer i de fysiske lokaler Fokus på det fysiske rums betydning for formidlingen
13. Jeg er blevet ansat som litteraturformidler. Biblioteket er desuden blevet nyindrettet med primært fokus på den fysiske formidling af materialerne.

14. Større bevidsthed om effekten. Større/bedre brug af IT i formidlingen.
15. Øget lånerinteresse og etablering af 3 romanlæseklubber
16. vi er nødt til at formidler mere bevidst end tidligere. Lånerne er stærkt opdaterede. Jeg og en kollega har været i TVsyd for at fortælle om spændende bøger.
17. Bidrager til www.litteratursiden.dk Bedre plads til udstillinger
18. Bogcaféer holdt af personale Indkøb af læsekredskasser
19. Årlig uddeling af Danske Banks litteraturpris
Kommunesammenlægning/strukturændring/ændret personalesammensætning Bedre udnyttelse af færre økonomiske ressourcer Mulighed for litteraturformidling på hjemmesiden Udnyttelse af litteratursidens "rigdom" Kommende Litteraturfestival (uge 42)
20. Ja Nettet er kommet til og vi skal lære at bruge dette medie
21. Større fokus på litteraturformidling og stigende interesse for litteratur generelt. Gøre det mere attraktivt og nemmere for lånerne at finde bøgerne. Synliggøre vores tilbud.
22. Litteraturens Plads projektet http://fkb.dk/litteratur/litteraturens_plads_1
23. Stor interesse blandt lånerne for den form for formidling og også hos personalet
24. Vi har bl.a. afsat flere midler til indkøb af ekstra eksemplarer af skønlitteratur, med henblik på at nedbringe reserveringskøer. Målrettet formidling på nettet, initiativ til og aktiv deltagelse i læsekredse, indkøb af og opbygning af samling "Romanposer" med 7 ex. af nye(re) titler velegnet til læsekredse. Biblioteksansatte udarbejder Bogmærker (ikke kun af skønlitterære titler)og arbejder aktivt med udstillinger og Book-talks/arrangementer om nye bøger.
25. kommunesammenlægning
26. Der er generelt megen grøde i romanlæsning pt. og stor interesse for at møde giraffer
27. Fokus på læsning af skønlitteratur. Vi har bl.a. haft projektet "mænds læsning" som har sat fokus på LÆSNING. Aktive læseklubber, netlæseklub på litteratursiden.dk, som vi også reklamerer meget for skaber også "skønlitterær" snak i udlånet. Stigende opmærksomhed omkring vores årlige bogcafé
28. bibliotekets hjemmeside giver flere muligheder for at fokusere på særlige områder,
29. Vi oplever stigende efterspørgsel på den direkte og personlige formidling. Det er in at være medlem af læsekredse - især bibliotekets egen. Trangen til fordybelse og lysten til at dele oplevelsen med andre....
30. Mine svar er primært baseret på mine erfaringer fra en filial, som var et selvstændigt bibliotek før kommunalreformen. Tidligere havde vi af og til et forfatterarrangement - måske hver 2-3 år. Nu har vi forfatterarrangement 2 gange om

året. Tidligere købte vi ikke eller i hvert fald sjældent nogle af dbc's pjecer til publikum. Nu får vi rigeligt og vi har også forsøgsvis "bogkalenderen" fra boghandleren til uddeling. En ting, som er blevet væsentlig ringere efter kommunalreformen er mit kendskab til den enkelte titel, da jeg ikke længere deltager i bogvalget og læser anmeldelser

31. For 4 år siden blev vi et kombibibliotek, og ligger nu , i modsætning til tidligere på skolens grund. Her er rigtig mange børn, og de ældre borgere er "flygtet " til andre filialer i kommunen.

32. Flere indkøb af 7-dages lån og populær skønlitt.

33. Generelt øget fokus på formidlingen af skønlitt. Måske også øgede forventninger fra publikums side.

34. Faldende udlånstal har gjort, at der fokuseres mere på direkte formidling. Brug af ny teknologi - sms, blogs, virtuel formidling sammenkoblet med den fysiske. Nyindrette biblioteket i 2006 med fokus på bl.a. serendipitet. Organisationsændring: Større opmærksomhed på at den enkelte ansat skal formidle mere direkte samt være langt mere opsøgende end tidligere. Oprettelse af 8-9 læsekredse.

35. Vi har generelt fået mere fokus på markedsføring og formidling af vores kerneydelser.

36. Den virtuelle formidling er stigende og læsekredse er populære igen bl.a.

37. Vi er blevet temabibliotek for skønlitteratur/formidling

38. Vi er blevet mere opmærksomme på at slå et slag for skønlitteraturen - nu er vores IT-udvikling ikke længere det primære fokuspunkt. Samtidig er bogen i hård konkurrence med andre medier. De elektroniske formidlingsmuligheder er blevet større. Det er i tidens trend at læse skønlitteratur, høre lydbøger, deltage i læsekredse, skrive i litterære blogs m.v.

39. Flere økonomiske midler efter kommunesammenlægningen

40. hjemmesiden giver mange muligheder større inspiration fra flere kolleger efter kommunesammenlægningen

41. vi har fået lidt bedre udstillingsmuligheder og læsekredsen er kommet til.

42. Vi har i flere sammenhænge bevidst styrket den litterære formidling. Biblioteket udgiver et månedligt netmagasin: Tekst, Lyd og Billede, hvor der i høj grad formidles skønlitteratur.

43. Vi er altid aktive i vores formidling. Formidlingsformerne er forskellige. Så omfanget er ikke lige måleligt i empirisk forstand.

44. Virtuel formidling via fx skærme og hjemmeside Flere bogforsider fremme - mindre ryg mod ryg Litteratursiden.dk

45. Vi har oprettet en afdeling, som har særlig fokus på skønlitteraturen. Vi indgår i højere grad i arbejdet med læsekredse; bl.a. som tovholdere og deltagere. Vi laver book talks.
46. Fokus på området
47. I indretningen af nyt bibliotek har der ønske om større fokus på formidling af materialer generelt. Vi har nu bedre plads til udstillinger og til afholdelse af arrangementer Der er afsat flere ressourcer til udstillinger og arrangementer.
48. kommunesammenlægningen
49. Fordi der er et behov og vi har om nogen kompetencerne til at dække det. Vi tror på, at den levende og målrettede litteraturformidling bliver en af bibliotekernes væsentligste opgaver i fremtiden.
50. Selvbetjening og en medfølgende ændring i brugernes biblioteksbrug. Øgede muligheder for at bestille hjemmefra og blot afhente materialerne, har fået os til at fokusere på biblioteksrummet og formidlingen. Vi har fået redigeringsprogrammer og farvekopimaskiner, som gør det muligt at vi selv trykker flotte plakater og litteraturlister m.v.
51. Vi har satset meget på den indirekte formidling. Brugerne skal gerne kunne falde over noget nyt, når de kommer. vi gøre meget for at "redigere udlånet". Der sker en løbende kassation af litteratur, der ikke benyttes meget, vi sørger for at vende så mange forsider som muligt ud mod publikum og så har vi skiftende temaudstillinger.
52. Formidling via læsekredse og Bibliotekaren anbefaler
53. Udskiftning i personalet - med fokus på litteraturformidlingen samt lyst til deltagelse i og oprettelse af læsekredse. Ønske om at synliggøre litteraturen og læselysten - skabe et levende bibliotek med aktuel litteratur på hylden.
54. Stort behov for læsekredse
55. Mere fokus på voksenarrangementer i det hele taget - og her fylder de litterære det meste Deltagelse i DR's koncept: Romanlæsekredse/romanpris
56. Der er blevet mange flere læsekredse og stor efterspørgsel på ny skønlitteratur.
57. Lånerne spørger mere og mere til vores(bibliotekarernes) personlige favoritter/valg.
58. Vi tager som bibliotekarer mere del i selve formidlingen både fysisk som digitalt men inddrager også brugerne som aktive medspillere.
59. Kommunesammenlægningen har åbnet for en anden måde at formidle på. Det er muligt at trække på en større bogbestand og låne udstillinger samt trække på flere kollegers inspiration.
60. Litteraturkreds hver måned i vinterhalvåret
61. Bedre plads på gr. af omflytning. Flere centrale hjælpemidler (nettet, div. litt.lister). Automater frigør bibliotekaren fra stolen (!)..

62. Deltagelse i DR/BS Romanklubben. Den virtuelle læseklub på Litteratursiden
63. Nyt bibliotek - ny struktur - andet personale
64. I den gamle X Kommune hvor X Bibliotek var hovedbibliotek havde vi flere penge til materialeindkøb end nu. Lånerne kunne oftere finde nye aktuelle bøger på udstillinger og på hylderne end nu. Reserveringskøerne på hotte titler var mindre. Skønlitteraturen vægter stadig meget i materialevalget - men bliver presset af forpligtelsen til også at købe andre medier end bøger. Vi er nødt til at købe mindre end vi egentlig har brug for.
65. Biblioteket opfatter det at formidle skønlitteratur som en vigtig opgave, både i forhold til brugerne og i forhold til institutionens PR-værdi.
66. Flere økonomiske midler Politik at styrke formidlingen af skønlitteratur Bedre organisering af arr. bl.a. PR Stadig flere læsekredse (pt.23) En stor ombygning i 2004 gav flere muligheder for bedre fysiske muligheder for arr.
67. Gennem web og brugernes viden om den nye litteratur via andre medier også. Eks. tv, magasiner og aviser. Der er fokus på at vende bøgernes forside frem og præsentere dem. Kassation er en stor del af materialeplejen, som giver bedre overblik over bogsamlingen. "Tidssvarende, aktuel og alsidighed" er nøgleord for materialesamlingen.
68. Mit indtryk er at brugerne gerne vil finde noget spændende på hylderne, hvorfor vi gør meget ud af at præsentere forsider af de nye og spændende bøger
69. Kommunesammenlægningen hvor X Bibliotek er en del af X Biblioteker har tilføjet ressourcer til afholdelse af arrangementer på lokalbiblioteket i Bogen
70. Dels pga p2's romanklub. Har fået større bevågenhed i huset, herunder fra ledelsen. Har pt meget motiveret personale til emnet. Har ved flytning fået bedre egnede rammer. Vi oplever behov fra borgene
71. Biblioteket er blevet en del af X Bibliotekerne og er derfor ikke længere "alene" om arrangementspolitikken, altså flere ressourcer og samarbejde.
72. Større interesse for litteratur generelt - tid til fordybelse
73. Ombygget bibliotek har givet flere muligheder
74. Vi er blevet mere bevidste om nødvendigheden af litteraturformidlingen, og prioriteringen af arbejdsopgaverne er ændret til fordel for formidlingen. Der er blevet en større interesse fra lånernes side
75. Den almene større interesse for og fokus på litteratur som der er i samfundet generelt. Til efteråret arrangerer biblioteket en litteraturfestival i 14 dage. Det har vi aldrig gjort før. Der er megen medieomtale på få bestsellere, hvilket smitter af på litteraturformidlingen generelt. Vi vil gerne vise, at der er andet end bestsellerne.
76. Der er større interesse for litteratur og læsning i de senere år
77. Det er en bevidst prioritering fra bibliotekets side

78. biblioteket er lagt sammen med andre biblioteker. Dermed har vi både fået bedre økonomisk og personalemæssig mulighed for at løfte opgaven
79. Kommunesammenlægning
80. Bedre økonomi på arrangementskontoen, samarbejde med kongrescenter
81. Hjemmesiden fylder en del. Kommunesammenlægning i 2007.
82. Større interesse fra publikum. Flere muligheder for formidling, bl.a. hjemmeside. Flere læsekredse
83. "Trends" i tiden - lånerefterspørgsel -
84. Vi formidler faktisk også faglitteratur, der nok fylder mere i bibliotekets hverdag. Litteraturformidling er mere blevet til bestsellerformidling, men det har givet finde udlånstal
85. Sammenlægning! "Formidling" er blevet moderne.
86. interesse for større formidling f.eks. klumme i aviser og webloggen større luft fra trivielle arbejdsopgaver
87. Vi har udpeget formidling af egne materialer som indsatsområde i 2008 - Vi arbejder løbende med formidling af egne materialer både i opstilling og ved publikumsarbejdet. Det giver bedre udlån
88. Vi har etableret en blog, hvor vi selv anbefaler. Derudover er der links til litteratursiden, samt andre internetressourcer. Vi søger endvidere for at der er sammenhæng mellem det fysiske og virtuelle bibliotek.
89. Formidlingen af det nye og aktuelle er blevet mere nødvendig og det skal gå stærkt Gode romaner kan hurtigere blive glemt, hvis ikke de får meget medieomtale
90. Vores udbygning/udvidelse af booktalks kaldet Sæsonens nye bøger
91. Ved kommunesammenlægningen har vi bl.a. fået booktalk, samt en anden arrangementspolitik.
92. Der er mere interesse for litteratur, og den teknologiske udvikling tapper ikke så mange kræfter mere i bibliotekerne, fordi IT har fundet sig leje.
93. besparelser og sammenlægninger i forbindelse med kommunalreformen har gjort at indsatsen er blevet lidt mindre, men det er bestemt noget der nu er inde i vores bevidsthed og som skal optimeres
94. Generel stigende interesse for skønlitteratur - lånerne efterspørger formidling. Personalet læser meget og er begyndt at formidle aktivt.
95. Der er større efterspørgsel fra borgerne. Der har også været større interesse fra bibliotekarerne.
96. Biblioteket har altid prioriteret den direkte og den indirekte skønlitterære formidling højt. I de senere år har vi desuden intensiveret og professionaliseret vores markedsføring og dermed opmærksomheden på litteraturformidlingen. Vi har

endvidere øget antallet af litterære arrangementer. Brugernes interesse for og ønske om, at biblioteket gør noget ekstra ud af formidlingen er stadig stigende.

97. flere brochurer

98. Udlånet er dalende. Folk er mere visuelt orienteret. Mange har travlt.

99. større fokus på litteraturformidling

100. Vi har prioriteret området -

101. Der er stor bevågenhed omkring romanen.

102. Der er mere fokus på at synliggøre det fysiske bibliotek. Vi har fået renoveret biblioteket og i den sammenhæng prioriteret plads til arrangementer, hvad vi ikke havde tidligere

103. Øget interesse for formidling blandt personalet

104. Vi gør, hvad vi kan for at øge læselysten i en tid med vigende udlån og trusler om lukning Vi prøver til stadighed et mere levende bibliotek Vi prøver at tiltrække nye lånere Vi prøver at konkurrere med detailhandlens billige tilbud

105. Efterspørgslen på skønlitteratur er stigende, og vi forsøger at imødekomme folks behov

106. Lånerne/brugerne sætter pris på den personlige formidling, hvor bibliotekaren også giver sin personlige mening til kende. Desuden er det også en mulighed for os som personale for at fordybe os i materialerne og få lov at bruge vores faglige kompetencer. Med centraliseret materialevalg er det desuden en megen velkommen mulighed for at orientere sig i materialerne, som vi ikke længere har til gennemsyn inden indkøb.

107. Stor interesse for skønlitt.

108. X Biblioteket er for nylig blevet nyindrettet. Det har givet mere og bedre plads til litteraturformidling.

109. Ønske om at være mere udadvendt. Kombination af det fysiske bibliotek og det digitale.

110. På grund af den megen omtale specielt skønlitteraturen har fået de sidste år.

111. Ved kommunalreformen blev 3 mindre biblioteker lagt sammen. Tidligere har der ikke været arrangementer!

112. Bevidst indsats. Der er nedsat en fast gruppe på 3 bibliotekarere (i hele kommunen, som har hovedbibliotek, mindre regionsbibliotek og to ret små filialer). Laver koordinerede udstillinger, nyhedslistere og hjemmesideindslag. Desuden er der blevet sat ekstra fokus på voksen arrangementer, så programmet er blevet gjort en del større. Det er primært forfatter arrangementer med populære forfattere og forfattere med tilknytning til lokalområdet. Det forsøges samtidigt at lave en tydelig kobling mellem de ting biblioteket selv producerer (hjemmesideindslag, foldere, arrangementer og udstillinger) i et forsøg på at skabe en synergieffekt.

113. Bedre plads til at udstille.

114. Biblioteket har haft tradition for at satse på arrangementer for børn (teater og film) og kun få voksenarrangementer. Vi forsøger at skifte de mange småudstillinger ud jævnligt, at fylde op på skråhylder med appetitvækkere etc.

115. mere opmærksomhed på at have vekslende udstillinger

116. Vi er blevet mere bevidst om vigtigheden og hertil har arbejdet i ls.dk medvirket meget

117. kurser i formidling. anbefalinger i Radio Fyn. De gav "mod" til arrangementer med anbefalinger

Liste 2: Årsager til ændringer i litteraturformidlingens karakter

Har karakteren af bibliotekets litteraturformidling (dvs. de anvendte formidlingsformer) ændret sig de seneste ca. 5 år? Hvis ja, i så fald hvordan?

1. Med nyt hovedbibliotek fik vi en stor væg, som alle passerer på vej ind i voksenafdelingen - i alt 8 fag - hvor vi udstiller dels faste (f.eks. nye bøger, godt anmeldt, 7-dages lån, Virkelighedens verden, Især for kvinder/mænd))dels skiftende emner/temaer (f.eks. Især for forældre, Historiske romaner, Ud i verden, Videnskab for alle, Fra kunstens verden. Den er meget populær - umulig at gå forbi uden LIGE at stoppe op og kigge. Der skal fyldes på hele tiden .. Bogcafé, hvor bibliotekarere fortæller om og anbefaler bøger, er forholdsvis nyt og meget populær. Sidst kom der 50 - lige i overkanten af, hvad rummet kan bære.
2. Af forskellige årsager er antallet af indkøbte bøger til filialerne faldet, derfor købes der flere cirkulationstitler, der præsenteres/udstilles særligt, idet det er udvalgte titler af høj litterær kvalitet, som vi forsøger at promovere specielt.
3. Flere overordnede temaer for hele biblioteket (4 betjeningssteder), stor interesse for vore bogcafeer, indkøb af flere eksemplarer af efterspurgt litteratur
4. En mere direkte formidling - fra personale til låner, fra låner til låner, opening the book -konceptet, mere direkte formidling fysisk og virtuelt. Bogcafeer, forfatteraftner, læsekredse etc. I øvrigt har litteratursiden.dk stor, stor betydning
5. Ja, bl.a. gennem anbefalinger på bibliotekets hjemmeside
6. Mere vægt på formidling via hjemmesiden
7. Det er i orden at gå direkte til folk og sige "Det her er lige en bog for dig". Litteratursiden og vores egen hjemmeside har også ændret vores udbud en del.
8. Vi har intensiveret vores udstillinger Vi er startet på book-talks Vi har aktive lånere, der er begyndt at lave bogstafet-udstillinger
9. Nyhedslister og links på webben. Hovedbiblioteket arrangerer læselyst arrangementer, hvor personalet fortæller om gode bøger. Nogle af arrangementerne afholdes på lokalbibliotekerne. Hovedbiblioteket supporterer lånernes optræden med boganbefalinger i en såkaldt bogstafet.
10. Den biblioteksfaglige inddragelse er blevet større i forhold til at vi tidligere hovedsagelig havde almindelige forfatterarrangementer hvor vi nu har book-talks/bogcafeer. Den daglige formidling i udlånet med udstillinger og face-to-face formidling er som vi altid har gjort. Vi har i de sidste mange år haft en dygtig medarbejder til at fremstille plakater efter behov til de enkelte udstillinger og tiltag.

11. Oven i det fysiske formidlingsformer, er der kommet de netbaserede formidlingsformer til.
12. Vi har startet en decideret "klub", krimiklubben for voksne og starter nu en for børn. Dog fastholder vi stadig vores klassiske forfatterarrangementer.
13. større synliggørelse af litteraturen i form af udstillinger og frontvendt covers
14. Tidligere lavede vi kun bogudstillinger. Nu afholder vi 2 gange om året bogcafeer, hvor vi fortæller om bøger vi har læst. Personalet anmelder på skift en bog på vores hjemmeside (månedens bog)(hele personalet deltager, altså ikke kun bibliotekarer). Udover læseklub på biblioteket, har vi en læseklub på litteratursiden.dk.
15. Mere "skæve"/utraditionelle temaer. Mere fokus på andet end det der alligevel låner ud.
16. Vi har eksempelvis indført "dagens digt", "ugens læser" - som også kommer fast i lokalavisen månedens forfatter med konkurrence, ugens anbefaling – som kommer fast i den anden lokalavis.
17. Flere arrangementer. Mere brug af IT.
18. oprettelse af læsekreds
19. vi er blevet digitaliserede
20. Vi bruger nettet mere
21. Vi bruger jævnligt vores hjemmeside.
22. hjemmeside Forfatterarrangementer (fra de helt små/intime) til de helt store (Danske Banks litteraturpris/Litteraturfestival)
23. Større formidling via hjemmesiden
24. Formidling via hjemmesiden er steget i omfang
25. Internet, hjemmeside gamle kolleger med stor viden og erfaring pensioneres!
26. Weblogs
27. Bl.a. flere løbende og skiftende udstillinger (markedsfunktion). Forsøg med bl.a. boganbefalinger fra låner til låner
28. Litteraturens Plads projekt http://fkb.dk/litteratur/litteraturens_plads_1
29. Vi har deltaget i P2's romanlæseklub og det har tiltrukket andre grupper, end de lånere der sædvanligvis dukker op til vores litterære arrangementer vi har kørt et projekt kaldet Litteraturens Plads i samarbejde med hovedbiblioteket og det har bl.a. medført mindre arrangementer på biblioteket i åbningstiden. (Svært på et meget lille bibliotek, men lærerigt) Vi forsøger os ind i mellem med helt unge forfattere, som ikke appellerer til vores sædvanlige målgruppe.
30. Som beskrevet under foregående punkt
31. Formidlingen har antaget flere former. Der samarbejdes på kryds og tværs internt og eksternt

32. deltagelse i netværket "Skønne netværk" der har fokus på formidling af skønlitteratur. Hver af de fire biblioteksafdelinger vælger på skift "årstidens bog" som der købes stort ind af, og sættes spot på med foldere, omtale på nettet, udstillinger m.m. og evt. besøg af forfatteren
33. Vi er blevet mere udfarende, det er ikke svært at få personalet til at formidle egne læseoplevelser
34. som tidligere nævnt er de digitale muligheder større
35. Biblioteket har selv oprettet læsekreds, deltaget i bogcafeer på hovedbiblioteket og vi målretter bogindkøbet til læsekredse.
36. bogcafeer
37. Mere personlig. Bibliotekarerne bruger deres egne navne på skrevet udstillingsmateriale. Bogcaféer med bibliotekarer der anbefaler bøger. Låner til låner anbefalinger på tavle.
38. Der er ikke så meget af den mere. For 5 år siden var vi 2 voksenbibliotekarer og nu er der 3 børne + en voksenbibliotekar. Kontorpersonalet vejleder også.
39. Formidling i både det fysiske og digitale rum
40. weblogs, anbefalinger på hjemmesiden (inspiration!), litteraturlister tilgængelige på hjemmesiden
41. Som tidligere nævnt - ny teknologi, nye formidlingsområder i forbindelse med nyindretning, general markedstilpasning i forhold til befolkningssammensætningen i kommunen.
42. Vi bruger i stigende grad elektroniske og digitale redskaber. Vi bruger også i stigende grad en mere personlig og direkte formidling f.eks. bogmærker med vores fotos samt anbefalinger.
43. Den virtuelle formidling er nyere
44. bedre og flere udstillinger Vi satser på de "sikre" forfatterarrangementer (hellere færre men velbesøgte arr.)
45. Mere elektronisk formidling. Aktiv deltagelse i og arrangement af booktalks. Flere skiftende udstillinger (i forbindelse med omindretning der gav flere pladser til dette).
46. Tager nu i højere grad afsæt fra TV-omtale af forfatteren/genren (bl.a. fra GoMorgenTV2-programmet!)
47. hjemmesiden udnytte litteratursidens links ideer fra andre bibliotekers hjemmesider, aviser, radio, tv, tidsskrifter m.m.
48. bedre udstillinger læsekreds
49. Blandt andet gennem læsekredse har vi en tættere kontakt med lånerne, men også gennem arrangementer, udstillinger og bibliotekets hjemmeside.

50. I takt med litteratursidens - og andre litteratur-sites - udbygning er brugen af disse steget. F. eks. leverer jeg ofte undervisningsmateriale til gymnasielærerne - som så giver det videre til deres elever i én eller anden form. Derimod er læsekredsens interesse usvækket og til dels også uforandret. Læsekredse består næsten altid af gråhårede damer over 60 år. Men deres appetit er enorm på læsning. Hvorfor er der ingen mænd?
51. Den virtuelle del
52. Ja, vi deltager i højere grad også selv som aktive formidlere.
53. Udstillinger, læsekredse
54. Vi har bragt personlige litteraturanmeldelser i lokale aviser og på hjemmesiden. Vi har udstilling med personalets anbefalinger på biblioteket. Vi afholder en book-talk hver vinter. Vi er blevet mere opmærksomme på at den personlige formidling og anbefaling er værdsat af lånerne.
55. Efter kommunesammenlægningen afholdes der flere forfatterarrangementer. Har fået mere aktiv hjemmeside (også en følge af sammenlægningen)
56. Den er blevet mere offensiv, direkte og personlig
57. Hjemmeside, blogs, ...alt det den nye teknologi giver mulighed for.
58. se foregående kommentar. Især kassationen, der sørger for, at hylderne ser indbydende ud og ikke drukner i forældede titler, der ikke længere benyttes.
59. Formidling via læsekredse og Bibliotekaren anbefaler
60. Ja, aktiv deltagelse i bibliotekets egne pjecer, oprettelse af 2 læsekredse på biblioteket, indkøb af 14-dages bøger, altid indkøb af aktuelle titler etc.
61. Bibliotekaren mere aktivt deltagende. Anbefalingscafeer, læseklubber m.m.
62. Hjemmesiden er vigtig nu
63. Mange flere udstillinger og arrangementer.
64. Jvf. tidl. spørgsmål: formidlingen er mere præget af vores personlige oplevelser med bøger
65. Mere foregår via nettet, vi har lige fået ny fælles hjemmeside for Kerteminde Bibliotekerne (3 afdelinger: Munkebo, Kerteminde, Langeskov)
66. Vi formidler nu via storskærme og via hjemmeside ved siden af den fysiske formidling
67. Hjemmesidedelen er blevet større
68. Mere aktivt. Flere skiftende udstillinger.
69. mere aktivt, og bedre lokaliteter
70. Vi styres af efterspørgslen, der igen styres af bestsellerlisterne og medierne. Vi er opmærksomme på at tilbyde andet end det oplagte.
71. Har brugt ideer fra "Opening the book". Har afholdt undervisning i litteratursider på nettet.

72. Personalet sætter egen person på spil
73. Institutionen har større bevidsthed om den vigtige opgave, og har derfor også afsat flere midler til arrangementer, end der hidtil har været. Og der er generelt større forståelse for at tage entre til arrangementerne. Arrangementerne kan nu ske i et samarbejde med andre aktører, bl.a. Folkeuniversitetet.
74. Vi producerer selv formidlingsmateriale - både digitalt, udstillingsmæssigt og i trykt form. Vi har været mere aktive omkring oprettelse af læsekredse Vi har deltaget i DR's læsekredse fra starten PR kommer lidt bredere ud lokalt Bedre udstillingsplads til temaer, men også på selve reolerne
75. som beskrevet før. Vi har flere medier at præsentere os i. Brugernes krav om aktualitet er også vokset.
76. Hjemmesiden benyttes mere!
77. Vi anvender i højere grad hjemmesiden
78. Ny hjemmeside og genreopdeling som et led i harmoniseringen af de tre lokalbiblioteker i X Kommune.
79. Med i projekter, bl.a. serendipitet, Discover and Learn. Det vil /har ændret formidlingsformen.
80. X bibliotek er en del af X bibliotekerne. Der forgår en del formidling via hjemmesiden. www.X.dk
81. Flere forfatterarrangementer - sidste nye tiltag Brunch - med forfatteren Iselinn Hermann - søndag formiddag
82. Internettet bruges aktivt i formidlingen
83. vi bruger mere nettet og vores hjemmeside
84. vi er kommet mere på nettet, og Litteratursiden og lign. initiativer gør, at vi ikke mere producerer så meget alment lokalt på bibliotekerne - eller rettere bibliotekerne behøver ikke at bruge så mange ressourcer på det men kan f.eks. formidle mere med udgangspunkt i lokalsamfundet.
85. F.eks. bogcafé er blevet mere prof med PowerPoint osv.
86. Mere net-baseret. X Biblioteks hjemmeside indeholder: bibliotekaren anbefaler.. der er henv. til litteratursiden.dk
87. Vi har taget flere redskaber i brug og vi er mere opsøgende
88. Formidling via vores hjemmeside
89. Bruger egen web i højere grad og har flere arrangementer med forfattere.
90. Pga. hjemmesiden (faste ugentlige anmeldelser i lokalavis og på hjemmeside) Færre traditionelle skønlitterære forfatterarrangementer - flere faglige
91. Se foregående svar.
92. mere "offensiv" - bibliotekaren mere på banen
93. "Ja", fordi vi har fået en blog "Bloglevelsens"

94. Øget vha. bibliotekets hjemmeside
95. Det der har ændret mest er internettet, men det begyndte vi jo med for mere end 5 år siden.
96. Deltagelse i læseklubberne på Litteratursiden.dk og medvirken i DR-romanen.
97. som sagt muligheder på internettet fremkomsten af litteratursiden.dk
98. Mere offensiv litteraturformidling. Personalet anbefaler bøger. Radiobibliotekaren. Alt det PR i radio, TV og aviser, vi kan få.
99. ja igen med bloggen og højtlesning for børn
100. Med Litteratursiden og Forfatterweb m.v.
101. udnævnt til indsatsområde, hvor vi f.eks. aktivt starter læsekredse og afsætter midler til læsekredsene
102. Vores book-talk afholdes af bibliotekarer. Tidl. var det mest købte foredrag eller ingenting.
103. Flere udstillede materialer, samt mere direkte formidling, f.eks. bogcafe
104. Vi satser på flere forskellige formidlingsformer i dag, da vi ved at også den elektroniske formidling nu er i alle lånerkategoriers bevidsthed
105. Vi er begyndt at afholde litteraturcaféer. Vi opsøger lånerne uopfordret og anbefaler bøger. Lånerne anbefaler også bøger til os.
106. Bibliotekets hjemmeside er blevet meget mere inddraget. Det er også først inden for de sidste 3 år at book-talks er blevet indført. Inden for de sidste 3 år er DR romanlæseklub startet med medvirken fra biblioteket + en læseklub for børn, som biblioteket også står for.
107. I forbindelse med kommunesammenlægningen er biblioteket blevet en del af X bibliotekerne og fået status som Centerbibliotek. Dette har betydet øget samarbejde omkring bl.a. arrangementer samt ændringer i økonomien. Tidligere havde biblioteket en brugerbestyrelse, som havde en portion penge der primært gik til at lave de arrangementer som biblioteket ikke selv lavede. Dvs. primært voksenarrangementer. Beløbet startede ved en 5000kr. og steg til omkring 10-12000 de seneste år. Det var bl.a. temaarrangementer og forfatterarrangementer. Efter at være kommet under X bibliotekerne er det blevet en smule sværere at arbejde "frit", vi er mere bundne af samarbejde, frister og deadlines til f.eks. arrangementsfoldere etc. etc. Vi kan heller ikke helt selv "bestemme" over vores økonomi.
108. mere webbaseret formidling
109. Mere brugerinddragelse og dialog. Større sammenhæng mellem formidlingen på nettet og i det fysiske rum. Mere opmærksomhed på inddragelsen af alle materialer i formidlingen. Brug af stemningsskabende effekter.

110. Infoskærm med litteraturformidling Mere formidling via internettet Bogforsider er kommet frem i lyset, skråhylder og udstillingsstativer. Grundig kassation. Plads og luft på hylderne.
111. Vi arbejder i højere grad med forsider. Vi arbejder mere bevidst med formidlingen.
112. Større brug af nettet.
113. bibliotekarerne har været/er på kursus mere fokus
114. nye lokaler giver større mulighed for udstillinger + muligheder på hjemmeside og søgebase
115. Vi er blevet mere aktive og udfarende selv, bl.a ved samarbejdet med Danmarks Radios Romanlæseklub. Desuden er vi begyndt at lave en form for studiekredse, hvor vi "lærer" at læse skønlitteratur
116. Vi henvender os direkte til de private læsekredse, og står selv for en række læsekredsarrangementer hvor en lektor styrer snakken om en bestseller. Der er plads til 15 deltagere og der er tilmelding til hver gang, så det er forskellige deltagere. Der er stor rift om pladserne.
117. Bogcaféer er et nyt tiltag
118. Der er kommet mere fokus på det samt mere opmærksomhed på det i lokalsamfundet
119. Hjemmesiden har givet nye muligheder.
120. På vores nye hjemmeside for X Bibliotekerne
121. der er kommet større fokus på skønlitteraturen fra lånernes side, forstået på den måde at læsning ikke længere udelukkende er en privat sag, men at man gerne vil dele sine læseoplevelser med andre i større eller (især) mindre grupper
122. Bruger hjemmesiden meget mere
123. Mere målrettet
124. Bogcaféer
125. Vi er i høj grad begyndt at arrangere bogcaféer, hvor vi selv anbefaler materialer.
126. egentlig ved ikke - jeg har kun været her i 12 år.
127. Vi går ind i tredje sæson med bogcaféer.(Et par aftentimer hvor bibliotekarere fortæller om nye bøger for interesserede over en kop kaffe/the)
128. Jeg synes det udvikler sig hele tiden. Men det er svært at komme med konkrete eksempler da vi to nuværende personer ikke har været ansat i 5 år.
129. Bogcaféer. Storskærme. Læsekredse. Ud af huset.
130. Den er blevet meget mere aktiv.
131. henviser til besvarelse af foregående spørgsmål!
132. Kraftig brug af hjemmesiden og fremstilling af mere "professionelle" foldere.

133. Der er indkøbt nogle udstillingsreoler og efter kommunesammenlægningen jan. 2007 er der bl.a. på hovedbiblioteket udarbejdet nogle materialer ("Læs den fordi...")over anbefalelsesværdig skønlitteratur (romaner og noveller for voksne), som cirkulerer blandt alle 6 afdelinger).
134. mere opmærksomhed på at have mange og vekslende udstillinger
135. Vi har lavet tre genreudstillinger der udskiftes løbende. Vi har storskærm og pc med direkte adgang til litteratursiden.dk og har lavet "hygge"hjørne med tidsskrifter og bogtillæg mm. Der
136. er også flere arrangementer med forfattere, anmeldere mm. Vi kasserer oftere i samlingen, så den bliver mere indbydende at se på.
137. Den er blevet mere omfattende og mere personlig. Man støtter sig til andre bibliotekarers vurderinger (litteratursiden m.m.) frem for anmeldere.

Liste 3: Ønsker for litteraturformidlingens udvikling

Hvordan skal bibliotekets litteraturformidling udvikle sig fremover? Nævn evt. 1 -3 ønsker for den fremtidige litteraturformidling.

1. Der skal ske meget mere via hjemmesiden. P.t. lidt tungt - vi venter på ny hjemmeside. Der er megen fokus på det nye, men med den rigtigt formidling kan vi også "sælge" det, der ikke sælger sig selv. Det kan vi se med bogcafeerne og i det daglige arbejde. Det går helt af sig selv at reservere det, alle snakker om, men at blive opmærksom på en dejlig bog - der står på hylden - er vel næsten endnu bedre. Der skal være bibliotekarer i udlånet, som har tid til en snak og til at finde den helt rigtige bog. Typisk spørgsmål: jeg plejer ikke at læse skl./krimier, men nu har jeg (eller min mand!) læst Stieg Larsson og hvor var det spændende. Hvad kan du anbefale, der er ligeså godt??
2. Køb af flere af de aktuelt efterspurgte titler, så de kommer til at stå på hylden tidligere til "browserne". Bedre muligheder for små punktudstillinger. Filialerne skal have bedre plads på hjemmesiden til egne fremstød
3. Gerne flere forfatterarrangementer - gerne i samarbejde med andre institutioner Ændret indretning med mulighed for flere punktudstillinger - bl.a. for at tilgodese "ikke-bestsellerne" Flere og hurtigere indkøb af efterspurgt litteratur
4. formidling via nettet, endnu større og stærkere personlig formidling, opening the book via en tekstformidling, sammenstilling af tekster
5. Da vi er 6 biblioteker i kommunen er vi ikke kommet frem til en endelig model endnu
6. Et dejligt svært spørgsmål. Vi skal formidle også for de brugergrupper, vi ikke plejer at betjene - de der betjener sig selv - frem for at formidle stort set udelukkende til de, der plejer at benytte os.
7. Vi er et lille lokal-bibliotek. Vi satser klart på færre titler og flere udstillinger fremover. I løbet af sommeren er der blevet kasseret som aldrig før. Vi indkøber flere af de meget reservede titler for at ventetiden ikke skal være så lang.
8. Vi tror på personlig formidling
9. Vi vil gerne udvikle og udvide læselyst-, bogstafet-, og tilsvarende formidlingsinitiativer, men må samtidig se i øjnene, at personalebestanden til stadighed reduceres og at det pt. efterhånden kniber med at overhovedet at finde bemanning i åbningstiden - og netop åbningstiden prioriterer vi meget højt.
10. Vi satser på større brugerinddragelse, primært virtuelt men også fysisk på biblioteket. Vi udvider samarbejdet med lokalsamfundet men også samarbejde med nabokommuner, f. eks. B-linjen.

11. - Vi skal formidle på det fysiske plan - det netbaserede - formidling, hvor bibliotekarerne er en del af det (videos hvor der fortælles om de gamle bøger i kælderen f.eks.)
12. Vi er midt i et modeudviklingsprojekt, hvor vi omdefinerer vores modtagelsesområde og formidlingsområde. Alt er meget nyt og intet ligger fast på nuværende tidspunkt.
13. gerne anbefalinger af litteratur på hjemmesiden stadig mere frontvendt litteratur på hylderne og på udstillingsreolerne
14. Vi vil gerne gøre lidt mere ud af litteraturformidlingen på vores hjemmeside, f.eks. weblogs.
15. Fortsat arbejde med det fysiske udtryk Større samspil mellem fysiske og elektroniske formidlingsmetoder Fortsat/styrket fokus på materialer der "ikke låner sig selv ud"
16. penge penge penge
17. Forudsætninger: Renovering af de fysiske rammer. Færre bøger/mere udstillingplads. Udvikle hjemmesiden.
18. Fokus på forfattere "Noget der ligner"
19. Mere personlige anbefalinger. stærkere markedsføring (PR) Flere booktalks
20. Flere personlige web-baserede services Mere målrettet formidling mod foreninger og andre brugere af vores kulturhus
21. Den personlige formidling skal stadig være i højsædet. Man sælger nu engang varen bedst, hvis man selv brænder. Det kræver, at personalet har en høj grad af faglighed. Men også blogs, hvor bibliotekarer og brugere kan anbefale og diskutere bøger vil være en mulighed. Hos os er en intim litteraturcafé også altid populær.
22. Anmeldelser og anbefalinger fra brugerne Mere reklame på hjemmesiden Storskærm i udlånet med læseforslag
23. Litteraturfestival Etablering af flere læsekredse Booktalks Større udnyttelse af Litteratursidens ressourcer Bidrag til litteratursiden
24. Flere anmeldelser på hjemmesiden Samarbejde mellem Litteraturkreds og bibliotek Låneranbefalinger
25. Forsøg med flere genreopstillinger. Flere aktuelle udstillinger. Flere 14-dags bøger købes. Forsøg med at målrette tilbud til børnefamilier (de voksne) Nyindretningsprojekt som bl.a. skal fremme formidlingen af litteratur- F. eks. markedsfunktion.
26. Personlig og virtuel litteraturformidling styrkes
27. Mere virtuel, f.eks. virtuelle læsekredse og mulighed for at brugerne kan kommunikere på nettet gerne mere alternative litterære arrangementer for at tiltrække de yngre

28. Vi vil gerne videreudvikle de tidligere nævnte aktiviteter
29. bogcafeer bedre præsentationsmuligheder
30. Forfatterne er blevet rævedyre. Vi skal have tilført flere midler for at kunne levere en alsidig formidling
31. Mere målrettet mod specialgrupper - det være sig fraværende lånergrupper, erhvervslivet, læsekredse etc.
32. vil uden tvivl også blive mere web-baseret - uden at det må gå ud over de fysiske udstillinger i biblioteket Mere låner/læser inddragelse (f.eks. få deltagere i læseklubber til at anbefale gode titler til andre)
33. låner til låner anbefaling (er på vej) via nettet mere direkte anbefalinger til låneren
34. Flere læsekredse med forskelligt indhold, mere netformidling a la blog, bedre udstillingsmuligheder, mere læser til læser aktivitet
35. i efteråret 08 starter en 7.sem.-projektstud. fra DB, - emne: kortlægning - og problematisering af formidlingsformer, dermed forhåbentlig større teoretisk viden om emnet blandt bibliotekarerne, - og det er et generelt ressourcespørgsmål, - vi bruger de fleste kræfter på 'dagen og vejen' - og der er ikke luft til nye tiltag, - men vi ville gerne
36. herligt punkt at skulle svare på. Helt klart noget bedre formidling på hjemmesiden, måske lokalavisen, lokalradioen. Et andet emne som kunne tages op var bogcafeer, det burde være overkommeligt nu med flere læsende kollegaer end tidligere, hvor vi var et lille bibliotek. Endelig kunne vi også selv tænkes at producere trykt materiale, i form af nyhedslistes, lokale folk anbefaler bogmærker etc
37. Mere plads til præsentation af forsider Mere personlig involvering
38. Ombygning og dermed mere plads til udstilling. Gerne storskærm med nyheder bla. inden for den skønlitterære verden. Tavle med udklip fra avisen, fokus på titel/forfatter.
39. - Flere og anderledes skønlitterære arrangementer - f.eks. i samarbejde med borgerne og kommunale institutioner - Udvikling af den digitale formidling - bl.a. deltagelse i tværgående projekter både indenfor biblioteksverdenen og i kommunen - Eksperimentering med formidling i det fysiske rum
40. Flere penge til skønlitt. Bedre muligheder for bogcafe m.m.
41. læsekredse, udvikling af book talks, opstilling af skønlitt.
42. Udvidelse af arrangementer, gerne i åbningstiden, arrangementer man kan "dumpe ind i"! Årstidskassekonceptet kunne overføres til litteraturkasser tilpasset låneprofiler.
43. Litteraturformidling bør prioriteres tidsmæssigt endnu højere i hverdagens mange gøremål. Vi skal bruge mere tid på at orientere os i udgivelserne og øve os i at være

mere aktive i den personlige formidling. Læsegrupperne er en succes, der godt kunne blive udvidet.

44. Litteraturformidling via vores kommende hjemmeside. Udvidet service til læsekredse i form af mere formidling, opstart, forfatterforedrag

45. Mere fokus på læsekredse Flere bogcafeer

46. Endnu mere book-talk og andre live-arrangementer med personlig formidling. Fast deltagelse i blogs og anbefalinger på hjemmesider.

47. Blive bedre til at få fat i flere forskellige målgrupper Mere interaktivt, mere samspil med brugerne/lånerne Mere "ud af biblioteket" rettet

48. Flere forfatterarr. - flere litt.lister og flere anderledes arrangementer

49. Hjemmesiden skal indeholde litteraturforslag/anmeldelser. Evt. flere mere "uformelle" booktalks.

50. bruge flere fagfolk fremover - som i Gentofte (folk med litteraturuddannelse)

51. 1: At den når ud til en bredere målgruppe (eks. der som ikke bruger os) 2: At der blev brugt nogle flere ressourcer (både tid og økonomi) og dermed ser det som en kerneopgave på biblioteket 3: At man i det hele taget retænker formidling af skønlitt. og biblioteket som helhed.

52. Vi vil gerne prøve at lave booktalks f.eks. i forbindelse med cafeaftener og vi har flere gange snakket om at lave vores egen introduktion til bogsæsonen. Vi har tidligere haft succes med præsentation af nye bøger af lokale forfattere, og hvis vi får mulighed for det gør vi det gerne igen.

53. Vi arbejder på et tættere samspil mellem det fysiske og det virtuelle rum. I forbindelse med en flytning af Hovedbiblioteket, der giver mere plads, vil der blive foretaget eksperimenter og arbejdet med udviklingen af formidlingen.

54. Vi ønsker at gøre formidlingen mere personlig, eks. ved en blog på hjemmesiden, hvor vi skiftes til at formidle en bog/bøger Kunne også være ved en "personlig hylde", hvor hver enkelt bibliotekar anbefaler. Dog foreløbig en ide hos undertegnede.

55. Spændende forfatterpræsentationer. Gratis forfatteraftener - betalt af forlagene. Statens Kunstråd er en god samarbejdspartner her. Plakater - betalt af forlag? - Interaktiv formidling -

56. Vi skal lave book talks udenfor huset. Vi skal hvert år oprette nye læsekredse. Vi skal deltage aktivt i udviklingen af Litteratursiden.dk med deraf følgende kompetenceløft for de ansatte.

57. Stadig fokus på området, både i det fysiske bibliotek og på nettet

58. Jeg vil gerne afprøve en idé om at lave læsekreds-sessions i udlånet i bibliotekets åbningstid. Arbejde mere målrettet med at blive bedre til at lave udstillinger i det fysiske rum. Blog, hvor læsere og personale giver gode læseoplevelser videre.

59. Personale/biblioteket mere aktiv i formidling af litt. (ny/emne mm) evt. i form af cafe eller fyraftensarr.
60. Personlig Aktuel Vidende
61. vi kunne lave et bedre samarbejde med læsekredsene + evt. lave arrangementer hvor læsere anbefaler bøger til hinanden
62. Mere litteratur-TV - bogtips, som kan downloades og/eller vises på en skærm på byens torv. Vi skal ud på arbejdspladserne med book-talk, i det hele taget ud af bibliotekshusene.
63. bedre mulighed for at afholde arrangementer (økonomi)
64. Fastholde den personlige og professionelle formidling
65. Et af X Bibliotekernes kontraktmål for 2009 hedder: "Målet er at formidle den gode fortælling". Hertil findes flere punkter i handleplanen fx. 1. den personlige formidling 2. bibliotekstjenesten for familier 3. temaformidling - samarbejde med lokalavisen
66. Formidling fra læser til læser - direkte og via hjemmesiden Fortsat udvikling af den litterære formidling på hjemmesiden
67. Fortsættelse af beskrevne aktiviteter; - oprettelse af en biblioteksblog; - hvis muligt flere litteraturforedrag
68. Vi skal være mere udadvendte og opsøgende i lokalområdet. Mere samarbejde med læsekredsene og ....??
69. flere penge til mere plads :-) flere penge på arrangementskontoen... flere penge til indkøb af udstillingsfaciliteter...
70. Lånerne elsker inspirationsmateriale såsom Bogkalenderen, så de lette og tilgængelige skriftlige inspirationskilder er der virkelig fremtid i.
71. 1 Via links 2 Berigelse af poster = andre har læst
72. Den indirekte materialeformidling bør styrkes - færre bogrygge og flere udstillede bøger. De digitale services inden for materialeformidling bør ligeledes styrkes
73. Flere penge til arrangementer (ønske) Vi tror desuden også på den personlige kontakt til den enkelte låner
74. 1. Brugerne må gerne blive inddraget endnu mere 2. Længere formidlingsforløb - bl.a. har vi afholdt 3 aftener, hvor et forfatterskab gennemgås, en bestemt roman af forfatteren læses og diskuteres, og til sidst møder lånerne selve forfatteren
75. Flere forfatterarrangementer og lign.
76. Forfatterarrangementer. Udstillingerne skal laves til vandreudstillinger, så alle kommunens biblioteker har glæde af dem. Få bedre udstillingsfaciliteter.
77. gerne mere aktiv og aktuel også alternative måder personlig og engageret
78. Lokalt er vi ved at planlægge foredrag mm på selve biblioteket i Borup.

79. Har indkøbt storskærme. Vil opdyrke samarbejde med forskellige forretninger i byen når vi har forfatteraftener
80. Store forventninger - beskedne ressourcer - engageret personale er vore arbejdsbetingelser.
81. Der findes mange forskellige læsekredse i X Kommune. Samarbejde på tværs om forfatterarrangementer vil være en mulighed. Samarbejde med arkiverne om synliggørelse af forfattere med lokal tilknytning.
82. Flere arrangementer. Flere topnavne eller navne, som er up-coming Flere temaarrangementer. Suppleret med institutionens egen indsats, bl.a. ved booktalks eller andre former for anbefalinger. Mere direkte formidling via nettet, links, blogs, direct mail mv.
83. Gerne større brugerdiallog - fx flere book-talks Mere formidling udenfor biblioteket
84. Mere på hjemmeside, mere på tryk i biblioteket, inkludere læsekredsene.
85. Biblioteksstyrelse skal styrke hele Danmarks bibliotekers image, også for bøgerne og litteraturen! Gode netværk mellem bibliotekerne med udveksling af ideer og materialer, så vi ikke behøver at opfinde den dybe... hver gang. Bedre møbler til udstilling - gerne á la Rachel Van Riel, engelsk dame med ideer til formidling.
86. Blogs på hjemmesiden Facebook - lige iværksat Formidling via sms og mail
87. Flere forfatterarrangementer Måske deltage mere aktiv i læsekredse
88. At der fortsat er tid til den personlige betjening fra bibliotekar til låner At vi bliver bedre til at lave virtuelle inspirationsrum At vi bliver bedre til at udnytte de ressourcer der er til rådighed for os på området
89. Udarbejdelse af litteraturlister Booktalks Flere forfatterarrangementer
90. Medinddragelse af borgerne, fx café arrangementer. Mere direkte dialog med vores læsekredse og mere dialog med lånerne i huset. Gerne brugerbaseret - fra låner til låner (reader development) Højere grad af inddragelse af virtuelle og digitale midler
91. Skønlitteraturen er hovedemne for et serendipidets-projekt i X Bibliotekerne i 2008-2009 X Bibliotek skal have DR romanlæseklub i den kommende sæson Alt i alt øget fokus på området
92. evt. tovholder for læsekreds på biblioteket. Flere udstillinger med fokus på specielle emner. Bibliotekarere anmelder bøger på hjemmesiden.
93. Endnu flere litteratur arrangementer - gerne en litteraturfestival
94. Endnu mere på hjemmesiden Endnu flere arrangementer
95. til stadighed at præsentere aktuelle og nye materialer og at have mulighed for at formidle mere gennem forfatterarrangementer og det hele taget fremme den mundtlige formidlerrolle. Det ville være ønskeligt med et skønlitterært diskussionsforum både fysisk og virtuelt

96. Vi ønsker os en fladskærm hvor der kan køre reklamer for nye bøger, forfattere og arrangementer på biblioteket
97. Mere plads til formidling og fordybelse i rummet og færre hyldemeter. Samarbejde med andre kulturformidlere i lokalområdet om litteraturformidling, f.eks. litteraturdage. Mere lokal formidling på hjemmesiden med bruger til bruger formidling - f.eks. litteraturblog.
98. Flere forfatterarrangementer Mere fokus på litteratur Mere stof på blogs og hjemmeside om litteraturen
99. Mere via hjemmesiden Flere arrangementer på biblioteket
100. mere formidling via bibliotekets hjemmeside mere formidling fra låner til låner
101. Være mere opmærksom på litteratursiden, pga. dette spørgeskema. Jeg synes egentlig vi gør det fint nu i forhold til personaleressourcer. Evt. mere centralstyring på dele af formidling, vidensdeling.
102. flere og mindre forfatterarrangementer flere personalegrupper involveret bedre inddragelse af andre grupper
103. litterære rundvandring i kommunen via podcast udvikling af interaktivitet på hjemmesiden
104. Flere penge til skønlitterære indkøb, arrangementer m.v. Samarbejde med lokale interessenter, f.eks. den lokale boghandel, skoler, gymnasium m.v.
105. Samspil hjemmeside/samlinger/arrangementer Lånerinddragelse
106. Der arbejdes i øjeblikket på en ny hjemmeside til Oplevelsesområdet. Nyindretning af indgangspartiet med udstillingsmuligheder og sceneoptræden. Senere også nyindretning af området.
107. Der arbejdes med studiekredse (på foranledning af interesserede brugere) I et samarbejde med oplysningsforbundene er vi begyndt at afholde foredrag, hvor vi gerne vil præsentere forskellige forfattere Vores genreopdeling i Spænding og Slægt og Skæbne er en sikker publikumstræffer, både pga. udvalget af litteratur (trivi - og populærlitteratur) og placeringen centralt i biblioteksrummet
108. Deltagelse i Litteratursiden.dk Øget opmærksomhed på formidling via hjemmesiden Evt. læsekredse m.v.
109. Vi skal udbygge netformidlingen.
110. Vi får snart storskærme her på biblioteket, og dem vil vi også bruge til litteraturformidling. Vi har også forventninger til at vores nye fælles hjemmeside (med de andre biblioteker i kommunen), vil kunne bruges aktivt i litteraturformidlingen.
111. større læsekredsaktivitet – evt. storskærm til formidling af litteratursiden. interaktion på nettet med lånere
112. Personlig formidling udvikles Udvikling af læsekredse både børn og voksne. Anmelderklub etableres i efteråret for børn 8-12 år

113. Ønske om at lave en romanklub, fortsat udvikling af bloggen og flere arrangementer.
114. Bogcafeer Foredrag med danske forfattere Bogkontoen bliver større
115. Mere plads til udstillinger Flere økonomiske muligheder for at invitere forfatter til arrangementer
116. Ser bibliotekaren som en stor kapacitet, der bør bruge mere tid på formidling, i form af booktalks og kunne ønske at bibliotekarerne arbejder mere med målgrupper, f.eks. formidling af romaner til de 15-35 lånerne, som vi ellers ser for lidt til og som har svært ved at komme i gang med læsevanen på egen hånd.
117. Vi skal nu og i fremtiden sørge for at formidle andet og mere end de titler der bliver anmeldt i aviser og dameblade.
118. Mere direkte, aktiv formidling over for udvalgte grupper - gerne ud af huset. Mere selvproduceret materiale. At brugergrupper afholder litterære arrangementer under en eller anden form i biblioteket
- 119.1. trykte nyhedslistes som kan ligge rundt omkring som appetitvækkere 2. "bibliotekaren anbefaler" på vores hjemmeside 3. bedre litteraturlister på hjemmesiden ud fra vores edb-system
120. Vi vil gerne endnu mere i dialog med lånerne.
121. videre i samme retning
122. Større vægt på hjemmesiden. Mere inspiration i formidlingen.
123. 1. Den skriftlige formidling (trykt og på net mm.) Skulle gerne gøres mere levende. 2. Vi vil gerne have en bedre kontakt med læsekredse og bedre formidling mellem læsekredsene. 3. Den personlige formidling måtte gerne blive udviklet.
124. Gerne flere temaarrangementer, f.eks. en sammenhængende række foredrag over samme emne, gerne med f.eks. smagsprøver, workshops, musik mv. Vi er flyttet i nye lokaler sidste år, fra en meget central placering i midtbyen (gågade/torv) til det gamle rådhus ca. 1-2 km væk. Afstanden rent geografisk er ikke stor, men den mentale er. Vi vil gerne holde flere arrangementer, 3-4 stk hvert forår og efterår og forsøge at trække både gamle og nye brugere op til det nye bibliotek.
125. Øget brugeraktivering. Øget opmærksomhed på målrettet formidling til konkrete målgrupper. Flere "skæve tiltag".
126. book-talk - læsekreds på biblioteket med bibliotekar som tovholder
127. Bedre formidling via internettet Bedre og flere udstillinger/udstillingsmøbler Forfatterarrangementer
128. Litteraturen skal fremhæves og tilgængeligheden gøres mere brugervenlig. Der skal købes ind af særlige sællerter for at sælge andre. Der skal skabes mere aktivitet omkring litteraturen. Bibliotekaren skal bruge sig selv som formidler.

129. Ønsker: At der var mere tid til direkte kontakt med lånerne, at foreslå dem titler, også de ældre og/eller klassikere. Måske flere anbefalinger/forslag på hjemmesiden.
130. udstillinger arrangementer
131. bedre kontakt med læsekredse mere direkte formidling til brugerne
132. på hjemmesiden via læsekredse som idemager mere udstillingsplads
133. Gerne mere medvirken fra vore brugere samtidig med at vi går mere på banen, i stedet for kun at stille frem
134. mere virtuel fra låner til låner
135. Flere bogcafeer, de trækker godt
136. Brugernes formidling ønskes øget
137. Flere arrangementer - også gerne med forfattere og lokale litteraturkyndige i samarbejde
138. Flere forfatterarrangementer. Appetitvækkere på storskærm
139. Flere biblioteksorienteringer for skoleklasser Flere oplæsnings-arrangementer for børn og voksne Mere udadrettet virksomhed - biblioteket også vise synlighed ud af huset i lokalsamfundet. Ex. deltager X Bibliotekerne i år på Langeskov Kræmmermarked med en stand (bogsalg, konkurrencer og formidling,)
140. Flere læsekredse og arrangementer (booktalks) hvor personalet er de "ledende" kræfter. Flere anmeldelser på hjemmesiden
141. Bogcaféer Flere forfatterarrangementer Låneranbefalinger
142. Mere interaktiv formidling i form af flere bogcaféer, læsekredse og anbefalinger på hjemmesiden samt i lokalpressen og nærområdets beboerblad
- 143.....
144. Bogcaféerne kan/skal udvikles. Ev.t flere forfatterarrangementer.
145. Da X Bibliotek er en delvis ubemandet filial, er lånerne vand til meget selvbetjening, derfor skal formidlingen virke også når personalet ikke er til stede. Når vi som personale er til stede er det vigtigt med en god personlig formidling.
146. Nordkraft. Mere samarbejde med eksterne samarbejdspartnere. Vores nye café der åbner sep. 2008.
147. Det vil være fint hvis vi kan komme til at holde bogcafeer, hvor bibl. anbefaler nogle af de nyere bøger. Det er en succes andre steder, men har helt klart også med bestemte personer at gøre (hvor god bibliotekaren er til at stille sig op - og til at "kapre" tilhørere) Det er helt klart noget, som jeg gerne vil arbejde videre med. Og jo flere exponerings-hylder vi har råd til jo bedre, men det kniber ofte med pengene..
148. udstillinger, forfatterarrangementer, blogs
149. Måske flere arrangementer.
150. Gerne flere arrangementer og fortsat kraftig brug af hjemmeside, evt. blogs. Gerne bedre opbygning af det fysiske rum, der på nuværende tidspunkt er traditionelt

opbygget med mange lange reoler med bøger. Mere plads til bogforsider ønskes, samt en evt. anden opstilling (mere tematiseret).

151. Der er vist ikke nedfældet nogle ønsker på tryk. Men vi satser på at kunne præsentere bøgerne så godt som muligt. Der skal luges ud i gammel ulæst/udslidt litteratur bl.a. At holde Book-talk skulle gerne øge interessen - dvs. vi er 4 bibliotekarer (fra hver vores afdeling) som afholder aftener med Book-talk på alle 6 lokalbiblioteker. Det er bibliotekarernes eget engagement der oftest driver værket.

152. vi er meget efterspørgselsorienterede, fx. tillader vi ikke over 3 res. pr.ex. der vil blive arbejdet mere med hjemmesiden - vi arbejder også på, at gøre lånerne så selvhjulpne som muligt - således, at der bliver mere tid til den løse bogsnak med lånerne.

153. Mere personlig formidling: "hvad kan jeg godt lide at læse" frem for efterspørgsel og anmeldelser. Bedre fysisk præsentation af skønlitteraturen med plads til forsider mm.

154. Tættere kontakt til læsekredse. mulighed for på biblioteket at se/høre uddrag af litteratur studiekreds om litteratur på biblioteket

Liste 4: Særopstillinger – 'Andre'

Hvilke faste særopstillinger af skønlitteratur for voksne anvendes på biblioteket? (sæt gerne flere krydser)

1. "Lån og Læs" (kan ikke reserveres)
2. 2. 1: Serietitlen: Virkelighedens Verden 2: 7-dages lån
3. 7 dages KVIKLÅN
4. 7 dages lån
5. 7 dages lån
6. 7 dages lån
7. 7 dages lån
8. 7 dages lån
9. 7 dages lån
10. 7 dages lån, Fantasy, Slægtsromaner,
11. 7 dages lån, tegneserier,
12. 7 dages lån antologier Virkelighedens verden fantasy læse let for voksne
13. 7 dages lon
14. 7 dagslån hos os kærlighedsromaner og "gl dage" Korch o.l. De tre sidste er ikke mærkerede men tages løbende fra
15. 7-dages Fantasy Kærlighed og slægt
16. 7-dages lån
17. 7-dages lån
18. 7-dages lån; Bøger til målgruppen 15-25 år; Kærlighed/erotik; letlæst for voksne
19. Antologi
20. Antologier
21. antologier
22. Antologier
23. Antologier
24. Antologier
25. antologier
26. Antologier
27. Antologier (herunder noveller)
28. antologier, fantasy,
29. Antologier, fantasy, lydbøger
30. Antologier, Fantasy, Virkelighedens Verden,
31. antologier, Kviklån (7 dage)

32. Antologier, Virkelighedens verden (er fag, men placeres ved skøn), lette bøger, fantasy, tegneserier32. Antologier Fantasy (sammen med SF.) Voksen letlæst 7 dags lån
33. Antologier Kærlighedsromaner Underholdende romaner Erotiske bøger Humoristiske bøger
34. Antologier Læse let (for voksne)
35. antologier Let læst
36. Antologier Let læst Fantasy 7-dages
37. Antologier Magna Print
38. Antologier OBS Krimi/spænding står sammen hos os
39. Antologier Stor skrift
40. Antologier Virkelighedens Verden Fantasy
41. biografier, antologier
42. Chick, Kærlighed, Virkelighedens Verden, Familieromaner
43. Chicklit + "Dame romaner"
44. chicklit, slægtsromaner, lette bøger for voksne og magna print
45. før hed opstillingen:Science fiction. Nu:Fantasy
46. Familie- og Slægt Godt anmeldte
47. Familien
48. Fantasy
49. Fantasy
50. Fantasy
51. Fantasy
52. Fantasy
53. Fantasy
54. Fantasy
55. fantasy
56. Fantasy
57. Fantasy
58. Fantasy
59. Fantasy (integreret bø og vok)
60. Fantasy, Antologier
61. fantasy, Antologier
62. Fantasy,Antologier
63. Fantasy, antologier. Spænding og krimi er i ét system
64. Fantasy, engelsk skønlitteratur, MagnaPrint,
65. Fantasy. Stort format. Skønlitteratur på fremmedsprog (sve, ty, fra, eng, amr.)
66. Fantasy / Science Fiction 7-dages lån

67. Fantasy/science fiction Antologi
68. Fantasy/sf
69. Fantasy både dansk og engelsk samlet Sproghjørnet ordbøger m.m. udenlandske depoter sammen med letlæsningsbøger og bånd Lydbøger Bøger med stor skrift
Fik du læst kærlighedsromaner
70. Fantasy er blandet sammen med science fiction Chick-lit + slægt/kærlighed + Mænd om mænd + Kvindelig + antologier + letlæste + Gode bøger + Personalet anbefaler
71. Fantasy sammen med SF
72. Fantasy Virkelighedens verden
73. Fik du læst Familie Underholdning Unge Antologier
74. Fra land og by, Familie/kærlighed
75. Gamle dage, Kærlighed. Rod (dvs uindbundne populære titler)
76. Gamle dage Kærlighed Skuespil Virkelighedens verden Fantasy/science fiction
77. Gamle dage Lette bøger (f. ordblinde) Stor skrift Underholdning
78. Kærlighed
79. Kærlighed
80. Kærlighed, Biografier
81. Kærlighed, Fantasy NB Spænding omfatter hos os: krimi, scf., spændign
82. Kærlighed. Humor. Fantasy. Antologier. Slægtsromaner. Engelsprogede. Tysksprogede.
83. Kærlighed De Gode Gamle (Korch o.lign.) 10-dages lån
84. Kærlighed Gamle Dage
85. Kærligheds- og slægtsromaner
86. Kærlighed Slægt
87. Kærlighed Slægtsromaner
88. Kærlighedsromaner, udenlandske, antologier
89. krimier og spænding står sammen, og i stedet for 14-dages lån har vi ugelån
90. Kviklån, Fantasy
91. Kviklån = 7dages lån
92. Let læste for voksne Antologier
93. letlæst voksne Udenlandsk skøn
94. lette bøger, udenlandsk litteratur - det kan være efter mange forskellige lande
95. lette bøger - 7. dagslån, bøger på fremmede sprog
96. Lige afleveret=på bogvogn. Antologier.
97. Månedens bog (cirkulationsordning-romaner)
98. Mandehjørnet

99. På de fire biblioteker findes en lang række særlige opstillinger. De kan være bestemt af lokal efterspørgsel, men indretning spiller også ind.
100. romaner på engelsk, virkelighedens verden og 99.4 - grænser op til skønlitt.
101. Slægt Kærlighed
102. Slægt og skæbne (populær fag- og skønlitteratur)
103. slægtsromaner
104. Slægtsromaner, Fantasy
105. slægtsromaner science fiction & fantasy
106. stor skrift
107. tegneserier, let læste for voksne
108. Udenlandske romaner Letlæste romaner
109. Udenlandsk skønlitteratur
110. Underholdning
111. underholdning lån&læs (bøger der ikke kan reserveres)
112. underholdningsromaner
113. ung
114. Ungdomsbøger Letlæst for voksne
115. Vi har faste reoler med spænd. og "damebøger"
116. Vi har reglemæssig temaudstillinger, hvor de ovennævnte genrer indgår. Desuden har vi en mindre samling af seriebøger permanent
117. Vi laver hele tiden små punktudstillinger med f.eks. klassikere, historiske romaner,
118. Bibliotekaren anbefaler
119. Virkelighedens verden
120. Virkelighedens verden
121. Virkelighedens Verden
122. Virkelighedens verden, selvom mange af dem er faglitteratur
123. Virkelighedens verden - udenlandske bøger - lokal litteratur – Fantasy

Liste 5: Udstillinger – Andre emnetyper

Hvilke emnetyper har været anvendt i forbindelse med udstillinger af skønlitteratur på biblioteket inden for det seneste år (ca.)?

1. "Bøger i bunker"
2. "Farven på forsiden" (F.eks. røde bøger)
3. "Grønne bøger"
4. 70'erne; barndomsskildringer + diverse temaer
5. Alle tænkelige indfaldsvinkler - stor iderigdom
6. Bøger fra "Bogcafé" (bibliotekarerne fortæller og anbefaler.
7. Filmatiserede bøger + film
8. Blandede godter, historiske romaner, filmatiserede bøger
9. Boganbefalinger fra låner til låner
10. city girl mord i nord
11. Dødsfald. Årstider.
12. DBC-bogliste anvendes ofte. Er filmatiserede bøger en slags genre?
13. Det er jo svært når du har en rubrik som genre for så kommer næsten alt med - men f.eks. personalet anbefaler med billeder af os, det kan være et men fra en bogliste, en ting der sker i vores lokalområde etc.
14. Farve!
15. Farve(!)
16. Farver, første bogstav i titlen, har du læst
17. Ferielæsning
18. Ferielæsning Refateret til arrangementer lydbøger
19. generelt udstiller vi meget ex Månedens digt og ordsprog
20. I forbindelse m. lokale begivenheder og lokale kunstudst.
21. Læseklubbøger
22. løbende udstillinger hver måned, som skifter mellem bibliotekarernes. Det er lige fra filmatiserede bøger, nationaliteter, emner og forfattere.
23. lokale aktiviteter

24. lokale forfattere
25. Månedens bog købes i 10 ex. og cirkulerer i Esbjerg komm. bibl.
26. Nominerede bøger til Danske Banks litteraturpris
27. nye hver uge
28. Serier
29. Sjældent eller aldrig udlånte
30. Sommerudstillinger med magasinbøger: "kælderklolde krimier" "svedig spænding", "grusommegys"..
31. sport, samfundsaktuelle teamer...
32. Vi bruger ofte de emnelister fra DBC til at lave udstillinger - vi registrerer ikke hvad vi udstiller, men har ofte 3-4 forskellige på én gang, så derfor er det svært at huske.
33. Vi har løbende 3 faste udstillinger og 5 månedlige punktudstillinger
34. vores egen arrangementer

Liste 6: Projekter og større formidlingsaktiviteter

Hvis ja, nævn venligst kort de(n) 1 - 2 største af disse aktiviteter (titel + evt. kort beskrivelse). Hvis oplysningerne foreligger elektronisk, kan der også henvises hertil.

1. Læsernes bogpris (vi købte et ex af alle de nominerede og udstillede dem sammen med diverse mat. til afstemningen). 2 kolleger har en læsekreds på Litteratursiden og én kollega er ekspert - også på Litteratursiden (hvis den slags tæller?)
2. Efteråret 2008 har hele biblioteket et krimi-tema med forfatterarrangementer, bogcafeer og udstillinger
3. "Lånernes litteraturfestival " " Læs - løs - lab " i Gentofte Centralbiblioteks regi.
4. Glamsbjerg Bibliotek deltog sidste efterår i en lokal litteraturfestival i Glamsbjerg sammen med boghandler, antikvariater etc.
5. I november 2008 deltager vi aktivt i Bogmessen i Forum - både i planlægningsgruppe og på selve standen for at få erfaring med litteraturformidling i stor skala omend indenfor en afgrænset målgruppe, som vi kender i forvejen - mailstreamlæseren.
6. Og hvad var det nu projektet hed.... For 4 år siden...hvem kan huske det mere? men det gik ud på at prioritere skønlitterær læsning og at booke en masse forfattere og prioritere læsekredse. Undskyld - men jeg kan ikke huske det. Måske er det endda 5 år siden.
7. Nordisk Biblioteksuge
8. Læselyst kampagnen.
9. Det skønne netværk + litteratursiden.dk
10. Verdens bogdag, foregik på Literaturhaus København læser, i september 08
11. "Krimiklubben" sammen med Ørnevej bibliotek, DRs årets roman-læsekubber, Og nu deltager vi i "København læser". som løber af stablen i oktober.
12. er pt med i København Læser
13. Ordet i Norden Klassikerdagen
14. København Læser.
15. DR's romanlæseklub med 45 deltagere
16. Det skønne netværk
17. Vi er igang med en litteraturfestival i uge 42. Vi ønsker at sætte Esbjerg på det litterære landkort. Vi er ved at være færdig med en strategi for kommende formidling i voksen oplevelse - her forstås kunst, musik og litteratur....
18. Danske Banks litteraturpris Kommende litteraturfestival
19. Månedligt tema på hjemmesiden. Formidlingen omfatter både fag- og skønlitteratur

20. Biblioteket kører hver måned et tema på hjemmesiden. Altid med litteraturformidling og nogle af disse er formidling af fiction
21. Læsekreds "Humor i litteraturen" på internettet
22. Trekantens Litteraturfestival
23. Projektet Litteraturen Plads
24. Litteraturens Plads (se Frederiksberg Biblioteks hjemmeside) P2's romanlæseklub?
25. Sommerarrangement Glade sommerdage Benny Andersens/Rifbjerg læser digte op på torvet sammen med byens skolebørn
26. Skagen Litteraturfestival www.litteraturfest.dk
27. Læsernes Litteraturfestival via Gentofte centralbibliotek
28. "Skønne netværk" Forfatteraften med Ida jenssen - åben for alle, men specielt målrettet læseklubber. Bibliotekarerne havde udarbejdet en folder med gode links til litteratur på nettet. Denne blev gennemgået på storskærm med eksempler (f.eks. Litteratursiden.dk)
29. Frederikssund Bibliotekerne har været med i noget for læsekredse og andre i samarbejde med gentofte.
30. Det skønne netværks læserfestival i foråret 2008. Fælles projekt for netværksområdets biblioteker. Vi bidrog med en Pubquiz på Gentofte Bibliotek
31. hovedbiblioteket var med i storkbh's projekt: 'det skønne netværk'
32. Det skønne netværk - samarbejde i netværksområde København + Nordsjælland om læsernes litteraturfestival med fokus på brugerinddragelse.
33. Det skønne netværk.
34. - P2Romanlæseklub - Gladsaxe kørte 2 klubber med 10 deltagere i hver - Læsernes Litteraturfestival/Læs Løs Lab (i samarbejde med Centralbiblioteket i Gentofte) 3. - 9. marts 2008. 1. I Gladsaxe inviterede vi læsekredse til at fortælle om deres aktiviteter 2. Litterær quiz (gækkebreve med påhæftet litterært citat) 3. "Læsestafet" på hjemmesiden - kendte borgere fortalte om deres yndlingslæsning
35. Det Skønne Netværk. Læs-Løs Lab (Skønlitterært netværk i Storkøbenhavn)
36. "Kendte" personer i kommunen anbefaler litteratur. Ny persone hver måned. Udstilling på biblioteket, omtale på hjemmesiden og lokalavisen. Deltager generalt i landsdækkende kampagner.
37. Kun på sidelinjen sammen med vores hovedbibliotek via projektarbejde med udviklingen af Discover & Learn informationsstandere. Se grevebib.dk under Inspiration.
38. Disse aktiviteter forgår mest på vores hovedbibliotek, men vi har oprettet læsekredse
39. Tema: "Slægtshistorie og Slægtsforskning." Et Tematisk samarbejde med Gilleleje lokalarkiv og -museum samt lokale slægtsforeninger Indhold: "Slægtsforskning" og

"slægtshistorier - nye og gamle" Arrangementer: 1.Introduktionsaften til efterårets tema i Gribskov Kultursal: (af indholdet) indledning om ABM-samarbejdet (Arkiv, Museum og Bibliotek), Knud Romer fortæller om sin roman ”Den som blinker er bange for døden”; Personlig beretning af lokal slægtsforsker om at nedskrive sin slægtshistorie, Introduktion til slægtsforskning, Tilmelding til netværksgrupper, der vil arbejde med slægtsforskning, knyttet til lokalområderne ” Gilleleje, Græsted og Helsingør. Lokale slægtsforeninger 2.Carsten Jensen. ”Vi, de druknede”; Forfatteraften 3.Jette Kjørboe. Slægtsromaner, Forfatteraften 4. Carsten Berthelsen - Om slægtsromaner 5.Introduktion til Kerstin Ekman’s forfatterskab med Else Margrethe Fischer 6.Studiekreds med Else Margrethe Fischer Gennemgang af Kerstin Ekmans romaner: Hekseringene, Springkilden og Englehuset.(måtte aflyses pga for ringe tilslutning)

40. Synliggørelse af mindre læste bøger i samarbejde med hovedbiblioteket

41. Skal snart have vandrestillingen "Læs den fordi..." som udstiller bog + anmeldelser/anbefaling. Kraftigt fokus på lyrik via den interaktive udstilling "Poesiens træ" (2 m højt træ med blade, hvorpå der er trykt digte, og som må plukkes, tages med hjem, udskiftes med egne eller andres digte)

42. Læs den fordi Projekt hvor vi fremhævede nogle af de mindre udlånte romaner ved at udstille dem sammen med de gode anmeldelser de havde fået. I forbindelse hermed oprettede vi også en blog, hvor bibliotekarerne fortæller om deres egne læseoplevelser. Se <http://www.litteraturporten.blogspot.com> BookTalk-arrangementer, hvor en gruppe bibliotekarer præsenterer sæsonens bøger. Poesiens Træ: Formidling af digte. Vi havde hængt digte op på et træ, så man kunne plukke et digt og tage med hjem, eller man kunne skrive et digt og hænge det på træet, så det kunne blive plukket af en anden...

43. Læsernes litteraturfestival marts 2008

44. Deltaget i den årlige Skumringstimen. Et samarbejde med Foreningen Norden

45. Oprettelse af læsekredse i forbindelse med DR's Romanklub. Markedsføring af folder med tilbud om mobil bogcafe, dvs. book talks udenfor huset.

46. Hillerød Bibliotek er nu med i Det skønne Netværk (Gentofte)

47. Biblioteker samarbejder med boghandel, gymnasium, teater om afvikling af månedlige lyrikaftener med musik, digtkonkurrence, oplæsning osv. Startede i september 2007.

48. Horsens Bibliotek arrangerer den årlige Krimimesse, som afholdes i det gamle Statsfængsel. www.krimimessen.dk

49. litteraturfestival som beskrevet i festivalfolder.

50. Læsernes Litteraturfestival

51. deltagelse i: læseklubber Ordet i Norden - med foredrag etc. i november hvert år

52. LÆSLØSLAB i Gentofte efterår 2007. Medarrangør.
53. Deltagelse i DR's koncept: Alfabet Romanlæsekredse/romanpris
54. Det Skønne netværk, under Centralbiblioteket Gentofte
55. 1. deltagelse i Trekantområdets Litteraturfestival 2. Vinterbogen - hvor lånerne anbefaler gode bøger til hinanden via bibliotekets hjemmeside
56. CD-lydbøger for voksne, Vinterbogen - brugerne anmelder for brugere.
57. Trekantområdets litteraturfestival Krimimessen i Horsens
58. Læsekreds i samarbejde med Danmarks radio
59. Vi havde planlagt en Skriv-selv-Lyrik-Café i april 2008, men der meldte sig for få (1 person), så arrangementet blev aflyst.
60. Vi bakker op om de landsdækkende kampagner - i det mindste med ophængning af plakater og bogudstillinger. Har tidligere haft arrangementer i forbindelse med Skumringstimen - men ikke sidste år.
61. Blog Krimiarr. - udstilling, foredragsholdere og forfattere
62. Ord på Mors i samarbejde med Morsø biblioteksforening
63. Hvor stor er "større"? Ældresagen var inviteret og i denne måned lave Norddjurs Biblioteker "4 på stribe" - Kulturuge med et foredrag på hvert bibliotek...
64. Vi er medarrangør af Nordfynsk Litteraturdage, som er en litteraturfestival med 8 forfatterarr. i september 08. se mere: <http://www.nordfynsbib.dk/page.asp?objectid=7894362BFBCD44118ACD4288CF536357&zcs=40999B91B9344203B1E50BA7048C76E6>
65. Netop nu d.v.s. de første 3 uger af september 2008 er Nordfyns Biblioteker, og dermed også Bogense Bibliotek engageret i "Nordfynske Litteraturdage" der omfatter i alt otte arrangementer med forfattere med tilknytning til Fyn. Bogense Bibliotek har i en årrække deltaget i Foreningen Nordens efterårsarrangement "Skumringstime"
66. Vi starter med serendipitet nu, med fokus på skønlitteratur
67. Sidste efterår -litteraturfestival - med fire forfatterarrangementer på 14 dage- køb billet til alle 4 betal for 3
68. Nej - fordi året mest er gået med ombygning/flytning
69. bogforum
70. Litteraturfestival http://www.randersbib.dk/default.asp?page_id=578
71. Lokale bogmesser sammen med kulturhuset og boghandlerne
72. RomanKaravane arrangeret af Ringkøbing-Skjern Bibliotekerne: 9 forfatterarrangementer i løbet af efteråret 2007 og foråret 2008. Bl.a. var Knud Romer, Bjarne Reuter, Erling Jepsen, Jens Smærup Sørensen, Leif Davidsen og Helle Helle med til nogle meget velbesøgte forfatteraftener rundt om på de fem biblioteker.
73. Har selv lavet en såkaldt romankaravane med 9 forfattere.
74. Bogbidder - vi er med i et udviklingsprojekt www.bogbidder.dk

75. Det skønne netværk Bøger på rejse (nyere kass. men stadig aktuelle bøger sendes på rejse) Rudersdal læser jvf. København læser (nov 2008)
76. Læsernes Litteraturfestival (i Gentofte) "Læseoplevelser" - arrangement med personale, der anbefaler bøger + trykt egenproduceret folder med omtale af titlerne
77. DR-romanen Skumringstimen Litteratursiden
78. Aktiv deltagelse i litteratursiden.dk og virtuelle læsekredse
79. Danmarks Radios læsekredsarrangementer
80. DR læseklubber
81. bogbyttedag valentines dag litterære byvandring
82. Trekantområdets Litteratur Festival. = www.litteraturfestival.dk tilbagevendende festival en uge sept./okt.
83. I år deltager biblioteket med et arrangement i forbindelse med Trekantens Litteraturfestival (www.litteraturfestival.dk) igen som en del af Vejle bibliotekerne. Men arrangementet er selvvalgt og vi sørger selv for at finde en forfatter, lave kontrakt etc. Det bliver her Forfatteraften med Dorthe Nors der fortæller om sin nye novellesamling. Samarbejdet med Vejle bibliotek betyder også fælles pr og markedsføring, pressemeddelelser og nyheder på hjemmeside.
84. Trekantområdets litteraturfestival www.litteraturfestival.dk
85. Trekantområdets Litteraturfestival <http://www.litteraturfestival.dk/>
Litteratursiden: Biblioteket er kraftigt involveret i arbejde med Litteratursiden (også i redaktionen)
86. St. Bogdag på Hald. Et forfattercenter udenfor Viborg, hvor biblioteket deltager i planlægningen. Romanklubben fra DR.
87. "de fantastiske 20" i samarbejde med Viborg Bibliotek og de daværende oplandskommuner og Hald Hovedgaard. De 20 var forholdsvis "nyetablerede" forfattere.
88. Vi søsætter Litteratur på Slottet, Aabenraa Litteraturfestival for første gang den 18.-20. september. www.litteratur-festival.dk
89. litteratur festival
90. Deltog i projektet "Læsehest og hundehoveder"
91. Vi har været med på sidelinjen i projektet Læseheste og hundehoveder
92. vi deltog i "læsernes litteraturfestival" som primært udgik fra Centralbiblioteket i Gentofte. Vi havde dog vores helt egne projekter i lokalområdet - (der er frygteligt langt til Gentofte !) * et arrangement hvor læsekredsene deltog og fortalte hinanden om deres "bedste bøger" og * et arrangement hvor Kathrine Lilleør (vores lokale præst) kom med forslag til hvad hun syntes var en læsekreds kunne beskæftige med - og hvor vi reklamerede med hvad bibliotekerne kunne og ville assistere nye læsekredse med.
93. Læsernes litteraturfestival ud fra Gentofte Biblioteks idekatalog

94. Projekt "Mød 5 forfattere på 5 biblioteker" - hvor Faaborgmidtfyn Bibliotekerne har inviteret kendte og anmelderroste forfattere for at markere fællesskabet mellem de 5 biblioteker i den nye storkommune. Arrangeret 3 gange med 5 forfattere hver gang: Efterår 2007, forår 2008 og efterår 2008
95. Læsernes bogpris
96. Skumringstid i Norden. Vi læser.
97. Trekantområdets Litteraturfestival <http://www.litteraturfestival.dk>
98. indenfor det sidste år -nej
99. Det skønne netværk (Gentofte Bibliotek)
100. Biblioteket anbefaler sammen med 3 andre fynske biblioteker bøger i Læsehesten i Radio Fyn, se <http://www.dr.dk/Regioner/Fyn/Laesehesten/>

Liste 7: Projekter og større formidlingsaktiviteter – en typologi

1) Interne formidlingsaktiviteter

1. Efteråret 2008 har hele biblioteket et krimi-tema med forfatterarrangementer, bogcafeer og udstillinger
2. bogbyttedag valentines dag
3. Læseklubber. Bibliotekarerne havde udarbejdet en folder med gode links til litteratur på nettet. Denne blev gennemgået på storskærm med eksempler (f.eks. Litteratursiden.dk)
4. Månedligt tema på hjemmesiden. Formidlingen omfatter både fag- og skønlitteratur
5. Biblioteket kører hver måned et tema på hjemmesiden. Altid med litteraturformidling og nogle af disse er formidling af fiction
6. Synliggørelse af mindre læste bøger i samarbejde med hovedbiblioteket
7. Skal snart have vandreudstillingen "Læs den fordi..." som udstiller bog + anmeldelser/anbefaling.
8. Vinterbogen - hvor lånerne anbefaler gode bøger til hinanden via bibliotekets hjemmeside
9. Vinterbogen - brugerne anmelder for brugere.
10. Kraftigt fokus på lyrik via den interaktive udstilling "Poesiens træ" (2 m højt træ med blade, hvorpå der er trykt digte, og som må plukkes, tages med hjem, udskiftes med egne eller andres digte)
11. Poesiens Træ: Formidling af digte. Vi havde hængt digte op på et træ, så man kunne plukke et digt og tage med hjem, eller man kunne skrive et digt og hænge det på træet, så det kunne blive plukket af en anden...
12. Læs den fordi Projekt hvor vi fremhævede nogle af de mindre udlånte romaner ved at udstille dem sammen med de gode anmeldelser de havde fået. I forbindelse hermed oprettede vi også en blog, hvor bibliotekarerne fortæller om deres egne læseoplevelser. Se <http://www.litteraturporten.blogspot.com>
13. BookTalk-arrangementer, hvor en gruppe bibliotekarere præsenterer sæsonens bøger.
14. Markedsføring af folder med tilbud om mobil bogcafe, dvs. book talks udenfor huset.
15. Kendte" personer i kommunen anbefaler litteratur. Ny persone hver måned. Udstilling på biblioteket, omtale på hjemmesiden og lokalavisen.

16. Disse aktiviteter forgår mest på vores hovedbibliotek, men vi har oprettet læsekredse
17. Blog Krimiarr. - udstilling, foredragsholdere og forfattere

2) Medieaktiviteter (18)

1. Biblioteket anbefaler sammen med 3 andre fynske biblioteker bøger i Læsehesten i Radio Fyn, se <http://www.dr.dk/Regioner/Fyn/Laesehesten/>

P2's Romanlæseklub

2. Læsekreds i samarbejde med Danmarks radio
3. Deltagelse i DR's koncept: Alfabet Romanlæsekredse/romanpris
4. Oprettelse af læsekredse i forbindelse med DR's Romanklub.
5. DRs årets roman-læsekubber,
6. DR's romanlæseklub med 45 deltagere
7. P2Romanlæseklub - Gladsaxe kørte 2 klubber med 10 deltagere i hver
8. P2's romanlæseklub?
9. Danmarks Radios læsekredsarrangementer
10. DR læseklubber
11. DR-romanen
12. Romanklubben fra DR.

Litteratursiden

13. 2 kolleger har en læsekreds på Litteratursiden og én kollega er ekspert - også på Litteratursiden (hvis den slags tæller?)
14. litteratursiden.dk
15. Læsekreds "Humor i litteraturen" på internettet
16. Litteratursiden
17. Aktiv deltagelse i litteratursiden.dk og virtuelle læsekredse

18. Litteratursiden: Biblioteket er kraftigt involveret i arbejde med Litteratursiden (også i redaktionen)

3) Kampagner, lokalt samarbejde m.m.

1. Bøger på rejse (nyere kass. men stadig aktuelle bøger sendes på rejse)
2. Tema: "Slægtshistorie og Slægtsforskning." Et Tematisk samarbejde med Gilleleje lokalarkiv og -museum samt lokale slægtsforeninger Indhold: "Slægtsforskning" og "slægtshistorier - nye og gamle" Arrangementer: 1.Introduktionsaften til efterårets tema i Gribskov Kultursal: (af indholdet) indledning om ABM-samarbejdet (Arkiv, Museum og Bibliotek), Knud Romer fortæller om sin roman "Den som blinker er bange for døden";, Personlig beretning af lokal slægtsforsker om at nedskrive sin slægtshistorie, Introduktion til slægtsforskning, Tilmelding til netværksgrupper, der vil arbejde med slægtsforskning, knyttet til lokalområderne Gilleleje, Græsted og Helsingør. Lokale slægtsforeninger 2.Carsten Jensen. "Vi, de druknede";, Forfatteraften 3.Jette Kjørboe. Slægtsromaner, Forfatteraften 4. Carsten Berthelsen - Om slægtsromaner 5.Introduktion til Kerstin Ekman's forfatterskab med Else Margrethe Fischer 6.Studiekreds med Else Margrethe Fischer Gennemgang af Kerstin Ekmans romaner: Hekseringene, Springkilden og Englehuset.(måtte aflyses pga for ringe tilslutning)
3. Læsernes bogpris (vi købte et ex af alle de nominerede og udstillede dem sammen med diverse mat. til afstemningen).
4. Læsernes bogpris
5. Nordisk Biblioteksuge
6. Vi læser.
7. Læselyst kampagnen.
8. Danske Banks litteraturpris
9. Deltaget i den årlige Skumringstimen. Et samarbejde med Foreningen Norden
10. Bogense Bibliotek har i en årrække deltaget i Foreningen Nordens efterårsarrangement "Skumringstime"
11. Skumringstid i Norden.
12. Skumringstimen
13. Sommerarrangement Glade sommerdage Benny Andersens/Rifbjerg læser digte op på torvet sammen med byens skolebørn
14. litterære byvandring
15. "Krimiklubben" sammen med Ørnevej bibliotek,
16. deltagelse i: læseklubber Ordet i Norden - med foredrag etc. i november hvert år

17. Bogbidder - vi er med i et udviklingsprojekt www.bogbidder.dk
18. Hvor stor er "større"? Ældresagen var inviteret og i denne måned lave Norddjurs Biblioteker "4 på striben" - Kulturuge med et foredrag på hvert bibliotek...

4) Festivaler

1. " Lånernes litteraturfestival " " Læs - løs - lab " i Gentofte Centralbiblioteks regi.
2. Glamsbjerg Bibliotek deltog sidste efterår i en lokal litteraturfestival i Glamsbjerg sammen med boghandler, antikvariater etc.
3. Det skønne netværk
4. København læser, i september 08
5. Og nu deltager vi i "København læser". som løber af stablen i oktober.
6. er pt med i København Læser
7. Ordet i Norden Klassikerdagen
8. København Læser.
9. Det skønne netværk
10. Kommende litteraturfestival
11. Læsernes Litteraturfestival/Læs Løs Lab (i samarbejde med Centralbiblioteket i Gentofte) 3. - 9. marts 2008. 1. I Gladsaxe inviterede vi læsekredse til at fortælle om deres aktiviteter 2. Litterær quiz (gækkebreve med påhæftet litterært citat) 3. "Læsestafet" på hjemmesiden - kendte borgere fortalte om deres yndlingslæsning
12. Det Skønne Netværk. Læs-Løs Lab (Skønlitterært netværk i Storkøbenhavn)
13. "Skønne netværk" Forfatteraften med Ida jensen - åben for alle, men specielt målrettet
14. Det skønne netværks læserfestival i foråret 2008. Fælles projekt for netværksområdets biblioteker. Vi bidrog med en Pubquiz på Gentofte Bibliotek
15. hovedbiblioteket var med i storkbh's projekt: 'det skønne netværk'
16. Det skønne netværk - samarbejde i netværksområde København + Nordsjælland om læsernes litteraturfestival med fokus på brugerinddragelse.
17. Det skønne netværk.
18. Trekantens Litteraturfestival
19. Projektet Litteraturen Plads
20. Litteraturens Plads (se Frederiksberg Biblioteks hjemmeside)
21. læsernes litteraturfestival marts 2008
22. LÆSLØSLAB i Gentofte efterår 2007. Medarrangør.
23. Det Skønne netværk, under Centralbiblioteket Gentofte
24. deltagelse i Trekantområdets Litteraturfestival

25. I november 2008 deltager vi aktivt i Bogmessen i Forum - både i planlægningsgruppe og på selve standen for at få erfaring med litteraturformidling i stor skala omend indenfor en afgrænset målgruppe, som vi kender i forvejen - mailstreamlæseren.
26. Vi er igang med en litteraturfestival i uge 42. Vi ønsker at sætte Esbjerg på det litterære landkort. Vi er ved at være færdig med en strategi for kommende formidling i voksen oplevelse - her forstås kunst, musik og litteratur....
27. Skagen Litteraturfestival www.litteraturfest.dk
28. Læsernes Litteraturfestival via Gentofte centralbibliotek
29. Hillerød Bibliotek er nu med i Det skønne Netværk (Gentofte)
30. Horsens Bibliotek arrangerer den årlige Krimimesse, som afholdes i det gamle Statsfængsel. www.krimimessen.dk
31. litteraturfestival som beskrevet i festivalfolder.
32. Læsernes Litteraturfestival
33. Sidste efterår -litteraturfestival - med fire forfatterarrangementer på 14 dage- køb billet til alle 4 betal for 3
34. bogforum
35. Litteraturfestival http://www.randersbib.dk/default.asp?page_id=578
36. Lokale bogmesser sammen med kulturhuset og boghandlerne
37. RomanKaravanen arrangeret af Ringkøbing-Skjern Bibliotekerne: 9 forfatterarrangementer i løbet af efteråret 2007 og foråret 2008. Bl.a. var Knud Romer, Bjarne Reuter, Erling Jepsen, Jens Smærup Sørensen, Leif Davidsen og Helle Helle med til nogle meget velbesøgte forfatteraftener rundt om på de fem biblioteker.
38. Har selv lavet en såkaldt romankaravane med 9 forfattere.
39. Vi er medarrangør af Nordfynsk Litteraturdage, som er en litteraturfestival med 8 forfatterarr. i september 08. se mere: <http://www.nordfynsbib.dk/page.asp?objectid=7894362BFBCD44118ACD4288CF536357&zcs=40999B91B9344203B1E50BA7048C76E6>
40. Netop nu d.v.s. de første 3 uger af september 2008 er Nordfyns Biblioteker, og dermed også Bogense Bibliotek engageret i "Nordfynske Litteraturdage" der omfatter i alt otte arrangementer med forfattere med tilknytning til Fyn.
41. Trekantområdets litteraturfestival
42. Krimimessen i Horsens
43. Det skønne netværk
44. Rudersdal læser jvf. København læser (nov 2008)
45. Læsernes Litteraturfestival (i Gentofte) "Læseoplevelser" - arrangement med personale, der anbefaler bøger + trykt egenproduceret folder med omtale af titlerne

46. Trekantområdets Litteratur Festival. = www.litteraturfestival.dk tilbagevendende festival en uge sept./okt.
47. I år deltager biblioteket med et arrangement i forbindelse med Trekantens Litteraturfestival (www.litteraturfestival.dk) igen som en del af Vejle bibliotekerne. Men arrangementet er selvvalgt og vi sørger selv for at finde en forfatter, lave kontrakt etc. Det bliver her Forfatteraften med Dorthe Nors der fortæller om sin nye novellesamling. Samarbejdet med Vejle bibliotek betyder også fælles pr og markedsføring, pressemeddelelser og nyheder på hjemmeside.
48. Trekantområdets litteraturfestival www.litteraturfestival.dk
49. Trekantområdets Litteraturfestival <http://www.litteraturfestival.dk/>
50. "de fantastiske 20" i samarbejde med Viborg Bibliotek og de daværende oplandskommuner og Hald Hovedgaard. De 20 var forholdsvis "nyetablerede" forfattere.
51. Vi søsætter Litteratur på Slottet, Aabenraa Litteraturfestival for første gang den 18.-20. september. www.litteratur-festival.dk
52. litteratur festival
53. Deltog i projektet "Læsehest og hundehoveder"
54. Vi har været med på sidelinjen i projektet Læseheste og hundehoveder
55. vi deltog i "læsernes litteraturfestival" som primært udgik fra Centralbiblioteket i Gentofte. Vi havde dog vores helt egne projekter i lokalområdet - (der er frygteligt langt til Gentofte!) * et arrangement hvor Kathrine Lilleør (vores lokale præst) kom med forslag til hvad hun syntes var en læsekreds kunne beskæftige med - og hvor vi reklamerede med hvad bibliotekerne kunne og ville assistere nye læsekredse med.
56. Læsernes litteraturfestival ud fra Gentofte Biblioteks idekatalog
57. Projekt "Mød 5 forfattere på 5 biblioteker" - hvor Faaborgmidtfyn Bibliotekerne har inviteret kendte og anmelderroste forfattere for at markere fællesskabet mellem de 5 biblioteker i den nye storkommune. Arrangeret 3 gange med 5 forfattere hver gang: Efterår 2007, forår 2008 og efterår 2008
58. Trekantområdets Litteraturfestival <http://www.litteraturfestival.dk>
59. Det skønne netværk (Gentofte Bibliotek)
60. St. Bogdag på Hald. Et forfattercenter udenfor Viborg, hvor biblioteket deltager i planlægningen.
61. Ord på Mors i samarbejde med Morsø biblioteksforening
62. Verdens bogdag, foregik på Literaturhaus

Liste 8: Litteraturformidling ud af huset – 'Andre steder'

Involverer partnerskaberne formidling af skønlitteratur uden for biblioteket, og i så fald hvorhenne? (sæt gerne flere krydser)

1. Forsamlingshuse og menighedslokaler
2. litteraturesiden.dk + bibliotekets hjemmeside
3. bogforretninger
4. Kulturhuset (som biblioteket er en del af) i øvrigt
5. Den kommende Litteraturfestival involverer formidling andre steder i kommunen
6. Foreninger
7. plejehjem o. lign.
8. Kulturnat, "Tisvilde går i fisk".
9. Kulturnat, byens torv
10. Herlev Hospital (november 2008)
11. Læsekredsene
12. se rubrikken om fx. lyrikaftener.
13. det lokale værested for kvinder
14. Lokale foreninger
15. Har samarbejde med Forstædernes Bank
16. i samarbejde med menighedsråd
17. Menighedsråd
18. KOFIV, en lokal kultur - og fritidsarrangementsgruppe, som vi laver forfatteraftener i samarbejde med
19. I forb. med litteraturkredsen som har egen adresse
20. præstegård
21. Plejehjem Menighedshus
22. Lokale aktiviteter hvor biblioteket stiller op. Børnehaver.
23. Voksen skønlitteratur rettet mod forældre i børnehavebiblioteket
24. Foreninger som AOF, lokale højskoleforeninger
25. Samarbejde med kongrescenter, deltagelse på Ringsted Festival, Bogbussen??
26. lokalsamfundet (togstationer)
27. På de lokale stationer uddeltes tiloversblevne bøger under titlen "Bøger på rejse"
28. Foreninger
29. Vi har nogle gange været med til møder i forskellige "kvindeloger" hvor vi for eks har været på inden deres fælles middag, men det er efterhånden nogle år siden.
30. Foreningen Norden i forbindelse med Skumringstime

- 31. Biffen. Kunstmuseet.
- 32. Markeder – svømmehal - messer o.l.
- 33. i foreninger

Liste 9: Kommentarer til spørgeskemaet

Eventuelle uddybende kommentarer:

1. Flere af spørgsmålene, bl.a om hjemmesiden og mere udadvendte aktiviteter har jeg besvaret som filial, idet Hovedbiblioteket er meget dominerende på de områder, og filialerne kun har 1 bibliotekar ansat og derfor kun lidt tid til formidling ud af huset.
2. Vi sender dig kun et spørgeskema retur - Jeg har taget det under et.
3. Jeg er vidende om, at dette spørgeskema også er sendt til - og besvaret af - Bornholms Centralbiblioteker, som samtidig er hovedbibliotek for alle bornholmske folkebiblioteker, idet Bornholm er een kommune. Så jeg henviser til centralbibliotekets skema for supplerende/uddybende besvarelse. Har I også sendt til Allinge, Gudhjem, Hasle, Svaneke og Aakirkeby biblioteker, eller er Nexø det eneste lokalbibliotek? Hvis ikke, hvorfor så Nexø?
4. Besvarelsen dækker hele kommunen.
5. Vær opmærksom på at udsagnene er mine personlige - og altså ikke nødvendigvis dækker bibliotekets holdninger :-) Desuden går jeg ud fra at du indhenter min accept i fald du - alligevel - benytter dig af mine udsagn, således at jeg har mulighed for at se hvilken kontekst de indgår/bliver benyttet i.
6. Besvarelsen er mit personlige bud, og jeg er ikke nødvendigvis repræsentativ for mine lokale kolleger. Vi diskuterer for tiden meget, hvor popularitetssøgende, vi skal være, og hvor meget vores udlånstal må fylde, når vi vælger materialer.
7. Jeg synes der er alt for mange spørgsmål i for mange retninger. Det kunne koncentrereres, så man ikke så let mister fokus som nu
8. det var da et langt skema...:-) og vi vil gerne se det færdige resultat- for det er jo et meget vigtigt område, vi skal jo ud og konkurrere med alt lige fra Kwickly og Føtex til boghandlerne (som vi har det fint med)
9. Held og lykke med projektet.
10. Mange gode relevante spørgsmål. og held og lykke med undersøgelsen
11. - og jeg vil svare, så godt jeg kan.
12. Jeg synes det er et godt skema du har lavet, og dejligt at der er nogen der ønsker at se på skønlitt. og dens betydning.
13. Et par spørgsmål kan ikke besvares. Kan ikke prioritere svarmulighederne.
14. Greve Bibliotek er ikke kommunesammenlagt.
15. Vi er 2 bibliotekarer, der har udfyldt skemaet i fællesskab.
16. Held og lykke med opgaven, jeg er spændt på at se resultatet.
17. 1. Herlev Kommune er uændret efter kommunalreformen 2. Hjortespring Bibliotek ligger i et område med meget boligsocial bebyggelse 3. "Litterære" titler efterspørges

ikke meget og tages sjældent - selvom vi eksponerer dem i udstillinger og anbefalinger på f. eks.: Lokal TV

18. Jeg skifter arbejdsplads om få dage, så jeg kan ikke træffes.

19. Da vi er et mindre lokalbibliotek i Holstebro kommune er besvarelsen vedrørende hjemmesiden baseret på Holstebro biblioteks hjemmeside. Arrangementerne er lokale Ulfborg-arrangementer. Hvis det er en misfortolkning af skemaet er du velkommen til at kontakte mig på adressen XX

20. Det var svært, og det tog længere tid end beskrevet. Holdningsspørgsmål er altid svære, men det var en god øvelse :-)

21. Kære Rasmus Grøn Blot for en sikkerheds skyld: Jeg er gået ud fra, at undersøgelsen alene vedgår skønlitteratur for voksne. Jeg har derfor ikke medtaget bibliotekets formidling af skønæitteratur til børn - i mine besvarelser.

22. Som sagt er Kerteminde Bibliotekerne sammenlagt af 3 mindre biblioteker. Opstillingerne i skønlitteraturen er ikke ens alle steder, men her er anvist dem, der gælder for hovedbiblioteket (Munkebo) Der har aldrig været meget tid til direkte litteraturformidling, vi tager det i den daglige lånervejledning for det meste. Dog har der været enkelte arrangementer, men først efter sammenlægningen. Vores budget er ikke ret stort.

23. Ejby er et etrumsbibliotek på ca 200 m2, som betjener en pendlerby. Der er ca 3000 indbyggere. Mange ældre kommer jævnligt for at læse tidsskrifter og aviser. Mange benytter nettet til at bestille materialer. Der er 2 børnehaver samt daginstitutioner, som benytter os tit. 1 kulturforening laver forskellige tiltag som foregår på biblioteket. Det er svært at svare alene ud fra Ejbys synsvinkel på nogle af spørgsmålene, da vi er en del af et samarbejdende biblioteksvæsen.

24. Det har været svært at svare som afdeling, da vi i høj grad lever højt på litt.formidling fra "faglige" teams, hvis opgave det er at give os (afdelingen) input og inspiration. Derfor ligger niveauet pt lidt lavt mht til aktiviteter, men nu er vi, så lang tid efter fusionen med Køge, ved at få nye opgaver.

25. Jeg har prøvet at svare med Osted Bibliotek som synsvinkel - et lokalbibliotek i en landsby, hvor skønlitteraturen betyder rigtig meget for lånerne. Med inspiration fra dit spørgeskema vil jeg tage "den skønlitterære formidling" op på næste bibliotekarmøde i Lejre Bibliotekerne - måske kan vi få ideer til at gøre det bedre. Vi har haft overvejelser om litteraturformidling med bibliotekarers boganmeldelser på hjemmesiden - men indtil videre er det ikke blevet til noget. Inderst inde tvivler vi måske på hvor meget det vil blive brugt.

26. Mange spændende ideer som også en "garvet" bibliotekar kan lære noget af. Lidt besvær med de prioriterede udsagn - du burde måske have skrevet at de kom op i prioriteret rækkefølge.

27. Obs vi er et etrums bibliotek, så vi har ikke nogen andre afdelinger i huset.
28. Omkring fremstilling af formidlingsmateriale: Som filial gør vi det ikke selv, men brochurer, kataloger m.v. produceres i Hovedbiblioteket (Odense) Ved flere spørgsmål vil besvarelsen være anderledes fra Hovedbiblioteket, bl.a. omkring samarbejde med andre biblioteker.
29. held og lykke. får vi reslutaterne at se ?
30. Vorup er en del af Randers Bibliotek. Se på hjemmesiden, hvis du mangler svar på formidlingsspørgsmål.
31. Held og lykke med dit projekt.
32. Kunne ikke svare på punkterne omkring samarbejde med andre biblioteker i kommunen, da vi er eneste bibliotek.
33. Vi var to, der besvarede i fællesskab.
34. Det kan være svært at sætte tal på besvarelserne. Vigtigheden kan være sideordnet
35. De sidste spørgsmål gav mig et skub, det er rigtigt, at der skal samarbejdes mere ud af huset.
36. I starten af skemaet ville jeg gerne have haft mulighed for at kunne afkrydse "hele kommunens biblioteksvæsen". Vores kommunes består af 6 biblioteker, som arbejdet tæt sammen og ikke er store nok til hver især at køre som selvstændige enheder. Antal arr. m.m. er derfor set samlet for alle kommunens biblioteker
37. Besvaret i samarbejde med XX
38. Det er ikke muligt at svare helt nøjagtigt - fordi man ikke har mulighed for at uddybe - Vi har f.ex et mandehjørne, hvor vi formidler både skøn og faglitteratur og som vi også har været på arbejdspladser med. Hvor placerer jeg det i spørgeskemaet? Vi har "det pludselige bibliotek" som dukker op ved arrangementer i byen, hvor vi især formidler den splitnye skønlitteratur - men det er jo kun "pludseligt" - hvor får jeg det ind i skemaet :)
39. En del af spørgsmålene var noget uklare/dårligt formulerede - har svaret efter bedste evne
40. mht læsekreds, er vi lige startet op, vi har ikke haft det første møde endnu, så jeg ved ikke pt hvor meget jeg bliver involveret
41. Hej Rasmus. Det var mig der skrev bacheloropgave om Pseudonymer og performativ biografisme. Sjovt at se at det var dig der sendte spørgeskema til os. Håber ikke jeg har ødelagt dit akademiske niveau, med min personlige kommentar.
42. Jeg har besvaret spørgsmålet efter bedste evne, men jeg er bange for, at flere af spørgsmålene ikke giver mening for mig. F. eks. er litteratur der ikke klarer sig på markedsvilkår dels eksperimenterende og nybrydende litteratur og dels det rene

ragelse, som forskellige husmødre udgiver på egne forlag. Vores ønske om at formidle de to typer er selvfølgelig vidt forskelligt

43. Der er stor forskel på at formidle litteratur på et stort bibliotek (hovedbibliotek i en større by) og så arbejde på et lokalbibliotek/bogbus, hvor lånere og bibliotekarere snakker tit sammen om bøger. Opsøgende biblioteksbetjening beror også på den direkte kontakt med lånere.